

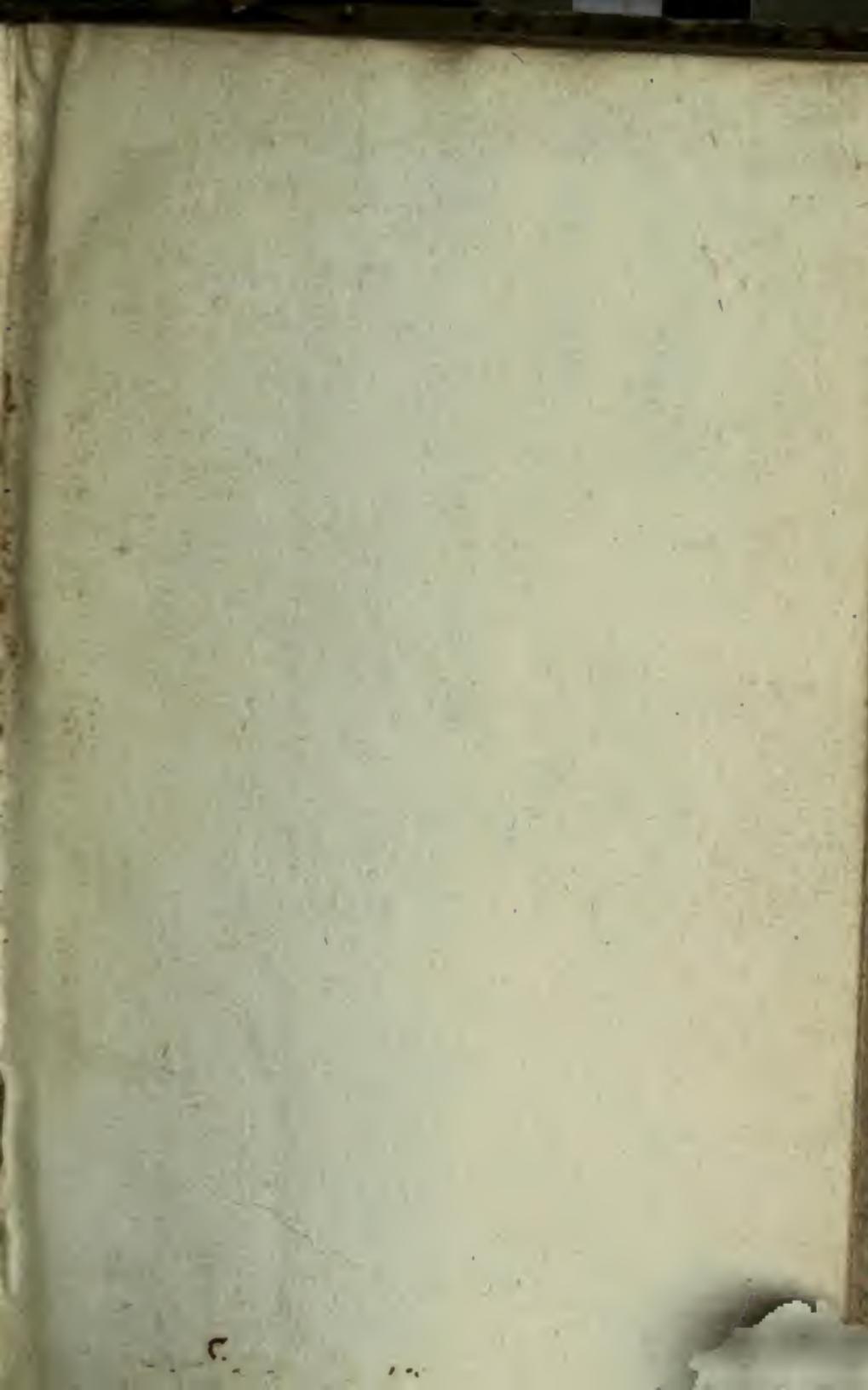


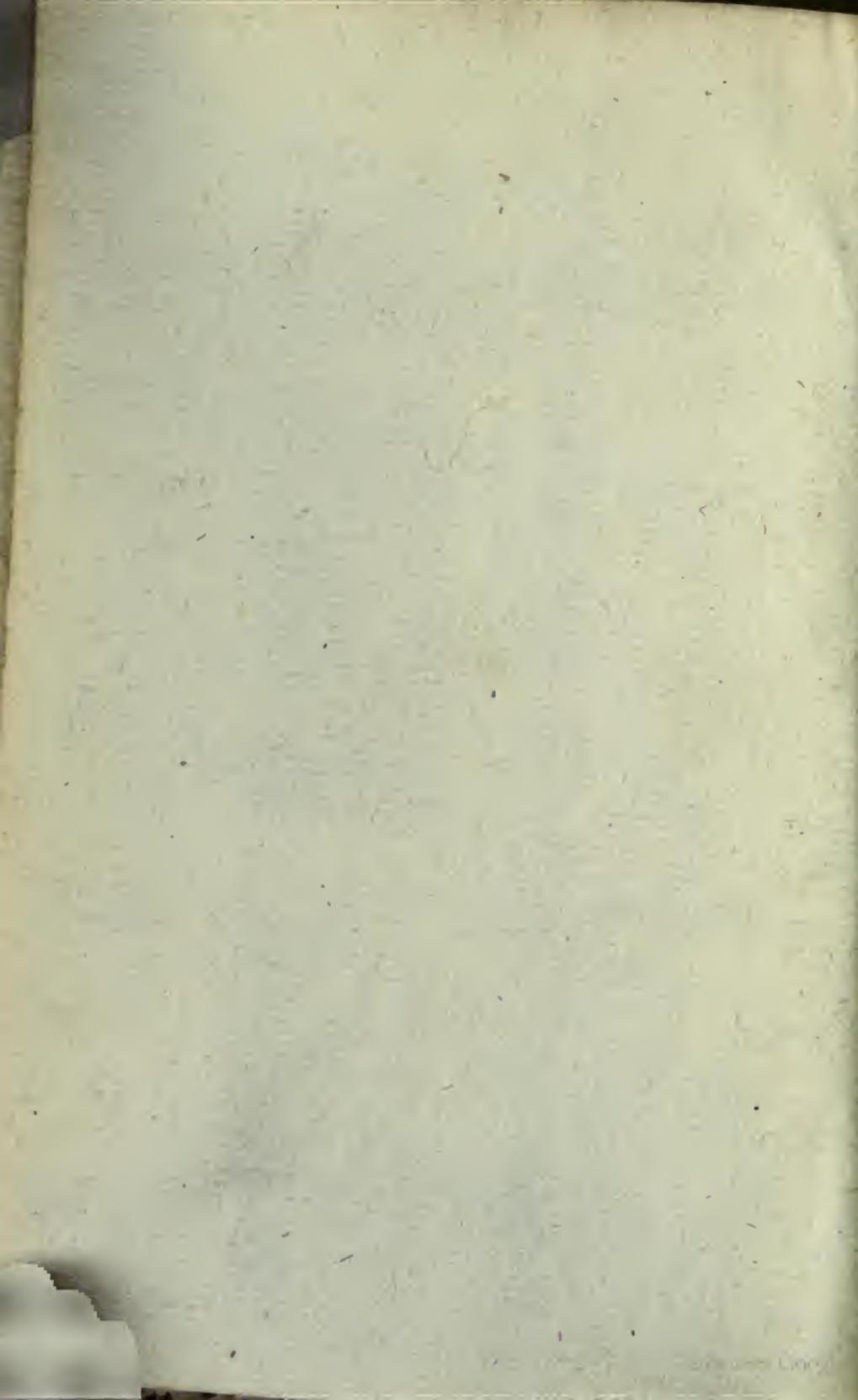
H. D.

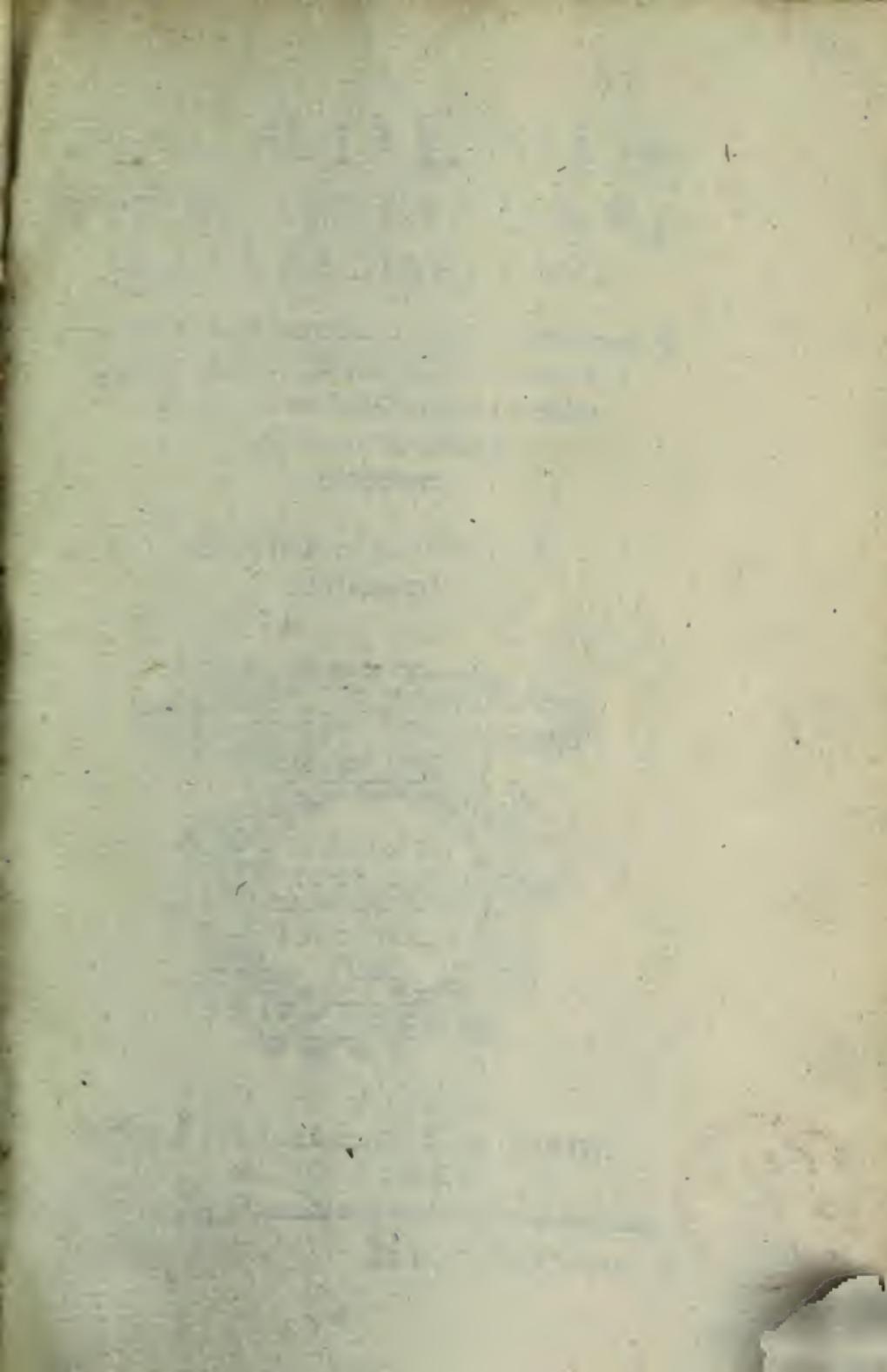
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT



6 vondade 4





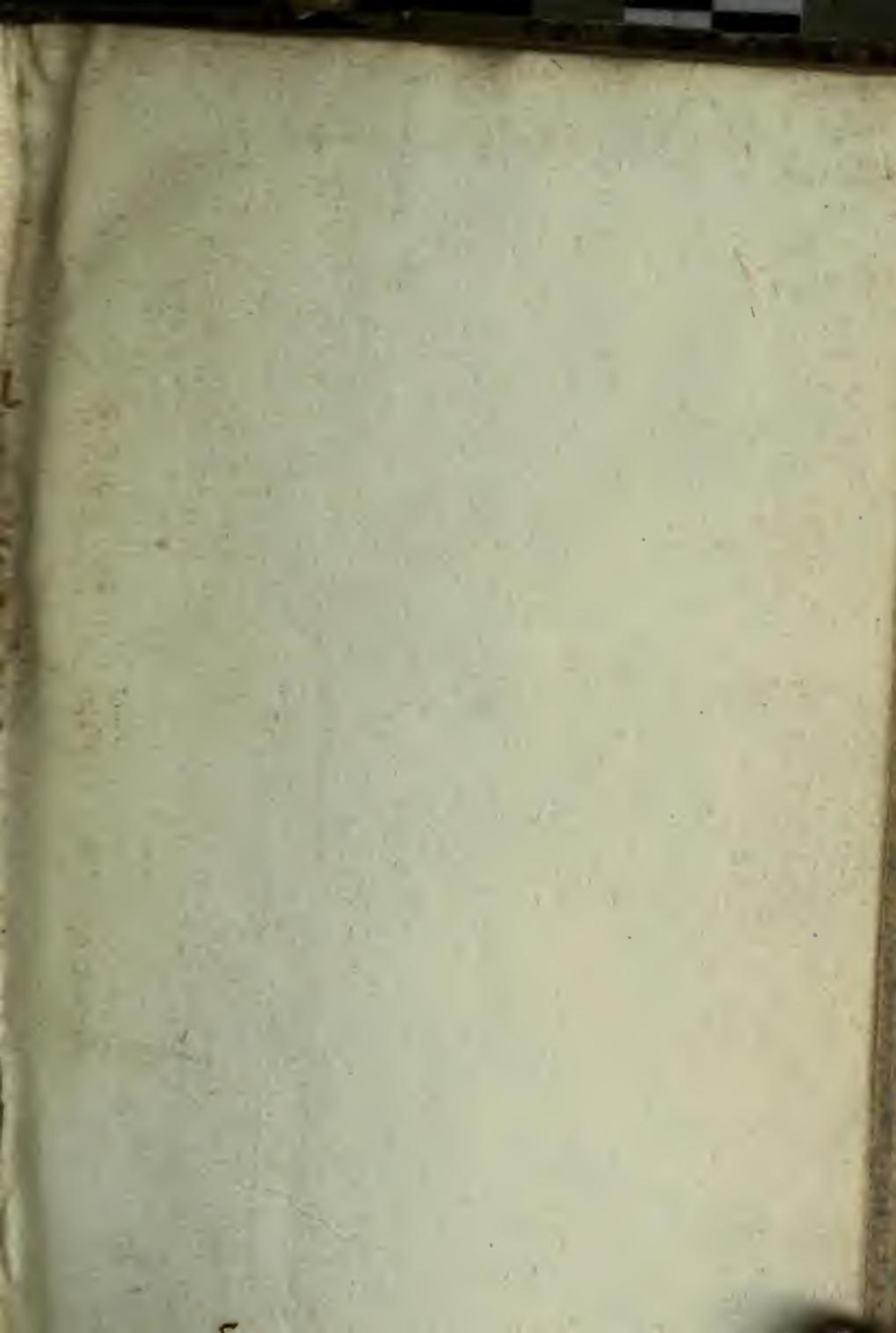


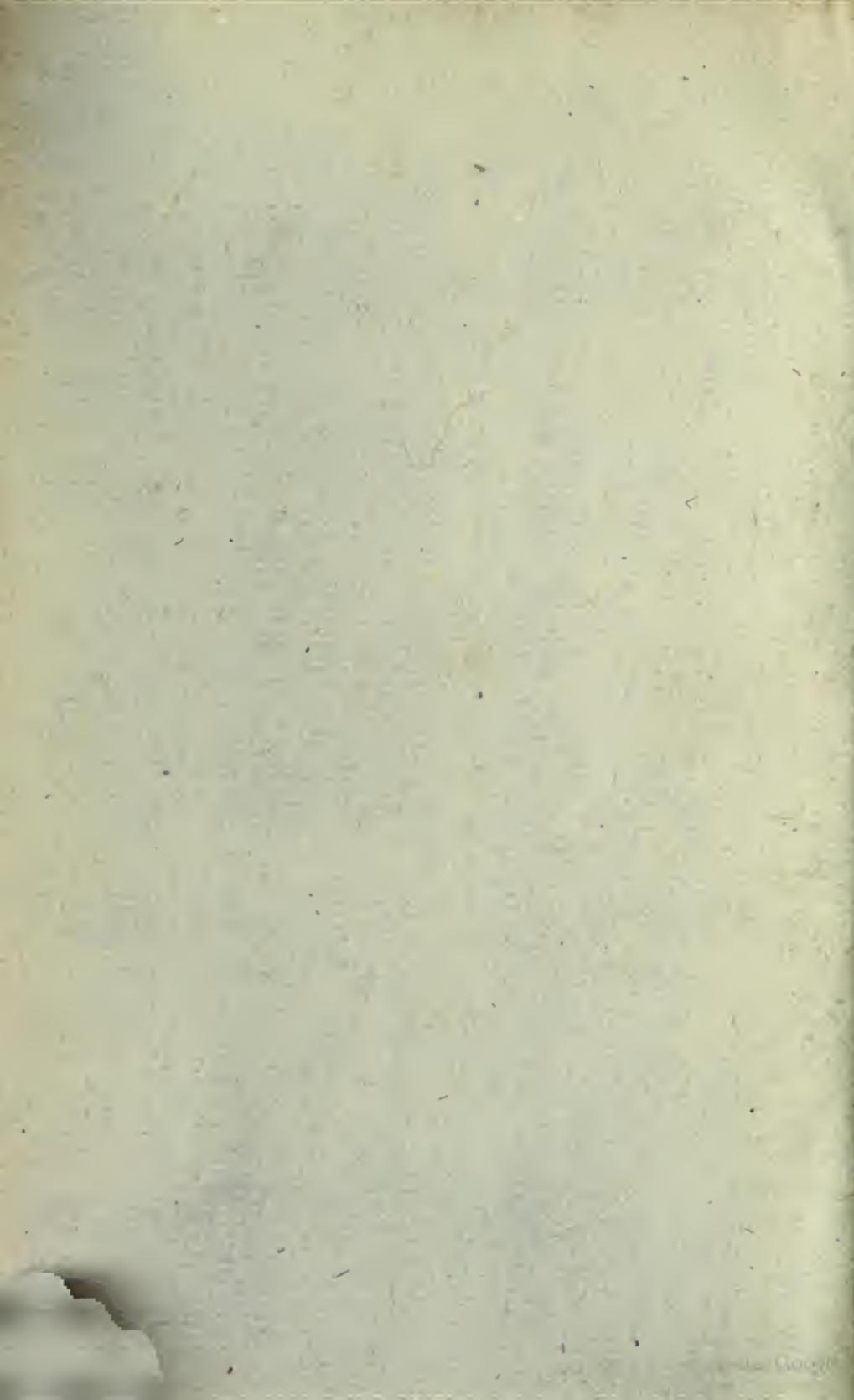
Al. H. D.

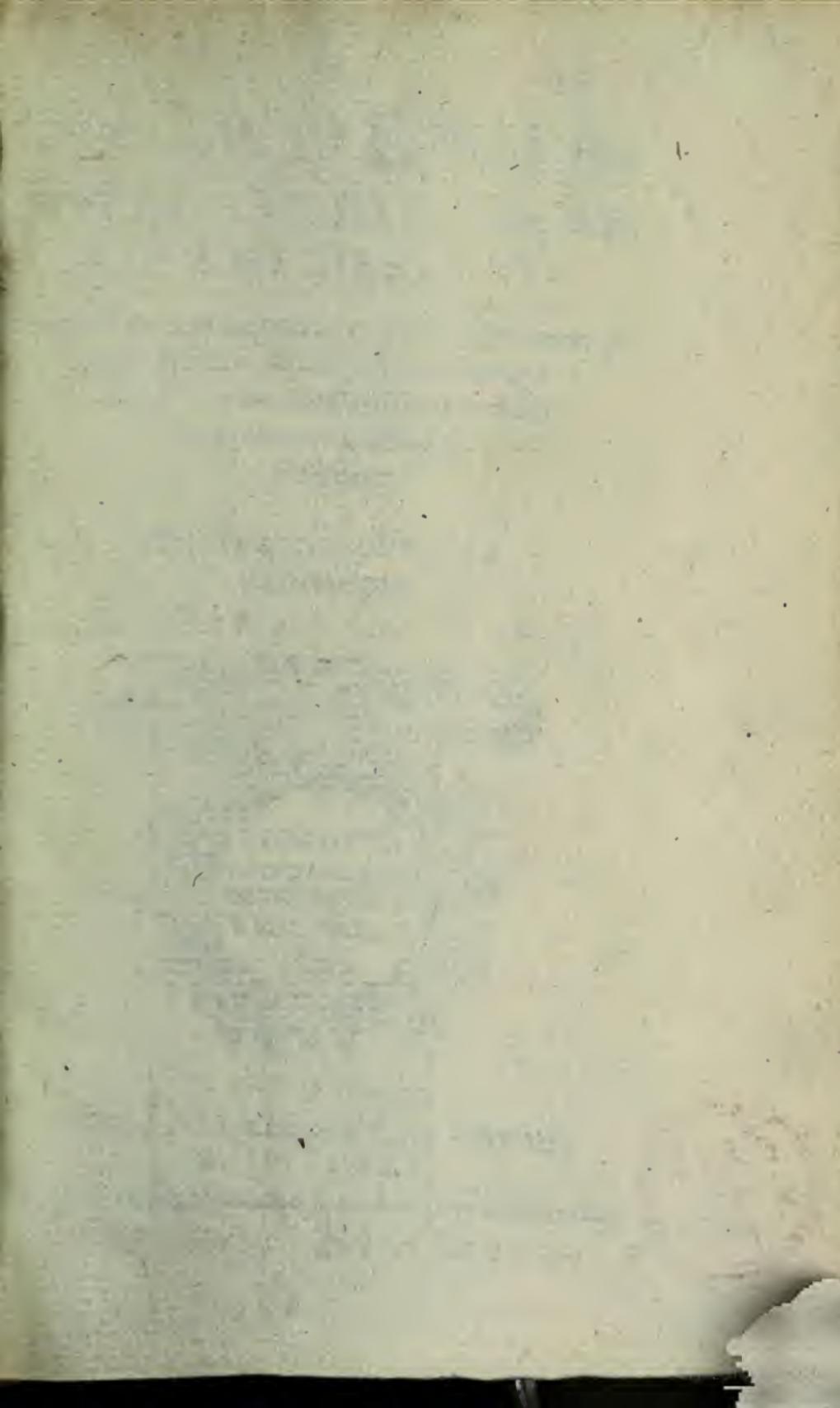


UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT









Hix. 2215

CC

# ACADEMIA=

# RVM ORBIS CHRI-

# STIANI LIBRI DVO.

Quibus præter earum originem, institutionem, &  
progressiones, Noachi post diluvium, & S.S.

Apostolorum Iesu Christi in Europam  
aduentus & Coloniae de-  
scribuntur.

Authore Iacobo Mid-  
dendorpio.



COLONIAE.

Apud Maternum Cholinum.  
M. D. LXXII.

Cum Privileg. Cæs. Ma. et authoritate ordinaria.

Petrus. Baudetius



LAURENTIA  
MAGISTERI  
LITERARUM

ANNO 1710.



YLIQG WITTELMER COPYRUM

CODICUS LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF PARIS

BEATISSIMO  
PATRI, GREGORIO  
XIII. PONTIFICI MAXIMO,  
Iacobus Middendorpius.

S. P. D.

**B**eatissime Pater, Pon-  
tifax Optime Maxi-  
me. Quam verè o-  
lim grauissimi sapien-  
tiissimique viri pro-  
nunciārint: quò præ-  
stantius quicque est,  
& in Republica Christiana magis nece-  
sariū ac vtile, eò semper id à malis et sce-  
leratis hominibus, qui cū salute & pace,  
atque tranquillitate publica bellum ge-  
runt, acriùs oppugnari: cùm multis alijs  
perspicuis argumentis, tūm in diuinarum  
humanarumq; rerum scientia, quæ Græ-  
cis φιλοσοφία vocatur, superioribus annis  
evidenter apparuit. Nam earum artium  
quæ vtre sunt ipsa, sic appellantur bonæ,  
doctrina, non hominum aliquorum inge-  
nijs excogitata est, sed ab ipso rerū om-  
niū creatore Deo, in primos humani ge-

\* 2 neris

## EPISTOLA

neris authores, ad gubernationem huius  
visibilis templi sui, orbisque terrarum, ad  
veram religionem, syncerumque Dei cultum  
retinendum transfusa, & paulatim  
per optimos viros, adiutore spiritus an-  
cto, propagata, fideliterque ad poste-  
ros transmissa fuit. Qualiter enim ea in  
omni hominum memoria à crudelissimis  
quoque gentibus, quando eius præstan-  
tiā, & uberrimos fructus, incredibileque  
voluptatem percipiebant, honorata &  
cultus sit, ex vetustissimis annalibus atque  
historijs, à me est aperte declaratum Latī-  
næ facundiæ clarissimus parens, & singu-  
lare Imperij Romani ornamētum M. T.

Lib. 5. Tuf-  
culan. que Cicero, philosophiam scribit urbes pepe-  
stionum. risse, dissipatos homines in societate vi-  
tae conuocasse, ex feris & agrestibus red-  
didisse mites, domicilijs eos, & cōiugij  
copulasse: legum denique inuentricem,  
magistram morum & disciplinæ, virtutum  
indagatricem, expultricemque, vitiorum ap-  
pellat. Quocircum primo quidē S.P.Q.R.  
deinde glorioſissimi eorum Cæſares, atque  
Imperatores, mirificè eius studio exardes-  
cere coepерunt: et doctos atque eloquētes  
viros, preciosissimi theſauriloco, ex alijs  
prouin-

## DEDICATORIA.

Prouincijs intulere. Erèxerunt præterea scholas, & publica bonarū literarū gymnasia vbi perpetuò traderétur, ne villo vnquam tempore adeò necessariæ artes interiret. Id quod aliarū gētium Principes & magistratus imitabātur: vt summo studio et maximis sumptibus tā libros, quam eo rū interpres, atq; professores ex Iudea, Aegypto, Gr̄cia, Italia, relinquisq; remoūissimis prouincijs euocarent. Cōtrà verò, humanæ salutis & trāquillitatis publi- cæ inimicus, veræq; religionis, & diuini cultūs capitalis hostis Diabolus, adeò perspicuā lucē è mūdo, per homines improbos, tollere cōcupiuit, vt nec seipso, nec Dēū suū homines cognosceret, sed in dēsīsimis tenebris versantes, in grauissimos errores, et pestilentissimas hæreses, August. li. summāq; infelicitatē plaberetūr. Julianus 18. de ciuit. enim Apostata, Ecclesiā dei et verā Chri- stianā religionē euersurus, scholas Chri- stianorū claudi precepit, & bonas literas, quibus vera religio à maiorib. cōstituta propagataq; erat, discere vetuit. Nō aliter quā Philistēos olim pcurasse acceperat, ne Iudæi arma haberet, quibus se, fortunasq; suas, & verā religionē tueretur atq;

Dei ca. 52. Niceph. li. 10. ca. 25. Socrates lī. 3. ca. 16. 1. Regum cap. 13.

## EPISTOLA

'defenderent. Et sicut impius Antiochus  
rex, vt Machabæorum historia testatur,  
Iudeorum synagogam atque religionem  
oppressurus, sacros eorum libros exussit,  
nec eos profiteri publicè, nec priuatim  
retinere permisit: ita Arrianæ heresis pa-  
tronı, vt audacter & liberè in Ecclesia  
grassari, oppressaque veritate, mēdacia ob-  
trudere imperitis liceret, Nicæni cōciliij  
decreta, & SS. Patrum vtilissimos libros  
aboleuerunt. Quod D. Athanasij, cæte-  
rorumq; Aegypti, Thebaidis, & Libiæ  
Episcoporum, ad pontifices Romanos

Sapiē.c.6. epistolæ testantur. Orbemque cuer-  
4. Esd. c.14 suri, sapientiam euertere studuerunt: nam  
multitudo sapiētium sanitas est orbis ter-  
rarū: sublataque sapiētia, & libris sacris,  
homines in tenebris versantur. Religio  
quidē & sapiētia inseparabili nexu inui-  
cē cohærēt, vt sublata euersaque sapiētia,  
inermis & nuda religio facilius opprima-  
tur: ereptaque cognitione & sciētia, tolla-  
Cic. lib 1. tur omnis ratio, authore Cicerone, & vi-  
de finib. tæ degēdæ, & rerū agēdarum. Similiter  
Zonorasli. Leo Imperator Græcorum, quia cum re-  
3. Annaliū. liquijs & imaginibus sanctorum bellum  
suscepserat, egregiam illam domum, quā reli-

## DEDICATORIA.

relinqui Imperatores duodecim sapiētissimis viris Constantinopolia tribuerāt, vna cum libris, & præstantissimis duodecim uiris crudeliter exuſſit, eō quod tam impio instituto repugnarent, & cæteris Catholicis, apud quos summa eorum authoritas erat, idem facere persuadebant. Vnde satis apparet, quare homines sceletati contra bonas artes, contra vetustissimas academias, cōtraquæ literatos viros, à diabolo tantoperè incitentur. Sed viscit semper inuicta veritas, atq; dei autho-  
ris sui, fauore, ac sapientissimorum ho-  
minū patrocino cōtra pertinaces aduer-  
sarios sic defensa philosophia constitit,  
vt quod magis premeretur, tanto splendi-  
dior euaderet, nihilque in vniuerso mun-  
do præstantius, nihil admirabilius, nihil  
preciosius eruditione & sapientia habe-  
retur. Ideoque non solū vera religio mi-  
rificè floruit, verūm etiam publica pax, et  
amicitia, & humanitas, ac omnium optimarum  
rerum abūdantia vbiq; cerneba-  
tur. Rursus tamen accidit (quod sine  
lacrymis, & absque grauiſſimo dolore  
vir bonus referre nō potest) vt superioribus  
temporibus homines quidā temerarij

\* \*

&

## EPISTOLA

Si arrogantes exorirentur, quicun  
Catholicæ religioni, & paci publicæ,  
suasore Diabolo, bellum indicere de-  
creuissent, contra liberales artes, at-  
que Academias, & humanitatis studia,  
linguas acuere, calamisque lasciuire au-  
derent. Ut velut è cœlo missi cen-  
sores atq; Aristarchi contra totius Chri-  
stianū orbis consensum insurgere, recte q;  
constitutam philosophiā perturbare, ac  
tot ludoribus conscriptos, utilissimaq;  
doctrina refertos libros, ac immensis sū-  
ptibus optimorū Principū fundatas, bi-  
bliothecas hostiliter diripere, scholas at-  
q; academias euertere, minimè vereretur.  
Futurum rati, ut cùm ista omnia eripuis-  
sent, viri Catholicī, in quos maxima ver-  
borum licentia incuirrebat, authoritate  
destituti, veram amplius religionem tue-  
ri pro dignitate nequirent. Ipsi vero soli  
ab omnibus colerentur, aliorum rēs & bo-  
na, quando nemo contradiceret vel audie-  
ret vel etiam posset, liberè inuaderent, vo-  
luptatibus, quas diu cōcupierant, auda-  
eter fruerentur, sceleraque eorum, & su-  
perbiā, avaritiā, dībidinē, in tene-  
bris imperiti non animaduerterent. Quæ  
cūm

## DEDICATORIA

cum mihi vehementer indigna, & nullō  
proflus modo ferenda videretur, homi-  
num clarissimorum precibus, & publicæ  
salutis amore impulsus, bonarum litera-  
rū, & sapientiæ, atque academiarū quale-  
cūque patrocinii defensionemq; susce-  
pi: & duos de celebrioribus academijs,  
adiutore Deo, superioribus annis libros,  
prout tunc otium & ratio ferebat, con-  
scripsi. Quorum primo Academij no-  
men, locum, & vetustatem, præcipua-  
rumque rerum, quæ hactenius in acade-  
mijs usurpantur, rationem perquisiui:  
bonarumque artium uberrimos in Re-  
publica Christiana fructus aperui. Ut  
hac utilitate homines permoti, eas re-  
tinerent: & viri Principes ad instau-  
randas Academias atque scholas, maio-  
rum suorum exemplo, excitarentur.  
Secundus liber, literarum & ingenua-  
rum artium originem demonstrabat:  
qualiter eas Iudæi ante & post dilu-  
vium à se repertas, ad cæteras gentes,  
quæ nunc in orbe infideli morantur,  
transmiserint. Qui libri cùm in manus ho-  
minum peruenissent, ex varijs omniū fe-  
re Prouinciarū academij doctissimorū

\* 5 &

## EPISTOLA

& clarissimorum virorū humanissimæ  
literæ ad me redierunt, quibus diligētissimè  
admonerēt, vt similiter orbē Chri-  
stianum describerē. Qua propter ab Ita-  
lia, Prouinciarū Regina, & matre, exor-  
sus, celebriores Christiani orbis academi-  
as sic descripti, vt ex scriptura sacra, &  
orthodoxis patribus, ex antiquissimis ve-  
rissimisque historijs, ex certissimis argu-  
mentis, & probabilibus cōiecturis aper-  
tè declarem, quod ipse Noachus cum sa-  
peto filio, nepoteque Gomero, post dilu-  
tium veram religionem, & bonas literas  
in Italiam, cæterasq; Europæi nostri or-  
bis Prouincias vna cum colonijs intro-  
duxerit.] Deinde quomodò supersticio-  
nibus & idololatria, fraudibus diaboli,  
corruptam hanc philosophiam, D. Pe-  
trus velut alter post idolomania diluui-  
um Noach, cæterique apostoli Iesu Chri-  
sti in singulis Prouincijs restituerint: Ac  
qualiter, quo tempore, quibusque autho-  
ribus, ad eam retinendam & propagan-  
dam, academiæ fuerint institutæ. Ut  
hic Catholicæ religionis, & veræ sapi-  
entiae vetustas, & certitudo perspiciatur,  
quæ tanto sacrorum cōciliorum & flo-  
rentis-

## DEDICATORIA.

rentissimarum academiarum cōsensu stābilita est. Quoniam verò semper desideravi prodesse quām plurimis, & neminem lādere, operam dedi, vt me intra præsentem causam continerem, ne in persona- rum aut locorum criminacionem, qua- rundamque Prouinciarum nimiam lau- dem, aliarum vituperium diuerterem. In describendis autem academijs, hic mihi ordo seruandus apparebat, vt primò cō- staret, quādo, & per quos singulæ essent institutæ, deinde, vtrūm omnes liberales artes, an aliquæ tantūm in ijs traderen- tur, quem modum in electione Rectoris, cæterorumque magistratuum obserua- rent, quas scholas, & priuata gymnasia haberent, quibus legibus vterentur. Ad- derentur prætereà illustres doctrina vel aliae viri, qui in ijs operā literis dedi- sent, indicarenturq; in singulis discipli- nis doctores, qui præcipua fama innotue- runt. Sed hoc quia vno libro, & ab uno homine fieri non posse videbam, in præ- cipuis tantūm indicaui: in reliquis id o- stendi, quod præsenti argumento, & tem- pori sufficere queat. Nam de priuilegijs academiarum, & viris illustribus, quidā

ex-

## EPISTOLA

ex professo integris libris differuerunt  
Bibliothecas, & quæcunque ad rem lite-  
rariam, ususque scholasticos, & ad præ-  
sentis temporis mores, atque religionem  
pertinebat, minimè prætermisi. Histori-  
arum diuersitas, & scriptorū in hoc ar-  
gumento penuria. ac abstrusarum rerum  
multis difficultatibus circumsepta natu-  
ra crebro effecit, ut cogitatione suscep-  
tī munera fatigarer, & propemodū despe-  
rarem, quando infinitum penè laborem  
me suscepisse videbam. Perdūravitāmen,  
quia cœperā, & eò tandem prælens opus  
excreuit, ut hinc viri Catholici meū co-  
natū facile sint deprehensuri. Quorū ex-  
pectationi si minimè satis factum est, dis-  
simulari aliquid ab ijs meritò & ferri po-  
terit, quod veterū scriptorū monumēta,  
vnde certiora depromerē, desuerūt. Ta-  
les equidē rationes semp pduxib, quæ p-  
babiles saltē videri possint, si veras, pro-  
pter historicorū diuersitatē. inuenire nō  
potui. Nā qui maximorū principū res ge-  
stas describerēt, atq, abditas diuersarū re-  
rū natūras perscrutarētur, plurimi sēper  
fuerūt: qui hoc argumētū ex pfecto accu-  
ratiū tractaret, nemo adhuc, quod mihi  
quidem

## DEDICATORIA.

quidē cōstare protuit, repertus est. Si ergō viri philosophi illis, quando fidē suā parum inscribendo probare, alicubi etiam fortè à vero aberrare videbantur, esse tamen aliquid cur dandam veniā putarūt: omnes bonos mihi in primis veniā daturos cōfido. Propterea quod illi, qui doctissimi viri et habebantur & erāt, cūm ingenij atque eruditionis gloriā sibi propoluisset, in tāta abūdātia rerū et optimorū authorū copia, ea omnia ut causæ dignitas postulabat explicaturi credebātur: ego autē nulla pfectō gloria vetustioribus de rebus, et maxima in obscuritate latetib. pro dignitate scripturū profiteor. Sed quia sapientia patrocinio destituebatur, nō laude quidē aliqua, vel præmijs, nec gratia alicuius vel odio, sed discipulorū meorū, amicorūque, studijs & volūtati gratificaturus, animū ad scribēdū appuli: Id me effecturū sperās, vt iuuētus bonas literas ardentiūs amare & colere inciperet, & doctiores viri tā necessario tēpore de hoc argumēto, pro sua in bonas artes gratitudine, & erga Rempub. Chri-  
nam amore, perfectius aliquid cogitan-  
dum incitarentur. Qui si Musarum, quæ  
ipsoſ

## EPISTOLA

ipsos in tam splendorem euexerunt, & tanta nunc inuidia laborant, patrocinium suscipere voluerint, ipsi quidem solidam veramque laudem honorum omnium consensu sunt consecuturi, quod in re tanta, & quae magno est hominibus ad vitam recte instituendam, tranquillèque Rempublicam gubernandam adiumento, studium ponere non sint grauati. Et me instituti mei atque laboris eò minùs pœnitibit, si sensero multorum discendi scribendique studia commouisse. Nam primò quidem Martinus Lutherus academias, lupanaria & synagogas satanæ, Sodomas atque Gomorras appellavit. Deindè Libertini, artes liberales calumniabantur, & leges ciuiles, quæ ad Reipublicæ gubernationem necessariæ sunt, diaboli inuenta, medicinam verò, quæ à Deo creata est, idololatriam vocarunt. Et longius, ut sit, progressi, scripturam sacram audacter reiecerunt, vnumquemque apostolorum aliquo scommate notarunt: Paulum vas fractum, Ioannem stolidum iuuenem, Petrum abnegatorem Dei, Matthæum fœneratorem, blasphemо ore nuncupantes. Ut summa perè necessarium sit, tam nefandos errores

**Caluinus  
contra Li-  
bertinos  
cap. 24.**

**Idem cap. 3.  
& ea. 9.**

## DEDICATORIA.

res à viris catholicis redargui, ne vera religio & sapientia prorsus extinguitur, et paganismus reuiuiscat.

Equidem semper ferè authorum, unde singula de prompta sint, nomina, & libri annotaui, nisi in illarum rerum tractatione versarer, quæ sunt omnibus notissimæ, & multorum historijs celebrata. Quæ ab historicis variè dicuntur, ibi sēper apud me antiquior fuit doctissimorum hominum authoritas, qui multos ante annos vixerunt, & res olim gestas diligenter literis mandārunt, quam eorum qui vel iam sunt, vel nuper natū suēre, ut non nisi ex alijs eam cognitio- nem haurire potuerint. De quarundam inter scri- verò academiarum origine tanta varie- tas inde mihi orta videtur, quod in nu- meris annorum transcribendis faci- limè error committatur : & quod alij ab eo tempore numerare cōperunt, quo à supremo magistratu concessum fuit, ut erigerentur, alij ab eo quo erigi & florere cōperant, nonnulli etiam quando instauratæ fuerint, cùm hactenùs iacuissent obscuræ. Pateret, in aliqui-

Vnde tāta  
inter scri-  
ptores de  
academia-  
rum origi-  
ne varie-  
tas.

## EPISTOLA

bus Rebus publicis celebres diu scholæ tri-  
uiales extiterant , priusquam academiæ  
fundarentur, quod multis errandi occa-  
sionem præbuit. Ad hæc, ut ad insignem  
aliquem fudatorem suæ academiæ origi-  
nem referrent, apertè mentiri, quam ve-  
rum dicere, aliqui maluerunt. Ego sin-  
gulis diligenter consideratis, illos scri-  
ptores probauit, qui fide & diligentia cæ-  
teris præstare, ac cū veteri historia cōgru-  
ere videbatur. Si quid verius, perfectius.  
q; ab aliquo allatū fuerit, libetē receptu-  
rus: & si singulæ Academiæ hinc accessio-  
nē facere voluerint, haud molestè feram.

Illum autem de veræ religionis, & sa-  
pientiæ, & bonarum artium, atque aca-  
demiarum origine, Noachiique post dilu-  
uium in Italiam aduentu, & colonijs, la-  
borem, S. T. supremo Christi in terris vi-  
cario, ac Noachi, et B. Petri Apostoli suc-  
cessori, orthodoxæ Religionis, ecclesiæ  
Catholicæ veræque sapientiæ patrono  
atque vindici dedicandum putauit. Quem  
cum summa auctoritate, maximam do-  
ctrinam coniunctam habere, bonarumq;  
literarum, ac doctorum hominū singu-  
larū Mœcenatem existere, ex S. T. studio-  
fissimi

## DEDICATORIA

sissimi D. Bernardi Cholini, Romanæ aca-  
demiae alumni, Materni Cholini, Typographi et senatoris Colonensis, filij  
literis, atque egregijs optimorū homi-  
num sermonibus, nō sine incredibili vo-  
lūtate percepī. Iccirco nequaquam mihi  
cōmittendum arbitrabar, quin S T. no-  
uum illum summum pontificatum, in hac  
occasione, quam diligētiſime gratula-  
rer. Eadē oratione vſurus, qua olim  
Senatus Romanus Tacitum recens ele-  
ctum Imperatorem, apud Vopiscum, al-  
locutus est: Suscipe Imperium, ex Senatus  
auctoritate, tuū loci, tuæ vitæ, tuæ mentis  
est, quod mereris. Quis melius quām gra-  
uis imperat? Quis melius quām literatus  
imperat? Quis melius quām senex impe-  
rat? Quod bonum, faustum, salutareque  
sit, Diu priuatus fuisti, scis quemadmo-  
dum debeas imperare, qui alios principes  
pertulisti: et qui de alijs Principibus iu-  
dicasti. Quæ omnia cum in S T. cumula-  
tissimè reperiri, Christianus, orbis intel-  
ligat: nemo est, qui non optima quæq; si-  
bi de illa polliceatur. Ideoque omnes ho-  
ni ardentissimis precibus Deum orant,  
tantum Pontificem charissimæ sponsæ

EPISTOLA

Suæ ecclesiæ catholicæ, filiæ verò sapientie tam periculoſo et necessario tempore diu in columnen conseruet. Cuius singulari pietate, continentia, eruditione, prudenteriaque futurum sperat, ut repurgatis moribus, sublatis vitijs, profligatis hæresibus, antiqua pietas & sanctimonia, orthodoxa religio, & vera sapientia, & bonæ literæ pristino nitorि ac gloriæ restituatur. Vnde omnium optimarum rerum abundatia, publica salus, & tranquillitas, ac diuturna pax in uniuersum Christianum orbem proculdubio est redditura: S. Q. T. sempiternum decus, immortale nomen, & maximam gloriam consequetur: quod rebus maxime deploratis, catholicam religionem, & sapientiam subleuare, fulcire, & , per Dei præpotentis gratiam, confirmare potuerit. Sapientia denique, cuius ego hic originem, excellentiam, & fructus aperui, Maximō Pontifice digna est: talemque contra pertinacissimos aduersarios, & acerrimos hostes patronum desiderat qualem S. T. præstare poterit. Coloniæ Agripinæ, Idibus Iulij Anno 1572.

VVilhelmus

VVilhelmus Lindanus, Episcopus  
Ruræmundensis, Iacobo Midden-  
dorpio S.

**M**æte virtute mi Middendorpi , strenuus  
perge, anitam & Apostolicā fulcire & pro-  
pugnare doctrinam. Vtinam & alijs pro-  
fessoribus ad vnum omnibus ista esset mens, ista do-  
cendi ratio probata, vt huc omnia ipsorum collima-  
rent studia, omnes curæ incumberent: profectò bre-  
vi nobis aureum seculum polliceri auderem. Lau-  
do præclaram abste operam huic argumento, hisce  
temporibus aptissimo, de scholis datam.

Onuphrius Panuinius historicus Ro-  
manus, ad quendam amicum.

**T**acobum Middendorpium , virum doctissimum  
hortare, vt susceptū de academijs opus absoluat:  
nam Catholica religio ex sacrorum conciliorum  
& academiarnm consensu ac antiquitate, multum  
confirmatur. Qua de re Fredericus Staphilus  
ad me literas dedit. Et viri docti peritum aliquem  
huius argumenti scriptorem diu desiderauerunt.  
Middendorpy dictio, & studium probantur.

Gerardus Matthisius Geldriensis,  
Candido Lectori.

**H**ec ades historiam variarum noscere rerum  
Qui cùpis, hanc præsens te docet iste liber.

Te docet in primis Academica quæ sit origo,  
Quæ vis, quæ ratio qualibet, ecce tibi.  
Multaque præterea, quoniam gratissima lectu  
Continet, aßidua volue reuolue manu.

Thomas Hatcherus Cantabrig. An-  
glus, Iacobo Middendorpio.

**M**agna est virtutis vis, multum valet, etiam  
disiunctissimis in locis, ingenuarum artiū,  
communitas & coniunctio. Evidem illa  
studio & amore tui iam dudum mirificè sum incen-  
sus, et si te nunquam viderim. Quia enim in lib-  
rum fortè tuum de celebrioribus vniuersi terrarum  
orbis academijs incidi, & rerum præstantissimaru  
lectissimis verbis, grauissimisque sententij tracta-  
tionem expendi: Reipublicæ Christianæ gratulatus  
sum, & artificem tam peritum, & defensorem tam  
eximum contigisse. Neque vero quicquam à te  
excogitari vñquam potuisse crediderim, vel ad in-  
genij preclaras istas dotes, longè latèque diffunden-  
das, vel ad virtutem tuam prædicandam commodi-  
us, quam in academiarum eruenda antiquitate, &  
dignitate illustranda, operam & studium posu-  
isse. Tu interim mi Middedorpi perge, vt cœpisti, aca-  
demias totius orbis celebratissimas facere, orbis vt te  
totus cognitum artificem celebret, academia vt suspi-  
ciat, ingenuarū artiū præstantissimi quiq; cultores  
omnibus vt humanitatis officijs, de officijs scholasti-  
cis scriptorem tam eximum prosequantur.

Ioannes

Ioannes Copus Oxonien. Anglus,  
Iacobo Middendorpio,

**S**ingularem illam præstantissimi ingenij tui ins-  
dolem, & egregiam maximarum artium do-  
ctrinam, quæ ex scriptis tuis appareat, doctissi-  
mi in his locis viri, terra à te mariqz, disiuncti, sum-  
mo amore & benevolentia prosequuntur: mihique  
authores fuerunt, ut te, per hanc occasionem, ad ex-  
adificandum exoptatissimum de academijs opus di-  
ligentissimè adhortarer. Id enim Deo gratum, ti-  
bi gliosum, & Christianæ Reipublicæ vltissimum  
fore arbitrantur. Praesertim cum te in Theologia  
et Iurisprudētia, & Philosophia, atque historijs, mi-  
rifice versatum intelligant. Ut tantum stu-  
dij & eloquentia allaturus esse videaris,  
quantum cause magnitudo  
postular.

\* \* \*

## INDEX

INDEX ACADEMIARVM  
quæ hic describuntur.

ITALIAE.

Romana	40.	Duacensis	288
Bononiensis	191	Erphordiensis	288
Ferrariensis	199	Francfordiensis	289
Florentina	201	Friburgensis	289
Mediolanensis	207	Gripsualdensis	290
Neapolitana	209	Hafnienensis	290
Papiensis	212	Heidelbergensis	291
Patauina	214	Ingolstadiensis	292
Perusina	220	Lipsensis	293
Pisana	222	Louaniensis	296
Salernitana	223	Marpurgensis	300
Senensis	224	Moguntina	300
Veneta	225	Pragensis	302
Bergomensis	227	Rostochiensis	302
Mutinensis	227	Treuerensis	303
Taurinensis	228	Tubingensis	303
SICILIAE.			
Syracusana	236	VVittenbergensis	310.
Mezzana	241	VVirtzburgenensis	312
Panormitana	243	Visontina	312.
Catinensis	243	POLONIAE.	
GERMANIAE.			
Colonensis	273	Cracouiensis	315
Basiliensis	286	Vratislauensis	316
Dillingana	287	Posnensis	316
GALIAE			

# GALLIAE.

		<i>Compostellana</i>	
Parisiensis	332	Eburensis	{ 368
Andegauensis	340	Gandiana	
Auinionensis	342	Granatensis	
Aurelianensis	342	Hispalensis	
Biturigenis	345	Ilerdensis	{ 369
Burdegalensis	346	Maioricana	
Cadomensis	346	Onnedenensis	
Dolana	346	Oscana	
Lugdunensis	346	Ossunensis	{ 370
Montispeſſulana	346	Salmanticensis	
Nantes		Seguensana	
Nimecensis	{ 350	Toletana	{ 371
Pictauiensis		Valentina	
Rhemensis			
Tolosana	351		
Caturcensis	352	<i>ANGLIAE.</i>	
Massiliensis	352	Cantabrigiensis	379
		Oxonensis	382
		Bannachorensis.	385
<b>HISPANIAE.</b>		<i>SCOTIAE.</i>	
Cesaraugustana		Aberdoniensis.	
Conimbricensis	{ 367	S. Andrea.	{ 386
Complutensis		Glasquensis.	

**FINIS.**

COLLAGE  
COLLAGE

COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE

COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE  
COLLAGE

21413

ACADEMI<sup>I</sup>  
ARVM ORBIS CHRISTIA-

NI LIBER PRIMVS, QVO MVNDI  
post diluuium instauratio , Noachi  
in Ialiam aduentus, & Colonia, ac Ita-  
liæ et Siciliæ Academiæ, vsusque scho-  
lastici describuntur.

ITALIA.



Vanquam Graci se vetustissimos omnium hominum parentes, bonarumque literarū, & ingenuarum artium primos inuentores extitisse, per summam impudentiam temeritatēmque, affirmare ausi fuerunt: tamen alibi aperte, ni fallar, à me est demonstratum, quod à Iudeis ista fuerint profecta, qui & diuinarum & humanarū rerum scientiam ante diluuium peruestigauerunt, duabusque columnis inscriptam, ad posteros suos in uno orbe transmiserunt. Quocircā ex veterum probatissimorum historicorum scriptis, & certissimis argumentis, ac probabilibus conjecturis, & tam locorum quam gentium nominibus colligitur, in Italia, Germania, Gallia, Hispania, Anglia, veram religionem, literas, & sapientia studia fuisse, antequam

Iudæi literas et oēs bonas artes primi inuenerūt.

quam in Græciam peruenirent: quodque hac non à  
Græcis barbari, ut ipsi loquebantur, sed contrà poti-  
us Græci à barbaris acceperint. Vetus enim opinio  
est, multis huc usque deductis seculis, et sapientissimo-  
rum hominum, qui res à condito mundo gestas scri-  
pserunt, perscrutatique sunt, stabilita consensu, quod  
Noachi posteritas ea, sicut à maioribus suis ante dilu-  
uium acceperat, in Europeam orbū nostri partem  
introduxerit. Nec sine grauissimis causis ab omni-  
um rerum opifice, & collapsarum instauratore, con-  
seruatore que Deo factum esse, vetustissimi ac prestan-  
tissimi authores probant, quod post vniuersale dilu-  
uium, quo non modò homines, sed bruta quoque ra-  
tione carentia extincta fuerunt, Noachus (qui solus  
cum uxore sua, cum tribus filijs, eorumque vxoribus  
superfuerat, in arca à Deo conseruatus) in eam or-  
bis partem quæ nunc Italia dicitur, authore spiritu  
sancto, fuerit progressus. Cùm enim Dominus Deus  
veteris mundi Gygantes, & improbos homines, qui  
toties admoniti resipiscere nolebant, aquarum inun-  
datione atque diluvio prorsus extinxisset: pro suo  
incredibili erga genus humanum amore, Noacho,  
quod vir iustus, & veræ antiquæ religionis cultor  
permanserat, indulxit, ut is per suos filios atque nepo-  
tes nouum orbem, qui idolatria & sceleribus care-  
ret, instauraret. Deinde ut eius peccati quod Ada-  
mus & Eua primi parentes, per temerarium vetiti  
pomi contactum introduxerant, verum medicum et  
Gene. ca. 9 saluatorem Christum Iesum procrearet. Quare ijs  
benedixit, ut multiplicarentur, & replerent vacuā  
terram

terram. Vxores autem eorū quod tunc ferè plures liberos procrearint, non solum à doctissimis scriptoribus assertur, sed humanæ etiam ratione omnino consentaneum est: nam hoc seculo quando infinita hominum multitudo est, nullaquæ necessitas (quam ipsa natura nunquam deserit) hoc postulat, crebro geminos nasci appetet. Quocirca breui tempore supra modum excreuerunt, ut non tantum eam regionem qua primò ex arca egressi sunt, & Armenia fuisse creditur, quippe in cuius montibus Moses arcam Gene.ca.8:  
 salutis resedisse post diluvium testatur, colere possent, sed in remotiores etiam prouincias emigrare. Gravissimi certè authores affirmant, quod Noachus ante mortem suam supra viginti quatuor millia viorum, præter mulieres & parulos à filijs nepotibus, que procreatos viderit: imò quod totus orbis iterum fuerit habitatus. Vnde brutorum animalium, quæ secum ad necessarios usus ex Armenia adducturi erant, multitudo & fœcunditas estimari potest. Noachus ergo totius mundi post diluvium instaurator & parens, ac veluti terrestris quidam Deus, filios nepotesque suos cum religione, bonas literas, quæ ad fulciendam, gubernandam, ornandamque Rem publicam pertinebant, docuit. Nam quantoper bona artes in Republica necessaria sint, veteres etiā philosophi perspexerunt. M. enim Cicero: Ophilo-  
 sophia inquit, vita dux, ô virtutis indagatrix, expul-  
 trixque vitiorum, quid non modò nos, sed omniū hominum vita sine te esse potuisset? Multas præterea ceremonias, & varia externa signa, ipsis Noachus

Vincen. Erphordius,  
 Nauclerus,  
 Functius,  
 alijq; pluri  
 mi recētio  
 res idem  
 probant.

Cic.5. Tusculan. Vi-  
 de hic li. 1.  
 cap. 5. de  
 acad.

Externa  
 signa & cę-  
 remonias  
 introduxit  
 Noachus,

A 2 reliquit,

reliquit, quorum admonitu veram religionem; atq[ue] virtutes, propter quas p[ro]a ceteris omnibus hominibus conseruati à Deo, tantiq[ue] beneficij ornati esset, retinere cogerentur. Impios autē cultus, & Giganteos mores, atque scelera, ob quae vniuersus terrarum orbis iusto dei iudicio perirebant, cauerent: nec eorum facta imitarentur, quorum exitum perhorresceret. Eorum vero plerique infra referemus, reliqua apud alios reperiuntur, & nimis longum esset hic recensere. Atque hinc non solum dei bonitas in conseruandis piis, & puniendis impiis iustitia perspicitur: sed Noachi quoque singularis prouidentia, & posterorum leuitas, impudentiaq[ue] appareat. Quoniam saluberrim a res tam recte, tamque prudenter institutas, olim in grauiissimam abusionem conuerterunt. Et hoc tempore homines quidam superbi & arrogantes, externa signa pietatis utiliterq[ue] à maioribus nostris, p[ro]missis & sapientissimis viris christianis, iam inde ab initio restituta per Iesum Christum veritatis introductas ceremonias, quibus homines literarum ignari, et rudi populus ad pietatem, virtutisq[ue] studium permouetur, condemnant, eripiunt, peruerunt. Quia in resicut vera pietatis hostem diabolum diligenter imitantur, ita votis omnibus optandum esset, ut aliquando tandem miserabilem interitum eorum qui simile olim facere voluerunt, pro exemplo caperet, & à nefario instituto abstinerent. Quāta enim omniū optimarū rerū perturbatio fuerit cōsecuta ijs in locis, vbi omnis iustitiae & pietatis imago ex oculis hominū sublata erat, vir bonus absq[ue] lachrymis recordari nō potest.

potest. Postquam verò his rebus satis instructi apparebant, ut & virtutibus studere, et contrarijs vitijs, atq; idolatria abstinere posset: tunc de ducendis per vniuersum orbem, qui diluicio perierat, colonijs, cogitare coepit. Quem orbē tribus filijs suis ita distribuit, ut semo Asiam, Ebamo Africam, Iapeto Europam et aliquam Asiae partem colendam, & recte gubernandā, ex praecepto Dei attribueret. Singularum quoque regionum naturam, itinera, & pericula, Geometriæ peritisimus vir, aperuit. Et tunc filios sancte inuicē promittere voluit, ne quis alterius imperiū ullo unquam tempore inuaderet, Chanaā verò quia perfidus erat, & patris sui Chami impietate exprimebat, Palestinā Semō per vim ademit. Eam quia cedere Semo nolebat, Dominus deus Abraham promisit, quod ipse Chamī posteros, Amorraum, Iesubæū, Hethæū, &c. esset electurus. Sicut per Mosen, & Iosue, ceterosque Iudeorū magistratus, tandem factū esse, scriptura sacra testatur, & fidelissimi historici memoriae prodiderūt. Ut terræ sanctæ, iudeis promissa, usurpatio, nō spoliū sit appellāda, sed sui iuris, quo iniuste per vim exuti erant, ex praecepto Dei vindicatio. sūt qui vniuersum hominū genus in tres ordines ab ipso Noacho diuisū fuisse afferant: in liberos, in milites, & in seruos, vel in sacerdotes, equites, & plebe. Vnde versus.

Noachus  
in tres par-  
tes mundū  
distribuit.

Epipha. in  
Ancorato.  
Augu. ser.  
105. de tem-  
por. 10.10

Huc forte  
allusit Da-  
uid: Nō in  
gladio suo  
possederūt  
terrā, &c.  
Psalm. 43.

Tu supplex ora, tu protege, tuquē labora.

Quod dū singuli curabāt, tota respub. pulcherimè administrabatur: cōtrā verò faciētes, vt suū quisq; officiū negligeret, usurparet alienū, grauiter Rēpubl. labefactarūt. Id Israēlitica gētis exēplo Ioseph. et Ege

sippus pulcherrimè declarant. De præsenti seculo  
eleganter cecinit Horatius Flaccus:

*Qui fit Mecenas, ut nemo quam sibi sortem  
Seu ratio dederit, seu sors obiecerit villa,  
Contentus viuat, laudet diuersa sequentes?*

*Quantoperè hinc Christiana Respublica labefac-  
etur, nemo est qui ignoret. Ipsi ergò Noachi filij,  
vt à patre preceptum erat, in suam quisque prouin-  
ciam profecti, eam instaurare cœperunt, abductis  
secum ex Asia brutis animalibus, quæ in vñs huma-  
nos à Deo creata, & in arca conseruata, iterumque  
multiplicata erant. Plurimos quidem homines, mul-*

*Quando  
Noachus  
in Italiam  
puenerit.  
11.02.101*

*tasque bestias primis in sedibus post ductas colonias  
semper permanisse credo: sed utrum ipse Noachus  
singulas colonias per ordinem duxerit, an potius in  
prima sede perdurarit, donec filij nepotesque inuen-  
tas terras excolerent, ac tunc demum secutus fue-  
rit, suum cuique iudicium permitto. Ego tam ar-  
duis, summaque in obscuritate latentibus de rebus,  
vbi scriptura sacra & euidentes rationes deficiunt,  
ex nudis conjecturis statuere non assueui. Illis qui  
studium in his ponere voluerunt, vt summo labore al-  
iquid certi eruerent, nec tamen id per omnia adse-  
cuti sunt, alicubi etiam forte, propter maximam om-  
nium propè rerum obscuritatem, aberrauerunt à ve-  
ro, gratias agere pro istis laboribus soleo, & condona-  
re potius aliquid, quam tanta verborum licentia (vt  
plerisque moris est) perstringere, crebro etiam petu-  
lanter in mortuos incurrere. Quibusdam celeribus  
bistoricis videtur, quod primas colonias ipse Noa-  
chus*

thus duxerit, ac post annos decem in Scythiam reuer-  
sus, nouas colonias ordinârit. Sed hæc quæstio mul-  
tum lucis inde acceptura erit, si constituerit, vtrum  
diuus Petrus Apostolus Iesu Christi, velut alter post  
horrendum idololatriæ diluuium Noachus, ex Iu-  
daea (vbi vera arca, & vnica humani generis salus  
Christus Iesus natus, professus, & mortuus est) in Ita-  
liam, primam Christianorum coloniam duxerit: an  
potius cum multi per Italiam christiani florerent,  
ecclesiaque non nihil constitisset, tandem contra Si-  
monem Magum decertaturus, nouamque ecclesiam  
confirmaturus, Romam venerit, de quo suo loco fusi-  
us pertractabitur. Moses scriptum reliquit, quod  
Noachus post diluuium 350 annos superuixerit: ic-  
circo satū hoc inter authores conuenit, quod colonias  
iterum iterumque visitarit, quid agerent, quantum  
promouerent, vtrum in vera religione, & priscis mo-  
ribus perseverarent, num malitia alicubi fraudibus  
diaboli irrepereret. Sicut Petrus, Paulus, ceteraque a-  
postoli in nouo christiano orbe post alterum diluuiū  
recenter fundatas ecclesias sèpius confirmauerunt.  
Non minorem difficultatem habet, an ante temera-  
riam Babylonica turris edificationem, & primæ  
linguae, qua hactenus vna apud omnes incorruptaq;  
permanserat, confusionem, in Europam nostram vlla  
colonia peruererint: an hactenus Iapetus, Gomerus-  
q;  
in prima sede apud Noachum perdurarint, & sola  
impi atque maledicti Cham progenies, duce Nébro-  
do, turrim extruxerit. Pro vtrâque parte varia pro-  
babiles coiectura adferri possunt, quas hic nimis lô-

Gen.ca. 9.

Lucas in  
actis apo-  
stolorum  
hoc descri-  
bit.

gum esset referre. Moses noster refert, quod cum ter-  
 Gen.ca. 11. ra esset labij vnius, & sermonum eorundem, post diluc-  
 uiūm profecti sint de Oriente in terram Sēnair, ha-  
 bitarintq; ibi, & ciuitatem atque turrim adificare  
 cōperint, cuius culmen pertingeret usque in cōlum,  
 ut celebrarent nomen suum, antequām diuideretur  
 in vniuersam terram: idēoq; deus diuiserit linguam  
 eorum, ut non intelligeret vnuus quisq; vocem proxi-  
 mi sui, atque sic diuiserit eos ex illo loco in vniuersā  
 terram, vocatusq; sit locus iste Babel, quod ibi confu-  
 sum esset labium vniuersæ terræ. Hoc an vniuer-

Iosephus saliter, de omnibus omnium Noachi filiorum  
 li. i. ca. 9. eius temporis posteris intelligendum sit, an particula-  
 riter, de filijs Chām, equidem dubitatur. Moses inde-  
 ca. 38. hist. finite loqui videtur. Sibylla verò, cuius autoritatē  
 Genes.

Iosephus & Comestor hac in re usurpant, particula-  
 ris enunciationis signo definiuit, dum sic apud Iose-  
 phum Latinum loquitur: Cum omnes homines vni-  
 us vocis essent, quidam turrim adificauerunt excel-  
 sām, tanquam ascensi per eam in cōlum. Iam ve-

Vide etiā rō ex Iosepho ceterisque scriptoribus colligitur, quod  
 pulchra q; Nymbodus, quem tyrannidis & dominandi libido  
 dam apud Philonē in inuaserat, eos à cultu veri Dei abducere voluerit: ipsi  
 lib. de Gi- verò quod recentem adhuc diluij memoriam reti-  
 gant. et li. nerent, eius metu à Deo recedere non fuerint ausi,  
 de cōfusi. antequām Nymbodus hoc īs consilium suppedita-  
 linguarū. ret, ut altissimā turrim extruerent, qua cōtra deū, si  
 iterū punire vellet, ab aqua tui esset. Quocircā cūm  
 grauius dei quam tyrānidis imperiū ipſis videretur,  
 manū operi admouerūt, quod ex stulta persuasione

susceptū,

susceptū, adeò perniciosū habuit exitū. Similiter homines impij diabolo seruire multò suauius arbitrātur, quām Deo, voluptatibus & libidini operā dare malunt, quām virtutibus & sanctimoniae, nō attēndentes, quod Deo seruire regnare est: & quod impij videātur quidē in bono ducere dies suos, sed in pūcto ad infernū descendant, vt nec memoria eorū superfit in terra, nec vita in cœlis, sed pro breui gaudio, et incerta voluptate, in sempiternū miris modis iusto dei iudicio, excrucietur. B. quoq; Chrysost. cōtra dei volūtatem (quod etiā exitus declarauit) per nimiā superbiam insaniamq; adificasse affirmat. Et Isidorus apud Gratiā

Nymbrodū vocat oppressore & extinctorē hominū, quos ad turrim adificādā allexerit. Præterea Moyses quādo historiā diluuij, primorūq; hominū genus describit, semp̄ ferè filios Noachi appellat: ad turris vero adificationē vbi ventū erat, filios Adami vocat: Descēdit dominus, vt videret ciuitatē et turrim, quā adificabant filij Adā. Fortasse indicaturus, quod et si Noachō viro iusto et bono descēdissent, re tamen ipsa impij esset, & superbiam leuitatēq; Adami imitarētur.

Quo fit, vt credere nō possim, vel ipsum Noachū, quem spiritus sanctus gubernabat, vel filios ipsius Semum et Iapetū, primos Iudæorū simul & gentiū parentes, ac sacra tūc ecclesiæ dei columina, rei tam impia interfuisse. Verū aut primis in sedibus adhuc persistisse arbitror; aut in Asiam Europamq; colonias iam antē duxisse puto. Venerabilis Beda: Linguarū, ait, diuersitas exorta est in adificatiōe turris, post diluuiū. Priusquām enim superbia turris illius in diuersos

Iob 21.

Homil. 30.  
in Genes.Distinct. 6.  
cap. vlti.Augustin.  
quoq; lib.  
16.ca.4.de  
ciuit. Dei  
Nymbrod.  
tribuit.

Gene. c. II.

Beda in  
tractatu de  
linguis gē  
tium.

signorum sonos humanam diuisisset societatem, vna  
omnium nationum lingua fuit, quæ Hebreæ voca-  
tur, quæ Patriarchæ & prophetæ sunt vni, non solum  
in sermonibus suis, verum etiam sacris literis. Initio  
quidem quot gentes, tot linguae fuerunt, deinde plu-  
res gentes, quam linguae, quia ex una lingua plures  
sunt gentes exortæ. Tres sunt autem linguae sacrae,  
Hebreæ, Græca, Latina, que toto orbe maxime ex-  
cellunt, quibus & super crucem domini à Pilato fu-  
it causa eius scripta. Vnde & propter obscuritatem  
scripturarum, harum trium linguarum cognitio ne-  
cessaria est, ut ad alteram recurratur, si quam dubi-  
tationem nominis vel interpretationis sermo unius  
linguae attulerit. Græca inter ceteras gentium lin-  
guas clarior habetur, & Latinâ & omnibus linguis  
sonatior est: eiusdemque quintuplex varietas. Qua-  
rum prima Communis siue Mixta dicitur, quia om-  
nes ea vtuntur: secunda Attica siue Atheniensis, qua  
vsi sunt omnes Gracie aut hores: tertia Dorica, quæ  
habent & Egyptij & Syri, quarta Ionica, quinta Ae-  
olica. Latinas quoq; linguas quatuor esse quidam  
dixerunt, Priscam, Latinam, Romanam, & Mixtam.  
Prisca est, qua vetustissimi Italiae sub Iano &  
Saturno sunt vni. Latina, qua sub Latino & regibus  
Thusciae ceteri in Latium locuti, ex qua xii. ta-  
bulæ fuerunt conscriptæ. Romana, quæ post reges  
exactos à populo Romano gesta est, quam Neuius,  
Plautus, Ennius, Virgilius, Cato, Cicero, &c. vſur-  
parunt. Mixta, quæ latius propagato imperio, di-  
uersisq; hominibus in urbem irruentibus, corrupta  
est.

est. Omnem autem linguam aut audiendo quis potest tenere, aut legendo ex praeceptore accipere. Hac Beda. Putatq; Deū ipsū prima illa lingua vsum, quā do ad prophetas & patriarchas locutus est: itē quādō Ioan.ca. 1. Iōānes Bapt. audiuit vocē de cœlo. Hic est filius meus dilectus. Lingua verò ista prima, in 72. dissipertita esse phibetur, sicut 72 interptes sacra biblia trāstulerunt. et tādē Christus præter 12. apostolos, 72. discipulos ad ministeriū verbi elegit. Sed vt ad propositū reuerta tur oratio. Annius Viterbiensis, diligens antiquitatis indagator, Noachum ante Babyloniam confusione in Italiam peruenisse indicat. Quia inter diluvium & confusionem Babyloniam annos 131. intercidisse ait, anno autem 108. in Italiam venisse, & 92 annos in ea vixisse probat, et si primis colonijs positis in Armeniam iterum fuerit profectus, ac tandem redierit, vt Nauclero etiam videtur. Sed de Semi progenie, vnde Iudæi & saluator Christus prodierūt, de Chami (à quo vetus impietas, idololatria, tyranus, ac prioris mundi scelera in nouum orbem ecclesi amq; Dei profluxerunt) colonijs, nihil in præsens attinet dicere: verūm Iapeti, reliquarum gentium parentis, in Europam migrationem breuiter aperiam. Noachus itaque filijs suis benedicturus, quæque singularis euentura essent, linguam ipsius gubernante spiritu sancto, prædicturus: Dilatet inquit Deus Iaphet, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaam ser Gene.ca.9 uis eius. Latitudo autem ista vel ad latissimum maximumque eius imperium pertinebat, quod non modo terram latissime occupauit, sed mare quoque ingressum

Ambro. de ingressum ad insulas vñq; authore Ambrosio, proceſſo Noac. c. 33. sit: vel quod ipsius posteritas nomen filij Dei Christi

Iesu, qui ex Semini posteris Iudeis aliquando oriturus Romani erat, longè lateq; propagatura eſſet. Romani enim verò ex Ia peto prodī tunc potissimæ orbis parti imperabant, quando Christus in Iudea de ſpiritu sancto ex perpetua virgine Maria naſcebatur: eiusq; doctrinā per vniuersum

Ioānes Goferē mundum produxerunt, vt infrā fusiū aperieropius in tur. Ex recentioribus aliqui opinantur, quod vetus il originibus la primaq; lingua, qua ante confuſionē Babylonica Antueripi anis.

reliqui ferē scriptores affirmant, ſed Cimmericā atq; adeo Germania inferioris lingua extitiffe, varijs coniecturis, & multiſ argumentis probare conātur, quod ea huic ab ipſo Noachi filio Iapeto, vel ex Iapeto filio nepote Gomero, fuerit post diluuiū introducta. Humani eu tem generis propagationem ſic describunt, vt primæ coloniæ, qua tamen propria authoritate, ſine præcepto Dei, & abq; optimi patris Noachi voluntate, ſi ex his qua consecuta ſunt aſtimare licet, emigrarit, ducem fuſſe arbitrentur Nymbrodum. Qui cum in latiſſimos fertiliſſimosq; Babyloniae capos perueniſſent, & multitudine hominum atq; potentia regnū ſatis confirmaffe viderentur, eō superbia & temeritatis venerint, vt turrim extruerent, qua ſe aduersus iram Dei, ſi rursus terram diluuiō perdere vellet, conſeruarent, obliiſ doctrinæ Noachi, qua eos instruxerat, nec metuendum amplius diluuiū, nec vias humanas vires contra Deum

CCCLV

um valere. Quare ad perpetuam impij sceleris memoriam Deus linguam, quæ humanæ societatis vinculū erat, confuderit, & vñā qua populorū vnio cōtinebatur, in varias cōmutārit, vt homo hominem nō intelligeret. Hoc cūm Noachus eiusq; filij, qui Babylonicae turris adificationi non interfuerant, vide- rent, redeuntesq; indē non intelligerent, nihil citra Dei voluntatem faciendū, nec sine diuino nu-  
 mine vñq; progrediendū illorum exēplo didicerint. Babelen la-  
 tini balbu-  
 Id enim satis & ipsos olim, & nos in præsens ad- tire aiunt.  
 monere potest, tam ipsos hominum cœtus, quam  
 studia, & labores, qui temere & sine diuinofa-  
 uore suscipiuntur, Deo displicere, & malos semper  
 exitus sortiri. Putant ergo quod Noachus colonias  
 ducturus prius consecrārit, benedixeritue, & fau-  
 sta prosperaq; precatus admonuerit, vt in vera re-  
 ligione, & pietate persisteret, & omnibus in rebus au-  
 spicandis semper Deū, vt benigno suo numine aspira-  
 raret, obsecraret: vndē & coloni ipsi sagæ ac tandem  
 sacæ, id est, benedicti consecratiq; fuerint appellati.  
 Actandem, sicut Noachum in Europam ad Iapetū  
 filium venisse affirmant, ita minime absurdū putat,  
 si ante confusionem Babyloniam quidam huc pro-  
 fecti dicantur: quippe cūm inter eam & diluvium  
 anni plūs minus centum triginta interciderint, quo  
 tempore Iapetus, Gomerus, reliquarumq; famili-  
 iarum principes, multos filios procreare, &  
 plurima armenta potuerint. Sed his breuiter  
 indicatis, quomodo Dominus Deus bonas ar-  
 tes semper in Ecclesia sua conseruari voluerit,

&amp;

& Noachus ad conseruandum veram religionem,  
recteque administrandam rem publicam, & gubernationem  
dos hominum mores, summo per necessarias esse du-  
xerit, ideoque in Provinciarum reginam Italiam,  
ceterasque Europei orbis partes unde cum coloniis im-  
portarit, quantum videbitur declarabo. Siue ergo  
ante confusionem Babyloniam, siue post, colonias du-  
xerit Noachus, siue etiam statim ab initio Iapetum  
filium in Italiam ipse perduxerit, post in Asiam re-  
uersus, siue eum premisserit, certum est, quod in Itali-  
am venerit, atque adeo ultimam senectatem transe-  
gerit, & bonarum artium scholam instituerit. Id  
enim antiquissima monumenta, & praestantes vete-  
res recentesque historiae aperte declarant. Bero-  
sus Chaldeus memoria proditum reliquit, quod in Ar-  
menia circa montem Gordieum egressus ex arca No-  
achus, cum eam prius regionem instaurasset, in Ita-  
liam transgressus sit. Quantae autem Berosus, do-  
ctissimus, & in primis religiosus sacerdos, historicus,  
authoritatis semper fuerit, non apud Persas modo,  
qui illius historiam, si Methasteni credendum est, om-  
nibus alijs preferunt, nec apud Gracos solum, quorum  
doctissimi Athenienses publica eum statua in celebre  
rimo suo gymnasio honorarunt, sed apud Iudeos quo-  
que, & Christianos orthodoxos patres: ex Iosephi tam

Plin.lib. 7. primo libro antiquatum, quam contra Appionem  
histor. na- grammaticum, ex Diui Hieronymi commentariis ad  
turalis ca- Danielem prophetam, ex Tertulliani Apologetico,  
pite.37. ceterorumque authorum scriptis aperte colligitur.

Vbi antiquissimas securius historias, vere de diluvio,  
de arca

de arca, Noachique progenie, scripsisse affirmatur. Soli enim tunc sacerdotes authoritate publica annales conscribebant, eorundemque scripta ijs de rebus, quas vel coram geri viderant, velex probatis & publicis monumentis transtulerant, haud minoris authoritatis erant, quam notariorum et secretariorum nostrorum publica instrumenta, & descripta, que vulgo transumpta vocantur. Nam publica custodia diligentissime asseruabantur, ut controuersia, si qua grauioribus de rebus existerent, ex ijs definirentur. Id quod ex primo libro Esdrae aperte colligitur: ubi controuersia de reparando Iudaorum templo ex publica bibliotheca desumptis libris indicata est. Eosdem annales atque historiam ipsi reges & supremi magistratus quando a publicis negotiis otium erat, frequenter legere, memoriamque temporum refrigerare solebant, & sic illis credere, ut nihil prorsus de veritate dubitarent, quod historia Hester declarat. Cum enim Mardochaeus regi Assuero per Hester reginam insidias quorundam aperuisse, iussit rex, inquit scriptura capite secundo, ut in libro memoriali scriberetur, & pro vita sua aliquid repensaret ei: mandatumque est historijs & annalibus coram rege. Capite autem sexto: noctem illam duxit rex insomnem, iussitque sibi afferri historias, & annales priorum temporum, que cum illo praesente legerentur, ventum est ad illum locum, ubi scriptum erat, quomodo nunciasset Mardochaeus insidias Bagathan & Thares eunuchorum, Regem Assuerum iugulare cupientium, &c. Grauiissimi præterea authores

Idque; ferè  
capite 12.  
repetitur.

res sunt, qui probant, quod ipse Moses in historia sacra ab Adamo usque ad Abrahamum Chaldeorum historiam secutus sit. Verum enim vero, et si non mediocrem inter scriptores de illo Berozo qui nunc circumfertur controversiam esse scio, dum quidam non modo recipiunt, sed tuentur, etiam atq<sup>3</sup> propugnant, quidam vero grauiissimis argumentis oppugnant, quibusdamque in locis a Iosepho dispare ostendunt: ego tamen hic fortasse locum habere existimo:

Medio tutissimus ibis.

Quia enim Berosus olim in omnium ferè gentium, & doctorum hominum, sanctissimorumque patrum bibliothecis, tam freques, maxima cum autoritate & gloria, viuebat, ut ipsius testimonio contra philosophos & paganos, qui sacram scripturā repudiabant, niterentur, superioribus vero temporibus, quando omnes passim bibliothecae à viris studiosissimis excusae fuerunt, nusquam tamen aliis repertus est, nec verior adhuc, quod mihi quidem constare potuit, productus: cur absurdum videretur id Berozo ( qui propter testimonium veritatis impiorum hominum grauiissimum odium incurrerat ) quod reliquorum ferè authorum scripta pertulerunt, accidisse opinari? Nimirum quod in grauiissima bonarum literarum, per temporis iniuriam, clade, sic cum tineis et blattis pulueribusque certarit, ut propter infinita vulnera vix agnosci posset, pristinæ vero sanitati restituere, nisi turpisimas cicatrices retineret, nemo hominum sperare auderet. Sed tam squallidus & æger postquam in eruditiorū quorundam manus, quasi

postlimi-

postliminio rediſſet, illi aliter fortè atque prius erat dispositum, additis quibusdam ybi legere non poterant, prout ipsis ex hystoria in mentem veniebat, nō paucis etiam quæ non occurrebat pretermisſis, multis adhuc cicatricibus deformem restituere voluerūt: labore suo alios inuitaturi, vt ipsi in fæliciora tempora si inciderent, de perfecta veri Beroſi sanitate diligenter cogitarent. Nam magni Aristotelis libri, cùm olim diu sub terra absconsi iacuissent, à scriptoribus non bonis grauiſſimè corrupti fuerunt, vt author est Strabo. Multaque librarios plurimos in locis addidisse affirmat Sylvius, quæ, si reuiuisceret Aristoteles, sua esse pernegaret. Scriptura etiam sacra, veteris testamenti quanquam recte per septuaginta duos Iudeorum sapiente tempore Eleazari Pontificis & Ptolomæi Philadelphi Ægyptiorum Regis, ex Hebreæ lingua in Græcam authore spiritu sancto, vt alibi fortasse ex professo demostabo, traducta erat: multis tamen in locis corrupta fuisse traditur, propterea quod pugione perfoſſa fuerit, vt quædam verba non nisi de coniectura legi possent. Quam integrè & fideliter aliorum quorundam authorum scripta nuper prodierint, quotidieque reuiuiscant, lögum hic effet recensere. Erasmus in Diuo Hieronymo restituendo plus se laboris insumpſiffe refert, (de fidelitate aliorum iudicium esto) quam ipſe Hieronymus inscribendo insumpſerit. Verum ne longius aberret oratio, à me statim recitatus Beroſi locus, extra controuersiam est: quippe cùm is vero Beroſo, partim ab ipſo Iosepho, partim ab alijs prætantissimis viris

B affri-

ascribatur, veræq; historia, & certissimis monimentis, atque traditionibus egregie consentiat. Porro multi quidem scriptores latini de prima etate, & Hethuria Ianigenarum disciplina pulcherrima quedam memoria prodiderunt, quorum libri et si cum pluribus alijs doctissimorum hominum commentarijs, vnde perfectam multarum abstrusarum rerum cognitionem si superessent haberemus, interciderunt: Plinio tamen, Solino, Catoni, ceterisq; scriptoribus Romanis egregie perspecti fuerunt. Quorum postremus Cato (quem grauiissimum authorem vocat Cicero, perfectam verissimamq; Italiae descriptiōnem reliquise testatur Iulius Solinus) aduersus Graecorum mendacia Italiae originem, antiquitatem, auctoritatemq; affirmatur: Italiae, inquit, splendidissima origo est, iū tempore, tum origine gentis: cœpit enim aureo seculo, sub principibus Düs, Iano, Camese, Saturno, gente Phœnica & saga, quæ post inundationem terrarum prima per orbem colonias misit. Saga quoniam sacerdos & pontifex dicitur, pulchre Noacho conuenit: is enim primus post diluvium, ut Moses narrat, domino Deo gratias acturus sacrificauit, & filios suos sacrificiorum rationem docuit, coloniasq; ducturus prius consecravit, & benedixit, vt suprà est demonstratum. Eudem Noachum ob agriculturam & inuentionem vini, quod Iain Hebrewis vocatur, Ianum atque Saturnum appellârunt. Etsi quidam Iani nomen non tam Noacho, quam Iapeto, Gomeróue conuenire arbitrantur, quem grata posteritas non externo & Hebraon nomine à vino vocavit

Gene. c. 8.

Gene. c. 9.

tārit, sed patrio & latino ab eundo, proficiscendo, du-  
cendoq; colonias Ianum appellārit, quando Noachū  
ob necessariæ ad humani generis conseruationem a-  
griculturæ, saluberrimiq; vini inuentionem, Satur-  
num nominārat. Sed utraque ratione, & Catonis  
sententia, & ppositū hoc meū aperte confirmatur.

Præterea, sicut veteres scriptores Schythicam gentē Lib. i. cōt.  
omnium antiquissimam extitisse, primasq; colonias

duxisse asseuerant: ita Beatus Epiphanius vetus &  
gravis author, eam generationem quæ à diluvio usq;  
ad turris Babylonicae confusione sine villa hæresi in  
una vera religione permanxit, Scythicum appellat.

Disertissimus ille Christianorum Cicero Lactantius Li. 5. ca. 5.

Firmianus, quæ de aureo seculo sub Iano, & Saturno  
à veteribus referuntur, non profictione poëtica, sed  
pro vero habenda affirmat, quando regnātē iustitia,  
vnius verus Deus per Italiām colebatur, nondum fal-  
sorum deorum cultibus institutis. Quod enim idolo-  
latria & hæreses, pacem & tranquillitatē publicā  
perturbent, virtutes & honestatem euertant, turpis-  
simam barbariem, gravissimam quæ omnium rerū  
perturbationem secum afferant, sacrī profanisq; li-  
teris, & certissima rerum magistra experientia do-  
cetur. Ipse etiam Lactantius aperte confirmat, quod  
regnante vera religione, nec dissensiones, nec bella  
inter homines, nec inimicitiae, aut odia extiterint:  
contrā verò hac sublata, boni & malis scientiam per-  
diderint, communitas vitæ intercederit, direptum-  
quæ sit fœdus societatis humanae, ac

Tum belli rabies & amor successit habendi.

B 2 Vtinā

Vtinam hoc nostri principes, dum plus satis labefactata Respublica extremam ruinam minatur, ali quando tandem perspicerent. Minime igitur dubitandum est, quin Lactantius tanto tempore in veterum philosophorum & historicorum scriptis, Sibyllinis versibus, & literis sacris ad miraculum usq;<sub>3</sub> versatus, exploratè cognitum habuerit, quomodo Noahus, eiusdemq;<sub>3</sub> filius Iapetus in imperatricem Italiam transgressus sit. Ad hæc, Diuus Hieronymus, quæ propter incredibilem variarum rerum atq;<sub>3</sub> linguarum peritiam, maximamq;<sub>3</sub> pietatem, & singulare in peruestigandis singularum rerū naturis diligētiā, velut terrestre quoddā sapiētiæ domiciliū, admiror, hic inquam author est, quod Noachi ex Iapeto filio posteritas vniuersam Europam repleuerit, nomina tam locis quam gentibus relinquens, quorum non pauca mutata sint, plurima quoq;<sub>3</sub> ad suam etatem permanserint. Nam duodecim antiquissimarum vrbium Italie, quas duodecim Lucumones siue principes Coloniarum condiderunt, diu ante linguam la-

Gelli.li.16.

cap.17.

tinam, authore Annio, imposita fuere. Porro illa regio, vbi habitasse creduntur, Vaticana à posteris fuit appellata, quasi vagicana dicas, quod ibi Janus velut in cunis natam, primumq; vagientem Italiam acceperit. Eumq; Deum penes quem vocis humanae initia fuisse putabant, Vaticanicum vocarunt: quoniam pueri statim ut nati atque in lucem aditi sunt, eam primum vocem sonant, quæ prima in vaticano syllaba est. Hinc quoque Umbriae nomen permanet, ab imbris desumptum, cuius coloni Umbri dicebantur

bantur, quod ab his originem ducerent, qui ab imbri  
bus diluuij seruati superuixerant, eaqz loca primi re- Plin. lib. 3.  
stituerant. Vnde Plinius: Vmbrorum gens antiquissi ca. 4..  
ma Ital*æ* existimatur, quos vmbrios à græcis putat Solin. poli  
dictos, quod inundatione terrarum imbribus super- hist. ca. 8.  
fuiſſent. Idque à Iulio Solino, Iouiano Pontano, Pontan. li.  
ceterisque recentioribus historicis confirmatur. No 5. de Ferdi  
desunt tamen qui non à primis authoribus hoc no- nando 1.  
men istam regionem accepisse arbitrantur, sed à sin-  
gulari priuilegio id ei fuisse impositum: quasi reli-  
quias vniuersi orbis terraram partibus dilatiooppres-  
sis, hæc sola tunc fuerit libera, nec quicquam ab a- Gene, 6.  
qua detrimenti acceperit. Sed ea opinio, scripturæ & 7.  
sacra, & omnium historicorum sententia repugnat,  
qui vno ore diluuium illud vniuersale fuisse probant.  
Etsi hoc mihi minimè absurdum videretur, si à Go-  
mero, Noachi ex Iapeto filio nepote, Gomeri siue Co In eruditia  
bri, ac tandem Vmbri, Cimbriqz, appellati diccren sua descri-  
tur. Leander enim Albertus eam Ital*æ* partem à ptione Ita  
Gomero Comeram appellatam scribit: quodque is liæ.  
post diluuiū ibi regnari, antiquissimū chronicorū  
librum, qui vētustissimas Ital*æ* origines contineat,  
testari ait: deque Noachi post diluuium in Italiam  
aduentu, & colonijs, minimè dubitat. Idem recen-  
tiores scriptores, Nauclerus, Annius, Lazius, Ireni-  
cus, Functius, Munsterus, Postellus, &c. probant.  
Doctissimus ille M. Podianus quia totam hanc rem  
ex antiquissimis Ital*æ* annalibus atque chronicis, vt  
ipse testatur, collegit: eius verba breuiter adscriben-  
da putauit: Noa, quem antiquitas Ianum vocauit,

post vniuersale diluuium in Italiā profectus est,  
 & leuam Tyberis ingressus, colonijs duodecim, siue  
 pagis, hoc situ qui Umbria vocatur, posit is. Vicum  
 deinde in his collibus edificauit ex tugurijs ut illorū  
 temporum ferebat ratio, nomine indito Turrenæ Au-  
 Idē in frag<sup>o</sup> gustalis, siue principalis. Statuitq<sup>z</sup> vt ad certum  
 mētis Cato nouæ lunæ diem huc ad se, tanquam caput & Regē,  
 pis doce- singularum coloniarum lucumones siue praesides ac-  
 tur. cederent, &c. Mestrua verò ista Comitia propterea  
 Noachus mihi introduxisse videtur, vt progressionē  
 coloniarum intelligeret: & controversia, si quæ in-  
 ter eos existerent, mature sopirentur, ac si quid vir  
 Dei ex spiritu sancto de constituenda & gubernan-  
 da Republica, de religione, deque nouis colonijs du-  
 cendis, mandare vellet, Lucumones perciperet. Ut ha-  
 ctenus in Ecclesia Christi cōcilia et synodi celebrātur.

Postellus  
 scribit cla-  
 risimāstel  
 Noach. op  
 timē norit

rens, quia rerum & diuinarum & humanarum pe-  
 lā Italiae in ritissimus erat, ex influentia cœlestium corporum,  
 fluere, quā natura quē syderum, atq<sup>z</sup> adeò ex spiritu sancto, ma-  
 ximū aliquando & diuturnū in Italia totius orbis.  
 terrarū imperiū fore, verus Propheta cognoscebat: ic  
 circō instaurata Asia han̄c Europæ nobilissimā pro-  
 uinciam authore spiritu sancto coluit, ornauit quē.  
 Omnidē enim verisimile est, quod Dominus deus eā  
 prouinciam singulariter curare, & honorare volue-  
 rit, quæ visibili huic templo suo, vniuersoq<sup>z</sup> orbi im-  
 peratura, & veram promissi filij sui Christi Iesu  
 doctrinam per totum mundum propagatura erat,  
 atque sapientia & religionis arcem retentura. Qua-  
 propter

propter Plinius terrarum omnium & gentium parentem vocat Italiam, numine deūm electam, quae cœlum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusq; molliret, & humanitatem homini daret. Et Strabo ad reliquis prouincys imperā dum natam esse Italiam scribit. Ac Leander oēs nationes religione & scientia illustrasse Italiam resert. Lib. 6. Ge-

Li. 3. histo.  
natur. c. 5.

Quod autē certa harum rerum historia posteri- ograph.

oribus temporibus in tanta obscuritate atque obli- uione iacuerit, tres potissimum causæ pepererunt.

Quarum prima est, quod varijs atque diuersis no- minibus, ob præstitorum beneficiorum memoriam, multarumq; optimarum rerum inuentionem, atq; doctrinam, Noachum & uxorem eius appellârunt. Secunda, quod Græci in laudes suas effusissimum ho- minum genus, authore Catone, in his obscurandis, & omnium rerum origines sibi vendicandis, nimia licentiam usurparint, & per eloquentia vires, fabu- lis veritatem obscurarent, & mendacia imperiori- bus obtruderent. Tertia, quoniam variae mutatio- nes, & grauissimæ bellorum clades, tam homines, quam libros, veritatisq; memoriam, aboleuerūt. Etsi tam necessaria res à Deo semper conseruata, & per doctissimos viros nuper summo studio, ad incom parabile literarum præsidium, atq; necessarios Rei publicæ christianæ usus, restituta est. & per menon- nibil fortassis, ex vetustissimis monumentis, ac pris- cis authoribus illustrata. Porro 12 Lucumones ad imitationem 12 signorum cœlestium, Noachus in Ita- liam introduxit. Sicut Israëli, siue Iacob Patriarchæ

12 filios, non sine magno mysterio, Deus fuit elargitus. Et Moses vniuersam Iudeorum Rempublicam in 12 tribus diuisit. Et Christus ipse 12 apostolos Ecclesiæ suæ præfecit, quos aliquando super 12 sedes ait sessuros, iudicaturosque 12 tribus Israël. Totidē Noachus colonias duxit. Nectamen vi aut armis, sed nonarum coloniarum missione hoc eorum imperium propagatum est. Nam multiplicatio hominum numero, cùm eos angustia illorum locorum capere nequirent, tum adolescentes vel missi à parentibus, vel sua sponte, quando rerum penuria cogebat, ad querendas nouas sedes, huc atq; illuc dispersi, omnes insulas, & orbem totū repleuerunt. Vnde Antiochus historicus aliorum hominum cōditores vocat Italos.

Lactan. li.  
2. ca. 14.

Marrius Syracus. de si tu Siciliæ.

Lactat. li.  
2. cap. 14.

Noach. in Italia Aca demia ere xit,

Noach. in Italia. do cuit.

Oratioē de Aruspicū respon.

Verū Chamus in Africa & Ægypto falsam & impiam doctrinam, prioris ante diluvium orbis, euomuit, ac paulatim in Italiā progressus, eā ibi quoq; tradere incipiebat: tunc Noachus publicum Veteri lioni & gymnasium erexisse creditur, vbi diuina et humana iura, disciplina morum, artes mathematicæ, & sacrificiorum, cultusq; diuini ratione traderentur. Ut vera religione & sapientia imbuti, contra hæreses Chami, & falsas malorum hominum superstitiones, quas aliquando exorituras esse prauidebat, satis muniti atque confirmati essent. Nec ipse solū ea publicè ibi professus est, verum etiam ne aliquando perirent, certis quibusdam libris comprehēdit. Ut rectè M. Cicero dixerit: Mitto illam veterē ab ipsis diis immortalibus, ut fama est, Etruriæ datam disciplinam. Aruspicinorum quoque & ritu alium

alium Etruscorum librorum meminit. Idem fortasse Lib. 1. de  
indicare voluit Lactantius, quando scribit, quod do diuinat.  
minus Deus, cum numerus hominum increscere cœ- Li. 2. ca. 15.  
pisset, ne fraudibus diaboli corrumperentur, angelos  
miserit ad tutelam cultumque generis humani. Nā  
quod statim ab initio angeli hominibus custodes à  
deo attributi fuerint, tantum virū prespexisse credo.

Vetulonium hoc in Italia primum bonarum artium gymnasium fuit, vnde ductis paulatim ex Etruria colonijs, & multiplicato Sagarum Vmborumq; genere, cum religione, ipsas quoq; artes, vt Noachus ante diluuium à suis maioribus, et ipsi post diluuium à Noacho patre didicerant, in sua quisque loca perduxit. Ut recte apud Myrsilum ipsi Romanis fateantur, Hetruscos esse omnium Italæ populorum antiquissimos, & aureo seculo natos, à quibus ipsi aras, ritus, diuinationes, & disciplinas acceperint. Hinc enim totam Italiam à Noachi posteris Physicæ, Astronomiæ, ceterarumque artium doctrina, theologia, & religione, fuisse repletam, varijs argumentis Annius comprobavit. Totamque Italia m ab Hetruscis siue Tyrrhenis, Thyrrheniam olim fu lib. 6. de  
sse appellatam, scribit Iouianus Pontanus. His enim Ferdi. 1. re-  
in artibus Etrurij post mortem Noachi sic elaborâ. ge Neopo-  
runt, vt vniuersus mundus eorum sapientia admiratur: Ideoque à Gracis φιλοθέχναι, authore

Rhodogino, vocabantur. Alij quoque populie eos, Li. 6. lecti-  
crebro difficultioribus in rebus consulebant, vt a- antiquar.  
pud Plinium, ceterosque scriptores videre est. Ac S.  
P. Q. Romanus eos in yrbem euocabat, si propter

De bello  
Pelasgico  
cap. 7.

prodigiorum & portentorum apparitionem, grauior  
 De Aruspi<sup>ra</sup> ra Republicæ tempora imminerent: Maiores nostri,  
 cū respon<sup>sion</sup> inquit Cicero, portentorū explanationes Hetruscorū  
 disciplina cōtineri putauerūt. Et quibusdā interie-  
 ctiis: Si examen apū ludis in scenā venisset, Aruspices  
 acciendos ex Hetruria putaremus. Refert Gell. quod  
 Li. 4. no- propter statuā Horatij Coclitis de cœlo tactā Aruspices  
 etiū Attic. fuerint ex Hetruria acciti, quācū inimico et ho-  
 cap. 5. stili in Popul. Romanū (omnia subiugare volentis)  
 animo essent, infideliter & male responderint:  
 deq<sub>3</sub> persidia confessi, pœnas dederint. Quando  
 versus hic scitè factus, cantatusque esse pueris yrbe  
 Blōdus li. tota fertur:

8. Ro. triū- phatis. Vo Malum consilium consultori pessimum est.  
 laterranus Quanquā enim Rōmani filios in Hetruriā propter  
 li. 5. Geo- bonarum artium studia mittebāt, vt olim in Graciā  
 graphiæ miserunt: grauioribus tamen in rebus, pauca sine He-  
 truscorum consilio suscipere audebant: quippe qui  
 in prognosticationibus, & interpretationibus fulgu-  
 rum atq<sub>3</sub> portentorum præstantissimi et habebātur  
 Cice. li. 2. & erant. Propterea quod lege cautū erat apud Roma-  
 de legib. nos: prodigia & portenta ad Etruscos & Aru-  
 Cic. lib. 1. spices, si senatus iussit, deferunto. Ac senatus,  
 de diuinat. Quod Ro- quam diu florebat imperium, decreuit, vt de-  
 manī ab He- principum filijs sex, singulis Etruriae populis  
 trurijs cēre in disciplinam traderentur, ne ars tanta ob-  
 monias ali- nūitatem hominum, à religionis authoritate ab-  
 aq<sub>3</sub> multa acceperint duceretur ad mercedem & quæstum. Quocir-  
 refert Vola cā Etrurij in vetustissimis annalibus suis conti-  
 terranus. neri aiunt, maiores suos non modo optimarum  
 rerum

terum scientiam in Italiam importasse; verum-  
etiam nomina cæteris populis indidisse. Illi enim  
ab ipso Noacho quasi per manus eas recepisse le-  
guntur: Græcorumque philosophiæ & fabulis (nam Plin.li.29.  
& ha in Italiæ paulatim peruererant) longè cap.i.  
praponebant. Ut eorum exemplo Romanis quo-  
que persuadere conaretur Cato, Græcorum lite-  
ris ut abstinerent. Propterea quod Graci per in-  
credibilem arrogantiam omnium gentium histo-  
rias peruertere, & antiquissimam doctrinam ab-  
olere conabantur, quo facilius se omnium homi-  
num parentes & primos literarum atque artium  
inuentores extitisse, persuaderent. Eaque de cau-  
sa Romanis, qui nimium eorum philosophia dele-  
ctari videbantur, peculiarem librum scripsisse  
putatur de Originibus rerum. Quo etiam per-  
tinet illud Poeta: Iuuenal.  
Satyra 6.

## Omnia Græcè

Cum sit turpe magis nostris nescire latine.

Cato tamen Vicensis vnum ex tribuna-  
tu militum philosophum, alterum ex Cypria  
legatione Romam aduexit: professus se eo facto  
plurimum senatui populoque Romano contulisse,  
quamvis proauus eius sepissimè censuisset, Græ-  
cos vrbe pellendos, inquit Iulius Solinus Polihis-  
t. capite septimo. Iccirco Marcus Tullius Ita-  
liam plenam fuisse Gracarū artium & disciplinarū  
scribit. Ipse tamen, cæterique, prudētores Romani ve-  
terē Latinorū doctrinam, quæ et verior et antiquior  
erat,

Pro Archia  
& li. 2. de  
finib.

L. i. Tusc.  
quæstio.

erat, Græcorum philosophia & fabulis poëtarum corrup-  
tæ, meritò præposuerunt. Meum, inquit Cicero, iudi-  
cium semper fuit, omnia nostros aut inuenisse per se  
sapientius quam Græcos, aut accepta ab illis fecisse  
meliora, quæ quidem digna statuissent, in quibus  
elaborarent. Nam mores & instituta vita, resq; do-  
mesticas ac familiares nos profecto & melius tue-  
mur & lautiùs, rem verò publicam nostri maiores  
certè melioribus temperauerunt & institutis & legi-  
bus. Iam quæ tanta grauitas, quæ tanta constan-  
tia, magnitudo animi, probitas, fides, quæ tam ex-  
cellens in omni genere virtus in vllis fuit, vt sit cum  
maioribus nostris comparanda? Quid per Deum  
immortalem verius, quid pulchrius, quid denique  
ad eam causam de qua nunc agitur accommodati-  
us, à viro philosopho, & Romanæ antiquitatis pe-  
ritissimo, dici potuisse? Quid enim hoc aliud est di-  
cere, quam Ianigenas Italæ, atq; adeò totius huma-  
ni generis post diluvium primos instauratores, reli-  
quis gentibus & literas, & leges, & disciplinam mo-  
rum, atque reipub. gubernandæ rationem, quæ  
græcis τολιτικὴ vocatur, denique religionem, &  
virtutes communicasse? Rarsus ab alijs humana  
industria reperta, aut repudiaisse, aut fecisse melio-  
ra: hoc est, ad maiorum suorum doctrinam sic corre-  
xisse, vt reformatæ & quasi castrata appareret. Hac

Lib. i. de fi- verò in retantum se laborasse scribit Cicero, vt om-  
nib. bonor. nes præclaræ & graues sententiae Latinis literis ha-  
& malor. berentur, & lingua Latina iam non inops, sed multo  
locupletior per ipsum esset, quam græca: & never-  
borum

borum quidem copia græcis latini cederent. Magni- Li. 2 de di.  
 nificum, Romanisq; hominibus gloriosum esse existi- uinat.  
 mans, si græcis de philosophia libris non egeret. Qua-  
 re Plinius le ipsis laudibus loquens: Salve, inquit, Li. 7. hist.  
 primus omnium parens patriæ appellate, primus in cap. 30.  
 toga triumphum, linguaq; lauream merite, & fa-  
 cundia latinarum literarum parens: atq;, vt dicta-  
 tor casar hostis quondam tuus de te scripsit, omnium  
 triumphorum lauream adepte maiorem, quanto  
 plus est ingenij Romani terminos in tantum promo-  
 nisse quam imperij. Nam is Latinorum doctrinas à  
 se illustratas quantum græcis prætulerit, libropri-  
 mo de diuinatione ingenuè fatetur: Sed quid ego in-  
 quit græcorum? nescio quomodo magis me nostra  
 delectant. Et libro primo de oratore: Hominum no-  
 strorum prudentiam cæteris hominibus & maximè  
 græcis antepono. Porro reliquis argumentis, vesti-  
 gij, & coniecturis, quibus Noachi nostri in Italianam  
 aduentus, schola, & professio, à vetustissimis & gra-  
 uißimis scriptoribus comprobatur, accedit, quod Py-  
 thagoras Samius (qui græcorum philosophiam pri-  
 mus in Italianam intulisse legitur, ppter eaq; eius secta-  
 tores Italici vocatur) ex Aegypto & Persia reuersus,  
 atque interiori omnium fere gentium literatura, ad  
 miraculum usque imbutus, in Italianam tamen profi- Laërtius  
 cisici voluerit: antiquissima verissimaq; Ianigena- in vita.  
 rum, ut ex multis argumentis appareat, doctrina per- Valer.li. 8.  
 motus. Quæcumq; ipsi præceteris omnibus probare- cap. 7.  
 tur (veritas enim seipsam facile commendat si ho-  
 minem sua familiaritate dignetur) hic permanere,  
 &

& discere quæ ignorabat, & quæ ipse alibi cognouerat iterum docere, studiaque sua cum ijs communire auebat. Id quod vel auree eius sententiæ declarat: quæ profecto magna ex parte sic affecta sunt, vt à Noacho, vel sacrarū legū authore Mose, aut sapientissimo illo Salomone, prolata magis, quam sapientissimi alioque hominis ingenio excogitata videatur. vt enim tantarū rerū perfectam scientiā hominis, præsertim impy, animus assequatur per sese fieri id quidē nō potest. Quare Iosephus lib. pri. contra Appion. Pythagoras inquit Samius cùm sit antiquus quidē erate, sapientia verò & diuina pietate philosophos oess excellens, non solum quæ nostra sunt agnouisse manifestū est, sed etiā imitatus ea ex multis apparet: dicitur enim quia rē ille vir, multas Iudæorum leges in suam transtulerit philosophiā. Vnde & veteres eū propter tantā doctrinā et morū consonantiā, ex Iudæis ortū arbitrabantur. D. enim Ambroſi. in epist. quādā ad Irenæum: Pythagoricū ait mādatū in aliquorum scriptis prædicari inuenimus, quo ille discipulos suos cōmunem atque vīsatā populo prohibuerit ingredi viā. Sed hoc vnde assumpserit nō est incognitū, nā cùm ex populo Iudæorū, vt plerique arbitrātur, genus duxerit, ex eius disciplina deriuauit etiam magisterij præcepta, meritoque magnus apud philosophos habitus, aequalē, vt aiunt, vix reperit. Legērat itaque in Exodo, Moſi diuino præceptum esse oraculo: Solue calceamenta pedum tuorum. Rursus sermone secundo in psalmum centesimum decimum octauum: Laudandus certè in eo est, quod prius

Lib. I. epistola 6.

prius vult loquenda cognoscere , quām proferre  
 quæ sentiat antequām loqui discat , timens ne  
 multiloquio peccatum contrahat . Vnde puto &  
 Pythagoram illum philosophum imitatorem iuue-  
 nis huius prophetici instituisse sectam , vt discipu-  
 li sui quinquennio non loquentes tanto silentio lo-  
 qui discerent . Cūm præsertim & Dauid superio-  
 ris etatis quām Pythagoram fuisse non dubium  
 sit , qui ait : custodiam vias meas , vt non delin-  
 quam in lingua mea , posui ori meo custodiam ,  
 &c . Eusebius etiam Cæsariensis celeberrimus  
 scriptor , & historicus Græcus , in sermone adcon-  
 uentum sanctorum . Pythagoras , ait , Mosis sapi-  
 entiam sequutus , tantoperè propter temperanti-  
 am celebris est factus , vt temperatissimo quoque  
 Platoni continentiam suam tanquam exemplar  
 constituerit . Varia quidem hac de re apud beatum  
 Augustinum , Diuum Hieronymum , Cle-  
 mentem Alexandrinum , reliquosq[ue] scriptores dis-  
 seruntur , quæ in re tam perspicua & longum &  
 superuacuum esset recensere . Ad h[oc] Numa re- Quare Nu  
 ligiosus ille & pius Romanorum Rex , Pythago- ma cùm  
 reus fuisse veteris historiæ scriptoribus affirma- ante Pytha  
 rit , Pythagorā vixe-  
 tur . Non quod cum Pythagora , qui Tarqui- goreus ap  
 nio superbo Rōma regnante in Italiam venis- pelletur .  
 se legitur , commercium studiorum habere po-  
 tuerit sed cùm eius saluberrimæ doctrinæ , Cic.i.Tus-  
 quam à Ianigenis Etrurijs , sive Hebra - culana .  
 is hauserat , alium inuentorem reperire , Gell.lib.17  
 & tam procul retrò respicere nequirent , cap. 21 .

Pythago

Pythagoræ viro doctissimo ascripserunt. Id quod Cicero libro quarto Tusculanarum questionum his verbis testatur: Quin etiā arbitror propter Pythagoreorum admirationem, Numam quoq; Regē Pythagorem à posteris existimatum. Nam cùm pythagoræ disciplinam & instituta cognoscerent, regisq; eius aequitatem & sapientiam à maioribus accepissent, etates autem & tempora ignorarent propter vetustatem, eum qui sapientia excelleret Pythagoræ auditorem fuisse crediderunt. Vel saltem ut maiorem Numæ legibus autoritatem compararent. Nam tanta Pythagoræ authoritas erat, vt quisquis doctrinam suam imperitoribus commendare conaretur, Pythagoricum se esse affirmaret. Vnde Cicero in Vatinium: Volo mihi respondeas, quite Pythagoricum soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus et barbaris moribus pretendere. Libro autem primo Tusculanarum questionum sic Pythagoreorum nomen in Italia viguisse ait, vt nulli præterea docti videantur. Quocirca clarissimi aliarum gentium philo-

Lib. 8. c. 7. sophiearum doctrinarum gratia in Italiam proficis  
Fab. li. 1. ca. cebantur, vt de Platone refert Valerius. Quem Ci-  
vltimo.

ceron non modò in Italiam venisse scribit, verū Py-  
Prima Tusthagorea omnia didicisse, & de animorum immor-  
culana, & talitate Pythagoræ sententiam probasse & confir-  
li. 5. de fin. masse affirmat. Primus enim græcorum immortalitatem animorum asseruisse dicitur Pythagoras, et si de corpore in corpus transire veram lanigenarum, vnde proculdubio id didicit, sententiam non recte assecutus, putabat. Diuus noster Hieronymus contra

Ruffiniū

Ruffinum: Plato inquit, sentiens multum sua doctrina deesse, venit ad magnam Græciam, ibiq; ab Archita Tarentino & Timaeo Locrensi Pythagoræ doctrina eruditus, elegantiam & leporem Socratis cum huius miscuit disciplinis, quæ omnia nomine commutatio Origines in suos libros τερπι αρχῶν transtulisse conuincitur. In quo ergo errauit, si adolescens dixime ea putasse in Apostolis, quæ in Pythagora & Platone legeram? Vnde aperte colligitur, quod Pythagoras veram Ianigenarum doctrinam didicerit in Italia. Iccircò eum veteres ipsi quoque Socrati pratulerunt, quem omnium hominum sapientissimum ipse Apollo iudicarat. Multiq; non filios modo, sed uxores quoq; Pythagoræ, diuiniori philosopho, erudiendas cœlesti doctrina tradebant, quæ Pythagorei dictæ fuerunt, quod Pythagoram in Italia cum diis versatum crederent. Ipse enim Pythagoras in consilio deorum se aliquando fuisse aiebat. Etsi posterioribus temporibus tam Ianigenarū, quam Pythagoreorum disciplina non tantum corrupta est, verum etiam intermissa & neglecta, cum diu in Italia Siciliaq; florisset, ut indicat M. Cicero in libro de Vniuersitate, & libro primo Tusculanarum quæstionum. Verum quæ Pythagoræ doctrina, qui mores, & quæ ratio institutionis fuerit, etsi apud Ciceronem, Laertium, Gellium, Strabonem, ceterosq; scriptores copiose & grauiter memoria proditum est, vt ea repetere superuacaneum esse videatur: præcipuas tamen & verè aureas sententias, quas Diuus Hieronymus χρυσαπαγγελμata appellat, breuiter asscri-

Plin.li. 34.  
cap. 6.

bendas putauit. Nam et suprà earum mentio facta est, & huic loco egregie conueniunt, utilemque hoc tempore doctrinam continent.

## AVREAE SENTENTIAE PYTHAGORÆ, quæ sparsim apud auctores leguntur.

Ipsiusvero Pythagoræ nulla scripta extant,  
Iosep.li.1. contra Ap-



Mmortales Deos, ut leges iubet, honora. Cum veneris in templu adora, ne aliquid aliud interim quod ad victimum pertineat, aut dicas aut facias. Nundis autem pedibus sacrificia & adora. Iusserandum cole. Beatos Heroes, terrestresque demones venerare. Quæ lege instituta sunt serua. Honora parentes & propinquos, ex alijs autem hominibus illum tibi amicum fac, qui sit virtute præstantior. Ne amicum exigui erroris causa aduersum tibi reddas feras quo ad possis, potestas autem iuxta necessitatem habitat. Abstine primò à ventre, deinde somno, luxuriaque & ira. Nihil turpe committas neque coram te, neque tecum. Maximè omnium vere re ipsum. Iustitiam exerce verbo & opere, & consuecnil sine ratione facere. Pécuniam in tempore cumulare, & rursus cum res postulat erogare discito. Quæ aduersa contingunt, sine perturbatione feras. Multi varijsque sermones partim boni, partim mali circumferuntur, quibus ne mouearis, nemo te aut agendo aut dicendo ad id inducat, quod tibi non sit melius. Quæ ignoraueris ne facias, sed quantum necesse

necessè est disce. Sanitatem corporis ne neglexeris,  
sed mensuram cibo, potui, & exercitationibus adhi-  
be, puroqüe & sine delicij s cibo assuefce. Illa quæ in-  
uidiam concitant deuita, & fortuna bona ne prater  
oportunitatem effundas, neque sis illiberalis, medio-  
critas verò in omnibus rebus semper optima est. Scito  
mortem omnibus fato esse institutam. Exi ad opus  
cùm dñs voueris, & ante opus diligenter considera-  
ne quid temerè agas: miseri quippe hominis est, ali-  
quid dicere vel agere temerè. Ne facias ea quæ pos-  
sint aliquando te afficere pœnitentia. Recto iudicio  
considera singula, & optimam deinde sententiam ti-  
bi velut aurigam præpone. Ne te prius molli somno  
tradideris, quād diurna opera ter mente reuolue-  
ris, quid egi, quād transiui, quid rerum agendarum  
prætermisi: & si turpe quid egisse te deprehenderis, te  
ipsum crucia: sin bona, tibi gratulare. His obser-  
uatis, discipulos suos cognituros pollicebatur Deo-  
rum immortalium, mortaliumqüe hominum condi-  
tionem. Pietatem verò & religionem tum maxime  
in animis versari dicebat, cùm rebus diuinis homi-  
nes operam darent.

Pythagoræ quædam symbola.

**Q**uoniam secretiora philosophiae mysteria ne-  
quaquam in vulgus proferenda arbitraba-  
tur: idcirco symbolis quibusdam, ut eruditio-  
res & sano iudicio viri, ea cum fructu & citra peri-  
culum aliquod perciperent, tegere solebat. Quæ et si  
prima, quod aiunt, fronte, superstitiosa videntur &

C 2 ridicula

ridicula: tamen si quis recte introspiciat, & allegoriam eruat, intelliget non parum veras sapientia Hebreæ in illis contineri, nihilque aliud esse, quam recte viuendi præcepta, qualia sunt hæc: Populares vias fuge, & per diuaticula vade. Ab eo quod nigræ caudam habet abstine, terrestrium enim decorū est. Flantibus ventis Echon adora. Ignem gladio ne fodito. Cor ne vores. Arctum annulum ne gestato. Viro qui pondus eleuat auxiliare, non tamen cum eo deponas qui deponit. De rebus diuinis absque lumine loquaris. De dīs rebusqüe diuinis, nil tam mirabile dicitur, quod non debeas credere. In calceos dextrum præmitte pedem, in lauacrum verò sinistrum. Animalia recuruis vnguibus ne nutrias. In via ne scindito. Dei figuram ne insculpas annulo. Iuxta sacrificium ne inscindas vngues, ubi verò incideris pessunda. Fabis abstine. Hirundinem domi ne recipias. Cibum in matellam ne immittas. Panem ne frangito, at sal apponito. Ne sacrificato sine farina. Ne libaueris dīs ex vitibus non amputatis, adoraturus verò sedes. Dīs superis impari, inferis autem pari numero sacrificandum est. Fugare quidem omni studio decet, ferro & igni morbum à corpore, à victu luxum, & ignorantiam ab animo, domo discordiam, seditionē à ciuitatibus, ab omnibus deniq; intemperantiam. Postremo, clarissimus ille iurisconsultus Sarabellus, Clementina i. de magistris, semper iam inde ab initio literarum studia in Italia extitisse affirmat: etsi ab eo tempore quo Romani imperauerunt maxime fluerint. Grauiissimi præterea viri affirmant, quod

de veteri utilissima iucundissimaq<sub>3</sub>, doctrina, quæ olim ante Pythagore & Platonis aduentum in Italia fuit intelligenda sint, quæ de Sireneo cantu, quo & attrahebantur ex remotissimis locis homines, & praternauigantes detinebantur, veteres poëta fabulati fuerunt. Arbitrantur quoq<sub>3</sub> à Parthenope Syria virgine denominatā Parthenopem urbem, quod coloco ipsa sepulta fuerit. Etsi illa ciuitas postquam & adificijs, & opulentia, frequentiaq<sub>3</sub> hominum excreuerat, Neapolis appellata sit. Ordines Burgundie in ea oratione qua Carolo ix Gallorum regi persuadere conantur, sine grauissima totius regni perturbatione fieri non posse, ut libertate concessa hereticis, catholicæ religio deseratur, apertum huic rei ferunt testimonium, dum sic loquuntur: Conuentus trium ordinum Burgundie, & Fiscitui procurator Rex Christianissime rogant, ut in bonam partem accipias zelum quem habent ad vnam suam conseruandam legem, & tuam, qui es unus Rex eorum: congruenter Dei praecepto, cuius spiritus apud Hieremiam prophetam proponit Israelitis exemplum populi insularum Cethim (qui quidem sunt Itali) qui à tempore Noë quem Ianum vocant, nunquam suam mutarunt religionem. Ad hæc posterioribus temporibus plura retinuerunt Romani à priscis Iani genis, quæ certissimum huic rei præbent argumentum. Nam & pīleo, quem Noachus ad perpetuam diluuij, quo puniti impij, conseruatq<sub>3</sub>, boni erant, memoriam instituisse reperitur, eorum pontifices utebantur: & manu mitendis serui pileum sumebant, in signum libertatis

Gene, 8.

& spectatæ virtutis. Post victorias quoque dij sgrati-as & sacrificia offerebant, morboq; liberati sacrificia bant, vt Noachus post diluuiū extructo altari obtulit Deo holocausta. Taliaq; infinita ex veteri illa Noachi doctrina retinuerūt, que su o loco annotabūtur.

Symmachus vrbis præfectus, aiebat retinendos antiquos ritus Deorum, repudiandamq; nouam religi-onem Christianorum: sancti patres respondebant, minimè nouam esse Christianam religionem, sed antiquissimam. Prudentius enim:

Prudēt. li. 2, contra Symmach. Extat in antiquis exemplum nobile librīs,  
Iam tunc diluuij sub tempore, vel prius, vni  
Inseruisse Deo gentem, quæ prima recenteis  
Incoluit terras, vacuoq; habitauit in orbe.  
Vnde genus dicit nostræ porrecta propago.  
Stirpis, & indigenæ pietatis iura reformat.

Quanquam ergo hac doctrina abudabat Italia, eaq; tandem in ipsam urbem Romam permanarat; tamen ceterorum Græcorum philosophia, presertim Romani, etiam delectabantur, eiusdemque percipientia gratia, cum à vera Noachi sapientia longius aberrare cœpissent, in ipsam Græciam proficisciabantur, & maximis sumptibus pueros suos mittebant. Vnde Plinius in epistola quadam ad Tacitum: Vehe-menter vestra qui patres estis interest, liberos vestros hic potissimum discere. Vbi enim aut iucundius morantur quam in patria, & sub oculis suorum parentum? aut minori sumptu educantur, quam domi? aut

Lib. 8. Ro. natale solum ab infantia amare & frequentare con-mē triūph. suescūt? Et propterea Blondus hoc paulatim abrogatum

tum esse probat. Nam Græcorum mores tunc prorsus  
eneruati & perditæ erāt, ipsaq; studia propter frequē-  
tes bellorū clades ferè interierant: Roma verò & arti-  
bus, & imperio, & doctissimis hominibus abūdabat,  
vt illis artibus quæ nunc domi tradebantur, optimo-  
rū iuuenum mores, & præstantissima ingenia leui-  
ter periclitari non esset necesse. Præsertim cùm meli-  
ores pauci, corruptiores aut plurimi in patriā redi-  
rent. Latinus verò Rex & lingnam Italorum & li-  
teras, authore Eutropio, correxit: vnde etiam nomē  
retinuerunt, vt Latini dicerentur. Quoniam ergo  
& Hebraeorum doctrina, & Græcorum philosophia,  
omnes deniq; liberales artes, & humaniora stu-  
dia cum imperio in Italiā peruererant: eaq; pro-  
pter cœli temperiem, vt Iulius Solinus author est,  
& locorū salubritatem, aprica collium, opaca nemora-  
rum, innoxios saltus, vitium, olearumq; prouentus,  
tot amœnos lacus, & assiduam nouarum urbium gra-  
tiam, atque clarum decus veterum oppidorum, com-  
modissima lectissimaq; Musarum sedes esse videre-  
tur: plurimas florentissimas bonarum artiū scholas,  
atq; vniuersitates accepit, Maximorū pontificū, in-  
uictissimorū Imperatorū, et clarissimorū principū, at  
q; Rerū publicarū pietate & munificētia extructas,  
fudatae q; ut cōptimorū studiorū mater et parēs, cā-  
munisq; omnium literatorum hominum patria, al-  
trix, & euectrix, meritò appellari videatur, ipso si-  
tu, bonarum artium præstantia, ingeniorum cla-  
ritatibus, & breuiter quibus vita carere non po-  
test, authore Plinio, pulcherrima, ditiissimaq;

Quarum academiarum præcipuas hoc loco, quantum ex doctissimorum virorum scriptis colligere potui, describam, eruditioribus Italis perfectius aliquid, & fortassis etiam verius, eò quod proprius ea intuentur, scribendi occasionem præbiturus. Quod & ipsorum gloria atque eruditione dignum erit, si bonis literis patrocinari, & patriæ splendorem in omnem terram diffundere voluerint, & omnibus bonis gratissimum futurum.

### Romana Academia.

**Q**via Romani bonas literas utroque & pacis et bellarum tempore in primis necessarias esse, atque potentissimos reges illarum præsidio fœliciter rem publicam gubernare, grauissimaq[ue] sapè bella dexterius conficere, & propter earum studia Etrurios mirabiliter florere, ac per totum mundum prædicari videbant: ipsi quoque cum vniuersitate terrarum orbis imperium animo concepissent, earum curam suscipere voluerunt. Quamquam enim longo tempore politiori literatura caruerunt Romani: attamen quantum rerum cognitioni tribuerint, veterum scriptorum monumenta declarant: atq[ue] vel ex eo intelligi facile potest, quod illam ex Etruria disciplinam, qua & improborum hominum audacia iam depravata, & Græcorum superstitionibus corrupta erat, atq[ue] in auguryis solum & monstris interpretatis, exitisq[ue] inspiciendis posita, summo in honore habebat. Cumq[ue] Pythagoræ doctrina per Italiam floret, eam quoq[ue] præcateris omnibus rebus in urbem, authore

authore Cicerone, audiſſimè inferebant. Postquam Lib. 4. Tuſ ergò Philosophia Deo authore Romam immigravit, cul. quæſt. non nobilitas ſolū eius cupiditate exarſit, verum etiam multitudo magnoperè admirata eſt. Eamqüe prætantissima natura, & maximo ingenio viri, à paruis initij ad ſummam amplitudinem perduxe- runt. Quod Africani illius, qui Carthaginem Numā tiamqüe deleuit, Læly item qui Sapiens cognomina- batur, Sceuola, Bruti & Ciceronis eloquentiae paren- tiſ, ut alios innumerous omittam, exempla teſtantur. Qui gloriam imperij Romani doctrinæ prætantissi- muſ muneribus ſupra modum illuſtrauerunt. Popu- lus verò cum eius utiliſimi ſtudij, ipsarumqüe artiū fructum perſpicere inciperet, paucos vel reipublicæ, vel militiae præfeciffe legitur, qui non eſſent earum do- trina per politi. Neque ipſi tantum in vrbe ciues am- pliſſima laudis ornamenta, quod philosophia exel- lentes eſſent, plebis conſenſu conſequebantur: ſed ex- terni quoque eruditioñis commendatione in ciuita- tem aſſcribebantur. Florente enim republi- ca, in- quid Blondus, literis omnibus honor maximus fuit: nihilqüe in ea yrbe maius, nihil optabilius literis & doctrina extitit. Quod Ciceronem permouiffe credo, quando ut nihil in vniuersa rerum natura mundo: ſic in terris nihil Roma melius, nihil prætantius eſſe affirmat. Arcem deniq; Regum & Nationum ex- terarum, lumen gentium, domiciliūq; imperij vocat. Quæ, authore Plinio, plures in quoconq; genere exi- mios tulit, quam cæteræ terræ. Nec aliud plura ma- iorāq; virtutū et doctrinæ exēpla extitiffe ait Fabius.

Li. 3. de na-  
tura deor.Li. 7 .c. 30.  
Li. 1 2.c. 2.

DE THEOLOGIA RO-  
manorum.

**E**T si diuinarum humanarumq; rerum scientia,  
veram religionem, & sincerum vnius Dei viui  
cultum, Noachum siue Ianam in Italianam intu-  
lisce, & filios suos his tam viua voce, quam scriptis li-  
bris aduersus omnem errorem satis instruxisse, suprà  
est demonstratum: paulatim tamen eius posteri, sua-  
flore diabolo, à paterna pietate, religione, & moribus  
longissimè aberrauerunt. Ut nimirū provero deo,  
quem pater Noachus docuerat, externa quadam  
idola venerarentur, & proprie falsam persuasionem  
colerent, qualemcumque tamen vera Theologiae vim  
bram retinentes. Solet enim veritatis hostis diabo-  
lus virtutem ipsam non statim prorsus extirpare, sed  
vitijs & sceleribus quibusdam sic obruere, atque tur-  
pitudini honestatis formam induere, vt similia ve-  
ris falsa euadant: eoq; facilius in animos hominum,  
quibus alioqui semina quedam insunt veritatis &  
cognitionis Dei à natura, influant. Cùmque ea ma-  
gis homines imperitos fallant vitia, quæ virtutem  
videntur imitari: hinc factum est, vt semel concepta  
superstitioni non crederent solum, sed ita quoq; per-  
tinaciter inhæreret, vt à prudentioribus se se ab ea re-  
uocari non paterentur. Cùm ergò paternæ pietati  
obligati, hosti suodiabolo se gubernandos tradi-  
dissent, is verum cultum, soli Deo debitum, in  
se transferre conatus est. Et quod Domino Deo  
gratissi-

gratissimum , hominibusque salutare , atque necessarium esse videbat , id in totum abolere , vel saltem profanare , & in grauiissimam abusionem peruertere studebat . Maligni enim spiritus teste Firmino Lactantio , quia diuinitatem frustrâ affectatam aliter consequi non poterât , falsò ab hominibus dey haberi , & coli desiderabant . Iccircò varjs fraudibus usi , asciscabant sibi nomina potentissimorum regum , sub quorum titulis honores sibi diuinos vendicarent . Et erroribus in hominum animos immisis , à veri Dei notione auerterent . Hac enim fraude diabolum iam inde ab initio tam idolorum cultores , quam hæreticos miserè decepisse . Tertullianus yetus & grauis scriptor , in libro de præscriptionibus hæreticorum pulcherrimè demonstrat : Diabolus inquit , cuius sunt partes inuertendi veritatem , ipsas quoque res diuinorum sacramentorum in idolorum mysterijs æmulatur . Tincit & ipse quosdam utique credentes & fideles suos , expiationem de lauacro reprobavit , et si adhuc meminit mythra , signat illic in fronte milites suos , celebrat & panis oblationem , & imaginem resurrectionis inducit , & sub gladio redimit coronam . Quid quod & summum Pontificem in vniuersi nuptijs statuit ? Habet quoque virgines , & continentes . Ceterum si Numæ Pompilij superstitiones euoluamus , si sacerdotalia officia & priuilegia , si sacrificantiū ministeria , instrumenta , & vasa sacrificiorū , ac pialitorū , & votorū curiositatē consideremus , nonne manifest-

manifestè diabolus morositatem illam Iudææ imitatus est? Qui ergò ipsas res de quibus sacramenta Christi administantur, tam æmulanter affectauit exprimere in negotijs idololatriæ, vtique & idem, et eodem ingenio gestijs & potuit instrumenta quoque diuinarum rerum, & sanctorum christianorum, sensim de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis profanae & æmulae fidei attentare. Et ideo neque à diabolo immissa esse spiritualia nequitia, ex quibus etiam hæreses veniunt, dubitare quis debeat: neq<sup>z</sup> ab idololatria distare hæreses, cùm & authoris eiusdem & operis sint, cuius & idololatria, &c. Hac ergò fraude diabolus contra eos usus est: utinam vero ipsi talem in vera religione constantiam, remagis quam verbis obseruassent, qualē Cotta philosophus & pontifex apud ciceronem se in errore obseruaturum ait: Ego sacra, cæmonias, & religionem quam à maioribus accepi, defendam, semperq<sup>z</sup> defendi: nec ex ea ullius unquam oratio aut docti aut indocti movebit. Et idem Cicero sexta Verrina de Siculis: Deos patrios quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendo arbitrantur. Primo igitur inuestigabo præcipuorum, & quæ vtilem doctrinam continent sacrorum, quoad eius fieri poterit, ratione: deinde, quomodo cum Iudæorum religione & legibus consentiant: postremo, quemadmodum sublati errore, ad veram nostram christianam religionem affecta sint, breuiter aperiam. Præsertim cùm veteres ante legem Patriarchæ eandem fidem, eandemque propemodum religionem habuerint, quam abrogata lege

Li. 3. de na  
tura Deor.

lege christiani obseruant. Lactantius etiam libro septimo diuinarum institutionum affirmat, quod philosophi ac poetæ, et si veritatis arcana (eò quod non rectè intelligerent) turpiter corruperint, magna ta- Lib. i. stro-  
men ex parte cum prophetis consentiant. Et Clemens matum.  
Alexandrinus probat, quod Numa rex plurimorum  
sacerorum apud Romanos author, Mosen ferè imita-  
tus fit. Moses enim latis legibus id Iudeis suis prece-  
pit, quod veteres ante legem scriptam Ianigenæ &  
sancti patres per Italiam cæterasq[ue] mundi partes  
spontè fecerant: ex eodemq[ue] fonte Noachi & Mo-  
ses doctrina manauit. Quanquam Numa eam de- In Apolo-  
prauabat, & onerosissimus superstitionibus, vt Ter- getico.  
tullianus loquitur, Romanos onerabat. Ea verò &  
fusius hoc loco & accuratiū explicare decreui, pro-  
prièrea, quod hæc eorum theologia, ritus, & cæremo-  
nia, à veteribus ante christianismum Romanis, in  
alias quoque prouincias dispersæ & propagatae sunt.  
Ne hæc eadem in earum descriptione sèpius repe-  
te cogar.

### De Iano.

**Q**via veteres principem in sacrificando Ianū Cic.li.i.de  
esse voluerunt, quem primū in Italia cultū nat.deorū.  
Marlian li.  
Deorum demonstrasse credebant, iccirco nos 4. cap. 8.  
ab eodem hanc tractationem non incommode ordie- Pōponius  
mur. De Iano ergo variæ apud scriptores sententiæ Lætus ca.  
reperiuntur. Dum alij Ianum Regem Epirotarum i. de sacer-  
fuisse opinantur, cuius auxilio & consilijs cùm Ro- dotijs Ro-  
mani hostes superassent, templum ei extruxerint,  
quod manorum.

quod Ianiculum vocaretur, statuamque bifrontem posuerint, ut ab una parte viri, ab altera mulieres adorarent. Alij nescio quem Ianum fixerunt, quem propter optimarum rerum inventionem, maxima-  
q[ue] beneficia diuinis honoribus afficere, & adorare coe-  
perint. Verioris historiae peritis viris minime dubium est, quin illorum Ianus, Noachus noster fuerit,

Ianū enim velsaltem Noachi filius Iapetus, neposue Gomerus.  
 Marlianus Nec enim obscurum est, quin illum Ianum vocarint,  
 li. 4. c. 1. re quem primum Italie parentem extitisse arbitraban-  
 rū, omniū ianuam & tur, quiq[ue] primus terram illam colendam habitan-  
 principiū damq[ue] aperiisset, & omnium rerum bene gerenda-  
 fuissē credi rum ianuam, hoc est, rationem demonstrasset, diui-  
 tū scribit. numq[ue] cultum, & liberales artes ipsi tradidisset.  
 Vnde et do Quod vel claves quae illi affingebantur declarabant.  
 morū tran- Is verò an Noachus ipse fuerit, an ipsius filius Iape-  
 situs ianuæ appellatur, inquit c. 8. tus, et si hactenū affirmare non possum, ipsorum ta-  
 men nominum, quae Iano tribuebantur, vera ratio  
 in primis Noacho conuenit. Nam is demum primus  
 omnium hominum parens, pacisq[ue] inter Deum &  
 nouum orbem author, bonarum artium, & religio-  
 nis, agricultura, & vini repertor post diluvium fuit.  
 Primus Italiam aperuit ipse, velsaltem Iapeto filio,  
 nepotue Gomero praecepit, vt eam praeter ceteris orbis  
 partibus instaurarent. Iam verò cui rectius bifron-  
 tis nomen competet, quam ipsi Noacho? quippe  
 Ianus qua- qui vtriusque, ante & post diluvium, orbis certissi-  
 te bifrons. manationem sciebat, duorumq[ue] mundorum hi-  
 storiam nō rat, & tanquam verus atque antiquissi-  
 mus pater de thesauro sapientiae suæ tam noua quam  
 vetera

vetera depromebat, tam diuinarum quam humana-  
narum rerum peritisimus, ac utrumque tam agros  
colere, quam rem publicam administrare docuit.  
Quod ipsi etiam Itali perspexisse videntur, quan-  
do perpetuam memoriam ad posteros transmis-  
suum fecerunt, in cuius altera parte bifrons  
caput, in altera nauis cerneretur. Indicantes ve-  
nisse Ianum naui ex Asia in Italiam, & utriusque  
orbis partis verum patrem & imperatorem existe-  
re. Idq; longè apertius ex quadrifrontis nomine col-  
ligitur. Quod nemini verius applicari potest, quam

Ianus qua-  
drifrons.

Noacho: qui non Asia & Europam tantum, sed reli-  
quas etiam mundi partes, totumq; terrarum orbem  
instaurauit, gubernauit, & rexit. Ac illud imperiu  
quod Iapetus filius latissimè tandem propagauit, No-  
achus pater non modo coepit, sed optimis etiā legibus,  
& artibus, & vera religione firmauit. Quanquam  
temporis, rerum, memoriae q; edacis, lapsu, quod Ia-  
peto Gomeroque primis Italiae colonis, præcipue ve-  
ro Noacho tribuendum erat, longè posterioribus ho-  
minibus, qui vel scientia, vel rerū gestarum inuenta-  
rūq; magnitudine præstātes fuerāt, asscripserūt. Por-  
tò ab agricultura, & saluberrimi vini inuentioē Noa-  
chū Saturnum appellārūt, sub cuius imperio aurea  
secula fuisse leguntur. Mortuo igitur Noacho diui-  
nos honores impenderunt, & longius, vt fit, in con-  
cepio errore progressi, varia sacra instituerunt, ac  
relicto vero Deo, quem solum colendum & ado-  
randum esse Noachus varijs argumentis, & exter-  
ni signis docuerat, idola sibi fabricare cœperunt,

Saturnus.

impiaq;

**Henric. Er** impiaq; sacrificia usurpare. Primum in Oriente  
**phordius.** adoratum quidam opinantur Semum filium Noa-  
**Fūctius, in** chi: quem alterum à Noacho Dei martyrem vocat,  
**Chronicis.** quod innumeræ cædes, crudelitates, & nefandas li-

**Idololatri-** bidines filiorum & nepotum suorum videre oportu-  
**& origo.** erit. Quod verò tam leuiter Noachi nostri posteritas  
 à vera religiōe ad idololatriā, et turpisimos errores  
 prolapsa sit, variae apud veteres scriptores causæ red-  
 duntur. Sunt enim qui Chamō filio Noachi tribuāt.

**Chamus c** Quod is prioris mundi hæreses & turpitudinem, in  
 tiā in arca malus erat posteriorem post diluvium orbem intulerit: vel saltē  
 c. quantūli à patre maledictus, odio & furore quodam antè re-  
 bet, 47. di- cesserit, quam in vera religione confirmaretur. Pro-  
 stinct.

**Lactāt. lib.** ptereaq; falsam religionem pro vera siue per maliti-  
 2. institut, am, siue per ignorantiam introduxerit, quam alij  
 Rhodogi- à stirpes sanctæ radicis, ut Lactantius loquitur, auul-  
 nus lib. 22. si, probare, nouosque mores & instituta pro arbit-  
 lectionum riorum condere maluerunt. Atque hic malorum omni-  
 antiquarū um fons & origo fuit. Nam cum Deus naturam ho-  
 minis sic fabricare voluerat, ut duarum in primis

**Lactātius** rerum cupidus & appetens esset, sapientia nimirum  
 lib. 3. ca. 11. & religionis: sic circō falli & errare contigit; quod  
 aut religionem susciperent omissa sapientia, aut sa-  
 pientia soli studerent omissa religione, cum alterum  
 sine altero vix posset esse verum. Ceciderunt ergo  
 ad multiplices religiones, sed ideo falsas, quia sapien-  
 tiā relinquebant, que illos docere poterat, deos mul-  
 tos esse non posse: studebant sapientia, sed ideo falsa,  
 quia religionem summi Dei omiserant, qui eos ad ve-  
 ri scientiam poterat erudire. Sic homines tam olim  
 quam

quam in præsens qui alterutrum suscipiunt, vitam  
deuiam, maximisque erroribus plenam sequuntur:  
quoniam in his duobus inseparabiliter connexis, &  
officium hominis, & veritas inclusa est. Præsertim  
hi qui sacras literas non recte percepereunt, ut quem-  
admodum vera sapientia & religio à perfidis homi-  
nibus corrupta, & depravata sit, cognoscere possent.  
Alij hæc omnia religionis & pietatis osori, atque acer-  
rimo humani generis hosti diabolo, ascribere malu-  
erunt. Is enim postquam à Dei ministerio, & cultu  
per superbiam descuerat, hominibus immortalitatē  
& supremam beatitudinem, quam ipse sua nequitia  
perdiderat, inuidere, & in eandem impietatem dam-  
nationemque eos præcipitare modis omnibus stude-  
bat. Hi ergo contaminati & perditi spiritus, per om-  
nem terram vagantes, & solatum perditionis suæ,  
perdendis hominibus, vt ante diluuium fecerant,  
querentes, omnia insidijs, erroribus & fraudibus re-  
plebant. Adhærebant singulis hominibus, & om-  
nes hostiatim domos occupabant, geniorum nomen  
quo facilius illaquearent assumentes. Et quoniam  
spiritus tenues incomprehensibilesque sunt, insinua-  
bant se corporibus eorum, qui ipsis parebant, ac oc-  
culte in visceribus operti, valetudinem viciabant,  
morbos ciebant, somnij suntque animos terrebant, &  
mentes quatiebant furoribus, vt eos cogerent ad ip-  
sorum auxilia currere, prodesseque putarentur, quæ  
do nocere desinerent. Hac fraude vagi & incesti spi-  
ritus ps turbârunt omnia, & tenebras hominū in-  
genio & sensibus offundentes, miscuerunt falsa cum

50 ACADEM. ORB. CHRIST.  
veris, & per maximam, quam perfidè induxerant  
similitudinem faciebant, ut vera esse crederentur, et  
grauiissimi in rebus hominum credulitatem illude-  
rent. Extractis simulacris se insinuabant, et quorū  
illa nomina erant, quasi personas aliquas sibi induc-  
bant: veritatemq; mentitis nominibus inuolutam ex-  
oculis hominum auferebant, ne Deum, nec dominū  
suum cognoscerent. Omnibus sacrificijs praesentes  
se occultabant in templis, & prodigia frequenter æ-  
debant, quibus obstupefacti homines fidem commo-  
darent diuinitatis & numinis. M. Cicero : itaque  
& in nostro, inquit, populo, & in ceteris, Deorum  
cultus, religionumq; sanctitates existunt indies ma-  
iores, quod praesentiam sè Diui suam declarant.  
In oraculis quoq; sua nequitia uon deerant, ut victo-  
rias, opes, imperia, omnia denique prospera & aduer-  
sa ipsos largiri persuaderent. Nam cum dispositio-  
nes Dei praesentirent, interponebant se in his rebus, ve-  
quæcumque Deus faciebat, ipsi facere viderentur.  
Ideoq; si populo vel vrbi alicui, secundum Dei sta-  
tutum, boni quid impenderet, se id facturos vel pro-  
digij, vel somnjs, vel oraculis, pollicebantur, si sibi  
templa deuouerentur, noue imagines consecraren-  
tur, mactarenturq; greges hostiarum. Quoties  
autem pericula & euersiones ex certis argumentis  
deprehendebant, se tunc profitebantur iratos. ac si  
hoc pœnitentia homines auerterent, videri volebant  
id placati auertisse: si vitare non possent, quin à deo  
punirentur, id fraudulenter agebant, ut propter illo-  
rum contemptum accidisse crederetur. Ut tali impo-  
stura

stura noticiam & cultum veri Dei inueterarent, si-  
bi verò apud homines auctoritatem compararent.  
Huc accedit eorum abominanda crudelitas, qui no-  
bilitate generis, diuitijs, imperio, à Deo præcateris  
ic circò exornati erant, vt tanquam Dei magistra-  
tus in vera religione populum retinerent: sed hisce  
fraudibus à diabolo seducti, à vero vnius Dei cultu  
ad errores & idololatriam metu atq; supplicijs per-  
trahebant. Id quod nostris periculisimis tempori-  
bus, grauissima tam propria, quam subditorum suo-  
rum salutis iactura, à quibusdam principibus fieri vi-  
demus. Qui eo ipso Nymbrodi, primi tyranni &  
idololatriæ authoris, filios sectatorésue se esse demon-  
strant. Nymbrod enim Cimbris Germanisque à  
surripiendo pane vocatur, quod subiectis imperio suo  
populis, quos non aliter quam filios pascere & in ve-  
ro Dei cultu ac sincera religione conseruare debebāt,  
tam corporalem quam spiritualem cibum eripiant.  
Vel contra Ecclesiæ catholicae morem atq; precepta su-  
mere cogunt, vt plus detrimenti ipsis quam salutis  
conferat. Hæc eò fusiū & altius repetere placuit, vt  
rudiores intelligerent, quibus fraudibus, quam per si  
dia impetas & supersticio in orbem terrarum irre-  
pserit, & quam diabolus obsideat, quamq; in omne  
flagitorum genus facile præcipitare possit eos, qui  
semel à veritate & orthodoxa fide abducti, ipsius ty-  
rannidi colla submiserunt. Et amplius mirari de-  
sinant, quomodo fieri possit, vt hominis figuram ge-  
rentes, contra veram religionem, contra ius & omnē  
tationem, contra legitimū magistratum, contraq;

Deum ipsum repugnare in animum inducant suum.  
Quia enim illi maiorum suorum verissimam doctrinam, & legem Dei, & testimonia illa quæ semper ipsis reliquit Deus, negligebant, diabolo & improba Chami posteritati obtemperabant, ut opera magis ipsa, quam Deum cretorem intuerentur, dimisit eis los Deus ingredi vias suas, et meritò tradidit eos in reprobum sensum. Ut inquam omnes boni horum exemplo discerent, quam periculose fit, à vera religione & sincero Dei cultu, qui in sola Catholica Christi ecclesia reperitur, recedere id quod superiorum temporum historia aperte confirmat.

### De Vesta.

**N**oachi vxor an in italiam peruenierit, plures resquē post diluvium filos procrearit, et si certis argumentis demonstrari non potest: tamen quod veteres Itali Ianigena tanquam primam omnium matrem, & velut noui orbis Reginam eam celebrarint, minimè dubitandum est. Quod enim Genes. 7. vñā cum Noacho in naui conseruata post diluvium et 8. superuixerit, scriptura sacra testatur, & orthodoxi Pet. epi. 2. c quā patres confirmant. Sed cūm certo nomine non extulibet 47. primatur, varijs eam posteri nominibus appellaerunt. Aretiam nimirūm sive terram, quod mater omnium noui orbis hominum extutisset. Nā vt cœlū & terra omnia producunt, sic primos instaurati mūdi parētes, Noachum cœlum, vxorem eius terram nō immeritò dixerunt. Sempiternamq; eius memoriæ celebratur, vnam è duodecim ciuitatibus, quas pri-

mi Italiae coloni posuerunt, ab ipsius nomine Aretiū Hæres. 26.  
vocasse dicuntur. Apud beatum Epiphanium Bar  
thenos vocatur. Alij Estam siue Vestam nominā- Vesta vxor  
runt, quod sacram ignem virginibus custodiendum Noachi,  
prima instituisset. Vnde illud Ouidij:

Nec tu aliud Vestam, quam viuam intellige  
flammam.

Scriptura quidem sacra expressum est, quod No- Genes. c. 8.  
achus post diluuium Domino deo gratias acturus, cū Gōropius  
vxore & liberis sacrificium obtulerit, quodquē ipsi putat Veste  
devehementer id gratum extiterit. Vnde verissimi- nomē Cim  
le sit viris doctis, quod optimi parentes posteros suos bricū esse,  
ut crebrò sacrificarent admonituri, ignem à se reper Vaest id  
tum, & ad hanc rem necessarium, diligenter custo est stabile  
tiendum tradiderint. Nam egregium Palladium omniū re-  
vetuloniae in Italia Noachus et Vesta sempiterno ig- rū fūdamē  
ni conseruando extruxisse leguntur, cuius certissima tum.  
bactenus argumenta extare probat Annius, sacros  
nimirūm cineres & Etruscis literis descripta moni-  
menta. Altare autem illud quo Moses Noachum  
sacrificasse ait, ex octo lapidibus eum construxisse Comest. c. 35. in Gene.  
quidam affirmant, propterea quod octo homines de-  
us in arca seruasset. Ut posteros quoque ipsi Noa-  
cho tandem δωδεκάσωμον, à 12 lucumonibus du-  
ctisq; colonijs, posuisse aiunt. Sicut Iosuae ob perpetu- Iosu x. 4.  
am rei memoriam, quod 12 Israëlitice tribus, per Ior-  
danum transissent, 12 maximos lapides ex prae-  
cepto Dei erexit. Moses verò ob liberationem ex Ae- Exod. 12.  
gypto agni paschalis sacrificium iam ante Iosuae in-  
stituerat. Porro Remigius apud Henricum Ephor-

dium; Vestam inquit; præcipuam religionis Deam dicimus esse habitam, nam & sine igne nullū erat sacrificium, nec sine eo colebatur religio Vnde et ipsa sicut ianus in omnibus inuocabatur sacrificijs, etc. Noacho autem in constituenda republica, ducendis - quē colonijs occupato, vx or sacri ignis & sacrificiorum curæ, erudiendis quē puellis, præcipue vacasse

**Quare virgines** sacri videtur. Ut mulieres ferè viris religiosores sunt. ignis custo Ad eius verò sacri ignis custodiam Vestam, suadente desfuerint vel permittente Noacho, virgines legisse creditur, ut virginitatem & sanctimoniam diuino cultui in primis conuenire declararet, quia ignis pura, sterilis, & incorrupta natura est. Vnde Ouidius:

Huc pertinet Augu.  
l. 4. c. 10. de  
ciuit. Dei.

Leuit. c. 6.

Nataq<sup>3</sup> de flamma corpora nulla vides. Iure igitur virgo est, quæ semina nulla remittit. Sic tandem sacra legis scriptor Moses, sacrificiorū ignem sacerdotibus perpetuò in altari alere & conservare præcepit. Vel saltem, ut per ignem hunc posteros suos commonefacerent, oportere illos, tanquam vera virtutis exemplum, & velut lux quadam, omnibus in rebus prælucere. Ut tempore legis scriptæ olim Iudeis à Mose, Apostolis autem & sacerdotibus nostris ab ipso salvatore omnium Christo præceptū est: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut vide-

Sic ecclesia ant opera vestra bona, & glorificant patrem vestrum recens bap tisatis, & morituris lumen in manus por rigit. qui in cœlis est. Aut saltem cum Deus ipso lux sit quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, & ignis consumens, ut externo quodam signo admonerentur, eum recta fide, & ardenti charitate sic colere, ne altero diluvio ignis (quod Ad-

muis

mus aliquando futurum prædixerat) qui aquæ inundationem vix euaserant, interirent. Præterea per sacram hunc ignem posteros admonere voluerunt, futurum aliquando tempus, quo spiritus Dei tanquam ignis descenderet è cœlo, & ferretur non super aquam (vt olim) sed super homines, vt primo illo amore Dei exardescerent, varjsqüe linguis loque Cypria. seretur, & antiquam originalem iustitiam, quam Amone de damus perdiderat, veterem illam ynam vniuersi orbis linguam, quam peccati temeritas in edificanda turre Babylonica dissiparat, restituerent. Vtqüe certam spem haberent, omnia peccata, per ignem cœlestem, per mortem Christi Iesu, per aduentum spiritus sancti expurganda fore, redditurumqüe aureum seculum, & sempiternam pacem. Prisci Romani omnibus sacrificijs ignem adhibebant, & imperatores, velut ornementum & insigne imperij, ignem sibi, & vxoribus, filijsqüe suis, præferri volebant: vt inā veram eius rei sententiam cognouissent. Siue ergo sacrificiorum, siue alterius cuiusdam diuinioris rei significanda gratia, sacram ignem custodiendum posteritati reliquerint, certè adorandi causa nequaquam reliquerunt. Quemadmodum Iudei religiosissimè & omnium diligentissimè eum (sicut à Moses præceptum erat) custodisse, atque in captiuitatem abituri eius præ ceteris omnibus rebus singularem curam habuisse leguntur, adorasse vero minimè. Etsi disertissimus ille Christianorum Cicero Lactanius Firmianus, & acerrimus antiquitatis indagator Cælius Rhodoginus, idcirco etiam Noachum &

Li. 2. Ma-  
chab. ca. 1.  
Ambro. li.  
3. officiorū  
ca. 14.

Laetā li. 7.  
Rhodog. 1.  
15. lectionū  
antiquar.

Vestam posteris suis ignem conseruandum tradidisse  
putat, quod cœlestis at hereaque eius natura sursum  
semper vergens, certissimum immortalitatis argu-  
mentum esset. Proptereaq; semper cogitarent, nihil  
minus hominem, qui solus ex omnibus animantibus  
eovtitur, decere, quam se deorsum contra naturam  
suam abiçere ut bestiam, & terrenas corporeasque  
voluptates, Deo creatori suo, propriæque saluti ante-  
ponere, & semipternas tenebras, vita atque luci per-  
fectissima præferre. Pecudes enim authore Lactan-  
tio, neque in coelum suspiciunt, neque religionesentia-  
unt, quoniam ab his vñus ignis alienus est. Quanquam  
ergo Noachi eiusdemq; vxoris fidelis & pia institu-  
tio fuit: tamen eorum posteri, quod longè aliter à ve-  
ritatis inimico persuaderentur, duplii se grauiſſimo  
scelere contaminauerant. Priore quidem quod paren-

**Sapiē.c.13** tes suos Deos facerent, posteriore verò quod igni qua-  
que diuinos honores impenderent, ignisq; solis, lunæ,  
ut scripture loquitur, specie delectati, Deos putarent.

**Nume. 21.** Ut posteriores quoque Iudei æneum illum serpentem  
**4. Reg. 18.** quem Moses erexerat in signum venturi aliquando  
Christi, qui persuam passionem omne venenum au-  
ferret, ipsi persumam leuitatem adorauerunt.

Atque hæc eorum falsa theologia cum hominibus  
semper propagata, & in omnem terram disperita  
est, dum singuli alios pietate, sicut arbitrabantur, sic  
perare volebant. Et primò quidem parentes suos, vt  
nunc est demonstratum, deinde cæteros etiā qui ipsis  
chari fuerant, magnumque sui post mortem deside-  
riam reliquerant, venerari cœperunt: corundemque  
simula-

simulacra, ut aliquod ex imaginum contemplatione Sapi. c. 14.  
solatium haberent, finxere. Tandem longius aber-  
rantes varia ipsis sacra introduxerunt, ut gratiam  
aliquam referre bene meritis viderentur, quando  
aliis honores vita hac defunctis quos deferrent, inue Cypria. de  
nire non poterant. Sicq; posteris facta sunt sacra, idolorū va  
que prius erant solatia. Atque tunc:

Ut semel obsedit gentilia pectora patrum  
Vana supersticio, non interrupta cucurrit.

Etatum per mille gradus, tener horruit hæres,

Et coluit, quicquid sibi met venerabile cani

Monstrabant attaui: puerorum infantia primò

Errorem cum lacte babit.

Cumq; de Imperatoribus sibi persuaderent, pos-  
se illos cum eadem potestate in cœlum descendere,  
atque idem imperium post mortem retinere, indo-  
cili fatui ducebat inceptia vulgi: diuinus & his est  
Imperitus honos, quē dū metus, aut amor, aut spes,  
Accumulant, longum misericorū processit in æuum  
Mos patrius, cœpit falsæ pietatis imago  
Irreperignaros nebuloso errore nepotes.

Quidam per publicos huiusmodi honores defun-  
ctorum, viuos allicere conabantur, ad bene beatèq; ue  
corum exemplo viuendum, & præclarè merendum  
de Republica. Ideoq; beneficijs excellentes viros, in  
cœlum fama & voluntate tollebant, acuenda virtu  
tis gratia, quo libentius Reipublicæ causa periculū  
subiret optimus quisque. Porro hæc temeritas in-  
credulitasq; in tantum excreuit, ut cordatiiores ac  
prudentiores viri, qui plus sapere poterant, aperte

Prudē.li.1.  
cōtra Sym  
machum.

Cic.li.2.de  
nat.deorū.

D s reprebē-

Vestam posteris suis ignem conseruandum tradidisse  
putat, quod cœlestis æthereaque eius natura sursum  
semper vergens, certissimum immortalitatis argu-  
mentum esset. Proptereaq; semper cogitarent, nihil  
minus hominem, qui solus ex omnibus animantibus  
eovtitur, decere, quam se deorsum contra naturam  
suam abijcere ut bestiam, & terrenas corporeasque  
voluptates, Deo creatori suo, propriæque saluti ante-  
ponere, & semipternas tenebras, vita atque luci per-  
fectissima præferre. Pecudes enim authore Lactan-  
tio, neque in cœlum suspiciunt, neque religione senti-  
unt, quoniam ab his vsus ignis alienus est. Quanquam  
ergo Noachi eiusdemq; vxoris fidelis & pia institu-  
tio fuit: tamen eorum posteri, quod longè aliter à ve-  
ritatis inimico persuaderentur, duplii se grauiissimo  
scelere contaminauerant. Priore quidem quod paren-

**Sapiē. c. 13** tes suos Deos facerent, posteriore verò quod igni qua-  
que diuinos honores impenderent, ignisq; solis, lunæ,  
vt scriptura loquitur, specie delectati, Deos putarent.

**Nume. 21.** Ut posteriores quoque Iudei æneum illum serpentem  
**4. Reg. 18.** quem Moses erexerat in signum venturi aliquando  
Christi, qui per suam passionem omne venenum au-  
ferret, ipsi per summam leuitatem adorauerunt.

Atque hæc corum falsa theologia cum hominibus  
semper propagata, & in omnem terram disperita  
est, dum singuli alios pietate, sicut arbitrabantur, su-  
perare volebant. Et primò quidem parentes suos, vt  
nunc est demonstratum, deinde ceteros etiā qui ipsis  
chari fuerant, magnumque sui post mortem deside-  
riam reliquerant, venerari cœperunt: eorumdemque

simula-

simulacra, vt aliquod ex imaginum contemplatione Sapi. c. 14.  
 solatum haberent, finxere. Tandem longius aber-  
 rantes varia ipsis sacra introduxerunt, vt gratiam  
 aliquam referre benè meritis viderentur, quando  
 alios honores vita hac defunctis quos deferrent, inue Cypria. de  
 nire non poterant. Sicq; posteris facta sunt sacra, idolorū va  
 que prius erant solatia. Atque tunc:

*Vt semel obsedit gentilia pectora patrum  
 Vana supersticio, non interrupta cucurrit.  
 Etatum per mille gradus, tener horruit hæres,  
 Et coluit, quicquid sibimet venerabile cani  
 Monstrâr ant attaui : puerorum infantia primò  
 Errorem cum lacte babit.*

*Cumq; de Imperatoribus sibi persuaderent, pos-  
 se illos cum eadem potestate in cœlum descendere,  
 atque idem imperium post mortem retinere, indo-  
 cilis fatui ducebat ineptia vulgi : diuinus & his est  
 Imperitus honos, quē dū metus, aut amor, aut spes,  
 Accumulant, longum miseris processit in æuum  
 Mos patrius, cœpit falsæ pietatis imago  
 Irreperignaros nebuloso errore nepotes.*

*Quidam per publicos huiusmodi honores defun-  
 torum, viuos allicere conabantur, ad benè beatèq; eorum  
 exemplo viuendum, & præclarè merendum  
 de Republica. Ideoq; beneficijs excellentes viros, in  
 cœlum fama & voluntate tollebant, acuendæ virtu  
 tis gratia, quo libentius Reipublicæ causa periculū Cic.li. 2.de  
 subiret optimus quisque. Porro hæc temeritas in- nat.deorū.  
 credulitasq; in tantum excréuit, vt cordatiiores ac  
 prudentiores viri, qui plū sapere poterant, aperte*

D s reprobē-

Prudē.li.1.  
 cōtra Sym  
 machum.

reprehenderent. Etsi propterea tam apud Gracos quam Latinos vel morte, vel exilio, dominante malitia, multabantur: aut etiam in grauiissimum odium populi incurrebant. Pulchrum est illud Ciceronis libro primo de natura Deorum. At Perseus Zenonis auditor, eos dicit esse Deos habitos, à quibus magna utilitas ad vita cultum esset inuenta, ipsa squalores utiles & salutares Deorum esse vocabulis nuncupatas, ut ne hoc quidem diceret, illa inuenta esse Deorum, sed ipsa diuina: quo quid absurdius, quam aut res folidas atque deformes Deorum honore afficere, aut homines iam morte deletos reponere in Deos, quorum omnis cultus esset futurus in luctu? Et sub finem eiusdem libri: Qui fortes & claros viros tradunt post mortem ad Deos peruenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari, venerari que soleamus, nonne expertes sunt religionum omnium? Rursus libro secundo: Hac & dicuntur, & creduntur stultissimè, & plena sunt futilitatis, summaque leuitatis. Eò enim error hic peruersit, ut turpis etiam res adorarent, nec rationem adhiberent in colenda, nec modum facerent in fabricandis Düs. Quod pulchre describit Prudentius Christianorum Virtus Symma.

Li 1. cont. gilius:

Quicquid humus, pelagus, cælū, mirabile gignūt,  
Id dixere Deos, colles, freta, flumina, flamas.

Et Romanus martyr apud eundem poëtam.

Miseret tuorum me sacrorum, & principum,  
Morumque, Roma seculi summum caput.

Iubas

Iubes, relictis patris & Christi sacris,  
 Ut tecum adorem fœminas, ac mille mares,  
 Deos, Deasq<sub>3</sub>, deq<sub>3</sub> sexu dupli  
 Natos, nepotes, abnepotes editos,  
 Actor stuprorum sordidam prosapiam.  
 Furorne summus, vltima & dementia est,  
 Deos putare, qui creantur nuptijs?  
 Rem spiritalem terrulentè querere?  
 Elementa mundi consecrare altariibus?  
 Id quod creatum est conditorem credere?  
 Deasciato supplicare stipiti?

Quare viri philosophi tantā cæcitatem animad-  
 uerterebant quidem, sed nemo, qui altissimè in ani-  
 mis hominum in fixos errores extirpare posset, inue-  
 tis est. Nec enim tam facile ijs in mentem veniebat,  
 quare verum esset aliquid, quam quare falsum. quod  
 M. Cicero libro primo de natura deorum, & libro  
 secundo de diuinatione ingenuè fatetur: Utinam,  
 inquit, tam facile vera inuenire possem, quam falsa  
 conuincere. Quod quidem non dissimulanter autho- De ira dei  
 re Lactantio, sed verè atq<sub>3</sub> ex animi sententia pro- ca. II.  
 clamauit, quia veritas humanis sensibus erui non po-  
 test, quod assequi valuit humana prouidentia id af-  
 secutus est, vt falsa detegeret: fictum enim & com-  
 mentitium quicquid est, quia nulla ratione subni-  
 xum, facile dissoluitur. Hac itaque dementia, ex-  
 cæcum hominum genus est, & horrendæ supersti-  
 tiones cœlum ipsum, terramque polluerunt, vt rectè  
 affirmare posset Cicero: Sua cuique genti religio est,  
 nostranobis. Nam in oriente solus Abrahamus cum  
 alijs

alijs quibusdā pīs viris, in recta religione perstigit,  
 In antiqui adeo ut eum Chaldei, quod ipsorum ignem adorare  
 tatis bib nollet, persequerentur, & in ignem, ut Philo tradit,  
 licis. Et coniicerent. vnde tamen Dominus deus eum  
 Nauclerus liberavit. In Italia verò Faunus Rex primus om-  
 Gene. 20. nium certa quedam tempa dijs extruxisse credebatur.

Pōp. Lēt. tur, à quo etiam hactenus omnia diuorum templā  
 desface. Ro vulgo fana vocantur. Romulus verò vrbis & impe-  
 ma. ca. 1. et rij Romanī fundator, deorum immortalium, quoru  
 Marlia. li. 7 prouidentia mundum gubernari cognouerat, curam  
 Rom. anti vel in primis suscipere voluit, vt à se tanto labore fun-  
 quitatum datum imperium, florentissimum atque sempiternū  
 cap. 6. reddere dignarentur. Idcirco varia tempa & sacra  
 quibus religiosè ab omnibus colerentur, fundauit.

Li. 2. ca. 3. Quorum Roma primum fuit, authore Marliano, Io  
 Ro. antiq. uis Fenetrij in vertice montis Capitolini extructum:  
 Alexād. li. tum quia eius auxilio, vti credebat, de acerrimis Rei-  
 1. ca. 14. ge nialium di publice hostibus egregiam victoriam reportārat:  
 erum. tum etiam vt reliquos hostes ad eundem modum sem-  
 per feriret, & in grauiissimis negotijs atque periculis  
 Reipublice opem ferret: aut saltem ipsius authori-  
 tate & præsidio, à potentioribus tolerabilem pacem  
 referrent. Cuius quidem tecta ob vetustatem &  
 negligentiā Romanorum collapsa (fortè quod post-  
 quam rerum domini euaserant, externumq; hostē  
 non metuebant, Iouis veterum beneficiorum obliuif  
 cerentur) Augustus Caesar restituit: vt tantum im-  
 perium quod magnitudine iam laborare incipiebat,  
 eius fauore in tam alta pace diu conseruaretur.  
 Spolia autem Acronis Cenetenſium regis, que

Romulus

Romulus in eo templo Ioui Fenetrio consecrârat, & Iulius Sol.  
 Opimia illa Fidenatum spolia qua Cornelius Cossus Polih. c. 2.  
 splendide intulerat, an alio translata sint, an po- Plnius, Li-  
 tius yna interierint exploratè hac tenuis scire non uius &c.  
 potui. Valerius li.  
 4. ca. 2.

## De Ioue Statore.

**D**einde in prælio Sabinorum Ioui Statori Marlianus  
 Romulus ædem vovit, quem plerique à stan- li. 2, cap. II.  
 do dictum putant, siue potius erigendo, quod Plini. de vi  
 animos Romanorum militum tunc ferè collapsos ere ris illustrib  
 xerit. Diuus verò Hieronymus quòd nunquam ocio- Hieron. cō  
 sus sederet, sed ad ferendam semper omnibus opem tra Iouia.  
 paratus esset, dictum Statorem existimat. Etsi Lau- lib. 2.  
 rentius Valla id reprehendere videtur. Seneca autē  
 quòd ipsius beneficio omnia starent, Statoris sibi no Lib. 5. ele  
 men usurpasse scribit Quantum verò Rempubli- gatiarnm  
 cam Iupiter Stator curarit, vel vnicum Ciceronis cap. 6.  
 exemplum declarat, qui Caium Flaminium consu- Lib. 1. de dī  
 lem bello Punico secundo, magna Rempub. clade af- uinatio.  
 fecisse ait, quod signa rerum futurarum contem-  
 pisset. Nam cùm Aretium versus castra mouisset, &  
 contra Hannibale duceret legiones, & ipse & equus  
 eius ante signum Ioui Statoris sine causa repente  
 concidit, obiecto signo, vt peritus videbatur, ne com-  
 mitteret pralium. Huc pertinet illud Asclepiadi  
 prefecti apud Prudentium in Romano martyre:

Quod Roma pollet auspicio condita,  
 Ioui Statori debet, & Dijs cateris.

Hoc autem templum in radice montis Palatini à  
 Romulo

L.i.ca. II. Romulo extrectum, Neronis incendio prerijt, nec de-  
inceps restitutum est, authore Marliano.

### Misericordia.

**M**isericordiae etiam templum extruxit Ro-  
mulus, siue vt alijs placet, Numa, vt & ea  
ibi religiosè colerent, & quicunque reus eō  
confusgēret liber esset. Sicut Mosen & Iosue reipub-  
Numer. 35. licæ peritissimos gubernatores ex præcepto Dei, filijs  
Deuter. 19 Israël ciuitates refugij constituisse scriptura sacra te-  
Iosue 20. statur. Etsi enim Reipublica plurimum interest,  
Gloss. c. II. la. 15. q. 1. vt iustitia inter homines conseruetur, & nemo alte-  
rum ledat, nullaqüe flagitia impunè in ciuitatibus  
perpetrentur, aut saltem si per incuriam forte patra-  
ta fuerint, mature, ne ulterius serpant, corrigan-  
tamen non semper in puniendo ipsum factum intro-  
spiciendum est, sed etiam qualitas & natura facti,  
Fit enim sèpè vt etiā boni viri malorū hominū petu-  
lātia, et cōtumelij lassiti, pp̄tersāguinis ebullietis  
feruorē, animiqüe impotentiam, strictioris iustitiae  
limites præter voluntatem excedant, quorum certè  
quantum legis natura fert, magnam habere ratio-  
nem oportet. Ut vehementer mirum sit, nostra  
diuorum templo, & sacra loca, contra diuinum &  
C. de his q̄ humanum ius, à plerisque hominibus eo priuilegio  
ad ecclesiás crudeliter spoliari: cùm tamen & Aethnici, et cru-  
configūt. deles Gothi, Vandaliue, omnibus qui ad sacra tem-  
Pla salutis causa confugerent, pepercisse legantur.  
Itē § 2. in-  
stitu. de his Nam etsi copiose hoc ipsum affirmari posset (tali-  
alieni iuris bus enim exemplis veterum scripta redundant:) ta-  
mem

men solorum Gothorum, Vandalarumque, qui c*r*u  
delissimi, scelestissimi, & orbis flagellum, extitisse  
omnibus probantur, in hac pietatem præterire no  
posui. Ut veleò imperitiores intelligerent, quam tur  
piter contra Romuli Misericordia, nostra verò sacra  
templa, nunc licentiæ domus exædificetur. Et quam  
Aethnicorum scelera à quorundam Christianorum  
impietate superentur: quando in illorum templis ma- Marlia. li.  
lesfici, in nostris verò ne boni quidem viri sine pericu-  
lo & metu viuere, atque delitescere possunt. Nulla-  
qz religio, nulla pietas, nullæ leges, vel ipsa templa, ab  
audaciam hominum furore tuentur, atque defen- 2. cap. 4.  
dunt. Nam quod Tyberius Imperator hoc priuile-  
gium, quod Romulus siue Numa ad Misericordia tē-  
plum configientibus concesserat, reuocasse legitur, Alexa. li. 3.  
quasi malis ciuibus peccandi licentiam præberet: no  
sat magna ratione, nisi aliud consilium fecutus est, id cap. 22. ge-  
fecisse, doctissimis viris creditur. Quia propter ni- naliū die-  
miam paucorum petulantiam, legibusque compri- rū, ait maxi-  
mendam audaciam, bonis etiam viris saluberrimas, ma ibi sce-  
& tantoperè necessarias res eripere, nec recta ratio,  
nec ipsa pietas, quæ in animis hominum inest, permit-  
tit. Prasertim cùm illi hoc maximè priuilegio vte-  
rentur, qui casu quodam, & per imprudentiam pec-  
casse deprehendebantur, quos & causam dicere,  
innocentiamque tueri, & aduersariorum accusa-  
tioni respondere oportebat.

## Fides.

Fidei quoque Deæ siue à Romulo siue à Numa Marlia. li.  
extructo templo, S. P. Q. R. grauioribus de re- 2. cap. 12.  
bus

bus tam ad religionem quam ciuilem Reipublicæ administrationem pertinentibus, consultabat. Eo ipso, ut mihi quidem videtur, declarantes, nihil in consilijs capiendis magis requiri, quam fidem & taciturnitatem. Ut nimis suam quisque sententiam fideliter deponeret, salutemque Reipublicæ priuatis rebus, & amicorum voluntati semper præponeret, quaquam salubriter conclusa & deliberata erant, fideliter retineret: ne maturius quam oportet, maximo Reipublicæ malo, in vulgus efferrentur, & propterea boni quoque senatores liberè sententiam suā dicere non auderent. Quod si hoc tempore tam in principum, & Rerumpublicarum, quam Ecclesiasticorum consultationibus atque capitulis obseruaretur, longè aliter ipsorum res florerent. Quare Carthaginenses cūm in Republica sua esse cernerent, qui in Fidem impij, Senatus consulta ad Dionysium Siciliae tyrannum perscriberent, eos ex consilio suo eiecerunt. Postquam verò Romulus ex hac vita emigrarat, pro tantis beneficijs aliquam gratiam relaturi, diuinos & ipsi honores decreuerunt, mutatoque nomine, ut maior eius authoritas haberetur,

**Li. i. ca. 15.** non iam Romulum amplius, sed **Quirinum** appellā-Zono. lib. runt. Iulius enim Proculus à patribus subornatus, 2. annaliū. authore Lactantio, nunciauit plebi, vidisse se Regem humano habitu augustiorem, eumque mandasse ad populum, sibi dilubrum fieret, se Deum esse, & **Quirinum** vocari. Ad huius imitationem aliorum quoque Regum, qui bene de Republica meriti, & præclaris rebus inter homines conspicui fuerant, nomina post

Quare reges nominata mutant.

post mortem mutabantur, ne quis homines aliquan- Romani  
do extitisse conuinceret. Ac tandem mos apud Ro- p̄tificis no  
manos introductus est, vt electi Imperatores eorum mē quare  
nominā usurparent, qui innocenter vixerant, re- mutetur.  
ctēḡ imperārant, vt vel ipso nomine ad earundem v de gloss.  
virtutum studia excitarentur: quod pulchrè indicat & D.D. in  
Lampridius in Alex andro Seuero: qui rogatus à Se- proce li. 6.  
natu vt Antonius diceretur: Ne quæso, inquit, né  
me ad hanc certaminis necessitatem vocetis, vt ego  
rogar tanto nomini satisfacere: cùm etiam hoc ip- decretaliū.  
sum nomen, licet peregrinum tamen grauare videa-  
tur, & insignia nomina onerosa sint. Cùmquē illi  
tādem responderent, Si Antonini nomen repudiasti,  
Magni prænomen suscipe: Magni, inquit, nomen cur  
accipitur? quid enim iam magnum feci? cùm id  
Alexander post magna gesta, Pompeius verò post  
magnos triumphos acceperit. Ut vehementer mirū  
sit, quosdam hoc tempore tam libenter in magnificis.  
titulis atque nominibus delitescere, quæ reuerā onus  
magis sunt, quam honos, officij potiūs, vt canonum do-  
ctores loquuntur, quam dignitatis. Nam quod Ale-  
xander aliena nomina, pro sua grauitate, obtruden-  
te vniuerso senatu Romano non receperit, retamen  
ipsa verum Antoninum præbuerit, multò apud omnes  
clarior, authore Lampridio, euasit. Nunc verò con-  
trā, multi nomina ipsa usurpart, rem verò quæ ipfis  
designatur, negligunt, vt non temerè vulgo dicatur:  
Dum crescimus in titulis, deficit in moribus. Nu-  
ma autem Pompilius vt populum rebellē et impium  
ad humanitatem, atque sani ora consilia reuocaret,

Fenest. de plurima sacra, & varios Deorum ministros insacerd. Ro. troduxit. Flamines nimirum, Dialem, qui Iocap. 5. uis, Martialem qui Martis, qui Quirini sacris Gell. li. 10. c. 15 ca. cle præcesset Quirinalem. Salios vero, à solenni salros distin- tu, quo inter saliendum vtebantur, dictos, duodec. 21. decim, vt Fenestella capite 7. & P. Latus cap. 8. Ut sacerdos su de sacerdotijs Romanis scriptum reliquerunt. Ut is auctori- recte Tertullianus noster superstitione in hac re cu- tate para ret, singit se riosum fuisse dixerit: & Lactantius ineptarum re- ab Aegeria ligionum institutorem appellat. Nam quod Pli- Nimpfa ac nius Nouocomensis affirmat, Numæ Imperium cipere. Valer. li. i. Deos immortales propter hanc pietatem tranquil cap. 3. lum & diuturnum redidisse, & M. Cicero: Mihi, inquit, ita persuasi, Romulum ausspicis, Numam Tertull. a. sacris constitutis, fundamenta iecisse nostræ ciui- pologetici tatis, quæ nunquam profecto sine summa placa- cap. 25. tione Deorum immortalium tanta esse potuisse: ho Lacta. li. i. rum ego sententiam libenter probarem, si tantum ca. 22. studi & laboris in conseruanda vera religione po- suisset Numa, quantu in euertenda, & fabrica dis su- perfitionibus consupsit. Cū religione naq, iusta im- Li. 3. de na turadeorū. peria orta sunt, atq, rursus euersa. Ut nihil magis cu- ra christianis principibus merito esse oporteat, quam verā religionē, et cultū Dei (à quoteste Paulo aposto- lo oēm suā potestate habent) tueri, & cum capitū quog, sui, & fortunaru periculopropugnare atq, de- fendere. Si enim velimus refricare memoriam tempo- rum, & tam sacrae scripture, quam veterum histo- ricorum libros perquirere, reperiemus, eos & fœ- liciter & diu imperasse, qui Orthodoxam religio- nem

nem præ ceteris omnibus rebus conseruare, & propa  
gare studuerunt: contrà verò qui eam abolere, oppri  
mere, & falsam introducere, seditionis atque hæreti  
cis hominibus patrocinari voluerunt, non solum ipsi  
vita cruciati atque dedecore sint, verum etiam sepul  
tura & iustis exequijs plerique caruerint, infini  
taq; in Rem publicam mala, et deplorandā omnium  
rerum perturbationem intulerint. Id quod nemini  
qui in veterum & recentiorum historijs mediocriter  
versatus est, ignotum esse potest. Porrò qui ab omni  
bis dñi coli deberet publicis decretis expressū erat: Eos  
qui cœlestes habiti sunt coluto, & illos quoq; quos in Cic. lib. 2.  
cœlum merita vocauerunt, Herculem, Liberum, Aes- de legib.  
culapium, Castorem, Pollucem, Quirinum, & pro  
pter quæ datur homini ascensus in cœlum, mentem,  
virtutem, pietatem, fidem, earumq; laudum delu  
bra sunto.

## De Hercule.

**H**erculis ergo fanum in foro boario tanta ve  
nerationis fuit, vt nec musca, nec canis  
eius recta subintrare auderet. In quo Pon  
tifex sacrificaturus, solo lauro coronabatur, nec  
mulieribus, nec seruis, nec libertis interesse lice  
bat. propterea mulieres per Herculem non  
deierabant authore Gellio. Huius Potitij & Pi  
narij nobiles sacerdotes erant. Sed Appius Clau  
dius Cæsar cùm aduersus responsum ad seruos hac sa  
cra transtulisset, ira deorū luminibus orbatus est, et  
Potitij q; prodiderat intrā annū oēs extincti fuerūt. Lactā.li.2.  
Lactā.li.2.  
c.g. Feneſt.  
c.2. Læt. c.  
3. de facer  
dotijs Ro.

Decimæ of Herculem ergò tam sanctè coluerunt Romani, vt om-  
feruntur nium rerum suarum ipsi decimam offerrent. Qui  
Herculi mos à Iudeis ad ipsos profluxisse videtur. Ut enī in Ia-  
Gen. c. 28. cob in Mesopotamiam profecturus, si prospera ipsi eue-  
nirent, & Deus itineris comes esse, atque Esau tyran-  
nide liberare dignaretur, omnium bonorum decimā  
se persolutum recepit: sic Euander boum, quos Her-  
cules imperfecto Caco restituerat, decimas obtulit.  
Marlia. li. Prædixerat enim Hercules vitam ducuros fælicem,  
4. Rom. an tiquit. ca. 6 qui bonorum omnium sibi decimam persoluerent.  
Et sicut Deus apud Malachiam prophetam omnium  
rerum abundantiam pollicetur his, qui decimas in  
Pōpon. Læ demum suam liberaliter inferrent: ita perugatū  
tus de sa apud Romanos verbum erat: Diues fieri qui vult,  
cerdotijs Herculi decimam soluito. Vnde Plautus in Stichio:  
Rom. c. 3. Decimam Herculi policeam. Et Cicero libro tertio  
Quod Lu de natura Deorum, grauiter reprehendit, quod mul-  
cull. Hercu ti decimam Herculi vouerent pro diuitijs, & bona  
li decimā valetudine: pro sapientia, quæ omnium rerum præ-  
psoluisset stantissima haberetur, paucissimi. Ad hæc, sicut pro-  
fœlix et di pheta meritò Iudeos à Deo puniri affirmat, quod de-  
ues euasif cimas non persoluerent: sic Camillus apud Titum  
li. 3. genia. Liuium haud mirum esse ait, quod ciuitas Romana  
dierū c. 22. seditionibus arderet, quæ damnata voti, omnium re-  
rum potiorem curam, quam religione se exoluendi  
haberet. Nam arduum aliquid subituri Romani, a-  
lijs quoque dijs decimam voulisse leguntur, sicut de  
bello Veiano scribit Liuius: quos oppugnatyrus Di-  
ctator decimam prædæ partem Appollini se daturum  
voto obstrinxit. Quemadmodum & Græcorum sa-  
piessimi

pientissimi Athenienses, rerum suarum decimam in Quod Iapa sacrificiorum & belli usus persoluebant, id quod ex nescies pagani decimas obtulerint dijs suis, epist. Ia epistola quadam Pygistrati tyranni ad Salonem apud Laertium aperte colligitur. Quibus ea quae de Noachi in Italiam aduentu, & Etruria Ianigena rum doctrina, atque moribus, superius allata sunt, pan. testan non parum confirmari videntur: quod nimis rur. hec in Italia diu ante legem à Mose Iudeis latam flouerint. Alioqui enim si leges Iudeorum imitari voluerint, iam omnes promiscuè rerum suarum decimam ex precepto soluere oportebat: nunc vero ut prisci ante legem patriarchæ, ex voto solum obligabantur.

Li. i. de vi-  
tis philoso-  
phorum.

Hæc sacra  
Athenis e-  
tiā omniū  
sacrorū ma-

xima habe-  
bantur au-  
thore Spar-  
tiano.

Et Antiochus  
rex Iudeos

cogere vo-  
lebat, vt he-  
dera coro-  
nati Libe-  
ro sacrificia

tri rem diuinam facturi erant.

Romani Liberum patrem vñà cum sacrī non modò

2. Macha. 6  
Tertull in  
Apolo. Au-

gust. li. 7.

de ciu. dei.

## De Libero & Libera.

**L**iberi autem patris sacra & religiosè & castè obseruabant. Nam legitimi coniuges eius festum celebraturi, aliquot diebus seorsum dormire, vt casti & mundi apparerent, cogebantur. Resert enim Fenestella capite primo de sacerdotijs Romanis, quod Syluanus hac occasione Herculis vixore adamata potiri voluerit, quia duabus coniugibus duo etiam lecti in sylua parati erant, ubi separatae ea nocte dormirent, è quod postridie Libero patrem diuinam facturi erant. Posteriores tamen Romani Liberum patrem vñà cum sacrī non modò vrbe, verum etiam Italia expulerunt, quod in magnum abusum atque turpitudinem sacra eius abiuiserent. Ut dolendum sit quod Christiani viri & fœmina Bacchum tantopere celebrent, vt eius memoriā

- Lib. 2. Ma- acturi, insanire videantur. Nicanor Antiochi Re-  
chab. c. 14. gis magistratus, Iudeis minabatur, quod, nisi Iu-  
dam Machabaum vincitum traderent, templum Hie-  
Iupiter Op- rosolymitanum vellet Libero patri consecrare. Om-  
tim. max. nium verò religiosissimè Iouem Optimum Maximū  
Marlian. li. venerabantur, eiusdemq; templum celeberrimum  
2. cap. 3. & præstantissimum erat, ac per excellentiam Capi-  
tolinum dicebatur: cùm tamen Capitolium aliorum  
Li. 3. ca. 17. quoq; deorū tēpla, statuas, & sacra contineret. Pro-  
pterea enim Cicero deorum immortalium domici-  
Cor. Tacit. lium appellabat capitolium, & Lactantius vrbis  
li. 19. Anna Roma & religionis summum caput extitisse ait.  
lium.  
Marlia. lib. 2. ca. 3. Hoc autem Tarquinius Priscus voulit, Tarquinius  
Valer. li. 5. Superbus adificare cœpit, sed regno disturbatus  
cap. 10. perficere nequivuit: dedicauit autem Horatius Pul-  
August. li. fuit, vt quisquis populo Romano gratificari vellet,  
3. de ciuit. 3. de ciuit. Iouis Optimi Max. templum honoraret, ornaret-  
dei cap. 12. q; Carthaginenses enim, S. P. Q. R. victoriam  
de Samnitibus authore Marliano gratulaturi, au-  
reā coronā Ioui Maximo transmiserunt. Et Philippi  
Blond. li. 1. regis legati vt in Capitolio sacrificare, & Ioui Op-  
Ro. triūph. timo Maximo ex auro dona ponere liceret, à Se-  
natū petiuerunt, quod cùm ipsis permetteretur,  
Simile re- coronam ex auro centum pondo obtulerunt.  
fert Strabo li. 4. de le- Qnod ceteri etiam principes & florentissima-  
gatis An- rum Rerum publicarum magistratus, quia Ro-  
glorum tē- manis gratum esse videbant, imitabantur.  
pore cæsa- ris. Sicut de Antiocho rege narrat Cicero, quod  
Verrina 6. candelabrum è gemmis clarissimis opere mira-  
bili

bili perfectum , in capitulo ponere ioui Optimo Maximo voluerit, nisi Verres in Sicilia intercepisset. Quod eius tam nefarium , tam impium, tam crudele facinus perstrincturus, multi , inquit Reges , multæ liberæ ciuitates , mulci priuati , opulenti , ac potentes habent profecto in animo capitolium sic exornare , vt templi dignitas , Imperijque nostri nomen desiderat. Qui si intellexerint interuerso regali hoc dono graui- ter vos tulisse , grata fore vobis populoque Ro- mano sua studia ac dona arbitrabuntur : sin hoc vos in Rege tam nobili , in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexisse audierint , non erunt tam amentes, vt operam , curam , pecuni- am impendant in eas res quas vobis gratias fore non arbitrentur. Persarum quoque Rex ab ex- tremis Indis allatum Pallium missæ fertur , ad quod alias vestes admotæ , cineris diuini fulgoris colorem attraherent. Ipsi quoque Romani quoti- escunque prouinciam , aut urbem Imperio suo ad- iecerant , laurum in Ioui Optimi Maximii gremiu- um , gratias acturi , deponebant. Quo pertinet illud Probi ad Senatum Populumque Rom. apud Vopiscum : Coronas quas mihi obtulerunt omnes Gallæ ciuitates aureas , vestræ Patres Consc. clementiae dedicauit : & has Ioui Optimo Maximocæ- terisq; dñs immoralibus consecratae. Qua ex refa- ctum est , vt totum capitolium in maximum splen- dorem excresceret , & quantum diuinæ res hu- manas : tantum hoc templum cætera mundi

miracula superaret, Iouisq; terrestre domicilium vo  
Lib. 2. c. 3. caretur. Quæ hodiè omnia nuda relictaque cernun  
& cap. 10. tur, inquit Marlianus. Eius autem veneratio & im-  
pius cultus tantus fuit, vt verus Deus amplius tole-  
rare non posset. quare non semel, sed sepius fulmine  
ictum conflagravit. Et si omnes illi qui prudentiores  
cateris dici & haber i volebant, diuinitus quidem fie-  
ri illam flamمام asserebant, sed ab ipso Ioue, quod  
sublimius magnificentiusq; desideraret. Impietatem  
sui erroris, authore Lactantio, pertinaci stultitia au-  
gentes, qui templum cœlesti iudicio sèpè damnatū,  
restituere contra fas omne contendenterint. Ipsius etiā  
Iouis ministri, & sacerdotes maximæ apud Roma-

Alludit Ni  
cep. li. 7. consilio grauioribus in rebus sententiam capere tam  
hist. eccles. ipsi principes quam senatus solebat. Zonoras enim  
cap. 33. author est, quod Constantinus imperator cum pro-  
Idē in con pter corpus morbidum, & prauorum humorum re-  
fessiōe sua dundantiam, à medicis curari non posset, Ioui Capit  
Cōstant. a- tolini sacerdotes de morbo suo consuluerit, qui etiam  
pertè fate responderint, nulla alia ratione curari posse, quam  
si in calido infantum sanguine lauaretur. Non leui-  
ter tamen transeundum est, quod Tarquinius Ioui

Marl. li. 2 optimo maximo templum extructurus, ne quid inau-  
cap. 5. spicato fieret, primo augures de loco consuluit, &  
cùm ab his designatus locus aliorum iam pridem De-  
Quare Ter minus Ioui orum templa haberet, ac præoccupatus esset, sacrifi-  
cedere no cij quibusdam eos inuitare cogebatur, vt Ioui ce-  
luerit. Etsi id Terminus & Iuuentus nequaquam  
facere voluerunt. Quod optimum Romanis visum  
est

est augurium, quasi Imperium Romanum nec termino ullo nec senectute labefactandum foret, sed aeternum cum religione significaretur. unde poeta: Quid noua cum fierent capitolia? nempe Deorum Cuncta Ioui cessit turba, locumque dedit: Ridettamē hoc aug-  
riū Augusti. 4. de ciuitate Dei capite 29.

Terminus, ut veteres memorant, iuuentus in ade

Restitit, & magno cum Ioue templo tenet.

Romanū

Vtrūque quidem hoc et à Romanis creditum est, imperium & Sibyllinis versibus promissum. Sicut Firmianus perpetuum.

Lactantius libro septimo institutionum probat, in-

columi vrbe Roma, lapsus ruinamque orbis minime esse metuendam: at verò cum caput illud orbis cederit, & tunc esse coperit, quod Sibyllæ fore aiunt, non esse dubium amplius, iam venisse finem rebus humanis, orbique terrarum.

Quare, inquit, precans Deus est, si tamen statuta eius & placita differunt, si Roma ferri possunt, ne citius quam putemus tyrannus ille ab omninandum veniat, qui tantum facinus moliatur, rontia de clumen illud effodiatur, cuius & interitu mundus monogamse lapsurus est. Rursus capite 15. eiusdem libri, post-

Quid saluum est, si Roma perit, Hieron. ad Ge-

rontia de-

ipse lapsurus est. quam multa de extremo iudicij die differuit: nimirum quod ultimis temporibus impietas, auaritia, libido sic crebrescent, ut si qui forte boni superfu-

erint præda sint sceleratis, & deuexentur vndiq;

Lact. collabiniustis, ut non fides in hominibus, non pax, ligendus.

non humanitas, non pudor, non veritas reperi-

Hec deprōptata viden-

atur, confundetur omne ius, intereantq; leges,

tur ex 4. Es omnis terra tumultuetur, fremant vndique bella, dræc. 5. &

omnes gentes in armis sint, & ciuitates finitimaæ 6. & 15.

inter se prælentur: statim subiungit: Cuius vasti-

tatis & confusionis hæc causa erit, quod Romanum nomen, quo nunc regitur orbis (horret animus dicere, sed dicam quia futurum est) tollentur de terra, & imperium in Asiam reuertetur, ac rursus oriens dominabitur, & seruiet Occidens, &c.

Apologet. cap. 32. Apologet. Tertullianus hoc ipsum confirmare videtur: Est, Li. 4. Esd. c. inquit, & alia maior necessitas nobis pro imperiis . inter cæ teras causas & signa re Romanis: quod vim maximam vniuerso orbi infertur, q ho minentem, ipsamque clausulam seculi, acerbitates mīc futuri horrendas comminantem, Romani Imperij comeatu sint superbi scimus retardari. Itaque nolumus experiri, & incōstan dūm precamur differri, Romanæ diuturnitati fates, & alij a lijs inuales uemus. Beatus quoque Ambrosius in caput secundētes, regē dum posterioris epistolæ Paulina ad Thessalonicensis principesq; ses, pulchra hac eadem de re quædam testata reliquos non quit. Quanquam Sanctus Benedictus prædictissimis curabunt legitur, quod Roma non exterminabitur à gentibus, Grego li. 2. dialo. c. 15. sed tempestatibus & terræmotibus fatigata, inse metipsa, vt Gregorius loquitur, marcescat.

## DE IUNONE IVGA,

& Dea viriplaca.

Vide Sitē Q Via imperium sine legitima maris & fœmina coniunctione, quæ matrimonii vocatur, diu cōseruari non potest, plurimumq; refert, quibus quisq; iungatur ergo Iunonem etiā Iugam venerabantur, castas, morigeras, & probas uxores ut acciperent, ac lex Iulia in puellæ, quam amabant, animū ipsis conciliaret. Lege stit de pub enim cautū erat: Vim ingenuæ virgini inferre, aut liciens iudic suā sententiam trahere caueto. Nā vtrū que

q; & violentè, & fraudulenter, siue blanditijs, atque  
artibus quibusdā virginum viduarumq; pudicitia  
attractare, expugnareq; grauiissimis pœnis prohibi- L. Raptō-  
tum erat. Præsertim si deo eam consecrauissent, quod res virginū,  
tunc non solum ad iniuriam hominum, verum etiam C. de episc.  
Dei irreuerentiam deliquisse viderentur. Puellæ vero  
nubiles frequenter in templo eius cubare solebant, o- & clericis.  
men futuri mariti accepturæ. sicut apud Atticos an  
tè connubium Dianaæ consecrabantur: & apud Mace- Auspices  
dones, Græcosq; ante aras Deorum à Cereris sacerdo- adhuc tēpo  
te magna religione, ut fortunatæ essent nuptiæ, con- re Val. Max  
iungebantur: in Thessalia vxorem siue virum accep- imi nuptijs  
turi prius sacrificium offerebant. Multò per Deū im- interpone-  
mortalem rectius, quam hoc tempore plerique chri- bantur, vt  
stiani, opes solummodo, formam, & progeniem consi- scribit li. 2.  
derant, ne quid dicam turpius, de pietate, modestia,  
religione & moribus nihil omnino curat. Ut nō mirū  
sit, tā ipsis infælicia matrimonia euenire, & præter  
modicam voluptatem, perpetuam miseriā, atque  
cruciatus amarissimos. Pulchrū enim est illud Poetæ:  
Sors potior muliere proba non obtigit vñquam  
Vlla viro, contraq; mala nil tetrius vñquam est.

Et illud:

Thesaurus est malorum mulier mala,

Feris omnibus immittior mulier mala.

Vt verè dixerit Salom: Domus & diuitiæ datur à pare Proue. c. 19  
tib. à domino aut vxor prudēs. Primū, inquit B. Amb.  
in coniugio religio queratur, deinde disce, q; nō aurū,  
nō argētū quasiuit Abrahā, nō possessiōes, sed gratiā De Abrah.  
bona indolis. Et ideo caue christiane, gētile, aut Iudæa li. i. ca. 19.  
aut

aut hereticā, aut omnem alienam à fide tua vxorē  
accersas tibi, &c. Verūm quia inter optimos etiam cō-  
iuges certis de rebus aliquando leuiores controuersiae  
oriuntur, quae nisi mature comprimantur, odium,  
repudium, & grauiſſima mala producunt: idcirco

**Valer.li. 2. cap. 1.** Viriplacam Deam, quae Græcis ξυνία dicitur,  
introducederunt, atque facellum, in palatio consecra-  
uerunt, in quod si discordes coniuges venirent, con-  
cordes domum reuerterentur.

Nam melius nec præstantius ullum est,  
Concordes quam cum in tecto versantur eodem  
Vir simul & mulier.

Quam tamen Deam, nisi à præstantiori nomen-  
ducere maluissent, Vxoriplacam fortasse rectius ap-  
pellare potuissent: non est enim odium & frequenti-  
us, & grauius, & diuturnius, quam odium &  
**Marl.lib.3. cap. 2.** ira mulieris.

**D. Ambr.l. 5. episto.**

30 & 31.

**Aug.l.4.deciuit. dei c.**

14. et c. 17.

multa de Vi

ctoria Dea

Prudēt.li. 2. immortali bus

cot. Symm

à solo chri

victoriam

prouenire

affirmat.

**C**onstituta Republica, & fundato iam impe-  
rio, de ornando atque conseruando eodem di-  
ligenter cōsiderare cœperūt. Ergo cūm multa  
armis gessissent, victoriam q̄, se  
dixerit. Et pius de hostibus potentissimis reportasset: ne dijs  
propterea q̄, minus  
prosperis successibus vterentur, Victoria templum in  
Palatio extruxerunt. Fortè quod Iudeis & maiori-  
bus suis Ianigenis hunc morem fuisse acceperant, vt  
pro huiusmodi beneficijs maximas Deo suo gra-  
tias agerent, preces, hymnos, & sacrificia offerret.

De

## De Pace &amp; Concordia.

**V**T Pax, quæ cœlum ipsum terramque tueri veteribus scriptoribus prædicatur, victores Romanos amaret, accum ip[s]is morari & imperare dignaretur, maxima eam veneratione colebant. Cuius quidem templum nato saluatore & Domino nostro Christo Iesu, tempore Augusti Cæsar[is] corruisse legitur: ut homines tandem cognoscerent, promissum Pacis principem esse ortum, nec am Marlia lib. plius alibi veram pacem quererent. Hoc Claudio 3. cap. II. Imperator restituere cœpit, & Vespasianus post bella ciuilia absoluit, quare à Plinio templum Vespasiani vocatur. Eo nimirū loco extructum ubi templum Concordiae prius fuerat, quia nec paci inter discordes locus est, nec in concordia diu perseverant homines, nisi pacis vinculo constringantur. Quod postquam pro dignitate tanti numinis (quippe quo non solum homines, authore Cicerone, verum etiam terra, agri, & beluae latantur) pulcherrime exornatum erat, ut nullum vel locupletius vel præstantius haberetur, præter expectationem grauiissimo omnium dolore igne assumptum est: eiusdemque ruina & interitus tanto omnibus grauior videbatur, quanto, minus vnde is perniciosissimus ignis exortus esset, cognoscere licebat: nisi quod ex terramoto, qui eadem hora fuerat, collisos lapides ignem exprexisse arbitrarentur. Ego autem iusta veri Dei ira & ultio- Marlian. & one id accidisse arbitror: Nam vas a sacra atque or- P. Lætus. namenta templi hierosolymitani ibi profanebantur, quæ

que Vespasianus à Tito a sportata istic collocārat,  
 Quanquam enim Iudeos propter rebellionem castigare, & ob grauiſſima in filium Dei perpetrata flagitia recte fortassis punire poterat Imperator: tamen sacris vſibus destinata vasa profanare, & verum Dei cultum in idololatriam conuertere, nulla ratione permisſum fuit. Iam verò quam grauiter semper puniri ſint, qui Idolorum etiam templa ſpoliarent, Galatarum, Phocensium, Scipionis, &c. miserabiles exitus aperte teſtantur: & Lactantius lib. 2. cap 8. fuſius demonſtrat. Nec minori religione

Huc pertinet Concordiam venerabantur, ut ipsum imperium semper incrementum ſumeret, in omne tempus ſine mutatione fœliciter duraturus. Nam & res paruae concordia in immensum excrescunt, magnaqe iam effectae conſeruantur, & discordia quantumuis magna & praftantes facile dilabuntur. Nec vlla propemodum res maiori cura magistratui eſſe debet, quam ut eodem iure omnes ciues animorum consentiente voluntate atq; cōcordia conſeruentur: alioqui enim & ipſius magistratus authoritas, integritasq; iudiciorū, & omnia iuriſ vincula diſſoluuntur. Hac autē Dea à corde cōgruente dicta, ſola quicquid in orbe eſt augere & conſeruare credebatur. Proptereaq; Senatus frequenter eius in templo habebatur, & crebrò tam de religione & cultu deorum, quam salute Reipub. liberè ad populu conciones fiebant. M. enim Cic. quinta Philipp. Illud verò, inquit, teterim auditu eſt, non modò aspectu, in cella cōcordia colloqari armatos, latrones, ſicarios, è templo carcerem

Idē indicat  
Lāprid. in  
Alexandr.

rem fieri, opertis valuis Concordiae, cùm inter sub-sellia Senatus, versarentur latrones, patres conscriptos sententias dicere. Et Philippica septima: Equitum Romanorum occulta fuit voluntas, iudiciumq; de M. Antonio? qui frequentissimi in gradibus Concordia steterunt, qui vos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, saga, bellum flagitaue-runt, me vñā cum populo Romano in concionem vo-cauerunt, &c.

### De Fortuna.

**S**ed quia præter humanam expectationem pluri-ma euenire videbantur, quorum abditas causas perscrutari nequibant, ea omnia Fortuna at-tribuerunt. Quam id circò quidam filiam Iouis ap-pellabant, quidam præpotentem & benignam Deam esse finixerunt. Iuuenal is enim:

Nullum numen abest si sit sapientia: sed te  
Nos facimus Fortuna Deam, cœloque locamus.

Et in commentarij suis Cæsar: Multum, inquit, cùm omnibus in rebus, tum in re militari Fortu-na potest. Ut igitur ipsa quoque illis faueret, ali-orumque Deorum piæ in Rempubl. Romanam volū tati non repugnaret, varia ei templo & sacra insti-tuerunt. Seru. verò Tullius, Parua Fortune etiam se, quod cū templum superaddidit, significaturus, nihil tam humililoco paruum in rebus humanis accidere posse, quod natus esset, non Dij s acceptum referre oporteat. Quanquam Ci-cero et lögè verius & cordatiū loqui atq; sentire vi se accepisse detur. Ait enim lib. definibus bonorū et malorū i. crederet.

Alcxā. li. 1.

geni. dier.

c. 15.

Nihil.

Nihil turpius, quam fieri sine causa quicquam dicere. Unde & pulchra quedam apud Aristotelem libro secundo περὶ ἀρχῶν φυσικῶν disputantur. Rursus libro tertio de natura Deorum Cicero. Fortunam nemo à temeritate & inconstantia sciungit, quæ digna certè non sunt Deo. Pulcherrimè autem libro secundo de diuinatione: Causam inuestigato in re noua atque admirabilis potes: si nullā reperies, illud tamen exploratum habeto, nihil fieri potuisse sine causa. Simulacrum verò fortunæ cum copia & gubernaculo fingeant, tamquam hec opes tribueret, humanarumque rerum regimen obtineat.

Lactat. lib. 3. cap. 29. August. li. 4. de ciuit. & cap. 18. & cap. 19.

Quam eorum nimis absurdam opinionem, pulchrè refutat Firmianus Lactantius: Non inuidet, inquit, quod ipsi nesciunt, nobis aperuit veritatem mus esse prauum & subdolum spiritum qui sit inimicus bonis, hostisq; iustitiae, qui contraria faciat quam Deus. Stultitia, error, & cæcitas, ignoratioque rerum, atque causarum, nomina induxit Fortunæ.

## DE CONSO, BONOEVVENTU, & MATUTA.

**Q**Uandoquidem maiores suos saluberrimis consilijs & auertiſſe mala, & bona quæ sese non accepturos credebant, consecutos tamen sciebant esse: Conso, qui consiliorum præses, Deus & auctor putabatur, celebre etiam templum extruxerunt, in circu maximo sub tecto, quia consilia secreta & tecta esse oportet, ut quando de iurisprudencia

ta differendum erit, fusiūs comprobabitur. Sed cūm  
boni alicuius acquirendi, & auertendi mali gratia,  
consilium omne ab hominibus suscipiatur: eodem  
propemodū in loco Bono euentui templum conse-  
crarunt. Credebant enim, quod et si diuina vo-  
luntas humana industria non posset superari: tamē  
& ipsa consilia & fœlicem exitum à dīs prouenire.  
Deinde quia tempus matutinum consilijs recte capi-  
endis perquām accommodatum est, vt prouerbium  
indicat: Mane consilium: iccirco Matutam, matuti-  
ni temporis præsidem introduxerunt.

### De Spe.

**M**ultis etiam sacris Spem venerabantur Ro-  
mani, vt ciues periculis temporibus certa  
spe potiundæ victoriae, & recuperandæ liber-  
tatis, rerumque optimarum expectatione incitati,  
Rēpublicam, aduersus malorum hominum impios  
conatus & hostiles impetus fortiter propugnarent.  
Quapropter, pietatem & virtutem Spei adiungebat,  
ob quæ datur homini ascensus in cœlum. Paulus enim  
apud Ciceronem Africano viā demonstratus, qua  
corporis vinculis carnisque custodia liberari, & in  
cœlum citò immigrare posset: iustitiam, inquit, co-  
le, & pietatem, hæc enim vita via est in cœlum. In somniū  
Porro non solum beneficos deos Romani colebant, sed Scipionis.  
eos etiam qui publicè priuatimque ledere & huma-  
no generi nocere credebantur. Ut oēm iram malitiā-  
que, sacrificijs & publico honore affecti, deponerent,  
vel saltem mitius punirent nocerentque. Tantus il-

Li. 3. de na lōrū error fuit, inquit Cicero, vt perniciosis etiā rebus  
 tura deor. non modō nomē deorum tribueretur, sed etiam sacra  
 constituerentur, vt Febris fanum in Palatio, & ma-  
 Valeri. lib. lae Fortuna aram Esquilijs consecratam videmus.  
 2. cap. 1. Et Valerius: ceteros quidem ad beneficiendum ve-  
 nerabantur, Febrem ad minūs nocendum templis co-  
 lebant. Hac enim fraude diabolum eos decepisse,  
 suprà à me demonstratum est, vt iam beneficiendo;  
 Huc allusit iam puniendo, nocendoqüe suum impium cultum cō-  
 Symma. ad stitueret, veriqüe Dei noticiam & veram lanigena-  
 Valētinia rum doctrinam prorsus euerteret. Credebant etiam  
 imperato Romani, quod singulis ciuitatibus peculiares dīj p̄a-  
 apud Amb. siderent, qui eas & conseruare & perdere possent.  
 li. 5. episto. & Tertull. Ideoqüe vrbem aliquam bello & armis petituri, pri-  
 apoloq. ca mō omnium sacerdotes Deum, in cuius tutela id  
 23. Viues oppidum erat, euocabant, orantes ne imperio & fœ-  
 in c. 22. li. 2 licitati Romanorum ipse repugnaret. Longè etiam  
 de ciui. dei maiorem cultum, maioresqüe honores quam eo loco  
 Augustini. haberet, Roma consecuturum promittebant, vel si ibi  
 Meminit permanere mallet, longè celebriora templa, & sacra  
 huius quo ibi se extructuros recipiebant. Qua de causa Ve-  
 q; Vale. li. 1 nses, authore Liuio, ignari se iam à suis vatibus, &  
 ca. 8. & La- externis oraculis proditos, iam Deos suos, votis ex vr-  
 etat. lib. 2. be sua euocatos, hostium templa nouasqüe sedes spe-  
 cap. 17. etare, in miros pro se quisque frustà discurrunt.  
 Proptereaq; nomen eius Dei qui imperatrici vrbis Ro-  
 Plini. li. 28 mae p̄aſidebat, sacro ſilentio occultabatur, ne hostes  
 c. 2. Alexā. Romanorū, eodē consilio vſi, illū ſimiliter forte euoca-  
 li. 2. genia. dier. ca. 22. rent. Et hinc eſt quod Prudentius noſter primò quidē  
 & li. 6. c. 4. paucos Roma deos ſuisse ſcribit, ſed:

Innume-

Innumeros post deinde Deos, virtute subactis  
Vrbibus ex claris, peperit sibi Roma triumphis.  
Inter fumantes templorum armata ruinas  
Dextera victoris, simulacra hostilia cepit,  
Et captiu*a* domum, venerans ceu numina, vexit.

Li. 2. cont.  
Symmach.

Videntur etiam cum ipsis Deis aliquos sacerdotes  
secum abduxisse, qui sacrorum illorum rationem  
callerent: Cicero enim pro Balbo ait, Cereris Græca  
sacraper Græcos sacerdotes curata fuisse. Tandem  
viuis quoque diuinos honores detulerunt: & templa  
etiam Proconsulibus, decernebant. Augustus verò ca  
sar nec diuinum honorem recipere nec statuas vole-  
bat. Interrogataque ab eo Sibylla fertur, vtrum ho-  
nores cultusque diuinos à S. P. Q. R. oblatos usurpat-  
re deberet: illa vt ab huiusmodi impietate eum de-  
terreret, clara luce nuper nati Regis tantummodo  
adorandi, in genetricis brachijs demonstrabat. Qua-  
re Augustus non solūm tales honores repudiauit, sed  
locum quoque istum consecratum Aram coeli voca-  
bat. Præterea, Simoni Mago, dūm viueret, Roma-  
ni diuinam statuam inter ceteros Deos suos, Autho-  
re Eusebio, posuerunt.

Suetonius  
in vita.

Euseb. lib.  
4. cap. 14.

Cum ergo maxima opulentissimaque regna, & Partheū ful-  
infinitas vrbes hoc modo (vt illi quidem opinaban-  
mine disie-  
tur) superāsent, singulis vero Deis peculiaria tem-  
pli, & sacra constituere non possent: omnibus quod aliquādo  
reliquis vnum maximum sacratissimumque tem-  
plum erexerunt, quod τωνθεον appellabant.  
Quod templum, postquam vera christiana religio  
mundū illustrauit, cura Bonifacij Pottificis maximi, gel.c.1.

& decreto Phocæ Imperatoris in honorem Dei genitricis, perpetuæque virginis Mariae, & omnium sanctorum consecratum fuit. Prisci ergo Romani, quando vetus ianigenarum doctrina nondum superstitionibus, & cultu falsorum Deorum oppressa erat, diligenter curabant, ne quis priuata superstitione Deos confingeret: neue aliunde eos acciret. Sic enim in legibus quæ Romulo, urbis authori, ascribuntur præceptum extat: Deos peregrinos præter Faenum ne colunto. Confusionem religionis esse iudicantes, si aut noui aut peregrini dñi, prouniuscuiusq; voluntate, colerentur.

Nec priuata cuiusquam in domo sacella, peculiareſ Cicc. li. 2. ue ritus, atque ceremonias patiebantur: ut pulchre delegibus. declarat Cicero, & hac eorum lex aperte testatur: Separatum nemo habessit Deos, neue nouos, sed nec aduenas, nisi publice adscitos, priuatim colunto. Nec Cicero eo enim ipsis obscurum erat, quod Græcorum sapientissimis Atheniensibus, cum Apollinem consuluisserint, quas potissimum religione tenerent, responsum erat, ut eas retinerent quæ essent in more Maiorum: cum verò morem Maiorum dixissent sapè esse mutatum, Ioseph. li. 2. quæſſentq;, quem potissimum sequerentur ex varijs, responsum erat, optimum. Quapropter Athenienses grauissimè prohibuerant, ne quis peregrinos ignotosque Deos introduceret. Paulatim tamen saluberrimæ leges de non mutanda religione, deque Tertull. a. polog. c. 5. priuatis eorum dñs, obliterata fuerunt, vt quiduis Romæ colere licet. Quod autem Tyberio cesari christum Iesum in Deorum Romanorum numerum referre

referre non permiserint, varijs id quidem de causis Euseb.li. 2.  
 accidisse putatur. Ne enim deorum multitudine in <sup>cāp. 2.</sup> Niceph.li.  
 contemptum abiret, aliquando viri prudentiores ad <sup>2. cap. 8.</sup> Zonor.li.2.  
 veteres de religione leges respiciebant. Deinde pri-  
 uata authoritate citra S.P.Q.R. decretum Tybe-  
 rius Christum Deum facere cupiebat, cūm ex veteri  
 decreto nulli Imperatori deum aliquem consecrare li-  
 ceret, nisi prius authoritas Senatus accederet. B.  
 Augustinus scriptum reliquit, quod et si omnium fe- Li 1. de con-  
 régentium Deos, etiam malos, qui publicè nocerent, sensu euan-  
 libenter reciperent Romani: verum tamen Deum, gelist.c. 18.  
 quem soli Iudei colebant, recipere noluerint, quod intelligerent eum consortis impatientem esse, sed so-  
 lum coli velle. Ad hac, veræ fidei & religionis acer-  
 rimus hostis diabolus, quia eos planè excæcrat, verū  
 eos Deū colere non permisit. Nec Dominus deus om-  
 nium rerum creator & opifex, qui ab æterno deus fu-  
 it, per homines voluit suæ diuinitatis tale testimoni-  
 um accipere, vnde sequeretur, quod aliquando deus,  
 antequam per hominem creaturam suam consecra-  
 retur, non fuisset. De Adriano, & Alexandro Seuero  
 narrat Lampridius, quod & illi Christo templum Lāpri. in A.  
 extruere, & inter deos eum referre voluerint, nisi lexād. vita.  
 prohibiti fuissent ab his, qui oraculum consulentes  
 responsum acceperant, reliqua deorum immortalium  
 tempora deserenda, omnesque homines christia-  
 nos futuros, si hoc eorum propositum perficeretur.  
 Addit, Adrianum in omnibus ciuitatibus tempora si-  
 ne simulacris erexisse, ut in ijs Christus coleretur,  
 que suo tempore, quod alios deos non haberent, Adri-

ani fuerint appellata. Quanquam igitur Adriani prædicat Spartanus, quod Romana sacra dili-  
genter curarit, peregrina verò contempserit: tamen  
cum maximas Christi virtutes atque miracula  
intelligeret, eumq[ue] solum coli & adorari velle  
audiret, peculiaria etiam ipsi templo extruxit, op-  
timèq[ue] erga christianos affectus erat, nisi per dia-  
bolum & sceleratissimos homines, authore Lampri-  
dio, impeditus fuisset. Tandem Constantinus Mag-  
nus, adiutore Deo, idolorum cultum aperte damna-  
uit, ac in mortem Christi baptizatus, eum solum ve-  
rum Deum adorare perpetuo edicto decreuit. Quod  
non solum ecclesiastica historiae scriptores com-  
memorant, verum etiam ex ipsis Constantini rescri-  
pto aperte colligitur: Placuit in omnibus locis, atque  
vrbibus vniuersis claudi protinus templo, & accessu  
vetito omnibus licentiam delinquendi perditis dene-  
gari. Volumus etiam sacrificijs cunctos abstinere.

Quod si aliqui forte huiusmodi perpetraverint, gla-  
dio vltore sternantur, facultates etiam perempti  
Fisco decernimus vendicari: & similiter puniri re-  
ctores Provinciarum, si facinora vindicare neglexer-  
int. Multi tamen insignes philosophi atq[ue] magistra-  
tus paganismum, & idolatria acerrime defende-  
bāt. Symmachus vrbis praefectus ad Valentinianū Im-  
peratorem Christianū: Romā, inquit, nunc putemus

Recitatur assistere, atq[ue] his vobiscū agere sermonibus, Optimi  
ab Amb. li. Principes, patres patriæ, reuere animi annos meos,  
s. epistola. in quos me pius ritus adduxit, ut ar cæmonijs au-  
tit, viuā meo iure, quia libera sum: hic cultus in meas  
leges

Vide Euse.  
li. 4. ca. 8.

Li. 1. C. de  
Paganis.

leges orbem redigit, hæc sacra Hannibale à mœnibus,  
à Capitolio Senas repulerunt. Ergò dīs patrijs, dīs  
indigentibus pacem rogamus. Propter hanc enim fal-  
sam religionem suam p̄r ceteris omnibus gentibus  
se florere, atque orbis imperium ab his dīs acce-  
pisse Romani arbitrabantur. Omniaq̄e malorum  
genera, ob neglectam religionem patriam, introdu-  
ctumq̄e Christianismum permanasse in Rēpub Li. 2. de ci-  
licā aiebant. quod Iustinus martyr, Tertullianus, uit. dei c. 5.  
Cyprianus, Ambrosius, ceteriq̄ orthodoxi patre se-  
gregiè refellunt. Beatus Augustinus longè maiora Ro-  
manum imperium, antequām Christus nascetur  
percessum refert: nec falsos deos, sed verum Christiani-  
orum Deum ipsis imperium donasse probat, ob p̄-  
claras quasdam virtutes, propter quas aeternam sœ-  
licitatem dīs donare nolebat. Nam assyrijs Persi-  
q̄e, qui tot deos non habebant, imperium Deus olim  
tribuerat, et Gracis, qui deorū multitudine, & sup̄sti-  
tiosis ceremonijs Romanos lōgē superabat, ademerat. rūt imperi  
Eusebius vero Romanū imperiū tranquillū et fælix um 28. q. i.  
permansisse scribit, quāndiu Christianis faueret, sed  
statim vt eos persequeretur, grauiissimē illorū Rēpub.  
fuisse perturbatā, vt aperte cerneret, verū Deū p̄su a  
ecclesia cōtra tyrannos decertare. Et si diabolus persu  
os satellites varijs eā modis opprimere, ac inuisā red  
dere conabatur. Nā omnia flagitiorū genera q̄ per  
maleficos designabat, Christianis imputabat. Sicut  
incediū illud quod Romæ sub Nerone fuerat exortū Tacit. li. 15  
in Christianos torquebat, vt scribit. C. Tacitus. Qui  
et per flagitia inuisos appellat Christianos, exitia leq̄z annalium

superstitionē, homo alioqui doctus et prudēs, Christi-  
 In Neronē anismū vocat. Quemadmodū Sueton. Christianos ge-  
 nus hominū superstitionis nouæ & maleficæ dixit.  
 Euseb. li. 5. cap. 1. Quod Thiestea conuiuia, et Oedipodeos concubi-  
 tus eos celebrare vulgo mentiti fuerint, quodquē  
 mortuos homines eos adorare dixerint, & famosos  
 libellos, horrenda mendacia continentes, pueris in  
 schola discēdos conscriperint, falsosq; testes subornā-  
 Li. 9. ca. 5. rint, qui pecunia corrupti dicerent, se quoque chri-  
 stianos fuisse, & exploratè cognitum habere, quām  
 turpia inter se christiani diebus dominicis commit-  
 terent, testatur Eusebius. Sed de præcipuis veterum  
 Romanorum dijs, & prisca religione, in præsens di-  
 ctum satis: de ministris eorum, & ceremonijs non-  
 nihil iam deinceps adiiciendum erit, si breuiter de  
 ædelibus templorum, sacrorumq; custodibus antè  
 differuero. Quia enim perspiciebant Romani nihil  
 tam sanctum firmumq; existere, quod non tempus  
 edax consumeret, nisi vnicā omnium rerum conser-  
 P. Letus de uatrice prouidentia fulciretur: iccirco adiles creā-  
 magistrati runt, qui aedes sacras, & templa deorum, atq; sacra  
 Ro. c. 20. curarent. Nam quantum semper Reipublicæ detri-  
 menti attulerit, diuinarum rerum, & templorum,  
 Hagg. pro-  
 pheta Iude-  
 os castigat, statur, sed Camillus etiam apud Liuium declarat:  
 quod negli Intuemini Quirites horum annorum vel secundas  
 domini re- gerēt tēplū res vel aduersas, inuenietis omnia prospere accidisse  
 staurare. sequentibus deos, aduersa spernentibus. Nos pro-  
 pter neglectam religionem vieti, tantum dijs homi-  
 niusq; exemplum dedimus, vt terrarum orbi do-  
 cumen-

cumento essemus: aduersæ deinde res admonuerunt religionum, confugimus ad deos in Capitolium, rediderunt patriam, & victoriam, & antiquum belli decus amissum. Similiter Horatius:

*Delicta Maiorum immeritus lues*

*Romane, donec templa refeceris,*

*Aedesque labentes deorum, &*

*Fœda nigro simulacra fumo.*

*Dijste minorem quod geris, imperas,*

*Hinc omne principium, buc refer exitum.*

*Dij multa neglecti dederunt*

*Hesperiae mala luctuosa.*

Li. 3 carm.

Ode. 6.

## DE MINISTRIS SACRORVM apud veteres Romanos.

**Q**via veteris illius apud priscos Romanos ante Christianismum sacerdotij nec inutilis nec vitiosa est cum nostro comparatio, cum præsertim Latinè scribentes pleraque inde vocabula mutuemur: propterea de eo quantum ad hoc institutum pertinet pauca hic ascribam. Dijus alijs alijs, ait lex, sacerdotes, singulis Flamines, omnibus Pontifices sunt. Hi tamen pro varietate deorum quibus ministrabant, & sacrorum quibus præerant, in illis di Flaminum, Prothoflaminum & Archiflaminum cognomina accipiebant. Ut nunc in Ecclesia Christi inter sacerdotes certi quidam gradus sunt, ut hic Episcopus, ille Archiepiscopus, alius Patriarcha & cardinalis vocetur. Quibus omnibus Numa Rex vnum præfecit, qui à supra authoritate, Pontifex Maximus.

Fenest. c. 5.

Gracian. c.

Cleros di-

stinct. 21. &c

c. in illis di

stinct. 80.

F 5 Maximus

Fenest.c.8. Maximus appellaretur, qui quætam ipsos sacerdotes,  
& P.Læt.c. quæm publica priuata quæ sacra gubernaret, vt qui-  
10. de sacer bus hostijs, quibus diebus, quo loco, tempore, & mo-  
do, sacra fieri deberent, ipse statueret, & si qua de-  
religione & sacris controværia esset, ipse iudicaret.  
Ne à religione maiorum suorum ( quam ipsi veram  
puramque adhuc esse arbitrabantur) ad peregrinos  
mores deficerent. Quicquid autem is talibus de rebus  
constituebat, satis id sanctum verumque esse credeba-  
tur, nefas rati no credere ipsi, cui dū immortales sum-  
ma sacra crederent. Tantæque authoritatis erat,  
vt G. Cornelio pretori mulctam indictam fuisse scri-  
bat Liuius, quod cum M. Aemilio Lepido Pontifice Ma-  
ximo iniuriosè contendisset. Præterea Alexander Se-  
uerus tantum pontificibus deferebat, vt quasdam cau-  
Vopis. in vi sas sacrorum à se finitas, ipsos iterare & aliter distin-  
ta, & sacræ guere pateretur. Quin & templa pontifices conse-  
res in stit. de crabant. Aurelianus enim Imperator cum templum  
rerum diui- Solis erexisset: ego, inquit, ad Senatum scribam vt  
sione. mittat pontificem qui dedicet templum. Sed & in  
corpo Iuris ciuilis varia de eorum auctorita-  
L.fin.C. de te referuntur. Ut, pontificali auctoritate compelli  
mortuo in heredes ad monumentum edificandum, & Pontifi-  
feredo li. 2 cem de religiosis locis consulendum esse, legesque in-  
ff. de orig. terpretandi & agendi publicè in iudicio facultas ut  
iuris. ab ijs peteretur. Nam & Valerius Maximus ius ci-  
uile per multa secula abditum inter sacra cæmoni-  
as que deorum, & solis pontificibus notum fuisse scri-  
bit. M. Cicero respondendi iuris. & constituendaru-  
Valer.li.2. religionum facultatem fuisse ijs concessam testatur.  
cap. 1.

Iā verò omniū reliquorum sacerdotum Pontifex Ma-  
 ximus curam gerebat, eos q̄, si videretur, punire, at-  
 que in Vestales etiam virgines animaduertere lice-  
 bat. Magistratus illius perpetuus erat, & in demor-  
 tui locum aliis eligebatur, non à populo, sed ab alijs  
 Pontificibus. Quæ à Priscus Ianigenis procul dubio re-  
 tinuerunt. Nam primarum coloniarū Lucumones su-  
 premium magistratum Noacho describant, eumq̄  
 in rebus controuersis consulebant. Et Moses ex præce-  
 pro Dei reliquis Iudaeorum ordinibus vnum Pontifice  
 maximum præfecit, qui religionem cultumq̄ diui-  
 num retineret, scripturā, & sacrosanctas leges in-  
 terpretaretur. Ac gloriosus ille Martyr, & celeberri-  
 mus Ecclesiæ doctoꝝ Cypria. nō aliudē hæreses & scis-  
 mata oriri affirmat, quām quod sacerdoti dei nō ob-  
 tēperetur, nec vnuſ in Ecclesia sacerdos & iudex vi-  
 ce ac loco Christi cogitetur. Quantopere autem  
 sacerdotes ſuos honorārint, vel inde colligitur,  
 quod cùm prisci Romani legibus decem annos mi-  
 litia munera exercere cogebantur, sacerdotes  
 tamen nomina ſua non dabant, niſi ſumma eſſet  
 neceſſitas, vt tumultu Gallico & bello ciuili, quan-  
 do & Senatus sagum induebat, factum eſt. Et  
 quanquam magistratum non petebant sacerdo-  
 tes, lictore tamen & ſella curuli utebantur.  
 Augurum collegio tantum venerationis & au-  
 thoritatis acceſſerat, vt nihil publicè ſine aufſpi-  
 cūs nec domi nec militia gereretur, rerum- Li. i de di-  
 que bene gerendarum authoritas augurio con- uinat. & de  
 tinetur authore Cicerone, qui & Romulum  
 aufſpica-

Arusp. re-  
 sponsis.

aufficato urbem condidisse tradit, & reliquos reges vsos semper auguribus fuisse. Maximum & prstantissimum, inquit libro secundo de legibus, in Republica ias est Augurum: quid enim maius est, quam posse a summis imperijs & potestatibus comitia tollere? concilia vel instituta dimittere vel habita rescindere? quid grauius quam rem susceptam dirimi, si vnuis augur aliter dixerit? quid magnificentius quam posse decernere ut magistratus abdicent consules? Praerant enim Augures aufficijs, vt sacris Pontifices, & signa a diis missa interpretabantur, vt Haly carnasseus ait, quam ab una specie, id est, auium garritu nomen acceperant. Itaque nobilissimis quibusque & lectissimis ciuitatis Romanae viris hoc sacerdotium defebatur: eratque perpetuum, adeo vt nemo quamlibet flagitosus, eò se abdicare cogeretur, cum reliqui fore sacerdotes damnati sacerdotio abdicarentur. Memorabile exemplum refert Plutarchus, quod cum Augures vitio creatos Consules renunciassent, statim Senatus literis eos ab exercitu reuocarit, Flaminius non ante literas aperuerit, quam hostes in fugam vertisset: redeunti vero multaque spolia afferenti, obuiam non processerit populus, quia reuocatus non continuo paruerat. Sed cum omnia ferè ab ijs dependerent, iuxta legem: Qui non paruerit capitele esto: ipsi artem & disciplinam hanc accuratè sci-  
re alia lege iubebantur; ne quid temere in rebus gravissimis pronunciarent. Si vero Deos iratos esse perspicerent. S. P. Q. R. admonere cogebantur, vt emendato

dato vitio, de placandis dys, antequam ad vindictam  
 procederent, sedulo cogitarent. Diuorumque iras **Feciales.**  
 prouidento. Fecialium vero, quos eis plausibus appellat **Dionysius**, collegium belli causa ferè institutum erat. Cum enim religiosus ille, & quietis publicæ studiosissimus **Numa** videret, bellum quod absq; iusta causa infertur, nil aliud quam latrociniū esse, totam eam ex arbitrio sacerdotum, & religiosorum hominum pendere voluit. Nec enim licebat Romæ bellum mouere, nisi cognita causa **Feciales** iustum esse pronunciassent. Quod tam diligenter obseruabantur Romani, ut non deessent qui felicitatem et successum eorum in bello, huic instituto, & maximæ eo-  
 rum religioni ascriberent. **Quia ergo** in bello ge- Similiter a  
 rendo depónendoque Ius ut plurimum valet, eius ut pud Gallos  
 publici iudices & interpretes essent, leges sanctum Druydae.  
 erat: Fœderum, pacis, belli, induciarum, Oratores Quid mirū  
 Feciales iudices sunt. De quorum officio, ritibus, et stra latroci  
 ceremonijs varia pulcherrima que apud Dionysium ergo si no-  
 & Plutarchum differuntur. Salij vero Marti sacri- nia tā fune  
 ficantes, choræ atque saltationibus operam dabant, stū sepē exi-  
 ὅμηρος τῶν ἔρωτικῶν θεῶν, vt scribit Dionysius. Galli auth.  
 Ceteros sacrorum ministros & aperte & bre- 1. Cesare  
 uiter enumerat **Arnobius noster**: Sedent inspectaculis profiteban-  
 publicis sacerdotum omnium, magistratumque tur Roma:  
 collegia, Pontifices Maximi, & maximi Curiones, nō sine au-  
 sedent 15. viri laureati, & Diales cum apicibus Fla- xilio decorū  
 mines, sedent Augures interpretes diuinæ mentis & bellum ge-  
 voluntatis, necnon castæ virgines perpetui nutrices  
 & conseruatrices ignis, &c. De quibus **Liuius**, Gel- rere.  
 lius

lius, P. Lætus, Fenestella, Marlianus, &c. ex professō disseruerunt. Quædam sacra mulieres peragebant, quæ Flamineæ dicebantur. Habebant quoq; Romani sacerdotum in sacrificijs ministros, non assimiles his qui nunc Diaconi & Subdiaconi vocantur: illos Camillos appellabant, qui ferè liberi erant, & clari homines. Inter quos etiam puellas fuisse reperio, donec nubiles essent, Græcorum mōre, apud quos κανιφόροι sacerdotū ministri habebantur.

## QVIBVS MORIBVS PRAE- ditos, & à quibus vitijs alienos es- se oportuerit, sacrorum apud veteres Rom. ministros.

**C**um Romulus & Numa ceterique reges plurima sacra instituissent, sacerdotes deorum ministros, virtute, ac generis splendore, atque prudentia claros, Romani elegerunt, variaq; leges paulatim de vita & moribus sacerdotum editæ sunt, quæ magna ex parte à Ianigenis de promptæ fuerunt. Decretū erat: Sacerdos integer sit. Nam imperfecto corpore sacerdos, teste Seneca, quasi mali ominis res iudicabatur. Iudeis tandem præscripsit Moses, ne panes offerrent Deo suo, qui maculam haberent, nec ad ministerium eius accederet cæcus, claudus, fracto pede, paruo, vel grando, vel torto naso, fractaq; manu, gibbosus, lippus, albuginem habens in oculo, scabiem impetiginemq; in corpore.

Egesippus

Egesippus scriptum reliquit , quod Antigonus Hyr- Li. i. excid.  
cano Pontifici aures abraserit, ne sacerdotio ampli- Iuda. c. 29.  
us fungi liceret. Etsi vera religionis nostræ Christi-  
ani sacerdotes, quod membrum & partem aliquam  
corporis amiserint, quæ ad functionem & ministeri-  
um necessaria est, non tam repudiantur quod læso cor  
pore sint, quam ne ministerium ecclesiasticum impe- Canō apo-  
diatur. Si verò munus suum nihilominus exequi stolorū. 77.  
possunt, canon apostolorum 76. non mutilatio cor-  
poris , ait , ipsos polluit, sed inquinatio animæ. Quo Li. ii. histo.  
pertinet illud Nicephori Calixti de Ammonio mona- ccles. c. 37.  
cho, qui ne Episcopus fieret, auriculam sibi præscidit,  
missi verò internuncij, qui ipsum adduceret, ea ex-  
cusatione parum mouebantur : à Iudeis talia ob-  
seruari dicentes , ecclesiam Christi non magni ea  
facere , dummodò moribus idoneus esset Episco-  
pus. Sed cum & linguam sibi , nisi acquiesce-  
rent, præcisurum minitaretur, cogere amplius de-  
sinebant. Diuus Hieronymus ad Fabiolam : Hac Hiero. pro-  
omnia , inquit , ad animi vitia referuntur , vo- log. in Mar-  
luntas enim in homine , non natura damnatur. cū qui inci-  
Marcus enim Euangelista , ne sacerdotio fungen- pit Marcus  
rentur , pollicem amputauit. Praterea si quis Euang.  
genitalibus membris se priuasset , non modo à  
ministerio sacerorum arcebatur , verum etiam  
inter obscenos & infames habebatur : quippe  
qui amputatis genitalibus corporis membris ,  
nec virorum nec mulierum numero collocandus vi-  
deretur, ut Valerius Maximus in causa Genitū de- Li. 7. ca. 7.  
cretū esse probat. Sicut Alexander Seuerus Eunuchos  
de

de ministerio suo abieciat, authore Capitolino, et tertium eos genus hominum esse dicebat. Et Nerua  
Imp. multas leges tulit cum de alijs, tum maximè  
ne mares castrarentur, ut scribit Dion. Vnde ca-

22. &amp; 23.

nones apostolorū præcipiunt, ut ἀκρονεριάζων, id est,  
ut vulgo interpretantur, qui sibi ipsi virilia ampu-

Vide c. 8. sy tauit, clericus minimè efficiatur, quod sui ipsius ho-  
nodi Cōstā tinop. in tē plo 55. apo stolorum

intelligendum est, qui aut superstitione, aut impati-  
entia libidinis ducti, aut suspicionis alicuius vitan-

Euseb. lib. 6. cap. 8. da causa seipso castrauerunt, ut quondam Origines  
fecisse traditur Eusebio, & Leontius quidam, cuius

mentio est apud Theodoreum. Secùs verò si aut eu-  
nuchus natus, aut valetudinis causa à medicis seca-

ri se passus erat, aut per vim à barbaris & hostibus  
eunuchus redditus, aut si casu aliquo fortuito id ac-

Distinctio- ne 55. cidiisset. Qua quidem de re varia tam sacrorum con-  
ciliorum decreta, quam veterum doctissimorum pa-

trum sententia apud Gracianum referuntur. Biga-  
mi quoque apud veteres Romanos à sacerdotio re-

pelluntur. Nam diuus Hieronymus ad Gerontiam  
de monogamia: Flamen, inquit, vnius vxoris ad sa-

L. Multo magis C. de Episcop. & ti eligitur vxor. Et à Pollione sacerdos vniuersalia vo-

clericis pro catur. Multarum enim nuptiarum appetitus, immo-  
hibetur ne dicet cuiusdam incontinentiae argumentum iudica-

tiū perueni at bigamus Vnico gaudens mulier marito,

Lib. 3. odc Prodeat iustis operata diuis.

14.

Nam mulieres quæ uno contentæ matrimonio fa-  
erant;

erant, corona pudicitiae honorabantur: quod is præ- Valer.li.2.  
cipue incorruptus animus videretur, qui post deposi- cap.1.  
ta virginitatis cubile in publicum egredi nesciret.

Multorum verò matrimoniorum experientiam quasi  
legitima cuiusdam intemperantiae signum iudica-  
bant. Idem planè iuris erat in his, qui viduam Glossa  
duxerat vxorem. quia Verrius Flaccus ut scribit L.rē nō no  
Varro iuris Pontificij peritisimus, qui viduas du- uā.de iudi.  
cerent, veteres fossas tergentibus comparare sole-  
bat. Quod tritum quoque illud dicterium apud  
Iuris ciuilis doctores Bulgarij discipulorum in præ-  
ceptorem satis ostendit. Cuius rei pulchram mihi  
rationem indicare videtur Hesiodus. quod virgo gra-  
tis moribus & pietate imbui à marito posset: vidua  
autem facilius maritum in idem incontinentia & li-  
bidinis malum pertrahere, quam à marito emen-  
dari & corrigi queat. Sicut lege Mosaica præce- Leuit.21.  
ptum erat, quod Pontifex tantum virginem uxore  
ducere posset, nec viduam, nec repudiatam, nec for-  
didam, nec meretricem. Idem in Christianorum sa-  
cerdotum ordinationibus diligenter considerari de-  
bere, canone apostolorum 18. docetur: Si quis vi-  
duam, aut electam acceperit, aut meretricem, aut Quomodo  
ancillam, aut aliquam de ijs, qui publicis spectacu- viduitatis  
lis mancipantur, non potest esse Episcopus, non Pres- hortator es-  
biter, non Diaconus, aut ex eorum numero, qui mi- set, qui con-  
nisterio sacro deseruiunt. Quae etiam de re plura à iugia ipse  
Gratiano distincte 34. recensentur. Miratur ergo frequentan-  
tia. Anibr. Claudio Sanctesius, qua fronte Beza in P̄tificatu li.1. officio,  
Geneuensem ausus fuerit se in gerere, cum scortum cap.50.

& meretricem duxisset uxorem. Ad eundem modum Martino Bucero tempore Hermanni Archiepiscopi obiecabant Colonenses, nulla ratione ad sacram ministerium ipsum admitti debere, propterea quod bigamus esset. Principue eitam apud veteres Romanos obseruabatur, ut ad sacram ministerium aint Rom. & sacerdotia neminem promouerent, qui ex iustis legitimisq; nuptijs procreatus non erat, aut cuius mater prostituta fuisset. Quod Graci in publicis Scriptis & Notariis quoque obseruabant. Prohibitonis verò huius ab eruditissimis scriptoribus triplicem ferè rationem afferri video, quarum prima est, metus incontinentia paterna. quoniam sàpè accidit, ut mores patris sectetur filius, sitq; non corporis tantum paterni, sed etiam animi quadam imago. Quo pertinet, quod Honorius in quadam constitutione, L. quisquis de filiis eorum qui perduellionis rei sunt, loquens, C. ad legē scriptum reliquit: Paterno, inquit, deberent perire suppicio, in quibus paterni, hoc est, hereditarij crimini exempla metuuntur. Eodem referendum Vide c. si ḡes Anglo morte plectendos non putabant, frequenter auriculū distincte lam præscindere solebant, ut vel nullos vel pauciores filios qui patris flagitia imitarentur, procrearet. Nam genitale sēmen per venas, quæ post auriculam sunt è cerebro magna ex parte profluere creditum est, auctore Rhodogino, ut amputatis auriculis, & meatibus illis præclusis, steriles & infecundi reddantur. Secunda ratio est, ut hoc pœna generere pateretur crimen paternum, quamvis nihil admiserint

vint filij, sed reuerà alieno vitiò laborent. Tantus enim est affectus patrii in filium, vt eius pœna mole stiaqùe magis crucietur quam sua. Vnde Cicero epistola quadam ad Brutum: Nec verò me fugit, quam sit acerbum parentum sceleram filiorum pœnis lui: sed hoc præclarè legibus comparatum est, ut charitas liberorum amiciores parentes Reipub. redderet. Vtrunque hoc ex veteri doctrina Noachi retinuisse apparent: is enim non tam filio suo Chamo, quam ipsius posteritati maledixit, partim ut è magis filius excruciatetur, dum sceleris pœna Chrys. holuere filios videret: partim quoque quod paterni sceleris imitatores fore posteros sciret. Quare non dixit Noachus: maledictus Cham, sed maledictus Chanaam, vt Ambrosius & Chrysostomus obseruârunt. Huc pertinet illud Ezechielis contra Iudeos, quod mores impiorum imitarentur: Radix tua, & genratio tua de terra Chanaam, pater tuus Amorrheus, & mater tua Cethaea. Sicut mater, ita & filiae eius. Ethoc Esdrae: Qualis ager, talia & semina: qualis operator, talis & creatio: qualis agricola, talis cultura. Eodem referendum est hoc Iuuenalib:

Scilicet expectas, vt trādat mater honestos,

Aut alios mores, quam quos habet?

Athenis lege cautumerat, qui illegitimo essent thoro procreati, hi parentes suos non alerent: enim uero, qui meritricio non abstinet congresu, is demonstrasse non liberis, sed voluptati studere, seq̄ ipsum mercere priuat. Tertia ratio assignatur tum ipsius legitimi matrimonij contemptus & profanatio,

Gene. 9.  
Ambr. de

Noe ca. 32.

Chrys. ho-  
mil 29. in

Genes.

Ezec. c. 16.

4. Esd. c. 9.

Iuuen. saty  
ra 6.

tum eorum qui sic contra leges nascuntur, probrū quoddam & macula, quæ sacerdotij excellentia atque honori derogat. Plutarchus enim vetus & insignis scriptor, si quis, inquit, illustrium filiorum pater esse desiderat, ne vilibus & abiectis se deuinci-

Vt mirū sit, at mulieribus, quibus enim illa vel ex patre vel ex quod per matrem innata est macula, eos quoad vixerint inde summā arrogantiā se lebilia quædam conuitia comitantur, qua increpati alijs ferè p. re carpereq; volentibus est promptum. Nec disserant: et mīle est illud Poëta:

quod ( vt Sceleris parentum mens vsquam sibi consciā, vulgō fer- Fortissimum quenque captiuū trahit virum. " tur) Filij presbyteri Sicut Lutherani quidam, velut probrum, obijciunt sēper sint Caluino, quòd ex incesto concubitu procreatus sit, et superbi. propterēa non potuerit aliter loqui, quām ex imphro patre, & meretrice matre didicerit.

Qui verò ex illegitimis nuptijs prodierūt, à paternis vitijs abstineant, & Ioannem Andrea Iuris-consultum imitentur, qui presbyteri filius cùm esset, studio, & scientia Iuris, atque virtutibus maculam illam, pudoremq; generis, teste Volaterrano, ob- scurauit. De Iephthe scriptum reperitur, quòd me-

Gratian. c. retricis & adulteri filius, ideoq; ab omnibus contē- Nasci di- ptus fuerit: tamen inter viros sanctos & propugna- stinēt. 56. et tores liberatoresq; populi Israël numeratur. Nasci per tot Es- enim de adulterio non est culpa filiorum, authore penceus Hieronymo, sed parentum. In quam sententiam plu- 3.c. 5. de cō ra Gratianus citauit, quæ repetit Claudio Espen- tinentia. L.1.7. polit. ceus theologus Sorbonicus. Iam verò sicut Aristoteles scribit, nec agricolam, nec illiberales aut sordi- cap. 2. dos

dos artifices, viliores quoque humilioresque perso-  
nas ad sacerdotium admitti debere, propter honorem  
qui deo & religioni debetur: sic in Ecclesia Christi  
iam indè ab initio semper obseruatum fuit, vt nemo  
ad sacerdotium, siue ministerium aliquod ecclesia-  
sticum reciperet, nisi accurata prius inquisitione  
in ipsius vitam & mores facta. Quod vel Lampri-  
dius testatur in Alexandro Seuero: Vbi aliquos volu-  
isset vel rectores prouincij dare, vel præpositos face-  
re, vel procuratores, id est, rationales ordinare, no-  
mina eorum proponebat, hortans populum, vt si quid  
haberet criminis probaret manifestis rebus, si non pro-  
basset subire pœnam capit. Dicebat quod, graue esse,  
cum id Iudei & Christiani facerent in ordinandis  
sacerdotibus, non fieri in prouinciarum re cto-  
bus. Utinam ergo nunc obseruaretur aureum Propri II.  
verbum: dignitatibus & prælaturis homines  
dandi sunt, non hominibus dignitates & præ-  
latura.

## DE SACERDOTIIS SI- UE PRÆBENDIS, ATQUE BENE- FICIJS VETERUM ROMA- NORUM.

**V**T Deorum immortalium cultui, rebusque  
diuinis et liberiis, & maiori cum pietate atque  
diligentia sacerdotes vacare possent, opima sa-  
tis sacerdotia siue præbenda tribuebantur, vnde

cum omnifamilia, si quam haberent, liberaliter pro cuiusque conditione & natura alerentur, ut externis rebus occupari non esset necesse. Sed hac duplice ferè, ut scribit Blondus, in differentia erant, quedam gentilitia & familiaria, quedam etiam publica vocabantur. Gentilitia quidem, quod apud fundatoris gentem familiamque, tam cura sacrorum, quam fructuum perceptio successione quadam semper permanerent. Qualis nunc propriodū illa nominatio est, qua ecclesia patronorum, vulgo iuris patronatus appellatur: ea enim ad heredes transmittitur, & hic certus praesertim conseruandi modus a iuris Canonici doctoribus prescribitur. Tale erat potitorum sacram de quo Liuius: Gentis, inquit, Potitiae ad aram Herculis familiare erat sacerdotium, &c. Et de his sacris vna sententia erat, ut conseruarentur

Cic.li.2.de  
le gibus. semper, ac deinceps familij proderetur, ut perpetua essent, ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, sed ipsi essent adiuncta, ipsi q̄ ea conseruare & curare teneretur, ad quos eiusdem morte pecunia venerat. Iccircò, hereditatem obtigisse sine sacris significasse videtur Plautus, quando solidam hereditatem sine detimento a scutis dicit. Valerius quoque scribit de moritura quadam muliere, que seniori filia sacra domestica tradiderit. Idque refert inter instituta antiqua, dum sic lib. 2. cap 1. loquitur: Cobortata ad concordiam suos, distributo ipsi patrimonio, & cultu suo, sacrisq; domesticis maiori filia traditis, poculū in quo venenū tēperatū erat, constanti dexte

ra arripuit. Neq; tantū peculiaria sacra familiæ ha- Lib. i. ff. de  
 bebant, verum etiam certos sacrificiorum ritus: præ ritu Nupe-  
 cepit enim lex: Ritus familiæ patriæq; seruanto. quo  
 forte allusit Modestinus: Nuptiae inquiens sunt, con  
 iunctio maris & fœminæ, consortiū omnis vitæ diuini  
 humaniq; iuriscommunicatio. publicorum sacrorum Publica sa-  
 ministros principes, aut Pōtificium collegium institu- cra.  
 tuebat. Quorum diuitiæ & bona, siue præbenda  
 quinq; potissimum rationibus acquirebantur. Primi  
 generis erant fundi, obuensiones pensionarie, & an-  
 nui reditus, à primo sacrorum apud Romanos Valeri lib.  
 fundatore asscripti. Numa enim Pompilius cùm Flamines & Vestales, de quibus suprà est di- 3. cap. 4.  
 cētum instituisset, publica ipsis quoque stipendia decreuit: quod reliqui sacrorum fundatores imi-  
 tabantur. Ut Valerius de Tarquinio prisco re- Vlpia. l. a-  
 fert, quod cultum Deorum nouis sacerdotiis au- ger. ff. de  
 xerit. Et Vopiscus de Aureliano Imperatore te- rerū et ver  
 statur, quod sacerdotia composuerit, et Pontifi- bot. signif.  
 ces roborārit. Augustus quoque sacerdotum nu- stipēdiū in  
 merum, dignitatem, & commoda auxit, præ- quit à stipe  
 cipue Vestalium virginum authore Tranquillo. appellatū  
 Secunda sacerdatorum pars Stipes dicebatur, est, quod p  
 nostri oblationes & eleemosynas ferè appellant. stipes, idest  
 Cuius tamen petenda certus quidam modus in- modica x-  
 tractus est, ne multiplicato eorum numero nimis tur.  
 auarè eam extorquerent. Præter Ideæ matris famu-  
 los eosq; iustis diebus, ne quis stipe cogito. Eaenim res,  
 inquit Cicero, implet superstitione animos, et exau-  
 rit domos. Tertiapars solutio dicebatur. Inferiore

Vt nūc An- enim sacerdotia impetraturi, aliquam pecuniam  
 tistites Ro- superioribus priūs pendere cogeabantur. Suetonius  
 mano Pōti de Claudio Imperatore scribit, quād is octogies fester  
 ficiannates palliū, &c. tiūm pro introitu noui sacerdotij impendere coactus  
 persoluūt, fuerit. Quarta pars legatum erat, Plurimi enim  
 & Abbates vt Deos sibi redderent propitios, multa eorum mini-  
 ceteriq; sa- stris sacerdotibus largiebantur, & defunctorum a-  
 cerdotes E micorum saluti consulturi, et si multa alia testamē-  
 piscopis ali tolegabant, epulum raro aut ferè nunquam prāter-  
 quid nume rātauthore mittebant. Cui prāter ipsos sacerdotes, qui rem di-  
 Blondo. uinam peragebant, omnes cognati & affines, atque

magistratum quos gesserant, officiorumque qua ad-  
 ministrārant collegia, interesse solebant. Credebant  
 enim Romani, tam honorum quam malorum homi-  
 num animo post mortem superesse, quod pulchre af-  
 firmat Cicerolib. primo Tusculanarum quæstionū:  
 Disiungamus, inquit, nos à corporibus, id est, consues-  
 camus mori, hoc & dum erimus in terris erit illi cœ-  
 lesti vita simile, & cum illuc ex his vinculis emis-  
 feremnr, minus tardabitur cursus animorum, quod  
 cum venerimus, tum denique viuemus: nā hæc qui-  
 dem vita mors est, quam lamentari possem si liberet.  
 Et in somnio Scipionis: Quō sis ad tutandam Rem-  
 publ. alacrior Africane, sic habeto: omnibus qui pa-  
 triam conseruārint, auxerint, adiuuerint, certum  
 esse in cœlo & definitum locum, ubi beati sempiter-  
 no euofruantnr. Imò verò Paulus & alijs, quos vos  
 extinctos arbitramini, viuunt, qui è corporum vin-  
 culis euolauerunt tanquam ex carcere quodam, ve-  
 stra verò qua dicitur vita mors est. Et sub finem  
 eiusdem

eiusdem libri: Tu verò emitere, & sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc: nec enim tu is es, quē forma ista declarat, sed mens cuiusque est quisque, non ea figura quæ digito demonstrari potest: eoru verò animi qui se voluptatibus corporis dediderūt, earumquē se quasi ministros præbuerunt, impulsuq; libidinum voluptatibus obedientium, deorum & hominum iura violauerunt: corporibus elapsi, circum terram ipsam volitantur, nec in hunc locum nisi multis exagitati seculis reuertuntur. Quod Poëta sic explicat:

*Quin & supremo cùm lumine vita reliquit,  
Nō tamē omne malū miseris, nec funditus omnes  
Corporeæ excedūt pestes, penitusq; necesse est  
Multæ diu concreta modis inolescere miris.  
Ergo exercentur pœnis, veterumquē malorum  
Supplicia expendunt.*

*Quare & Numa Rex iusta funebria ad placan-  
dos manes instituit: & vniuersus ferè populus Roma-  
nus mense Februario, pro delendis peccatis, & impe-  
tranda mortuorum animabus quiete, sacrificij & Lib. 2. Ro.  
precibus diligenter, authore Blondo, incumbebat, fa- triumph.  
cibusq; & cereis ad sepulchrum & atra ueste vte-  
batur, atq; matrimonij eo tempore interdictū erat.*

*Videtur etiam legatarū, ad quos defuncti patris-  
familias bona peruererant, propterea epulum ca-  
teraq; legata fideliū persoluisse, quod mortuosea  
curare, & quodāmodò intelligere sibi persuaderent.  
Scribit enim Zonoras, quod cum Tyberius Impera-  
tor non exequeretur & distribueret ea quæ Augu-*

stus moriens legauerat, quidam se mortuo aliqui mandasse dixerit, ut Augusto coram narraret, nihil adhuc quicquam populum Romanum ex ipsius testamento accepisse: propterea que Tyberius vel Augusti demortui offendit, vel etiam

Id ex D. viuorum reprehensionem metuens, statim executionem fecerit. Efferebatur autem forte mortuus, quem ipse accurreret taliter alloqui apparebat. Principium autem Vestaliū virginū collegio multa à Romanis legabantur propter singularem Vestae reverentiam, maximaque eiusdem sacerdotum pietatem, atque egregias virtutes. Sicut in ecclesia Christi pietatem & sanctimoniam diuitias peperisse aiunt, sed filiam deuorasse matrem. Verum quando heredes moriebantur, vel etiam propter vetustatem, & incuriam aliquorum epulum negligebatur, tunc sep-

Blōd. li. 2. temuiri epulorum eam hereditatis partem, unde epulū præberi solebat, Pontificum collegio Ro. triūp. ascribebant. Vnde illi tam sua, quam inferiorum sacerdotum beneficia egregie locupletabant, & nouas fundationes erigebant. Septemuirī enim illi eorum legatorum curam gerabant, qua ad pias causas facta dicebantur. Ut hoc tempore Episcopi supremi ecclesia dispensatores, intestatorum per peculiares ministros piis voluntates exequuntur. Quibus tamen propiciendum est, ne eandem reprehensionem incurram, quam Septemuirorum olim multi incurrisse leguntur, quod parum fideles testatorum executores extitissent, multaque in pri- uatos

uatos vsus conuertissent, vel etiam magna ipsi  
epula fundassent, sed de pecunia mortuorum.  
Hoc enim apertissimi esse sceleris, omniumque  
predonum crudelitatem longe superare, D.D. in  
cap. gloria. 12. q. 2. confirmant. Postrema pars e-  
rant damnatorum, aut exilio patria pulsorum, bo-  
na. Hac vero sacerdotum bona quam S.P.Q.R.  
curarit, operamque dederit, ut conservarentur auge-  
renturque ex Symmachi urbis praesecti ad Valentini-  
anum Imperatorem oratione perspicitur, qua ipse  
declarat, quod propter subtracta deorum ministris  
alimenta, publica fames & grauiissima mala secuta  
fuerint. Hortatur quoque Imperatorem Christianum,  
ut ablata per christiano templo & aras deo-  
rum restituat, suumque Fiscum non sacerdotum da Cic. lib. 2.  
nis, sed hostium spolijs augeat. Si quis semel dedica- de legib.  
rum repetere, aut etiam auferre auderet, hac lege te- § sacre res  
nebatur: Sacrum sacroque commendatum qui cle- tunt, insti-  
pserit, rapseritque, parricida esto. Quam legem ex- tut, de reru  
ponens cicero: Sacrilego, inquit, pena est, neque ei diuisi.  
soli, qui sacrum abstulerit, sed etiam ei qui sacro co-  
mendatum, quod & nunc multis fit in fanis. Alexan-  
der in Cilicia deposuisse apud Solem pecuniam dici-  
tur in delubro: & Atheniensis Clitethenes Iunoni Sa-  
mia ciuis egregius, cum rebus timeret suis, filiarum  
dotes credidit. Quoniam in templo deorum quic-  
quid diligentissime custodiri vellent, religionis ergo  
asportare solebant. Ut vehementer mirum sit, quod ho-  
mines christiani, quiq[ue], ceteris religiosiores dici et  
haberi volunt, a veri Dei templis non magis abstinent,  
quam

quām à publico lupanari. quasi in animum indu-  
xerint sub religionis prætextu omnem prorsus reli-  
gionem extirpare, & tanquam Gigantes Deum ip-  
sum è cœlo deturbare. Utinam attenderent illi  
quod de conseruato per ipsum Deum deposito in tem-  
plo Hierosolymitano scriptura sacra testatur. Cum  
ergò sacerdotia & præbenda veterum Romanorum  
in tantam amplitudinem excrevissent: nobilissimi

Piuralitas beneficio - quique ciues pro ijs contendere. & plura cumulare  
cœperūt. Haud enim frustra est quod Liuius, vbi Fa-  
tū apud Pa bium Maximum in locum patris demortui Pontifi-  
ganos. cem creatum dixisset, duo ipsum sacerdotia habuisse  
affirmat. De Cæsare autem refertur, quod à Sylla sa-  
cerdotio multatus sit, ne nimia fomenta potentia  
sua haberet: nam & animum & eloquentiam ca-  
esaris suspectam ipse habebat, totiue Reipub.

Lētul. sum mane merito habendam esse præmonebat. Ipse verè  
mibeneficij Cæsar, vt M. Antonij petitionem prosacerdotio quo-  
loco dicit, dā adiuuaret, in Italiam subitò profectus est: conten-  
quod in col legiūpōtif. debat enim cū eo homines nobilissimi potētissimiq.,  
venerat, Cę vt libro octauo de bello Gallico in Comētarijs videre  
sat li. i. de est. Et ipse Cæsar author est, quod Cn. Pompeius & Sc̄i  
bello ciuil. pio, quia certam sibi victoriam pollicebantur, palā  
inter se de sacerdotijs contenderint. M. autem Ci-

Li. 3. de bel lo ciuili. cero in orationibus Philippicis grauiter reprehē-  
dit Antonium, quod non solum sacerdotia contra ius  
inuasisset, verum etiam turpiter ea vendidisset. Ut  
non temerè editis scriptis doctissimi viri deplorent,  
quod tantus veterum Romanorum abusus, per nescio  
quam incuriam & auaritiam, in ecclesiam chri-  
stianam

stianam irrepserit. Primò quidem, quod parua sèpè  
in beneficiorum collationibus doctrina & virtutis  
ratio habeatur, sanguinis verò & potentie maxi-  
ma. Deinde quod plurimi ecclesiae bonis ad luxum,  
& superbiam, atque euersionem potius religionis,  
quām cōseruationē abuti permittātur, quæ tamen à  
pijs viris ad honestam verorum ministrorum ecclē-  
sia, & pauperum sustentationem, tributæ sunt.

## DE PRAECIPVIS CAEREMONIJS, QUIBUS INTER SACRIFICANDUM VTEBANTUR ROMANI.

**R**Eliguis est de ceremonijs & ritibus exter-  
nis, quibus in Paganismo Romani vtebantur,  
locus: operosior ille quidem, & longè difficili-  
or, quām hic perpurgari aut debeat aut etiam  
possit, vñlior tamen hoc tempore, & huic causa ac-  
commodatior, quām omnino præterire oporteat.  
Prasertim quia non solum ipse ceremonia cum No-  
achi & Mosis doctrina magna ex parte consentiūt  
(etsi quod verā earū intelligentiā non haberent mul-  
tis superstitionibus contaminauerunt) verumetiam  
quod bipartita ipsarum diuisione, utrobiq; prorsus ea-  
dem reperiatur. Quædam enim scriptis comprehen-  
sa, quædam in more maiorum erant, quæ tamen ut Ceremoni  
arūdiuisione.  
lex, authore Cicerone, valebant. Deinde quædam  
ceremoniae ad sacerdotes & sacroruū ministros pre-  
cipue pertinebant, quædam ad reliquos ordines pro-  
miscue, ut vñique omnia ordinatè & cum decoro  
perage-

Cōfessioan peragerētur: Ante sacrificiū ergo (quod salutare me-  
te sacrific. dicamētū appellabāt) primō omniū sacerdotes se reos  
fatebantur. Nā lege præcipiebatur: Impius ne aude-  
to placare iram deorum. Hinc acclamations illæ:  
Resipisce miser, ad hominē redi, nuda. Pulchra est Vl.  
pij Syllāni oratio apud Vopiscum in Aureliano, Agi-  
te pontifices, quia puri, quia mundi, quia sancti, quia  
vestitu animisqué sacri, templum ascendite, rata  
Reipublicæ quæ sint perquirite. Sicut Christiani  
sacerdotes, quos longè puriores esse oportet, &  
quotquot ex populo sacrificijs intersunt, prius con-  
fidentur. Quod iam inde ab initio obseruatum  
fuisse, ex diuo Cypriano, alijsqué vetustissimis pa-  
tribus aperte colligitur. Nam cùm vita nostra in-  
numerabilibus vitijs obnoxia sit, recte à maiorib-  
us nostris ille saluberrimus mos retentus est, vt  
omnes diuinæ rei actus confessio precederet. Fi-  
delis enim est Deus, vt si confiteamur peccata no-  
stra, remittat nobis, & emundet nos ab omni ini-  
quitate. Quod verò deinde prisci Romani sese la-  
uabant: vt in veris sacris nostris ad designandum  
animorum puritatem hactenū obseruatur. Quod  
autem aliqui per externam corporis ablutionem  
designata facinora elui posse atque aboleri opin-  
bantur, meritò taxat Ouidius:

Ah faciles niminū, qui tristia crimina cædis,

Flumine a tolli posse putatis aqua.

Manus quoque suas sursum ad Deos leuabāt. Idēqüe  
Græcos fecisse ex Homero colligitur. Quod Iudei si-  
militer fecerint, scriptura sacra declarat. Pontifices  
inter

inter sacrificandū pileo vtebātur, vera libertatis in- Ilidorus a-  
ditio, quē Noachus, vel filius ipsius Iapetus, nepōsue pudGratia  
Gomerus ad sempiternā diluuī, quod per dei gratiā nū.c. 2.di-  
euaserant, memoria instituisse creditur. Quocirca stinct. 21.  
in Sinarum regno antequām Lusitani veram chri-  
stianam religionem restituturi eō penetrārant, sa-  
cerdotes pileo vtebantur, tonsoqūe capite erant.

Præterea, sacerdotes olim in paganis molana, &  
purarum arborum ramis redimiti apparebant. Vn-  
de Ouidius de Februis Romanis loquens:

Nomen idem ramo qui casus ab arbore pura,  
Casta sacerdotum tempora fronde tegit.

Et Prudentius libro primo contra Symmachum:

Laurigerosqūe Deūm templis astare ministros.  
Quo externo signo verus propheta Noachus fortasse  
eos admonere voluit, vt pure oīa sancte q̄, perageret,  
quoniā aliquādo tādē vēturus esset sacerdotū omniū  
maximus, filius, et verus agnus Dei, qui auferret om-  
niū hominū peccata: et sicut arborū rami viridi sūt,  
ita ipse omnia viuificaret, pristinæ q̄, integritati resti- Genes.c. 8.  
tueret. Ac vt colubā per viridū ramū oliua, quē Noa-  
cho attulit in arcā, nunciabat cessisse diluuiū: sic  
Christus Iesuspacē & libertatē fœlicitatē q̄, pristinā  
esset in orbē terrarū reducturus. Velati quoq̄, sacrifi-  
casse legūtur, vt eo ipso admoneretur, corde et animo  
p̄sentesse, attētaq̄, mente sacra pagere. M̄s enim fe-  
rē distrahitur per visū et auditū, nisi omne impedi-  
mentū prorsus repellatur. Illi ergo sacrificaturi, ca- Idē obser-  
put velabāt, nos caput aperimus his, quos honorare vo- uasse video  
lumus, paratos esse nos indicātes ad audiendū, detra- Goropiū.  
ctis impedimentis, et q̄ mādarīt faciēdū, obedie dūqūe

Huc pertinet illud: Nudis pedibus sacrificia & adora, nec aliud interim dicas aut facias. quod hactenùs æthiopes obseruare intelligo. Nam frigidis pedibus homines Veneri perquam iuuios existere credebant: nec frigidis pedibus, quales nudorum esse solent, facile quenquam in libidinem pollutionemque prolabi arbitrabantur. Inter adorandum quoque & sacrificandum dexteram ad osculum referentes,

Plini.li. 28. capite submissototum corpus circumagebant, autho-  
histo.ca. 2. re Plinio. Vnde illud Pythagoræ: adorato circum-

ætus. & hoc Plauti: Quò me vortā nescio: si deos sa-  
lutas dextroruorsum censeo. Apuleius etiam: Si fanū,  
inquit, prætereat, nefas habet adorandi causa manū  
labris admouere. Et diuus Hieronymus ad Ruffinū  
in expositione illius loci, Apprehendite disciplinam:

Nascu, inquit, vt verbum de verbo interpreter, xalat-  
phiλησατε, id est, de osculamini dicitur, quod ego no-  
lens transferre putide, sensum magis secutus sum,  
vt dicerem, adorate. quia qui adorant, de osculari  
manum, & capita submittere solent. Quod se bea-  
tus Iob elementis & idolis fecisse negat, dicens: Si vi-  
di solem cùm fulgeret, & lunam incidentem clare,  
& latatum est in abscondito cor meum, & osculatus  
sum manum meam ore meo, quæ iniquitas maxi-  
ma est, & negatio contra Deum altissimum. Admo-  
nebant vero tali cæremonia populum, qui sacris in-  
tererat, pro voluntate deorum & cæli vertigine res  
humanas moueri, nec quicquam in ijs constans, ni-  
bil perpetuum reperiri: siccirco omnes merito præsen-  
tes esse debere, & vna precari, linguis animisque fa-

Iob cap. 31.

ueres,

uerē, nibil dicere, aut facere, quō minus ritē perage  
rentur sacra, sed faustis precationibus ea potius ad-  
iuuarent. Vnde & prece inclamabat: Hoc age. Ut  
nostris sacerdotes circumagendo sese pronunciāt: O-  
rate pro me misero peccatore. Sursum corda leuate.  
Iam verò quod inter adorandū labia ad ortum solis  
vibrare consueuerint, in Apologetico his verbis testa-  
tur Tertullianus: Sussitio est solem nos adorare, quod  
innotuerit ad orientis regionem precari, sed & ple-  
riique vestrum affectatione aliquando & cœlestia  
adorandi, ad solis ortum labia vibratis. Praclarum  
est illud Ciceronis libro secundo de legibus: Ad diuos  
adeunto castè, pietatem exhibento, opes amouento,  
qui secūs faxit, Deus vindex esto. Castè iubet lex a-  
dire ad Deos, animo videlicet in quo sunt oīa, nec tol-  
lit castimoniam corporis: sed hoc oportet intelligi,  
cum multum animus corpori præstet, obserueturque  
ut casto corpore adeatur, mulio id esse in animo ob-  
seruandū magis. Nam illud vel aspersione aquæ, vel  
dierum numero tollitur, animi labes nec diuturni-  
tate vanescere, nec manibus ullis elui potest. Quod  
autem probitatem adhiberi iubet, significat pro-  
bitatem gratiam esse Deo. Postremò diligenter ca-  
uebāt veteres Romani, ut in alijs ceremonijs colerē  
tur Dijs, aut sacra fierent, quam patrījs. Nouos enim  
deos colere, & ceremonias variare, mutationem co-  
fusionemque religionis habere putabant. Symma-  
chus enim praefectus apud beatum Ambrosium: præ-  
state, inquit, oro vos, ut quæ pueri suscepimus, senes

Ambri. li  
s. epistol.

posterijs relinquamus, seruanda est tot seculis fides,

Quod Ty. sequēdi sunt nobis parentes, q̄ sunt secuti fœliciter su-  
berius etiā os. Ut amur ceremonijs autis. Qua Symmachi pro  
Iudeorū cę imp̄j̄s sacris cæmonijsq; oratione, viri catholici  
ceremonias aboleuerit pro vera orthodoxa religione maiorū, contra huius  
scribit Sue sculi hæreticos recte nunc vti poterint. Quæ autem  
tonius.

vera religio esset, optimu: quē cultus, & maiorum cæ-  
remonia: discunto ignari à publicis sacerdotibus, ait  
lex. Ut Moses voluit sacerdotes populum Iudaicum le-  
gem Dei & ceremonias docere: & apud Malachiam  
prophetam tam populus iubetur à sacerdotibus eam  
discere, quam sacerdotes scire atq; docere iubetur. M.  
Li. 2. de na quidē Cicero, cultus ait est optimus, idēq; castissimus,  
tura deor. atq; sauctissimus, plenissimusq; pietatis, vt eos seper  
pura, integra, incorrupta, et mēte et voce veneremur.

Non enim philosophi solū, verum etiam maiores no-  
strī superstitionem à religione separauerunt. Vbi  
Cicero ad Romuli legem alludere videtur: Deorum  
fabulas ne credunto. qua lege à ridiculis Grecorum  
fabulis, & superstitionibus, atque cæmonijs absti-  
nendum videbat, et si veram religionem, corrupta iā  
dudum Ianigenarum doctrina, docere non poterat.  
Sed de falsa veterum Romanorum theologia, sacerdo-  
tibus, præbēdis, et cæmonijs, in præsēs, ut videtur, di-  
ctum satis: sequitur vt de vera Christiana religione  
pauca differantur. Hanc ergo à beato Petro apo-  
stolorum Iesu Christi principe, & velut altero post  
horrendum idolomania & superstitionis diluvium,  
Noacho receperunt, vt ipsius sectator Clemens, Ire-  
neus, Lactantius, Ambrosius, Hieronymus, Augusti-  
nus, Beda, caterique innumeri authores probant.

Simon

Simon Petrus, inquit Hieronymus, secundo Claudiū In catalogo anno ad expugnandum Simonem Magum Romā go scripto pergit: ibique 25 annis cathedralē te- rū ecclesi. nuit, vsque ad ultimum annum Neronis, id est, 14. Li. 2. histo riæ ca. 14. Eusebius verò diuina & humana philosophia pe- retissimus vir, idemque historicus sacer, pulchre id Repetit Ni bus verbis describit: Simon Magus Romanorum ci- ceph. l. 2. ca 14. li. 1. uitatem ingressus, auxilio potentiae eius, quæ in hoc C. desancta seculo præsidet, plurimū adiutus breui tempore co- triuit. et fi natus eius vsque adeò profecerunt, ut posita statua cū de cathol. alijs illic constitutis velut Deus sit honoratus. Verūm hac illius impietas non diu progressum habuit: eue- stigio namque sub ipso Claudiū imperio optima illa Dei omnium, & humano generi amica prouidentia constantissimum & magnum apostolum Petrum, reliquorum omnium virtutis gratia principem, Ro- man aduersus tantum corruptorem deduxit. Qui tanquam strenuus dei dux, diuina munitus armatu ra, preciosissimam spiritualis lucis negotiationē, salu tarem animarum lucem ac doctrinam, prædicatio- nem videlicet regni cœlestis prædicans, ex oriente in occidentem aduexit. Nec Simonis obluctatio, nec cuiusquam alterius apostolicis illis temporibus sub- sistere potuit, veritatis enim splendor ac diuinus ille sermo, qui iam pridem hominibus diuiniuitus illuxerat, inq[ue] terra obtinebat, & in apostolis suis agebat, cuncta vincebat ac superabat, &c. Quid, illudne dis simile est illi, quod Noachum ex oriente in Italiam venisse, & chamum corruptorem iuuentutis eiecisse supra dictum est? Id verò grauissimis de causis à

Deo singulariter sic ordinatum fuisse, Anacletus & Marcellus probant. ut ad religionis christiane augmentum sedes summi sacerdotij, & ecclesia caput esset in ea vrbe, quæ imperium orbis tenebat. Beatisse mus Petrus, inquit Leo Magnus, ad arcem Romani destinatur imperij, vt lux veritatis, quæ in omnium gentium reuelebatur salutem, efficacius se ab ipso capite diffunderet. Iste sunt viri (Petrum et Paulum putat) per quos tibi euangelium Roma resplenduit, quite in hanc gloriam prouexerunt, vt sis gens sancta, populus electus, vrbis sacerdotalis & regia, per sacram Petri sedem caput totius orbis effecta, latius presidens religione diuina, quam dominatione terrena. Beatus quoque Augustinus Petrum & Paulum Romæ in circo Deum mori voluisse affirmat, vt vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis: & vbi gentilium principes habitabant, ibi ecclesiarum morerentur principes. Bernardus etiam Saccus scriptum reliquit, locum diuine religionis Romam in primis fuisse, unde in occidentem & septentrionem fuerit dispergita, vt quæ communis omnium patria erat, & leges ciuiles ediderat, prima etiam diuinitatis lucem aspiceret, & alijs gentibus communicaret. Huc pertinet iste hymnus ecclesie catholicae:

In festo Pe- Janitor cœli doëtor orbis pariter,  
tri et Paul. Iudices seculi, vera mundi lumina.

O felix Roma, quæ tantorum principum  
Es purpurata preciosos sanguine:  
Non laude tua, sed ipsorum meritis,

Excellis

Excellis omnem mundi pulchritudinem.

Eamque doctrinam sacram aliij Apostoli & apostolorum discipuli partim viua voce, partim scriptis in multorum animos transfuderunt. Barnabas enim primus Roma Christū prædicasse fertur, antequam in synopsi. Dorotheus  
Mediolanensium Episcopus fieret. D. Lucas historiam & actus apostolorum literis mandauit. Clemens li.i. recog.

& Marcus suum euangelium conscripsit. Vt enim Hieron. in Romanicertam viuendi normani haberent, Marcū catalog.

rogarūt, vt conciones diui Petri scriptis mandaret. Euseb.li. 2

Quod Maria Magdalena Roma Christi doctrinam cap. 15.

& res gestas exposuerit, author est Nicephorus libro Niceph. li.

2. histo. cap. 10. D. Paulus non modò Romanos lau- 2.ca.15.

dat, quod Petro credidissent, sed ipse quoque ibi mag Bedaez Zonaras in

no cum fructu, professus est. Scribit enim Lucas euan Chronicis.

gelista, quod biennium totum ibi haeserit, suscipiens

omnes, qui ad ipsum ingrediebantur, prædicansque Roma 10

regnum Dei cum fiducia & sine prohibitione. Vt ibi Chryso.

publicum sacrarum literarum gymnasium Roma Theop. a-

apostoli habuisse videantur, cuius Rector, siue (vt bea stuū apo-

tus Ambrosius loquitur) supremus magister fuerit vlt im.

sanctus Petrus. Quocirca Episcopi Orientales et si A. Roma 10

thanasi reliquorumque, orthodoxorum hostes erant: ibi Chryso.

tamen epistola quadam ad Iulium Papam, Roma Theop. a-

nam urbem meritò ab omnibus obseruari & coli a- stuū apo-

iunt, quippe quæ antiquitus apostolorum domiciliū,

& schola, veraque pietatis metropolis extiterit. Nam Nicep. li. 2

sicut post diluvium Noachus in Italiam bonas literas & veram religionem intulit, atque professus est, Nicep. Ca-

& in reliquias prouincias colonias duxit: sic beatus list.li.9. hi-

stor. cap. 8. stori.

et in reliquias prouincias colonias duxit: sic beatus

Petrus veram doctrinam per multa secula varijs superstitutionibus corruptam oppressamq; restituit, mul  
 Epist. i. ad toq; illustriorem & perfectiorem reddidit. D. enim  
 Iacobū fra Clemens: Petrus, inquit, Regem omnium seculorum  
 trē domi. per orbem terræ, & usque ad ipsius Romanae urbis hu  
 ius notitiam, ut etiam ipsa saluaretur, inuexit. Nice  
 phorus Calistus libro 2. hist. ecclesiastica author est,  
 quod sanctus Petrus non modo Italiae preciosissimum  
 hunc diuinæ sapientiae thesaurum restituerit, sed per  
 orbem habitabilem vadens, ecclesias ubique consti  
 tuerit, & Romanam successoribus commiserit, Lino,  
 Dc prosciri Anacleto, Clementi. Ut non temerè dixerit Tertullia  
 ption. hæ-nus: Si Italiae adiaceris, habes ecclesiam Romanam,  
 ecclorū. vnde nobis quoq; authoritas præstò est statuta. Ofœ  
 licx ecclesia, cui apostoli totam doctrinam cum san  
 guine profuderunt, ubi Petrus passio dominica ad  
 æquatur, Paulus Ioannis exitu coronatur, Ioannes  
 postquam in oleum igneum demersus, nihil passus  
 est, in insulam relegatur. Et Iustinianus Imperator  
 L. vlt C. de sancta trinit. & fide Cathol. ad Io  
 annem Papam scribens, nihil in religione mutan  
 dum, & leuioribus quoque in rebus constituendum  
 ait, nisi priùs ad Pontificem Romanum referretur,  
 quod ecclesia Romana caput existeret omnium ec  
 clesiarum. Similiter Carolus Magnus de Leone  
 Papa III. Episcoporum sententias audire studebat,  
 illi quidem totius Italiae & Galliae Episcopi responde  
 bant: sedem apostolicam omnium ecclesiarum caput  
 existere, & à nemine præsertim laico, esse iudican  
 dam, authore Platina. Praterea, ut olim Lucumones

&amp;

& Coloniarum presides frequenter Noachum visitasse, difficilioresque contiouerias ad ipsum retulisse, leguntur: sic ceterarum Prouinciarum Episcopi ad Romanum pontificem saepe numerò ipsisdem de causis vel profecti sunt ipsi, vel doctissimos viros miserunt. D. enim Ambrosius epistola quadam ad Theophilum: Sane, inquit, referendum arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ ecclesiæ sacerdotem, quoniam presumimus eate iudicaturū, quæ etiam illi displicere nequeant, & cùm id gestum esse cognouerimus, quod Ecclesia Romana haud dubio cōprobauerit, lati fructū huiusmodi examinis adipiscamur. Rursus lib. 3. de sacramentis. In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam. Beati quoque Athanasij, & Episcoporum Aegypti, Thebaidis & Lybie epistola ad Marcum pontificem perspicue id declarat, qua de concilijs Niceni decretis ipsum consulunt, Ecclesiam Romanam omnium Ecclesiarum matrem & caput fatentur. Epistola vero ad Fælicem Papam sacrum illam verticem ab ipso Deo constitutam affirmant, qua ceteræ Ecclesiae verterentur, & conseruarentur, vnde & ordinationes & dogma ta, & periculosisimis temporibus auxilium hauserint. Similiter egregius ille Pontifex Damasus epistola ad omnes Episcopos testatur, quod semper difficiliores res ad sedem apostolicam tanquam caput fuerint relata, ut inde cognosceretur veritas, vnde ipsa doctrina processisset. Hortatur etiam eos, ne hoc facere intermittent. Quod iam diu antè Damasum Anacletus diuini Petri discipulus, epistola tertia monu-

erat. Cuius successor Euaristus Africanas ecclesias laudat, quod arduis de rebus prudentium more consuluerint sedem apostolicam. Quare Innocentius epistola ad concilium Mileuitanum ecclesiæ Romanae grauiissimas occupationes allegat, quod omnium ecclesiarum curam gerere, & frequentes multorum questiones rimari atque disceptare cogeretur. Et vera antiquitatis peritissimus Hieronymus ad Damasum Pontificem Maximum scribens: Cathedram, inquit Petri, & fidem apostolico ore laudatam censu: consulendam: inde nunc animæ meæ postulans cibū, vnde olim Christi vestimenta suscepi. Apud vos solos incorrupta patrum seruatur hæreditas. Ego nullum primum nisi Christum sequens beatitudini tue, id est, Cathedra Petri, communione socior, super illam petram edificatam ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluvio. Similiter Prudentius:

Vna fides vigeat, prisco qua condita templo est,

Hymno 1. Quam populus retinet, quamqu Cathedra Petri.

Postremo, Augustini Anglorum apostoli questionum liber ad Gregorium Magnum, ceterorumque sanctorum patrum ad reliquos pontifices commentarij, & questiones certissimum huic rei præbent argumentum. Quod respexit gloriosus ille Martyr

Li. I. epi. 3. Cyprianus, quando Petri cathedram ecclesiam principalem vocat, ad quam perfidia nunquam potuerit habere accessum. Hinc ergo meridiana luce clarius apparet, quam Dominus deus ab initio Ita-

lia

lia rationem habuerit: quippe vbi Noachum veram religionem bonarumque artium doctrinam post diluvium importare voluit, & per Petrum apostolorum suorum principem superstitionis & idolatria corruptam instaurauit, & hanc conseruauit, cum aliorum ferè apostolorum cathedrae interierint. Ceteræ etiam prouinciae sicut à vera Ianigenarum doctrina, Romanorum, ut videatur, exemplo & authoritate permotæ, in idolatria prolapsæ erant, ita ut cum imperio, & externis legibus politicis Romanorum, veram Christianam religionem, apostolis doctoribus, receperunt. quod beatus Ambrosius in Psalmum 45, et Chrysostomus homilia 28. in Genesim pulchre obseruârunt. Quoniam

D. Petrus in illis ciuitatibus, in quibus olim primi Gratian.c. Flamines, & primi legis doctores fuerant, Episcoporum primates & patriarchas collocauit, qui reliquo rurbe et c. in illis distinet. 80. ratiæ Episcoporum causas, & grauiora negotia fidei Armeni ve atq; rreligionis tractarent: in locum verò Archisla- râtheologi minū Archiepiscopos ordinari pcepit, ille q; ciuitates à ex Italia & loca quibus singuli eorū præsidere deberent, diu repetunt. ante Christi aduentum constituta fuerint. Quocir- Christia- ca ipsi Armeni (qui primi post diluvium instaurati nismum verò Arme eruditique à Noacho creduntur) cùm post perceptā ni primi dæc veram religionem Christianam, heresisbus Græcorū ceperūt tē se turpiter deceptos esse viderent, synceram & ortho pore Cōstā doxam religionem ex Italia sub Eugenio Papa 4. tini Magni. repeteret voluerunt, sicut eorum confessio, quam in Sylu: in A concilio Florentino ediderunt, & apud Blondum re- sia sua cap. citatur, perspicue declarat. Solam enim nauem ec- 40. et c. 44. Decad. 3. li. clesie bio 10.

clēsiæ, in qua petrus magister est cōstitutus, a scēdit dō  
minus, inquit beatus Ambrosius, de qua cœlestis do-  
ctrina suæ sacramenta depromat. Quæ in altum  
seculi istius ita natat, vt pereunte mundo, omnes  
quos suscipit, seruet illæsos. Cuius figuram iam in ve-  
teri videmus testamento. Sicut enim Noë arca nau-  
fragante mundo cunctos quos suscepere at, incolume s  
reseruauit, ita & Petri ecclesia conflagrante seculo  
omnes quos amplectitur representabit illæsos. Et si-  
cūt tunc transacto diluvio ad arcam Noë, columba  
signum pacis detulit, ita & transacto iudicio ad ec-  
clesiam Petri Christus gaudium pacis referet. hæc  
Ambrosius sermonum suorum vndecimo. Ut mirum  
videri non possit, cur ego hac in re Noachi & Petri  
comparationem instituerim, quæ tam frequens, tam  
aperta apud veteres reperitur. Imò doctissimi viri  
sunt qui affirment, quod eodem loco Romæ petrus  
apostolus crucifixus sit, quo Noachus erat sepultus,  
de quo tamen ego suum cuique iudicium relinquo.

## DE IVRIS PRUDENTIA

### Romanorum.

Orati. pro  
A. Cluētio

**M**. T. Cicero, vt corpora, inquit sine mente,  
sic ciuitas sine lege suis partibus, & neruis,  
ac sanguine, & membris, vti nō potest: quip  
pe sine qua nec domus vlla, nec ciuitas, nec hominum  
vniuersum genus stare, nec rerum natura omnis, ip-  
seque mundus potest. Ea enim est expultrix vitiorū,  
& emendatrix virtutum, ad iubendum deterren-  
dum q̄ idonea, imperandi prohibendi q̄ sapientia:  
qua

quæ supplicio afficit improbos, defendit tuerqz bonos. Ut nec ineleganter, nec immerito, lex ciuitatis anima existere prædicetur. Quod cùm vrbis & imperij Romani conditor Romulus pro sua prudentia opztimè intelligeret, varias saluberrimas leges suis ciui- bus præscripsit. Quarum præcipua maximèque omnium necessaria fuisse videtur: Ne quis regnum, aut magistratum iniret, nisi author esset Deus. Cu- de magist. ius quidem sacrosancte legis ut maior authoritas ha Rom.ca.1. beretur, suum ipsius imperium per auspicia confir- mari voluit. Nam sicut imperium ipsum, eiusdemqz, recta administratio, salus atque tranquillitas à solo Id est statut deo proficiscitur, ut optimus ille Ptolomæus rex Ae- gypti, in epistola ad Eleazarum pontificem Iudao- rum, & Iustinianus imperator in L. 1. C. de veteri iur. enucleand. fatentur: ita etiam à deo creati & legitimè electi magistratus, fœliciter & tranquillè imperare solent. Contra, qui se ipsos intrudant, aut fraudulenter id assequuntur, infœlix & turbulentū semper reddidisse imperium leguntur. Postquam ve- rò Romulus ex hac vita emigrasset, Proculo viro nobili in colle Quirinali apparuit, & duas alias pulcherrimas atque tam ad conseruandum quam propagandum imperium necessarias leges tradidit, Ni- mirum, ut virtutem colerent, & à seditionibus ab- stinerent: sic enim futurum, ut omnium gentium de- mini euaderent. Quæ leges tanto Romanis sanctio- res & chariores erant, quanto earum author Romu- lus in deorum immortalium numerum relatus, sapi- tior iam habebatur. Ad priorem enim quod attinet,

*facie*

facit pfecto virtus, ut respub. multis legibus et præsidis externis non indigeat: quippe in qua sola omne defensionis genus continetur: & qua paruum romanum imperium in immensum, authore prudentissimo illo Catone, excreuit: Nolite, inquit, existimare, maiores nostros armis Rempublicam ex parua magnam fecisse: alioqui enim nos multo pulchriorem & firmiorem haberemus, nam armorum & equorum maior nobis copia est, quam illorum fuit: sed alia fuerunt, quæ illos magnos fecere, et nobis nulla sunt: Domi industria, foris seruat, vi iustum imperium, animus in consulendo liber, netia qdunt. que libidini neque delicto obnoxius: pro his nos habemus luxuriam, atque auaritiam, publicè egestatem, domi opulentiam, inter bonos & malos

Virtus imperium autem & conseruat, vi que libidini neque delicto obnoxius: pro his nos habemus luxuriam, atque auaritiam, publicè egestatem, domi opulentiam, inter bonos & malos Pulchra eti nullum discriminē. Quæ omnia per comparationem & Antithesin sic explicat Blondus libro de re a quinto Romæ triumphantis, ut ad ecclesiam quod Augu. li. 2. de ciu. que Christianam egregie accommodari possint. dei edisse Salustius quoque Romanum imperium virtutitur. et li. bus creuisse ait, at paulatim pecunia, inquit, & s. c. 12. Ca ton. verba repetit & exponit. imperij cupido creuit, ea quasi materies omnium malorum fuere, post, ubi contagio quasi pestilentia invasit, ciuitas est immutata, & imperium ex iustissimo et optimo crudele intolerandumq; factū est.

Et Horatius libro tertio carminum:

Fœcunda culpæ secula nuptias  
Primùm inquinauere, & genus, & domos:  
Hoc fonte deriuata clades  
In patriam populumq; fluxit.

Ut rectè Cicero dixerit quarta Philipica: Virtus propria est Romani generis & seminis, hanc retinet quæso Quirites, quam vobis tanquam hereditatem maiores vestri reliquerunt. Hac illi primùm vniuersam Italiam deuicerunt, deinde carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt, potentiissimos reges, bellicosissimas gentes in ditionē Seditio rei buius imperij redegerunt. Seditiones verò quæ altera lege prohibentur, quantū detrimenti attulerint reipublica Horatius breuiter exp̄s̄it lib. 3, Carm.

Pæne occupatam seditionibus,  
Deleuit urbem Dacus & Aethiops,  
Hic classe formidatus, ille  
Missilibus melior sagittis.

Dissēsio in ciuitate facit, ait Cæsar, vt nulla salus in ea p̄spiciatur, & rempubl. in summū periculū deducit. Quod tam Græcorū, quam Romanorū imperiū declarat. Nā Gracie florētissimas ciuitates quando oēs imperare cupiebant, propter discordiā imperium perdiderunt, & quid singula cōtētionibus suis amitteret, nō nisi oppressa senserūt: siquidē philip. rex Ma-  
Iustin. li. 8 cedonī & veluti è specula quadā libertati omniū insidiatus, dū cōtētiones ciuitatū alit, auxilia inferioribus ferēdo, victos pariter victoresq; subire seruitutē regiā coegit. Et Romanorū imperiū vt cōcordia supra modū excreuerat, sic discordia, bellisq; ciilibus penè cōfectū cōsenuit, prorsusq; collapsū esset, nisi optimi pri-  
cipes velut humeris suis subleuaſset. Vnde illud Poetæ:

En quo discordia ciues Perduxit miseros.  
Etsi diu antē salubriter pr̄monuerat Pythagoras,  
seditionē & discordiā longè à ciuitatibus propulsari

oportere. Nam quanto cum periculo saluberrima do-  
 ctiissimi viri sententiae contemptus coniunctus sit, nō  
 solum veteres historici uno ore loquuntur: verume-  
 tiam miserabiles florentissimorum regnum, &  
 nobilissimarum Rerum publicarum euersiones, qui-  
 q; nostro seculo acciderunt interitus, aperte testan-  
 tur. Quapropter tam ciuili quam spirituali & ec-  
 clesiastico magistratui has duas leges in primis cu-  
 ra esse oportet. Sublata enim virtute, sublata concor-  
 dia, iustitia, fides, religio, & quacunque homini iu-  
 cunda esse possunt, vna tolluntur. ut grauiissimum in-  
 tra muros bellum, & triste in ipsa patria exilium ha-  
 beatur. Paulatim ergo his rebus crescente imperio,  
 variae leges partim à Numa, partim ab alijs regibus  
 promulgatae fuerunt, quæ passim apud authores re-  
 periuntur. Numa vero vt suis legibus maiorem au-  
 thoritatem conciliaret, ex consilio & iussu Egeriae  
 Nymphæ eas se ferre simulabat. Sed propter incredibi-  
 lem Tarquinij regis superbiam & tyrannidem, li-  
 bidinemque, reges prorsus electi sunt, & in locum eo-  
 rum consules creati, qui summum quidem im-  
 perium habebant, tamen cautū erat, ab ijs prouoca-  
 tio et vt esset, vt melius Reipublica prospiceret quam  
 reges fecerant, Consules vocarentur. Duo autem  
 creati fuerunt, vt si alter malus esset, alter eum coēr-  
 ceret: proptereaq; annuus ille magistratus erat, ne  
 insolecerent. Populus vero romanus sub patricio-  
 rum imperio annos multos iactatus, certam tandem  
 Eutrop. li. i. iuris scriptiformam (patriciorum ius pro suo arbi-  
 trio dicentium tyrannidem non ferens) postulauit.

Consules

Consules & patricij cùm diu restitissent, aliquando Li. 2. ff. de  
consenserunt, vt legati in Graciam præcipue Athe- orig. iuris.  
nas, quæ artium legumq; gloria tunc florebant, pro- P. Lat. ca.  
ficiſcentes, leges conſcriberent. Illi verò dūm omnia de magist.  
diligenter conſiderabant, veramq; Atheniensium le Ro. ca. 22.  
gum & Lacedæmoniorum conſuetudinum rationem Fenest. ca.  
14.

inquirebant, triennium ferè hac in peregrinatione  
conſumpſerunt. Quæ leges cùm Romam referren-  
tur, Decemviri creāti ſunt, qui ex conſuetudinibus  
patrīj, & legibus Græcorum certam perpetuamq;  
iuris formam de legatorum (qui veram earum ſen-  
tentiam ab ipsarum legum authoribus Græcis perce-  
piffe videbantur) & de Hermodori Ephesij tunc for-  
tē in Italia exulantis, confilio, efficerent. Sicut in de-  
cem tabulis relatas publicè omnibus legendas pro-  
poſuerunt: obſeruato Atheniensium more, qui leges  
Solonis tabulis ligneis inſculptas & zovat, vocabant,  
et ſi Romanorum tabulae aeneæ fuiffe leguntur. Qui  
mos incidentarum in æs legum diu poſt apud Ro-  
manos durauit, vt ex varijs legibus Iustinianei co- L. 2. C. de  
dicis apparet. Vnde Marlianuſ libro ſecundo Roma- frumē. vrb.  
narum antiquitatum: Tabularum, inquit, genera uel. cōſti. 8.  
duo in capitolio fuerunt, alterum quod fortium vi-  
rorum res gestas continebat depictas, alterum leges  
antiquissimas Romuli, Numæ, & aliorum Regum,  
poſteriorumq; legislatorum ſtatuta, acta publica,  
ſœdera, ritus ſacros, & antiqua monumenta in ta-  
bulis aeneis incifa. Quorum adhuc hodiè quædam  
extant, quædam vetuſtate, bello, incendio, negligen-  
tiā periēre. Propoſiti ergo tabulis decem, rumor  
percre

percrebuit, authore Fenestella, alijs duabus tabulis  
iis populi Romani plenum absolutumque fore: igitur  
habitis comitijs alij Decemviri surrogati sunt,  
qui duas adhuc tabulas adiicerent, vnde appellatae  
sunt tabulae 12. Continebant vero haec tabulae tam  
leges consuetudinesque Gracorum, quam Romuli  
& Numae, aliorumque regum Romanorum leges, quae,  
quod ad regnum tyrannidemque stabilien dam non  
pertinerent, minimè abrogate erant. De quarum  
tabularum authoritate & præstantia M. Cicero li-  
bro primo de Oratore in hac verba loquitur: Fre-  
mant omnes, dicam quod sentio, bibliothecas me-  
me Hercule omnium philosophorum unus mihi vide-  
tur 12 tabularum libellus, si quis legum capita vide-  
rit, & authoritatis pondere, & utilitatis vertute  
superare. Rursus libro secundo de legibus: Discebamus  
pueri 12. tabulas ut carmen necessarium, quas iam ne-  
mo discit. Vnde colligitur, quod olim pueri hinc  
iuris prudentie fundamenta percepérint, quare iu-  
ris ciuilis fontes Ciceroni & Liuio vocantur. Apud

Li. 16. c. 10. Gellium ridetur quidam, quod iurisperitus haberet  
vellet, duodecim vero tabularum prisca verba igno-  
raret. Has etiam Cyprianus suo adhuc tempore perdu-

Li. 2. epi. 2 rasse testatur, et si deplorat, eas non obseruari amplius, sed earum minas vna cum ipsis legibus publice priuatimque contemni. Abrogata etiam Decemvirorum  
authoritate, aliae atque aliae Reipublicæ formæ,  
variaeque iuris species in Imperium Romanum peruenierunt, quæ partim in corpore iuris Iustiniani; par-  
tim in Historicorum scriptis recitantur. Papinius  
vero

verò, qui tempore Tarquinij Superbi floruit, Regias leges in ordinem redegit: Primus publicè profiteri cœpit Tiberius Coruncanus. Sub Augusti autē Cæsaris imperio, quiescentibus armis, virtutes & ingenia hominum maximè floruerunt, quando non iurisconsulti modo hanc artem mirificè elaborarunt, sed aliae etiam ingenuæ disciplinæ supra modum exultæ fuerunt. Marcus quidem Crassus confusum ha-  
 ctenus dissipatumque ius in certa se genera coacturum, & ad artem redacturum promiserat, sed cum is in otium solitudinemque, uti cogitaret, de turba, & à subsellijs conferre sese non poterat, Cicero librum conscripsit de iure ciuili in artem redigendo. Quod Cn. Pompeius facere cœpit, sed non perseverauit in tam præclaroopere, donec perficeretur. Deinde Iulius Cæsar, qui Pompeium imperio & honore & vita exuit, in eam curam teste Tranquillo incumbebat, vt ex immensa confusaq[ue] legum copia, optima quæque & in primis necessaria paucissimis libris complecteretur: sed interfectus est antequām absolueret. Quocirca veteres Romanorum leges paulatim corruptæ et obliteratae fuerunt. A Constantino ceterisq[ue] post eum Imperatoribus late leges, nouæ appellantur. quas Theodosius minor in vnum codicem redegit, eumq[ue] ad imitationem Hermogeniani & Gregoriani Theodosianū nominauit. Et hinc factum apparet, vt ius aliud vetus, aliud nouum appelletur: quorum hoc in gubernanda Republica & dirimendis controversijs obseruatur, illud autem vetus quanquam non mag-

Pōp. Læt.  
 cap. vltim.  
 L. 2. ff. ori-  
 gine iuris.

Gell. lib. 1.  
 cap. 22.

Gratia. ca.  
 vlt. distin. 7.

num usum habet, eius tamen cognitio utilis est & propemodum necessaria iudicatur. Ad eundem modum veteres quoque Romani ius aliud pontificium vocabant, quod de religione & ceremonijs sacris pertractabat, aliud ciuile quod Reipublica potissimum gubernandæ rationem prescribebat.

Porro Iustiniani Imperatoris industria & liberalitate diuinum hoc opus, componendarum legum, aliquando tandem perfectum est, quod gloriosissimi imperatores, & clarissimi iurisconsulti summo-perè quidem necessarium esse iudicarāt, sed perficere propter summam difficultatem, grauissimaque bella, & Reipublice negotia, non potuerant. Vnde is longè maiorem gloriam, quam ex armorum usu quisquam comparare potuisset, perpetuumq; decus doctorū hominum consensu est consecutus. Ut eius beneficij memoria apud gratos homines nequam interitura sit, quamdiu Romanum nomen, & ius ciuile suam autoritatem retinebit. Id verò ex hac epistola aptè colligitur.

### IMPERATOR IVSTINIANUS Augustus Triboniano quæ stori sacri palatiij.

i. c. de et. fn. en. **D**E奥 authore nostrum gubernante imperiu, quod nobis à cœlesti maiestate traditum est, & bella fœliciter peragimus. & pacem decoramus, & statum Reipublicæ sustentamus, & ita nostros animos ad dei omnipotentis erigimus adiutorium, ut neque armis confidamus, neque nostris militibus,

litibus, neque bellorum ducibus, vel nostro ingenio,  
sed omnem spem ad solæ referamus prouidentiam  
trinitatis. Vnde & mundi totius elementa proces-  
serant, & eorum dispositio in orbem terrarum  
producta est. Cum itaque nihil tam studiosum  
in omnibus rebus inueniatur quam legum autho-  
ritas, que & diuinas & humanas res bene dispo-  
nit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus  
autem omnem legum tramitem qui ab urbe Ro-  
ma condita, & Romuleis descendit temporibus,  
ita esse confusum, ut in infinitum extendatur, &  
nullius humanæ naturæ capacitate concluda-  
tur: primùm nobis fuit studium à sacratissimis  
retrò principibus initium sumere, eorum consti-  
tutiones emendare, & dilucide tradere, qua-  
tenus in unum codicem congregatae, & omni  
superuacua similitudine & iniquissima discor-  
dia absolutæ, vniuersis hominibus promptum suæ  
seueritatis præbeant præsidium. Quod nemo a-  
lius neque sperare neque optare ausus est. Res  
quidem nobis difficillima, imò magis impossibilis  
videbatur, sed manibus ad cœlum erectis, & æ-  
terno auxilio inuocato, eam' quoque curam no-  
stris reposuimus animis, Deo freti qui & res pe-  
nitùs desperatas donare, & confirmare suæ vir-  
tutis magnitudine potest. et ad tuæ sinceritatis op-  
timam respeximus ministerium, tibiique primò &  
hoc opus commisimus, & iussimus quos probaueris,  
tam ex facundissimis antecessoribus, quam ex iuris  
dilectissimis togatis fori amplissimæ sedis, ad

sociandum laborem assumere. Omnis igitur Romanus iuris dispositione composita, & in tribus voluminibus, id est, institutionum, digestorum siue Pandectarum, nec non constitutionum perfecta, & tribus annis consummata, quae ut primum sperari coepit, neque in totum decennium compleri sperabatur, omnipo-tenti Deo & hanc operam, ad hominum sustentati-

Vide l.1. et onem pijs obtulimus animis, vberesque gratias ma-  
z. C de ve-ximae dietati dedimus, quae nobis praestitit & bella  
teriore e-feliciter agere, & honesta pace potiri, & non tan-  
nucleado.

tum nostro, sed etiam omni aeuo tam instanti quam po-

steriori leges optimas ponere, &c. Ad hunc modum

In oriente Berytho e- Iurisprudentia Romanorum cum imperio ad maxi-  
uersa iuris mam gloriam ab optimis principibus & sapientissi-  
prud. läg-mis viris perducta est. Sed cum egregie ea consti-  
uit: occi-tisset, ferociissimi crudelissimique populi perpetuis fe-  
dēs prop-re bellorum cladibus Italiam lacerauerunt, propte-  
rorūtyrāni reaq; grauiissima optimarum rerum (ut belli tem-  
dē, vix lite porefieri consueuit) perturbatio & barbaries intro-  
ras colere ducta est, & Romanae leges oppressa conticuerunt.  
potuit, & Donec Lotharij imperatoris temporibus, cum nonni-  
bibliothecē hil quasi respirare coepisset Italia, homines ingeniosi  
euersē sūt.

& eruditio odio barbaricarum constitutionum, que  
Vrspergēs. tyrannidem sapere videbantur, ius ciuile Romano-  
et Cariō in chron. Vo rum restituerent, & in forum vnde iam diu exulā-  
later.li.21. rat, reducerent. Inter quos praecipius ferè extitit  
Antrop.

UVernerus siue Irnerius quidam vir summæ autho-  
ritatis & apprimè eruditus. Hic imperatori per-  
de modo suasit, vt praeiperet causas iterum ex scriptis legibus  
studēdi iu-iudiçari, easdemque in scholis Romæ doceri, sicut

Constanti-

Constantinopoli, & olim Athenis fuissest usitatum. Fertur etiam ipse Roma & Bononia eas esse publicè inscholis interpretatus. Sic restitutus est is thesaurus, quo neque utilior neque preciosior esse ullus potest. Pisani vero cum Pandectas forte reperissent, auctore Volaterrano, easdemque Florentini captis Pisisis insuam urbem asportassent, iuris ciuilis Romano-rum studia efflorescere coepерunt, donec in eam ele- gantiam quam nunc videmus, indefesso multorum studiosorum hominum labore perducerentur. Nec iurisprudentia solum restituta est, verum etiam historia, latinæ linguae puritas, & liberales disciplinae. Ut hominis profecto ingratissit, illorum scriptorum commentarios, quasi nescio quam barbariem sapere videantur, reprehendere, quibus maxima gratiae agi deberet, propter incredibilem illum in abstergendis pulueribus laborem. Mirum certè est, quod in tanta bonarum literarum penuria, tam egregiā optimarum rerum cognitionem comparare, & tam eruditos, si non politos & terros, posteritati committarios relinquere potuerint. Vnde omnes boni facile estimare possint, non solum maximi laboris & summa diligentiae homines in studijs, sed prudentissimos quoque, & ysu rerum exercitatissimos viros extitisse. Quod non de eius temporis iuris consultis tantum, verum etiam sacræ theologie, & bonarum artium scriptoribus similiter iudicandum est. Quemadmodum ergo duodecim tabularum leges, qua iuris ciuilis Romanorum origo fuerunt, magna ex parte in Italiam ex Gracia peruenere: ita iniuria tem-

poris, & malorum hominum petulantia oppressum & ferè extinctum ius, Gracorum, vt videtur,  
 L. oēs dies C. de fériis industria, auxilio, & artibūs, restitutum est. Ut rectè Imperator Romæ & Constantinopoli maximis vrbibus Iura nata esse affirmet. Ut ergò iurisprudentia Romæ & per vniuersam Italiam maxime floreret, Pontificibus maximis magna semper curæ fuit, qui plurimos celeberrimos viros permouerunt, vt restitutum scholis ius commentarijs illustrarent. Ius autem Canonicum Pontificiumque ex scriptura sacra, & sacrorum conciliorum decretris, & scriptis orthodoxorum patrum, responsisque, & decretalibus epistolis summorum Pontificum pulcherrimè à viris prudentissimis autoritate publica conscriptum est. & nuper per M. Antonium Cucchum in quatuor institutionum libros redactum. Ut non frustrà doctissimi viri molestè ferant quod su premissus magistratus tāto labore perfectū ius, tot plebiscitis & priuatis cōstitutionibus, cōmuni iuri cōtra rīs peruersti, ac in opinionū certamina, summaq; dif ficultatem, & velut cereū nasum traduci patiātur.

## DE IUDICIORVM RATIO-

ne, & consilijs veterum Romanorum.

**Q**uamquam de magistratibus & iudicij Romanorum, tam multa à doctissimis viris ex professo disputata reperiūtur, vt qui his de rebus amplius cogitare aliquid velit, soli, vt proverbio dicitur, luce additus videatur: tamē id solum huic loco atroxendū est, quod in ciuilibus cōtroversijs maturè comprehendis diligentissimi semper extiterint.

Nam

Nā post electos tam Reges quam Decemviro<sup>s</sup>, quia  
 Cōsules perpetuis fere bellis auocabātur, causasq<sub>3</sub> po- P. Lct. ca.  
 puli satis audire, et ex aequo et bono determinare ne-  
 quibāt: duo pratores Urbanus nimirū & Peregrinus 24.  
 electi fuerunt. Quorūille urbanis et ciuibus Romanis Fene c.19.  
 ius dicebat) hīc verò per egrinis, qui forte in vrbē ve de ma. Ro.  
 niebāt. Nec enim Romani peregrinos negligere, & Blōd. li. 3.  
 (quod nūc quibusdā in locis fit) cōtumelia afficere so Ro. triūp.  
 lebāt: sed beneficijs deuincire, et humanitate quadā L.2. ff. de orig.iuris.  
 allicere conabantur. Varij q<sub>3</sub> magistratus introducti  
 sunt, q pacē & tranquillitatē publicā conseruarent.  
 Quoniā verò Atheniensiū δυσβολια ex eo prouenisse  
 creditur, quod nō ex optimis ciuibus Senatū eligeret,  
 magistratusq<sub>3</sub> crearet, nec prudētissimos suos philoso-  
 phos in cōsiliū adhiberet, sed hominibus ignotis teme-  
 rē crederet: iccirco Romani cūm totius orbis imperiū  
 animo cōcepisset, cōtraria prorsus ratione, sibi vtēdū  
 putauerūt. Ideoq<sub>3</sub> semper rectē prudēterq<sub>3</sub> eorū Sena-  
 tus cōsuluit, nec a quoquā orbis terra populo solidior  
 vnq<sub>3</sub> expectata sapientia est, vt M. Falconius apud Vo-  
 piscū loquitur in Tacito. Nec enim in Senatū recipie-  
 bāt qui virtij alicuius particeps esset, sed viros tantū  
 omni pietate, iustitia, eruditione, ceterisq<sub>3</sub> virtutib.  
 exornatos: quiq<sub>3</sub> vt populo rectē imperabāt sic ipsi le-  
 gibus spōtē pareret. Vnde illud: Is ordo omni vitio ca-  
 reto, reliquis specimē esto. Quare Pyrri regis legatus,  
 Roma vrbem se regum vidisse aiebat. Sin aliqui in-  
 digni forte per fauores & studia amicorum, alias-  
 que fraudes in eū ordinem consendissent: Censores  
 probrum in Senatu ne relinquito, aiebat lex. Nam

multi ob probrum atque infamiam senatu moti fuerunt per censores, multique ademptis equis in plebeium ordinem redacti. Ut verò optimi illi senatores in gubernanda republica, & ciuilibus negotijs tractandis se prudenter gererent, tria quædam leges imperabant: primò ut semper in senatu adessent: Senatori qui non aderit, aut causa aut pœna esto. nam grauitatem, authore Cicerone, Senatus consultum habet, quando Senatus frequens est. Deinde ut loco suo dicerent: nihil enim in consultando pestilentius est, quam loci & ordinis perturbatio. Tertio, ut modum in dicendo adhiberent, breuitas enim, ait Cicero, magna laus est, non solum senatoris, verum etiam oratoris in sententia. Nisi tanta res esset quæ copia ad explicandum, hortandum, vel dehortandum indigeret, tūc enim longiore oratione vti licebat. quod

Li. 4. c. 10. his verbis indicat Gellius: Cato rem quæ consulebatur, quod non è republica videbatur, perfici nolebat, eius rei gratia ducendæ longa oratione vtebatur, ex-

Catonem imebatque dicendo diem. Erat enim ius senatori prisca dicē di cōsuetudine mora dies extra xisse refert Cesar libro Cato septimo Noctium Atticarum.

i. de bello ciuili. Ut vehementer optandum esset, quod hæ leges in publicis priuatisque, consilijs resuscitarentur: ne quis vel odio, vel gratia alicuius se leuiter à senatu aut capitulo absentaret: ne quis concilium ineptis & inconditis clamoribus non obseruato loco suo repleret:

ret: néue perorare magis & in causa habitare, quām sententiam dicere videretur. Ut autem frequentes in Senatum venirent, alia quadam lege vrgebantur: causas populi teneto. Quomodo enim Reipublicæ negotia, socios, leges, atque exempla maiorum, vniuersitatisque ciuis naturam, conditionemque scire posse, qui ab illis locis abstinent, vbi hec tractantur? Senatus verò olim ter in mense habebatur, Nonis, Idibus, & Calendis: nisi quid accideret quod mora non pateretur, nec differri posset, tunc enim indictus Senatus cogebatur. Sicut Athenis νόμικος ἐκκλησία erat ter in mense, συγχλιτος quoties necessarium videbatur. Augustus tamen Cæsar decreuit, ne sepius quām bis legitimus Senatus cogeretur, Idibus & Calendis. Voluit quoque, vt omnes Senatores supplicarent ad aram eius Dei, in cuius templo coiretur, Sueton. in antequām in Senatum venirent. Vnde Alphonsus vita Aragonum Rex dicere solebat, si Romanis temporibus natus fuisset, Ioui positorio ad curiam templum se extracturum, quo sententiam grauiissimis de rebus dicturi patres, odium, & inuidiam, ceteraque vitia prius deponerent. Quod si in Comitijs no-

Vide Aca-  
dem. Col.

stris Principes christiani facerent, suosque consiliarios in aulis, vbi hec vitia præcipue dominantur, deponere cogerent, profecto longè salubrius Reipublicæ consuleretur. Iam verò sicut arduis in rebus non temere constituendum est, nam præcipitis consilijs ferè assecla est pœnitentia: ita decretam promulgatamque rem in dubiu reuocare, & per nouas consultationes variare, multa secum incommoda afferre vi-

Deusbone debant: ergo lege cautum erat, non plus quam singu-  
vt nūc diui lis de rebus semel consulunt. Etsi re melius in-  
num et hu tellecta pro fori, temporis, & personarum, rerum-  
manū ius i que inopinatō accidentium ratione, sententiam  
teratur, re temperare, nonnunquā fortassis mutare pruden-  
figitur, cō tēniturq;. tis est. Quod frequenter arduas res in alium diem  
propter difficultatem reiecerint, cum hoc decreto ne  
quis eas efficeret antequā conclusa & perfecta es-  
sent, A. Gellius papyri Prætextati exēplo declarat.

Li. 1. ca. 23. quod multis seculis nemo ex patribus arcana consi-  
lia enunciārit; quod maxima charitate patriæ te-

Li. 2. ca. 1. nerentur, probat Valerius. Curiam fecerunt si-

Lib. 1. Ma- bi, ait scriptura, & quotidie consulebant trecentos  
chab. ca. 8. viginti, consilium agentes de multitudine, vt que

digna sunt, gerant: & committunt vni homini ma-  
gistratum suum, per singulos annos dominari vni-  
uersitate suæ. & omnes obediunt vni, & non est in-  
uidia neq; zelus inter eos. Nemo tamē portabat dia-  
dema, nec purpurā, vt magnificaretur in ea. Grauij

simi authores sunt, qui nec ante ortū solis, nec post oc-  
casum, factū S.C. probent: nihilq; Senatū decreuisse,

nisi referentibus ijs quibus cogere Senatū licebat, qui  
erant Dictator, Consules, Prætores, Tribuni plebis. Il-

los verò qui referebant ad Senatū, primò diuinās res  
proposuisse, tūc humanas et politicas. Si maior Senato-

rū pars decreuisset, Tribuniq; plebis, qui sedebat ad  
fores Senatus, approbasset, S.C. fuisse dictū, repositū-

q; in ērariū: sin Tribuni intercessissent, maior quē  
quam qui Senatū cōuocārat magistratus, aut si quid

statutū esset die nefasto, vel loco non sacro, vel non legi-

timō

timos senatorum numero, nō hoc S. C. appellatū, sed  
Senatus authoritatem. Praterea sāpē rogatos,  
sententiamq̄e arduis de rebus dicturos, iurare so-  
litos per Iouē, deos q̄, penates, se & ardere studio veri  
inueniendi, et ea sentire quā diceret. Ad h̄ac, ad indi-  
ctū Senatū non oēs semper vocatos fuisse, sed prcipu-  
os tantūm fide & taciturnitate probatos, pr̄sertim  
si quid secreti pertractandū esset, quod perfici antē,  
quām renunciari, et in vulgus efferrī oporteret. Ad le-  
gitimum verò Senatum oportuisse omnes, nisi neces-  
sariò impedirentur, venire, quādo grauiores restrā-  
ctabantur. Quod etiā indicare videtur Cicero quin-  
ta Pb ilippica: nisi venirem Calend. Septemb. fabros  
se missurum Antonius, & domum meām disturbatu-  
rum esse dixit: Magna credo res agebatur. Magi-  
stratus quoq; ad homines sapientissimos iustissimos-  
q; deferebant. Ut non temerè scripserit Lampridius,  
Alexandrum Seuerū suffragante vita, eruditione &  
moribus Imperatore R.O. esse creatū. Varias quoq; ra-  
tiones excogitārunt, quibus viri boni in officio retine-  
rētur, ne à virtutib. denegaret. Quisquis enim magi-  
stratu abibat, C̄esoribus rationem gesti magistratus  
reddere cogebatur. Vnde Ci. li. 3. de leg. Apud Gr̄acos  
νομοφύλακες creatur, qui nō solū literas, sed etiā fa-  
cta hominū obseruabāt, h̄ac detur cura c̄esorib. apud  
quos q̄ magistratu abierit, edāt et exponāt, qd in ma-  
gistratu gesserint, de q̄, ijs c̄esores p̄iudicēt. Erant ve-  
rò νομοφύλακες Athenis 12, qui quos legibus pare-  
re videbāt, laudibus et honoribus prosequerētur, qui  
non parebant multarent. Erant quoq; 10. λογισάε  
qui

C. vt omnes iudices qui iudicarent quid quisq; in magistratu geſſisset.  
Huc pertinet Imperatoria constitutio, quæ in Iustinianeo codice recitatur, vt omnes magistratus post depositam administrationem per 50 dies ijs in locis quibus præfuerunt permaneant, fraudum suarum rationem reddituri. Quis e recte gesserant, tam in prouincijs quam in vrbe honorabantur: contræ qui dæliquerant, tribus potissimum quæſtionibus obnoxij fiebant, peculatûs, maiestatis, & repetundarû. Peculatûs quidem, si prædam aut pecuniam publicâ auertissent, quo etiam iudicio quæſtores, legati, & scribae eorum tenebantur: Maiestatis, si exercitum aut prouinciam hosti prodiſſent, aut bellum sine S. C. intulissent: Repetundarum verò, si in socios auarè, superbè, libidinosè, crudeliter, aut iniuſtè geſſissent. Hinc fiebat, vt pauciores in Republica in iuriæ, fraudes, oppressiones, & furtæ, sacrilegia quæ cernerentur. Nunc verò, quia rationem gestæ rei redere, & accusatorem pati non coguntur magistratus, optimi ciues ſpoliati, lacerati, de ſuo iure deturbati accusare non audent, ſed altum corde premunt dolorem, donec liberè ſine forma detur accusandi locus. Ex quo fonte grauifimi olim motus extitifſe, principumquæ cædes, & nefariae contra Rem publicam coniurationes reperiuntur. Quod cùm intelligeret Pius II. Pontifex Max. diploma adidit, quod aureum est appellatum, vt qui eſſent defuncti magistratu, rationem gesti magistratus repercerentur. Hanc legem Pius V. confirmauit, ſuoquæ vigori restituit, & omnes magistratus iudicium de repetun-

repetundis, vel omnino de omni administratione,  
subire voluit. Nec ad supremum magistratum  
facile admittebant, nisi per inferiores gradatim cū  
laude quadam concendissent, ut ingenium & mores  
explorare cognitos haberent: recte enim vulgo dici-  
tur: Magistratus virum ostendit. Id vera ex hac le-  
ge non obscurè colligitur: Sunto ædiles curatores yr-  
bis, annone, ludorumq[ue] solennium, ollisq[ue] ad  
honoris amplioris gradum primus ascensus esto.  
Præterea quia cum honoribus quoque mores ferè  
mutantur, iccirco ne consules pro legibus voluntate  
sua abuterentur, Tribunos ipsis opposuerunt, vt si Cic.li.3.de  
modica & sapiens supremi iuris moderatio accede legibus.  
ret, iustitia rectius conseruaretur. Sicut Theo- Vale.lib.4.  
pompus apud Lacedæmonios regibus opposuit Epho- cap. 1.  
ros. Vxorique sua molestè serenti, quod minorem  
liberis potestatem traditurus esset, quam ipse à pa-  
tre suo accepisset, respondit: se quidem ipsis longè  
firmiorem traditurum, quod immoda infirma  
quoque viderentur, modica autem semper firmio-  
ra, tutiorque potentia esset, que viribus suis mo-  
dum imponit. Igitur Theopompus legitimis reg-  
num vinculis constringendo, quod longius à licen-  
tia retraxit, hoc ad benevolentiam ciuium proprius  
admonuit, authore Valerio. Similem ferè prudentè  
am in florentissima Republica Veneta hactenus  
obseruari intelligo. Postremò, quemadmodum  
inepta consilia, incredibilemque Atheniensium au-  
ritiam, eam Rempublicam magna ex parte labe-  
factarunt: ita Romani ut hanc etiam auaritiae pe-  
stem

stē longē propulsarent, decreuerunt: Donūne capiunto, néue danto, néue petenda, néue gerēda, néue gesta potestate: salus populi suprema lex esto. Quamdiū ergo his saluberrimis legibus Romani obtemperabant, vniuersi terrarum orbis domini atque Imperatores, vti à Romulo prædictum erat, euaserunt. Nimirū ut optimis & prudentissimis viris magistratum deferrent: omnes conatus suos, omnem laborem, omniaquē studia sua ad Reipublicā salutem conuerterent: seditionibus, odio, atque inuidia abstinerent: & dissidentiam, quam Atticæ eloquentia flos Demosthenes Atheniensibus commendare tam elaboratis orationibus non poterat, sponte amplecterentur. Contrà verò iuvenile & præcepis consilium, latens odium, & proprium commodum, quod virtutes pepererant, grauiter labefactarunt.

## DE MEDICINA.

**Q**uomodo Medicina primū reperta, & in urbem Romanam introducta fuerit, grauiissimumquē sèpè odium, propter malorum hominum perfidiam, quòd liberius ea & præter certam rationem abuterentur, incurrerit, actandum optimorum doctissimorumquē virorum patrocinio constiterit, eleganter ornatequē à Plinio Li. 29. c. 1. historiæ naturalis scriptore, memoria traditum reperitur: Düs, inquit, primū inuentores suos assigna-

assignauit, & cœlo dicauit, nec non & hodie mul- Primò qui  
tifariam medicina ab oraculis petitur. Auxit dēegros in  
deinde famam etiam criminē, iictum fulmine & platea ex- posuisse di  
culapium fabulata; quoniam Dyndaridam reuo- cūtur, ut ab  
caſet ad vitam, nec tamen ceſſauit narrare alios alijs reme-  
reuixisse opera sua. Clara Troianis temporis dia disce-  
bus, à quibus fama certior vulnerum duntaxat rent.

remedijs, ſequentia eius, mirum dictu, in nocte Quod Hip-  
densifissima latuere, vsque ad Peloponesiacum bel- poc. nō pri-  
lum: tunc enim eam reuocauit in lucem Hippo- mus inue-  
crates, genitus in insula Coo in primis clara & nerit medi-  
valida, ac Aesculapio dicata. Is cùm fuisset cinā, sed in  
mos liberatos morbis ſcribere in templo eius Dei artis ima- ginē coēge  
qui auxiliatus eſſet, vt poſteā ſimilitudo profice- rit, probat  
ret, exſcripſiſſe ea traditur. Atque, vt Varro Rodolp. A.  
tradit, iam templo cremato iſtituiſſe medici- gricol. li. z  
nam hanc que Clinice vocatur. Prodigus eius inuētionis  
discipulus Iatrallepticen addidit. Horum placita dialect. ca.  
Chrysippus ingenti garrulitate mutauit, ſchola- 7.  
que diſſidere cœperunt, dum omnes famam no- Quod vete-  
uitate aliqua ancupabantur. Hinc illa circa a- res Roma-  
gros miserae concertationes eorum, nullo idem deæ tēplo  
censente, ne videatur aſſertio alterius, hinc il- remedia  
la infælicis monumenti iſcriptio, turba ſe me- descripſe-  
diorum periſſe. Mutatur ars quotidie, toties rint, indi-  
interpolis, & ingeniorum Gracie flatu impellimur: cat Valer.  
palamque eſt vt quisque inter iſtos loquendo pol- li. 2. ca. 1.  
leat, imperatorem ilico vita noſtræ neciſque fie-  
ri. Quasi verò non millia gentium ſine medicis  
degant

degant, nec tamen sine medicina, sicut populus Romanus ultra sexcentesimum annum, neque ipse in accipiendis artibus latus, medicinæ vero etiam auidus, donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia priscorum in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex antiquis author est, primum è medicis venisse Romanam Peloponnesem Archagatum Lysaniiæ filium, L. Aemilio, M. Liuio coss. anno urbis D. XXXV. eiq; ius Quiritium datum, & tabernæ in compito Acilio emptam, ob id publicè vulnerarium fuisse eum tradunt vocatum, mirèque gratum aduentum eius initio, mox à sequitia secandi vren- diqué transisse nomen in carnificem, & tedium artis, omnesq; medicos. Quod clarissime intelligi potest ex M. Catone: Dicam, inquit, de istis Græcis M. fili, quid Athenis exquisitum habeam, & quod bonum sit eorum literas inspicere, non perdiscere, vincam nequissimum & indocile genus eorum. & hoc putovatem dixisse, quandocumque ista gens suas litteras dabit, omnia corrumpet. tunc etiam magis si Medicos suos huc mittet, iurârunt enim inter se barbaros necare omnes medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt, ut fides ijs sit & facile disperdant. Nos quoque dictitant barbaros, & spurcius nos quam alios opicos appellatione fœdant. Interdicit ibi de Medicis. Atque hic Cato D.C. V. anno urbis nostræ obiit, LX XXV. suo, ne quis illi defuisse publicè tempora, aut priuatim vite spacia ad experientum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eorum utilissimam credimus? minimè hercule, subijcit

cit enim qua medicina vsus & se & coniugem vsque ad longam senectam perduxerit: ijs ipsis scilicet quæ nunc no trademus. Profiteturque esse etiam com mentarium sibi, quo medeatur filio, seruis, famili aribus, quæ nos per genera vsus sui differemus. Non rem antiqui damnabant sed artem. Maximè verò quæstum esse immani precio vitæ recusabant. Ideo templum Aesculapij, etiam cùm reciperetur is Deus, extra urbem fecisse, iterumque in insula traduntur, & cùm Græcos Italia pellerent, diu etiam post Cato nem excepisse medicos. Augebo prouidentiam illorum, solam hanc artium Græcarum, nondum exer cet Romana grauitas, in tanto fructu paucissimi at tigere Quiritium, & ipsi statim ad Græcos transfu ga. Imò verò authoritas aliter quam Græcè eam tractantibus etiam apud imperitos expertesque, lin guæ non est, ac minùs credunt quæ ad salutem suam pertinent, si intelligunt. Itaque hercule in hac artium sola euenit, vt cuicunque medicum se profitenti statim credatur, cùm sit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur, adeò blan da est, spirandi pro se cuique dulcedo, nulla præterea lex quæ inscitiam puniat capitalem, nullum exemplum vindictæ. Discunt periculis nostris, & expe rimenta per mortes agunt, medicoque tantum ho minem occidisse summa impunitas est: quinimò trās it in conuictum, & intemperantia culpatur, vltroque qui periēre arguuntur. Illa quæ timuit Cato atque prouidit, innocentiora multò & parua opinatu, quæ proceres artis eiusdem in semetipsis fatentur. Illa

prodidere imperij mores, illa quæ sani patimur, luctatus, & valetudinis causa instituta, balnea ardentes quibus persuasere in corporibus cibos coqui, ut ne mo non minùs validus exiret, obedientissimi verò efferrentur. Ita est profectò, lues morum nec aliun-

Li. 24. c. 1. dè maior, quam è medicina. Verum non sunt artis ista, sed hominum. Hæc naturæ placuerat esse remedia, parata vulgo, inuenientia facilia ac sine impedio, ex quibus viuimus: poste à fraudes hominum, & ingeniorum, capture officinas inuenièrunt istas, in quibus sua cuique homini venalis promittitur vita. Statim compositiones & mixture inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio estimantur, viceriq; paruo medicina à rubro mari importatur,

Dolct Plin. cum remedia vera quotidie pauperrimus quisq; cœfalsos met. Ita profectò est, magnitudo populi Romani dicosimpe perdidit ritus, vincendoquæ victi sumus, paremus extatorib. imternis, & vna artium imperatoribus quoque imperare, qd rat, &c. Hæc autem de medicis externis, & temera iā de pseu rīs quibusdam, nimisquæ auaris hominibus intelligi dotheolo debere, & ipse Plinius paßim, & Blondus libronono gis et gram matellis Roma triumphantis testatur. Quorum inscitia diceret?

tanta erat, vt venenum sèpè pro remedio nimis crudulis hominibus exhiberent: imposturisque suis atque eloquentia id efficiebant, vt cum maximè laderent, plus tamen veris medicis prodeesse vulgo crederentur. Iam verò si hac arte medica aliqui abutantur, non sic circò fugienda ars est, vt pulchrè declarat Basilius Magnus, diffuse explicatarum questionum ultima. Per quos autem ve-

et medicina præsertim herbarum ad Romanos per- Plin.li. 25.  
 uenerit, indicare videtur idem Plinius : Minus hoc cap. 2.  
 quā par erat nostri celebrauere, omnium vtilita  
 tum & virtutum rapacissimi primusq;<sub>z</sub>, & diu so-  
 lus, M. Cato, omnium bonarum artium magister,  
 paucis duntaxat attigit, boum etiam medicamen-  
 ta non omissa. Post eum vnius illustrium tentauit, C.  
 Valgius eruditione spectatus, imperfecto volumine  
 ad diuum Augustum, inchoata etiam præfatione re-  
 ligiosa, vt omnibus malis humanis illius potissimum  
 principis semper medicetur maiestas. Ante con-  
 siderat solus apud nos, quod equidem inueni, Pompeius Leneus magni Pompei libertus, quo primū  
 tempore hanc scientiam ad nostros peruenisse ani-  
 maduerto. Nanque Mithridates maximus sua  
 etate Regum, quem debellavit Pompeius, om-  
 nium ante se genitorum diligentissimus vitæ fu-  
 isse, argumentis, præterquā fama intelligitur:  
 vni ei excogitatum, quotidiè venenum bibere, præ-  
 sumptis remedij, vt consuetudine ipsa innoxium  
 fieret. Is in reliqua ingenij magnitudine medici-  
 nae peculiariter curiosus, ab hominibus subie-  
 ctis, qui fuere pars magna terrarum, singula exqui-  
 rents, scrinium commentationū harum, et exempla-  
 ria, effectusq;<sub>z</sub> in arcanis suis reliquit. Pompeius aut  
 omni regia præda potitus, transferre ea sermone no-  
 stro libertum suum Leneum, grammatica artis dol-  
 etissimum, iussit: vitæque ita profuit non minùs,  
 quā Reipubl. illa victoria. Cūm ergò veterum scri-  
 K 2 ptorū

Plin.li.26  
cap.2.

pterum labore & industria vñcunque constitisset. Herophilus quidam, hereses & sectas introduxit. eamq; ad verba & garrulitatem deriuauit, qua ad hominem salutem à Deo hominibus monstrata erat: sedrenamque in his scholis auditioni occupatum gratius erat, quam ire per solitudines, et quarere herbas alias alijs diebus anni. Et Asclepiades, tempore eiusdem Pöpei Rhetorica magister, nec satis in ea arte quæstuosus, vt ad alia sagacis ingenij, huc se repente conuerit: atque (vt necesse erat homini qui nec id egisset, nec remedia nosset oculis vsuq; percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens, omnia abdicauit, totamq; medicinam ad casum reuocando coniecturam fecit: quinque res maximè communium auxiliorum professus, abstinentiam, fricationem corporis, ambulationem, gestationesq;

Vulgò vili & balnea. Fauentibus cunctis esse vera quæ facienda facilio lima erant, vniuersum propè humanum genus circaq; veriora et optima iudicata uenisset. Trahebat præterea mentes artificio mirabili, vinum promittendo agris, dandoq; tempestiuè

tum frigidam aquam, excogitandoq; multa dictu grata atque iucunda, magna authoritate, nec minore fama. Adiuuabant eum multi cura nimis anxia, & rudi, præcipue autem magicae vanitates, in tantum euectæ, vt abrogare herbis fidem cunctis possent. Mirum esset profecto hucusque prouectam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam initij s, si in ylla modum re humana ingenia nouissent: & nisi

nos hanc ipsam medicinam, ab Aesclepiade repertā,  
suoloco probaturi essemus, euectam vltra magos eti-  
am. Sed hac est omni in re animorum conditio, ut à  
necessarijs orsa primūm, cuncta venerint ad nimiū. Plin.li. 29.  
Iulius verò Cæsar, authore Tranquillo, omnes verā cap. i.  
medicinam Romæ professos, ciuitate donauit: multi- Zonor.lib.  
quæ celebres viri eam tunc asseruerunt exornarunt- 2. annaliū.  
q; Inter quos Antonius Musa quia Augustum Cesa- Blōd.li. 4.  
rem periculosè agrum restituerat, à Cæsare, & ab Ro. triūp.  
amicis eius, & à S.P.Q. romano varijs muneribus  
honoribusquæ affectus est: & omnes medici immu-  
nitate donati fuerunt. Quò pertinet illa impera-  
toria constitutio: Cùm te medicum legionis secunda L.i. de pro-  
adiutricis esse dicas, munera ciuilia, quamdiu Rei- fessorib. et  
publica causa abfueris, suscipere non cogeris: cùm au L.ii. de pro-  
tem abesse desieris, post finitam eo inre vocationem, Adde L.  
si in eorum numeroes qui ad beneficia medicis con- Nec intra.  
cessa pertinent, ea immunitate vteris. M. Cicero L. Medi-  
medicinam egregiam artem esse ait, etiam si medici cos. c. cod.  
aliquando fallantur. Medicoq; in sua arte creden- Cic.i. de di-  
tum affirmat, & neminem melius acutiusq; morbo L.i. 2. de di-  
rum causas atque naturam perspicere, quam medi- uinatione.  
cos. Etsi miratur quod cùm homines constent ex a-  
nimō & corpore, corporis curandi tuendique causa Tertia Tus-  
quæ sit ars, deorum inuentioni consecrata: ani- culana.  
mi vero medicina nec tantoperè desideretur, nec tā  
multis grata sit, pluribus etiam suspecta et iniuisa.  
Prisco s Romanos dum certam medicinam non habe-  
rent, bone valeudinis quasi matrem adhibuisse fru-  
galitatem scribit Valerius: ut & luxuriosiss epulis, Li. 2. ca. 1.

Sueton. in  
vita.

& nimio vino, & immoderata Venere abstine-rent. Sic Vespasianus recta valetudine usus fer-tur, quod viuis diei inediā per singulos menses interponeret. De officio etiam medicorum, pau-latim apud Romanos sapientissimi viri praece-pe-runt. Nam Cicero Asclaponem medicum, ad S. Sulpitium scribens, scientia, & fidelitate, beneuo-lentiaque sibi ait abunde satisfecisse. Et Plinius ingenium, eruditio nem, atque experientiam, & usum, cum omnium rerum, tum praeferit medi-te et quali cinae magistratum, in medico requirit. In auda-tate ordi-nandor,

Vide Panor-mitanū in c. ad aures ext. de qta

§ 3. Institi-ad L. Aquiliam.

ciam quoque inscitiamque medicorum paulatim animaduersum est. Vnde illud Iustiniani impera-toris: Si medicus qui serum tuum secuit, dereli-querit curationem eius, & ob id mortuus fuerit serum, culpa reus erit. Imperitia quoque culpa annumeratur: veluti si medicus ideo serum tu-um occiderit, quia male eum secuerit, aut perpe-ram ei medicamenta dederit. Porro tonsores Ro-mam ex Sicilia venerunt, anno 454. post urbem conditam, adducente P. Ticinio Mena, teste Varrone: primusque omnium radi quotidie instituit Africanus. Augustus cultris utebatur. Primus Ro-imperatorum Traianus barbam nutrire coepit, ut in vita eius narrat Dion.

Plin.li.7.c.

59.  
Blōd.li.9.

## DE MATHEMATICIS artibus.

**Q**uoniam veteres longius respicere, propter verae historiae penuriam nequibant: sic circa mathematicarū artiū doctrinā, quae Noachia Lapeto-

Lapetoquē debetur, Romulo & Numā Pompilio attribuerunt. Romani, inquit Venerabilis Beda, auctore Romulo X mensibus annum ordinatum agebant, 304. diebus. Primum quidem mensē genitori Marti dicauit, secundum ab apertione frugum nominauit Aprilē, tertium verò Maia matri Mercurij, quartum Iunoni sacrauit. Quintili et Sextili, qui nunc à nativitate Iulij Cæsaris, et Augusti triumpho nuncupantur, & ceteris, à numero nomen imposuit. Horum initia Calendas appellauit, quia tunc calata, id est, vocata in Capitolium plebe, dictō quinque vel septies verbo, calo, id est voco, quo dies superessent ad Nonas pronunciabatur. Nonas autem, quod nono ante Idus die confluenter in urbem, sciscitatur quid esset in eo mēse faciendū. Porro Idus diē qui mediū diuidit mensē: iduare enim Hetrusca lingua diuidere est. His Numa duos menses adiiciēs, Ianuariū à Ianō, Februariū à Februo Deo lustrationū nominādo, 354 diebus annū ad cursū lunae dispositi. Quē Iulius Cæsar XI diebus adiectis, sicut hodie seruat, instituit. Et alibi: Iulius Cæsar, Aegyptios imitatus, ad numerū solis, vt hodie seruatur, annū instituit, dece dies obseruationi veteri adiiciēs, vt annū 365, quibus ipse Zodaicū lustrat, efficeret. Statuit quoq; vt sacerdotes quarto anno unum intercalarent die. Iulius ergò Cæsar, post superatū Pompeū, ex Aegypto insignē mathematicum secum in Italianam importauit, & author fuit, vt mathematicæ disciplinæ resuscitarentur, & publicè in Italia traderentur. Corruptos quoq; annales, authore Suet. correxit. Deinde

Li. de ratione copotitio.

Augustus iterum Iulij annum deprauatum restituit. Sed paulatim homines improbi, suo ore diabolo, optimis artibus abuti coepérūt: ideoq; vrbe Roma & Italia cedere iussi sunt, vt nō modò apud historicos apparet, sed in Iustinianum quoque codicem est relatū: Mathematicos, nisi parati sint, codicibus erroris sub oculis episcoporum concrematis, catholicae religionis cultui fidem tradere, nunquam ad errorem primū de episcopis credituri, non solum vrbe Romae sed etiam omnibus palii audi- ciuitatibus pelli decernimus. Quod si hoc non fecerint, & contra clementiæ nostræ salubre constitutum in ciuitatibus fuerint comprehensi, vel secreta erroris sui, & professionis insinuauerint, deportationis pœnā accipient. Item: Arte Geometriæ discere, at-

L. 2. C. de maleficiis & que exercere publicè interest: ars autem Mathematica damnabilis est, & interdicta omnino. ticas.

Domit: anus imperator Metium Pomposianum, quod imperatoriam genesim vulgo habere serebatur, & depictum orbem terræ in membranas circu- ferret, interfecit. Iunium Rusticum interemit, quod Peti: Thraseæ & Eluidij Prisci laudes adidisset, appellassetq; eos sanctissimos viros: eiusdem quæ cri- minis occasione philosophos omnes vrbe Italiaq; sum- mouit, vt author est Suetonius. Ascleptarionem vero Mathemacum interrogavit, quem ipse finem es- set habiturus, cumq; responderet: lacerabor breui à canibus, Imperator illico eum occidi, & honeste sepe- liri iussit, vt mendacij argueret: sed confessim orta tempestas sepultum mox eruit, erutumq; canes lace- rauerunt. quod in Domitiano refert Erphordius chrono-

chronographus. Liberales verò mathematicæ artes magnō apud Romanos in pretio erant: earundemq; professoribus Alexander Imperator Romaē salaria & honores proposuit. Et Tiberius mathematicos quidem eiecit, sed deprecantibus, artemq; se deserturos promittentibus veniam dedit.

Sueton. in

Rationem defectus solis & luna primus Romani in vita-  
generis in vulgus extulit, Sulpitius Gallus qui Con-  
sulcum M. Marcellο fuit. Sicut apud Gracos primus Plini. li. 2-  
omnium inuestigauit Thales Milesius. Ca. Manili- ca. 2.  
us Antiochenus astrologiam primus latinis versibus  
descripsit, & opus illud Augusto dedicauit. Ho- Volaterra.  
rologia primus Roma componi curauit Boetius. li. 16.  
Saccus lib. 7 hist.

## De Poësi.

**C**VM Romani intelligerent, poetas & quid vel-  
lent, & de quibus vellent, nominatim apud  
Gracos dicere, nec in homines solum impro-  
bos maxima verborum licentia incurrere, sed pra-  
stantissimos etiam ciues frequenter versibus violare:  
ipsi 12 tabularum legibus, cum paucas res capite  
sanxissent, in his hanc quoque sanctiendam putaue-  
rant, si carmen condidisset quis, quod infamiam fa-  
ceret, iniuriamq; alteri. Ita iniurias poëtarum subie-  
ctam vitam, famamq; habere noluerunt. Et quan-  
quam antiquissimum è doctis erat genus Poëtarum  
apud Gracos: tamen Romani serius poeticam acce-  
perunt. Nam et si in originibus, solitos esse in epulis  
canere conuiuas de clarorum hominum virtutib;:  
tamen honorem huic generi non fuisse, declarat o-  
ratio Catonis, in qua obiectum, ut probrum, m. No-

B. Aug. li.  
2. de ciuit.  
dei ca.Ci. i. Tusc.  
quæstio.

biliori, quod is in Prouinciam poetas duxisset, duxerat autem Consul ille Ennium. Quo minus ergo honoris erat poetis, eo minora studia fuerunt.

Gell. li. 11. Nam si quis ante id tempus ea in re studeret, grascap. 2. sator vocabatur. Postea tamen Romani poetas magno in precio habuerunt, ut Horat. indicare videtur.  
Rhodogi. li. 7. ca. 1.

Mutauit mentem populus leuis, & calet vno  
Scribendi studio, pueri patresque seueri  
Fronde comas vincit coenant, & carmina dictant.  
Scribimus indocti doctiq[ue] poemata paſsim.

Scipio enim Africanus Ennium sic dilexit, ut non  
solūm comitem semper haberet: verum etiam sta-  
tuam in suo sepulchro poni mandaret. clarumq[ue]  
illud nomen, imò verò spolium ex tertia orbis par-  
te raptum, in cinere supremo eum poetæ titulo le-  
gi vellet. Iulius Cæsar, & Octavianus Augustus  
gloriosum in primis arbitrati sunt, si in collegium  
poetarum reciperentur. Nec malestè tulit Cæsar,  
quod in collegium ingredienti, non assurgeret Ac-  
cius, quem norat poetam esse multò præstantiorem.  
Nam Augustus quam poetarum studiosus fuerit,  
vel ex eo apparet, quod eorum om̄ium facile prin-  
cipis Vergili Maronis carmina cremari contra te-  
stamenti eius verecundiam vetuit: maiusq[ue] per hoc  
Plin. lib 7. cap. 30. vati testimonium peperit, quam si ipse sua carmina  
probauisset. Sylla etiā malum poetam præmio dignū  
iudicabat, si tamē nihil amplius scriberet. Sicut Her-  
Barbarus scribit de Nicolao PP. V. Cui cūm dicere-  
tur: esse bonos Romæ poetas, negauit esse bonos: cur  
enim inquit, ad me non veniūt, qui etiā malos hono-

ro? Vespasianus prestantes poetas vndique coemit, au-  
thore Franquillo. Claudi imperio quomodo florue-  
rit hac ars, Plinius epist. quadam ad Sociū Senetionē Blōd.li. 4.  
indicat: Magnum, inquit, prouentum poetarum hic Ro. triūp.  
azinus attulit, toto mense Aprili nullus ferè dies fuit,  
quo non recitaret aliquis, iuuat me quod vigent stu-  
dia, proferunt se ingenia hominū & ostentant. Clau-  
dium Cæsarem ferunt cùm Palatio spaciaretur, au-  
dissetq; clamorem, causam requisisse, cùmq; dictū  
esset, recitare Nouianum, subitum recitanti, inopina-  
tum q; venisse. Certabantq; carminibus poetæ in sa-  
cris Iouis Capitolini, victore squé corona siue laurea  
donabātur. Quod Traianus poetas nō honorārit tā-  
tū, sed promouerit etiā, alueritq;, refert Iuuen. sat. 7:

Est spes & ratio studiorum in Cæsare tantum,  
Solus enim tristes hacte pestate Camenæ, Respexit,  
Nemo tamen studij indignum ferre laborem  
Cogetur posthac, nec sit quicunq; canoris  
Eloquium vocale modis, laarumq; momordit.  
Hoc agite o Iuuenes circumspicit, & stimulat vos,  
Materiamq; sibi ducis indulgentia quarit.

Alexander, authore Lāpr. Virgiliū poetarū Platōnē  
vocabat, eiusdemq; imaginē cū simulachro Cicero-  
nis in secundo larario habebat. Antonius Oppianū poe-  
tā tot aureis donauit, quo versus scriberet, et post  
mortem statua honorauit, cū hoc epitaphio: Oppianus  
sum suaviloquus vates, quē crudelis atq; inhumani  
inuidia fati ante diē eripuit, quod si longius in luce  
moras dedisset, nullus mihi par in terris foret, vt ex-  
graco se trāstulisse ait Volater. Videbāt enī prudētiß,

Roma-

Romani, quod poetæ ipsorum res præclarè gestas cum decoro, in omne ævum duraturas conscribere possent: plurimumq; futuro oratori conduceret lectio poetarum. Nam & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor ab ipsis petitur, præcipueq; velut at-

Fab. li 10. trita quotidiano actu forensi ingenia, optimè talium institu. c. i. rerum blanditia reparantur. Quapropter Cicero

pro Archia Poeta: Sit meritò sanctum apud vos, inquit, humanissimos homines poetæ nomen, quod nulla unquam barbaria violauit. saxa & solitudines voce respondent, bestie sapè immanes cantu fleetuntur, & consistunt: nos institui rebus optimis non moueamur? quare suoiure noster ille Ennius sanctos appellat poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati esse videantur. Quare in qua vrbe imperatores propè armati poetarum nomen & musarum delubra coluerunt, in ea non debent rogati iudices à musarum honore & poetarum salute abhortere: præsertim cum omne olim studiū atq; omne ingenium contulerit Archias, ad populi Romani gloriam laudemq; celebrandam. Nec enim quisquam tam auersus est à musis, qui non mandari versibus eternum suorum laborum facile preconiū patiatur. &c. poetarum enim industria & clarissimorum virorum res gestas celebrari, & populi Romani nomen illustrari multis ibi exemplis, atque argumentis Cicero comprobauit. Et in oratione pro Sestio, semper se poetarum ingenia dilexiisse affirmat. Proptereaq; in coniuic; ut supra etiam dictum

**E**tum est fortium virorum opera carmine ad tibias  
cantabant, ut ad eorum imitationem iuuentutem  
alacriorem redderent. Quid hoc splendidius, quid  
etiam utilius certamine? quas Aithenas, quam scho- Li, 2.c. 1.  
lam, que alienigena studia huic exercitio prætule-  
rim? inquit Valerius: inde oriebantur Camilli, Sci-  
piones, Fabricij, Marcelli, Fabij. ac. ne singula impe-  
rij nostri lumina simul percurrendo sim longior, in-  
de cœli clarissima pars diu fulserunt Cesares. Et hinc  
est quod pueri inter honesta & liberalia studia Tra- B. Aug. 1. 2  
gœdias quoque & Comœdias discere cogebantur. de ciu.dei.

Claudio ergo Centone Appij Caci filio, & M. Sempro- Ci. 1. Tusc.  
nio Iuditano consulibus, post primum bellum Puni- Gell. li. 17.  
cum, annis ferè CCCCX. post urbem conditam, cap. vlt.  
anno antenatum Ennium, Liuius poeta Romæ fabu Blöd. li. 4.  
las primus docuit. Statimq[ue] plures in hoc studioe- Ro. triūp.  
gregie laborarunt, Ennius, Cacilius, Terentius, Pacu-  
lius, Næuius, Plautus, Lucilius, Virgilius, Ouidius,  
Persius, Iuuenalis. quiq[ue] eorum ingenia, & suc-  
cessionem his versibus comprehendit Horatius: L. 2. epi. 1.

Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerius,  
Ut critici dicunt, leuiter curare videtur  
Quò promissa cadant, & somnia Pythagorea.  
Næuius in manibus non est, & mentibus heret  
Penè recens; adeò sanctum est vetus omne poëma.  
Ambigitur quoties uter vero sit prior, aufert  
Pacunius docti famam senis, Accius alti.  
Dicitur Afrani toga conuenisse Meandro.  
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicarmi,  
Vincere Cacilius grauitate, Terentius arte.

Hos ediscit, & hos arcto stipata theatro  
Spectat Roma potens, habet hos numeratque poetas,  
Ad nostrum tempus Liui scriptoris ab aeo.

Li, I. c. 24. Næuius verò & Plautus quid in arte hac promo-  
uenda fecerint, eorum epigrammatá declarant, qua  
recitantur à Gellio.

Næuij epigramma:  
Immortales mortales si foret fas flere,  
Flerent diuæ Camenæ Neuium poetam:  
Itaque postquam est orchio traditus thesauro,  
Obliti sunt Romæ lingua latina loquier.

Plauti Epigramma:  
Postquam est morte captus Plautus,  
Comœdia luget, scena est deserta,  
Deinde risus, ludus, iocusque, & numeri:  
Innumeris simul omnes collacrymârunt.

Lucretius verò Græcorum præcepta in latinū ser-  
monem transtulisse sese affirmat:

libros sex de rerum natura. Scripsit autem  
Deniq; natura hæc rerum, ratioq; reperta est  
Nuper, & hanc primus cum primis ipse repertus  
Nunc ego sum, in patrias qui possum vertere voces.  
Nā poeticæ artis apud Romanos professores, Græco-  
rū, præcipue Homeri, cōmentarios iuuentuti ad discē-  
dum proposuisse, indicare videtur Horatius Flaccus:  
Li. 2. epi. 2. Romæ nutriti mihi contigit atq; doceri,  
Iratus Graij quantum nocuisset Achilles.

Obscenī poetę eie-  
cti, alij vē-  
rō honora ti à Rom. obscenos poetas, Romanis sapè damnasse, et vrbe ex-  
pulisse

pulisse legūtur: sic eruditos, et castos, et probos, magnis honoribus ornārūt, modò sapientes, modò diuinos eos appellantes, et morum magistros, atq; censores.

Vnde illud Horatij ad Augustum Cæsarem: Li 2.epi.1.

Os tenerum pueri balbum q; poeta figurat,  
Torquet ab obſcenis iam nunc sermonibus aurem,  
Mox etiam pectus præceptis format amicis,  
Asperitatis, & inuidia corrector, & ire

Ut verò Augustus Cæsar, & S. P. Q. R. huic utilissimæ in Republica arti fauerent, ipsaq; iuuentus eam discere curaret, à plurimis eius utilitatibus, hortari videtur.

Rectè facta refert, orientia tempora notis  
Inſtruit exemplis, in opem ſolatur & agrum.  
Castis cum pueris ignara' puella mariti  
Disceret vnde preces, vatem ni müſa dediſſet?  
Pofcit opem chorus, & preſentia numina ſentit,  
Cœleſtes implorat aquas docta prece blandus,  
Auertit morbos, metuenda pericula pellit,  
Impetrat & pacem. & locupletem frugibus annum.  
Carmine Dū ſuperi placantur, carmine manes.

Quod enim poetæ optimas res mysterijs quibusdam vulgo incognitis explicuerint, & humanae vita rationem velut fabulis expreſſerint, vel vnius Virgilij carmine demonstrari posset, niſi à doctiſſimiſ viriſ hic locus perpurgatus eſſet.

## HISTORIA.

Pontifices maximi oī res oēs singulorū annorū mādabāt literis, et ānales maximi vocabātūr.

Cicero

Cicero enim libro secundo de Oratore: Erat, inquit, historia nihil aliud quam Annalium confessio, cuius rei memoriae, retinenda causa, ab initio rerum Romanarum usque ad P. Mutilum Pontificem Maximum, res omnes singulorum annorum mandabat litteris summus Pontifex, efferebatque in album, & proponebat tabulam domi, potestas ut esset populo cognoscendi, iijq; etiam nunc annales maximi vocantur. Hanc consuetudinem scribendi multi securi sunt, qui sine ullis ornamantis monumenta solum temporum, hominum, locorum, gestarumque rerum reliquerunt, qui tamen non exornatores rerum, sed narratores fuerunt. & dum intelligiretur quid diceant, vnam dicendi laudem putabant esse breuitatem. Rursus libro 1. de legibus: Postulatur, inquit Atticus, a te iam diu, vel flagitatur potius historia, sic enim putant, te illam tractante effici posse, ut in hoc etiam genere Gracia nihil cedamus. Atque ut audias quid ego ipse sentiam, non solum mihi videris eorum studijs qui literis delectantur, sed etiam patriæ debere hoc munus, ut ea quæ salua per te est, per te eundem sit ornata. Abest enim historia literis nostris, ut et ipse intelligo, & ex te persæpe audio. Potes autem tu profectò satisfacere in ea: quippe cum sit opus, ut tibi quidem videri solet, unum hoc oratorium maximè. Quamobrem aggredere quæsumus, & sume ad hanc rē tempus, quæ est à nostris hominibus aut ignorata, aut relicta. Nam post annales Pontificum maximorum, quibus nihil potest esse iucundius, si aut ad Fabiū, aut eū qui tibi semper in ore est Catonē,

nem, aut ad Pisonem, aut ad Fannium, aut ad Ven-  
nonium venias, quamquam ex his alias alio plus ha-  
bet virium, tamen quid tam exile quam isti omnes?  
Fannij autem etate coniunctus Antipater paulo in-  
flauit vehementius, habuitque vires agrestes ille qui-  
dem atque horridas, sine nitore ac palæstra: sed ta-  
men admonere reliquos potuit, ut accuratius scribe-  
rent. Ecce autem successore huic bello Clodius,  
Asilo, nihil ad Cælium, sed potius ad antiquoru[m] lan-  
guorem atque inscitiam. Nam quid Accium me-  
morem? cuius loquacitas habet aliquid argutiaru[m],  
nec id tamen ex arguta Græcorum copia, sed ex li-  
brariolis Latinis. Sisenna eius amicus omnes adhuc  
nostros scriptores (nisi qui forte nondum adiderunt  
de quibus estimare non possumus) facile superauit.  
ut tamen in historia puerile quid consecatur. Quare  
tuum est munus, hoc à te expectatur. Cicero au-  
tem et si eo tempore historiam scribere integrum sibi  
esse negauit, eo quod præparato otio, & tempore, qui  
bus ipse tunc carebat, ea res indigeret: tamen multi  
clarissimi viri sic elaborarunt, ut hoc etiam genere  
Romani non cederent Græcis. quoniam Thucididi  
Salustium opponere non vereor, inquit Fabius, nec  
indignetur Herodotus sibi æquari T. Liuium, cùm  
in narrando miræ iucunditatis, clarissimique can-  
doris, tum in concionibus supra quam enarrari po-  
test eloquentem, ita dicuntur omnia tum rebus tu-  
verbis accommodata. Is enim Liuius hoc in gene-  
re tamen admirabilis euasit, ut ad eum lacteo eloquentia D. Hieron.  
fonte manantem, de yltimis Hispaniae, Galliarumque ad Paulin.

Li. 10. inst  
tut. ca. 1.

finibus, multi nobiles ventitarent: & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, vnius hominis fama perduceret. Pomponius etiam atticus versibus Romanam historiam, & fortium virorum res gestas sic descripsisse legitur, ut singulorum facta, magistratusque non amplius quaternis quinque versibus complectetur: ut vix credibile videatur, tantas res, tam breuiter potuisse declarari. Arianus vero historicus, qui Xenophon minor cognominabatur, Tacitus enim Romae sub Adriano docuit, & honoribus consularibus imperator ornatus est. Ad Cornelium Tacitum scribens Plinius: eius historia Auguror, inquit, nec me fallit augurium, historias tuas immortales futuras, quo magis illis inseri cunis decies pio. Recte quidem dixit Ciceroliteras posteritatis in bibliotheca esse repertas, qua subsidio obliuioni esse posset: thecis omnibus omnesque sapientissimorum hominum voces, & utilissimae reponit sima, grauiissimaque veterum exempla in tenebris iauissit, auctore Vopisco.

Blōd.li. 4  
Ro. triūp.

Proptereaque maiori in precio apud Romanos erant, amplioribusque honoribus (qui artes alunt) affiebantur annalium & historiarum, quam comœdiarum atque tragœdiarum scriptores, ut Blondus affirmat, & ipse Luuinalis poeta non diffitetur:  
Vester porro labor fœcundior historiarum Scriptores, perit hic plus temporis, atque olei plus.  
Porro historiam differre ab annalibus quidam, inquit Gellius, eo putant, quod cum vtrumque sit rerum gestarum enarratio, earum tamen propriè rerum sit historia, quibus rebus gerendis interfueritis, qui narrat. Eamque esse opinionem quorundam Verrius Flaccus

cas in libro de significatu verborum quarto refert. Ac se quidem dubitare super ea re dicit: posse autem putari non nihil esse rationis in ea opinione, quod historia Græcè significet rerum cognitionem præsentium. Sed nos audire soliti sumus, annales omnino id esse, quod historiæ sint: historias non omnino esse id quod annales: sicuti quod est homo, id necessario animal Differētia Historiæ et esse: quod est animal, non id necesse est hominem esse. annalium Ita historias quidam esse aiunt rerum gestarum vel expositionem, vel demonstrationem, vel quo alio nomine id dicendum est: annales verò cum res gestæ plurium annorum, obseruatio cuiusque anni ordine deinceps componuntur. Cum verò non per annos, sed per dies singulos res gestæ scribuntur, ea historia græco vocabulo ἐφημεριστι dicitur, & Sempronius A-sellio diarium interpretatur. Qui libro primo: Nobis ait non modo satis esse video, quod factum esset id pronunciare, sed etiam, quo consilio, quaq; ratione gesta essent demonstrare. Nam neque alacriores ad Rem publicam defendendam, neque seigniores ad rem perpetram faciundam annales libri, commouere quicquam possunt. Scribere autem bellum quo initum consule, & quomodo confectum sit, & quis triumphus introierit, exq; eo libro qua in bello gesta sint iterare, id fabulas non predicare ait: interea quid Senatus decreuerit, aut quæ lex rogatione lata sit, neg; quibus consilijs ea gesta sint iterare, id fabulas pueris est enarrare, non historias scribere, &c. Annalium Annalium verò quanta apud Romanos authoritas authoritas fuerit, vel ex eo perspicitur, quod Labeo legum & mo

Gell. li. 13. rum populi Romani iurisq; ciuilis peritissimus, D.  
cap. 12. Augusto iam principe & re publicam obtinente,  
ratum tamen, pensumque nihil habuisse refertur,  
nisi quod iustum sanctumque esse, in Romanis anti-  
quitatibus legisset. Quare eos tam frequenter v-  
surpat Cicero. Hi in varios libros, ut singula faci-  
lius inueniri possent, distributi fuisse videntur: nam  
Ennius duodecimam annalem conscripsisse legi-  
tur, & Gellius historiam quandam refert, ex libro  
II. annualium maximorum. Qui etiam non so-  
lum res gestas Romanorum comprehendebant, ve-  
rumentiam exterarum gentium, claros item viros,  
tam Gracos quam Latinos, qui vel imperio vel inge-  
nio floruerant: id enim non obscurè ex Gellio colligi-  
tur. Cum ergò prater annales summorum' pon-  
tificum, aliorum quoque scriptorum historias habe-  
rent Romani, historiarum quoque professores insti-  
tuerunt, ut iuuentutem multarum rerum exemplis  
imperio dignam redderent, & ad immortalis gloriae  
(quam bonos viros semper comitari ex historia ap-  
paret) virtutumque studia excitarent, metuq; infa-  
miae & suppliciorum à vitis deterrerent. Nam de  
Claudij Imperatoris historiarum libris, quod in Athe-  
Trāquillus  
Volaterra.  
nus. &c. nō Romano per singulos annos prælecti siue recita-  
ti fuerint, scriptum reperitur. Et cornelij Taciti hi-  
storia ne interiret, Tacitus imperator per singulos an-  
nos decies scribi, & in omnes bibliothecas reponi ius-  
sit, ut in vita eius scribit Vopiscus, quam doctissimi  
viri cum aliorum historicorum libris, diligenter ac-  
curateq; enarrabant.

## RHETORICA.

Inter reliquas Græcorum doctrinas, præcipue rhetoricas, eleganter ornataq; dicendi artem, mirifice semper Romani coluerunt. M. enim Cicero in Bruto suo testatur, in florentissima Athenarum vrbe natam & altam esse eloquentiam, quæ post omnes peragrârit insulas, atq; in urbem Romam velut proprium domicilium immigrârit. Ac multos quidem ab vrbe condita disertos semper viros extitisse demonstrat. L. enim Brutus ciuitatem perpetuo dominatu liberatam magistratus anuis legibus et iudicis deuinxit, M. Valerius, cum plebs secessisset, sedauit discordias. A. Claudius ab inclinata fere Pyrrhi pace reuocauit: quæ certè sine diserta oratione persuaderi non potuissent. Quem tamen extet, inquit, memoriaq; proditum sit, eloquentem fuisse, & ita esse habitum, primus fuit M. Cornelius Cethegus, cuius eloquentiae author fuit Q. Ennius. Hunc ergo plurimi sibi imitabantur, ut iam eloquentes perfectique oratores & haberentur & essent. id enim indicat Cicero libro primo Tusculanarum questionum: Nos oratorem celeriter complexi sumus, nec eum prius eruditum, aptum tam ad dicendum, post autem eruditum. Et libro primo de oratore: Post auditis Oratoribus Græcis, cognitisq; eorum literis, & adhibitis doctoribus, incredibili quodam nostri homines dicendi studio flagrauerunt: excitabat enim eos magnitudo, varietas, multitudoque in omni genere causarum. Cum

itaq<sub>3</sub> eam ad permouendos hominum animos, & in quamcunque sententiam transformandos utilissimam potentissimamque esse perspicerent, plurimi eam vel honoris & gloriae, vel præsidij & questus causa diligentissime sectabantur: quippe qua egregie instructos ciues ex infima fortuna in ordinem senatorium & supremos in republica Romana honores concendiisse videbant. Filii quoque suis hunc certissimum honoris aditum patefacturi, præceptis & legibus comprehensam artem, doctissimos viros profiteri voluerunt. Antonius enim Gniphō in domo Cæsarē eam tradidisse legitur, quem inter alios multos clarissimos viros, M. etiam Cicero audiuerit.

De optimo illo T. Castritio, qui & hac arte, & le-

Gell. li. 13.

cap. 20.

etissimis moribus discipulos inbuebat, apud Anulum Gellium videre est. Mitileneus ille Potamon sub Tiberio docuit. Eiusdem professor artis Romæ fuit Taccianus Hæresiarcha. Diuus quoque noster Augustinus sex integros annos publicè priuatimque docuit, ut Volaterranus scribit, & ipse libro quinto Confessionum fatetur. Doctissimus ille Victorinus A-

Aug. li. 8.  
cōfess.c. 2.

Hieron. & fer, quod diu gloriosè docuerat, in foro Traiano Trithe. statuam accepit. Ipse autem Cicero scriptum re-

Libro de liquit, quod duorum clarissimorum oratorum in-

claris ora- ter se contrarias orationes sic conuerterit, expresse-

ritque, virtutibus omnibus, id est, sententij & figu-

ris, rerumque ordine, ut regula essent hominibus la-

Demosth. & Aeschin,

tinis atticè, hoc est, optimè dicendi. Vespasianus

intelligit. imperator primus Gracis Latinisque oratoribus an-

nia centena constituit: ea auxit Antoninus Pius, qui

per

per omnes etiam prouincias rhetoribus honores & salario constituit, authore Capitolino. Fabius verò primus publicam rhetoricae scholam tenuit sub Domitiano, & è fisco salaryum accepit, inquit Erphordius. Iam verò Romani pueros, quos Oratores fieri cupiebant, ad eum praeceptorem ducebant, qui tum princeps in foro appareret, à cuius latere ne latum quidem vnguem, ut Cicero loquitur, discedere licet: arte verò iam cognita primum peroratuos, viri consulares honoris gratia in forum perducebāt.

Quanquam aliquando urbe per Senatus consultū rhetores electi fuerunt. quod apud Gellium his verbis recitat: C. Fannio Strabone, M. Valerio Messala, consulibus. S. C. de philosophis & rhetoribus latini factum est. M. Pomponius prætor Senatum consuluit, quod verba facta sint de philosophis et rhetoribus: de ea re ita cesserūt, ut M. Pomponius animaduerteret, curaretq; vti e republ. fideq; sua videretur, vti Romæ ne esset. Aliquot deinde annos post id S. C. Cn. Domit. Enobarb. et L. Crass. cœsores, de cœrcēdis rhetoribus latinis ita edixerūt. Renūciatū est nobis, esse homines qui nouū genus discipline instituerint, ad quos iuuētus in ludū cōueniat, eos sibi nō imposuisse Latinos rhetores, ibi q; homines adolescētulos stoto die desidere. Maiores nostri q; liberos suos discere, & quos in ludos itare velle instituerūt, hac noua quæ præter cōsuetudinē morem q; maiorum fiunt, neque placet, neq; recta videntur: quapropter & h̄s qui eos ludos habēt, et qui eō venire cōsueuerunt, visū est faciundū, ut ostēderemus nostrā sententiā, nobis nō plācere.

Cic. in Lç.

Rhetores  
Roma pul  
si.Gell. li. 15.  
cap. ii.

Huius verò rationem reddit ipse Crassus apud ci-  
ceronem, libro tertio de oratore: Verborum, inquit,  
eligendorum collocandorumqüe facilis èstratio, rerū  
est sylua magna, quam cùm Græci iam non tenerent,  
ob eamqüe causam iuuentus nostra dedisceret penè  
discendo, etiam Latini, si dñs placet, hoc biennio ma-  
gistri dicendi extiterunt, quos ego censor edicto  
meo sustuleram, non quò. (vt nescio quos dicere aie-  
bant) acui ingenia adolescentium nollem, sed con-  
tra ingenia obtundi nolui, corroborari impudentiā.  
Nam apud Græcos cuiusmodi esset, videbam tamen  
esse aliquam doctrinam, præter hanc exercitationē  
lingue, & humanitatem dignam scientia: hos verò  
nouos magistros nihil intelligebam posse docere, nisi  
vt audirent: quod etiam cum bonis coniunctum per  
seipsum est magnoperè fugiendum. Hoc cùm vnum  
traderetur, & impudentiæ ludus esset, puta i esse cē-  
soris, ne longius id serperet prouidere. Cornelius  
quoque Tacitus solam linguam discipulorum eos  
exercuisse scribit, bonarum artium, & virtutum  
studijs neglectis, ipsamqüe eloquentiam velut expul-  
sam regno, quæ olim omnium artium domina erat,  
tunc sine virtute, sine honore quasi inanem verborū  
strepitum, & tanquam vnam è viliissimis artificijs  
tradidisse, vt obfutura reipublicæ sapissimè, profatu-  
ra verò nunquam videretur. Nam veram Rheto-  
ricen exercere, nunquam Romæ prohibitum fuisse,  
ex Suetonio scribit Polidorus. Quanimirūm cum  
bonis honestisq; studijs coniuncta, sic armarentur,  
vt non oppugnarent patriam, sed propugnarent.

Manut.

Manutius tamen affirmat; nec ante secundum bellū Punicum quando liberæ adhuc contiones, populiq;<sub>z</sub> tanta potestas non erat, nec post dominationem Cæsaris, cùm vniuersa potestas translata erat ad vnū, magnopere Rhetoricē Romæ floruisse. Et Fabius Quintilianus eloquendi rationem nouissimè reper-tam, paucisq;<sub>z</sub> tentatam, sese ingressum ait.

Proce. lib.  
12.

## D E G R A M M A - tica.

**Q**uoniam nullo modo ferendi sunt, authore Fa-bio, qui grammaticam vt tenuem ac ieunā cauillantur, quippe sine qua ad aliarum artium atque scientiarum solidam perfectamq;<sub>z</sub> cogni-tionem perueniri non potest, omnisq;<sub>z</sub> labor, & om-ne studium nisi super ea construatur necessariò corruat: iccirco cùm Romani aliarum omnium ferè ar-tium studia sibi proposuissent, hanc, qua reliquarū fundamentum & ianua est, negligere noluerunt.

Nam et si apud priscos ea Romanos nullo in precio fu-isse legitur: tamen cùm Crates Attali regis legatus inter secundum & tertium bellum Punicum, per to-tum legationis tempus singulis diebus Rome doceret, ipsis quoque Romanis author fuit, vt ad grammati-ca studium ex ardescerent, scholamq;<sub>z</sub> institueret, ybi tam necessaria ad philosophiam via traderetur. Strabo enim & Volaterranus authores sunt, quod Aristodemus cùm Magni Pompei filios erudiret Ro-mæ, grammaticæ etiam schola præfuerit, omnibus-q;<sub>z</sub> ea in re cumulate satisfecerit, manè Rheticam,

L 5 meri-

meridiè Grammaticam professus. Cæcilius verò Epi  
rota, libertus Attici equitis Romani, primus Virgi  
lium & poëtas nouos interpretatus esse legitur: hinc  
enim est ille Domitij Marsi versus:

Epirota tenellorum nutricula vatum.

*Gell. li. 18. cap. 7.* Timagenes Alexandrinus sub Pompeio Romanum à  
Gabinio captiuus ductus, & à Fausto Sylla filio em-  
ptus, Grammaticam professus est usque ad Augustū,  
quia Cæcilius propter nimiam in dicendo libertatem,  
& arrogantiam Grammatica schola exciderat. Do-  
mitius ille qui, quod esset morosior ac intractabili-  
or insanus cognominabatur, celebris Romæ Gram-  
maticus fuit, eundemq; doctissimus ille Phauorinus  
consulere non erubuit. Scaurinum celeberrimum  
Grammaticum præceptorem Romæ habuit Alexan-  
der Seuerus, authore Lampridio. Appion sub Tibe-  
rio & Claudio Theoni in schola grammatica succes-  
sit. quando & Palemon floruit, qui secum natas, se-  
cumq; interitus bonas literas affirmare, ut scri-  
bit Volaterranus, audebat.

*Li. 18. c. 6.* Helius autem Melissus summi quidem loci Romæ  
inter sui temporis grammaticos extitit, sed maior  
erat in literis iactantia & σοφίεια quam ope-  
*Li. 19. c. 8.* ra, inquit Gellius. Frontonem verò cornelium nun-  
quam se audiuisse scribit, quin rediret longè & do-  
ctior & cultior. De duorum nobilium Romæ  
*Li. 14. ca. 5.* grammaticorum disputatione, vtrum vir egregi an-  
potius vir egregie dicendū esset, apud eundē Gell. vi  
*Li. 6. ca. 6.* dere est. Gellius enim & didicit Grammaticā Romæ, et  
*et li. 2. c. 3.* crebrò inter grammaticos versatus, eorum pralecti-  
ones

enes contentionesque audiuit: viditque librum se-  
cundum Aeneados mira vetustatis, emptum in Sigil-  
larijs aureis viginti, qui ipsius Virgilij fuisse crede-  
batur. Valerius Probus priuatim grammaticam Volaterra,  
docuisse videtur, nec enim plures quam quatuor aut lib. 18.  
quinque discipulos admisit, quibus pomeridianis ho-  
ris praelegeret, reliquum tempus studio & medita-  
tioni, vt apparet, tribuens: nam & magnam syluam  
obseruationum antiquarum reliquit. Salustianum  
illud, satis eloquentia, sapientia parum, antequam Gell.lib. 1:  
vita decederet sic legit: Satis loquentia, sapientia pa- ca. 15.  
rum, quod loquentia nouatori verborum Salustio  
egregie congrueret, eloquentia cum sapientia mini-  
mè conueniret. Video etiam eius grammaticam,  
& de occulta literarum significatione librum cita-  
ri, quæ mihi tamen adhuc videre non contigit. Phi- Volaterra.  
loxenus Alexandrinus scripsit Romæ de monosyllba lib. 18.  
bis, de Gracismo, & generibus linguarum. Verum  
his de rebus qui plura scire desiderat, eum ad Suetonij librum de claris grammaticis, Fabium Quinti-  
lianum, ceterosque authores, qui ex professo hunc  
locum perpurgarunt, remitto. Doctissimus tamen  
ille Chrysoloras, cuius grammatica circumfertur,  
quique literas Græcas in Italiam reduxit, minimè gra-  
to lectori prætereundus est.

## DE GYMNASIIS RO- manis.

Postquam igitur Romani & imperio, & sapi-  
entia, & opibus, earumque rerum quæ vulgo  
putan-

putantur amplissime, gloria abundabant, varia celeberrima gymnasia erexerunt, ubi bona litera atque liberales artes, quae ad Rem publicam recte gubernandam in primis necessariae sunt, traderentur. Celebris enim ea academia fuisse reperitur, 700 annos ante Christi nativitatem.

Regula monacho- Et D. Hieronymus ante sua tempora Romæ insignia gymnasia extitisse indicat. In Museo siue Atheneo omnia doctrinæ studia florebant. Quo Alexander Seuerus imperator audiendorum Græcorum & Latinorum Rhetorum & poetarum causa sèpè processit, authore Læpridio. Gordianus Cesar in Atheneo Romæ magna cum laude controuersias declamauit, teste Volaterthropo.

Lib. 23 an- rano. claudius imperator Græcas scripsit historias, inquit Suetonius, θύγετικῶν XX, χαρχιδονικῶν VIII : quarum causa veteri Alexandriae

Sueton. in Museo additum ex ipsius nomine, institutumq; ut Claudio.

quotannis in altero θύγετικῶν libri, in altero, χαρχιδονικῶν diebus statutis velut in auditorio recitarentur toti à singulis per vices. Et Volaterra-

Li. 12. geo- graphie. nus: Erat item Romæ atheneum, ad Alexandrinæ musæi emulationem à Claudio principe institutū, ubi historiae ab eo editæ quotannis recitarentur: quo & Adrianus ipse quandoq; conuenit, audiendorum poetarum & oratorum gratia. De eodem intelligitur hoc beati Hieronymi verbum ad Paulam

Procœm. & Eustochium. Omisæ apostolicorum simplicitate, & puritate verborum, quasi ad Atheneum & ad Auditoria conuenit, ut plausus circumstantium suscitentur. Hoc post, collegium Sapientiae fuit appellatum

appellatum. Aliaqz multa ab imperatoribus, & à S. P. Q. Romano, quæ ad retinenda & promouenda literarum studia pertinebant, instituta fuerunt. Et quanquam aliquando Musæ perturbabantur, haud diu tamen post, adiutore Deo, & meliorum Principum fauore ac studio, restorescebant.

Suetonius

I. Caesar, liberalium artium professores ut maiori cum voluptate, diligentia, & fructu docerent, caterique studiosi adolescentes ut libenter urbem apeterent, incolerentqz, ciuitate donabat. Augu- Iulius Soli  
sti vero casaris imperio quiescentibus armis, & ac- nus poly-  
quisita tandem pace, ingenia hominum atqz libe- hist. cap. 2.  
rales artes floruerunt. Qui etsi propter maximam VrspergE.  
annonæ caritatem omnes peregrinos atque exterros in chroni-  
vrbe ejiciebat: tamen bonarum artium professores & studiosos permanere voluit. Si quis filius-  
familias viaticum suum, aut studiorum neruum, L. Cū fili-  
inconsideratè alicui, quando Romæ studiorum cau- us familiás  
sa degebat, mutuo dedisset, ei ex sententia Sceuolæ ff. de rebus  
extraordinario iudicio subueniebatur. Ipsi quoque creditis.  
agere licebat absente patre. Præterea Romanæ ff. de iudi-  
academia professores, iure, à muneribus ciuilibus eijs.  
& tutela excusantur, ac si in patria sua docerent.  
Quo pertinet hoc Vlpiani: Romæ philosophantem L. Sed et  
cum salario vel sine salario, remissionē habere pro- reprobari  
mulgatū est à D D. Vero & Antonino, ita ac si in Ȑ finali ff.  
propria patria doceret. Quibus promulgationibus de excusa-  
posest quis illam rationem adducere, quoniam in tuto.  
regia vrbe, quæ & habetur & est communis patria,  
decenter utilem seipsum præbens, non minus quam  
in

in propria patria inimunitate fruetur. Legum vero Doctores in aliquo præsidatu docentes, remissionem non habebunt: Romæ autem & à tutela & à

**H**Item maior 70. annis Institut. cod. cura remittuntur. Quod his verbis in Institutib[us] repetit Iustinianus: Romæ Grammatici, Rethores, Medici, & qui in patria has artes exercent, & intra numerum sunt: à tutela & cura habent vaccinationem. Porro saluberrima Theodosij constitutio, de alendis professoribus Rhetorica tribus, grammaticis decem, quinque dialecticis, duobus iurisconsultis, & uno profundo philosopho, & de promouēdis

**C.** de studiis literarum, de q[uo]d officio tam professorū quam auditorum, ac de gymnasij ip[s]is: in codice Iustiniani reperitur, & alibi à me est producta, omniumq[ue] in manibus versatur. Extat quoq[ue] præclara Valen-

**L. i. C.** The tiniani, Valētis, & Gratiani sanctio, ad Olybrium odos. de P. V. in codice Theodosiano: Quicunque ad urbem

discendi cupiditate veniunt, primitus ad magistrū census prouincialium iudicum, à quibus copia est dāda veniundi, eiusmodi literas proferant, vt oppida hominum, & natales, & merita expressa teneantur. Deinde vt in primo statim profiteantur introitu, quibus potissimum studijs operam nauare propontant. Tertiō, vt hospitia eorum solicite censualium nōrit officium, quo ei rei impartiant curam, quā se asseruerint expetisse. Idem immineant censuales, vt singuli eorum tales se in conuentibus præbeat, quales esse debent, qui turpem in honestamque famam, & consociationes (quas proximas esse putamus criminibus) astiment fugiendas: néue spectacu-

la frequentius adeant, aut appetant vulgo in-  
tempestiuia conuiuia. Quin etiam tribuimus po-  
testatem, vt si quis de his non ita in vrbe se gesserit,  
quemadmodum liberalium rerum dignitas poscit,  
publicè verberibus adfectus, statimque nauigio su-  
perpositus, abiiciatur vrbe, domumque redeat. Ad Valer. lib.  
bc, ex omnium gentium, quas bello superarant, flo 2. cap. 1.  
rentissimis academij, artes, viros, libros, Romam  
transferebant, vt ea omnibus præclaris & liberalibus Adrianus  
studij ornatißima haberetur, atque adeò sola in vr- studia sapi-  
be floreret. Iccircd vniuerso ferè orbi suam religi- entie Athé-  
onem, & leges, atque linguam obtrudebant: nec cui- nis Româ  
quā aliter quam latine, & more patrio responde- transtulit  
bant, nec aliter dicentes audiebant. primusque phordio.  
Molo, Ciceronis præceptor, in Senatu Gracè auditus  
fuit. Et Claudius imperator egregium quendam Sueton. &  
Græca Prouincia principem, Latini sermonis igna- Blöd.li. 4.  
rum, albō iudicū erafisse, atque in peregrinatu rede  
gisse legitur. Latini vero & Romani sermonis periti,  
atque Romanis moribus pditi incredibiliter honorabā  
tur. Ut ipsi quoque Atheniē. Romam aliquot pueros do  
ciles mitterent, qui eorū linguā & disciplinas per-  
ciperent, reliquisque in patria sua traderent. Qua-  
propter lingua Latina, & Romanorum religio, ar-  
tes, & doctrina, per vniuersum terrarum orbem di-  
spertita est. Peculiares etiam pro puellis scholæ ha  
bebantur. Nihilque in ea vrbe literis & eruditione  
præstantius erat. Etsi paulatim neglectæ fuerunt: do  
nec eorum Pontifices, christi Iesu vicarij, eas summo  
studio, & indefesso labore resuscitarent. Nam  
Vrbanus

Urbanus P.P. 4 doctissimum illum & ornatisimum virum Thomam Aquinatem euocauit, qui omnibus Nauclerus dignitatibus honoribusque contemptis, ad instaurā Pl. tina. dam ornandamque istam academiam se totum con-

uerit: & multa praeclara in diuinam & humanā philosophiam commentaria, hortatu Pontificis Ma-

Cap. 2. de priuilegijs in 6. ximi, reliquit. Innocentius 4 rescripsit: Cūm de diuersis mundi partibus multi confluant ad sedem apostolicam quasi matrem, nos ad communem tam

ipsorum quam aliorum omnium commodum & profectum, paterna solicitudine intendentes, vt sit ijs mora huiusmodi fructuosa, prouidimus, quod ibidem decateroregatur & vigeat studium iuris diuini & humani, canonici videlicet & ciuilis. Vnde volimus & statuimus, vt studentes in scholis ipsis, penes sedem eandem talibus omnino priuilegijs, libertatibus, & immunitatibus gaudeant, quibus gaudent studentes in scholis vbi generale regitur studium, ac recipiant integrē prouentus suos ecclesiasticos sicut illi. Clemens V. in concilio Viennensi decreuit, vt Romā, & vbi cunque Romanam curiam residere contingeret, Hebraicæ, Arabicæ, Chaldaicæ linguae professores haberentur. Eugenius 4.

1 de magistris. doctorum hominum mirificus cultor, multas in Europa academias instaurauit, omniaque gymnasialiterarum quam diligentissime fouit, maxime Romanum, ad quod omne genus literaturæ adhibuit.

Platina. Praeclarum illud, & vero Christi vicario dignum opus, Nicolaus V. diligenter promouit, & per eius industriam Romana puritas, & bona litera in lucem reductæ

reducta sunt: Vnde Perottus: Quæ causa est, quod  
in præsens ita vigeant literarum studia, & tot se  
ingenia proferant, atque ostentent? profecto quia  
te principem habent Nicolae V. Pontifex Maxime,  
qui ut es in omni doctrinarum genere excellens, ita  
doctos & studiosos omnes sustentas, suscipis, fo-  
nes, amplecteris. Quando enim memoriae proditu  
est, in tanta veneratione literas, & literatos viros  
habitos fuisse, quanto hoc tempore habentur? quo  
vel primi abs te, vel soli honorantur. Quamobrem  
omnes iam spe præmij gloriaeq[ue] erecti, ad studia li-  
terarum incumbunt, & prosua quisque facultate  
aut componunt aliquid nouum, aut Gracum trans-  
ferunt, multi etiam vetera, & iam absoleta, & ferè  
deperdita conquirunt. Quæ fusiū à Sabellico, in  
libro, qui Latinae linguae reparatio inscribitur, à Vo-  
laterrano libro 21 Anthrop. & à Syluio in Europa  
sua edisseruntur. Vbi & Syluius miratur, cur solū  
Blondum virum doctissimum neglexerit: putatq[ue]  
factum propterea, quod raro extollant P[ontifices], qui  
decessoribus suis chari fuerint: amarat enim illum  
Eugenius III. Quocirca tali epitaphio illum Ponti-  
ficem honorarunt:

Hic sita sunt Quinti Nicolai pontificis ossa,

Aurea qui dederat secula Roma tibi.

Consilio illustris, virtute illustrior omni,

Excoluit doctos, doctior ipse, viros.

Attica Romanae complura volumina linguae

Prodidit, en tumulo fundite thura sacro.

Nam breui tempore per illum bona literæ suo nitoris

sic restituta fuerunt, ut Angelus Politianus, vir ap-  
primè eruditus, meritò affirmaret: *Quid mirum si  
nos Latini olim Græcorum literis eruditi, nunc Græ-  
ciam velut anum atque effætam viciissim suas doce-  
amus literas?* Leo X. bonarum literarum patro-  
nus & fautor maximus, egregijs impendjs in urbe  
accersiuit, qui linguas & politiorem literaturam, sa-  
cramque Theologiam interpretarentur: quarum pa-  
trocinio orthodoxa religio, & vera sapientia contra  
hæreses, quæ tunc exoriebantur, à viris doctissimis  
defenderetur. Vnam eius epistolam vnde hoc aperte  
cognoscatur, ascribam.

LEO PP. X. MARCO MA-  
suro Cretensi.

**C**Vm magnoperè cupiam Græcorum sermo-  
nem, & Græcas disciplinas, iam propè abo-  
litas, atque deperditas restituere, & quantū  
in me posatum est, consulere bonis artibus, explora-  
tumque habeam & præstanti te doctrina, & iudi-  
cio eſe præditum singulari: mando tibi, vt suscipias  
curam diligentem adducendi ad nos è Gracia de-  
cem, vel duodecim, aut sanè quot voles ipse, libera-  
lis ingenij indolisque pueros, vnde Latinis hominibus  
lingua eius verus germanusque vsus, recta cognitio,  
& tanquam seminarium quoddam bonorum stu-  
diorum commodè confici & comparari possit. Qua-  
de re Ioannes Lascarus, vir propter suas virtutes,  
& multam in ys literis doctrinam mihi valde charus,  
scribet ad te pluribus verbis. Te vero, pro tua veteri  
in

in me obseruantia, quæ opus esse ad eorum studiorū rationem, & hanc rem quam paro, cognoueris, sanè confido summa diligentia curaturum. Dat. oct.  
Id. Aug. M. D. XIII. annoprimo Roma. Iulius III. collegium Germanicum instituisse fertur, vbi Pontificis & cardinalium munificentia Germani aliquot adolescentes gratis alerentur, qui pietate & bonis literis instructi, patriam & ciues suos ad ecclesiam catholicam reducerent. Quod collegium hodie floret, ciuiusq[ue] cura & gubernatio dominis desocietate Iesu est demandata. Sunt præterea duopræcipua Romæ gymnasia, quorum hoc Sapientiæ vocatur: ab Alexandro VI. sic instauratum & datus, ut honestè omnium artium professores alere posset. In quo omne disciplinarum genus, variaq[ue] linguae & viris sapientissimis publicè traduntur: ac tam in sacra Theologia, quam utroque iure, & medicina, atque humanioribus literis honores scholastici conferuntur. Ante & post prælectiones studiosi in porticu inuicem acutè disputant, sæpè etiam in ipsis professores, ut & in reliquis ferè Italiæ academijs obseruatur. Id Pius V, ad ecclesiæ catholicae & bonarum literarum instaurationem natus, atq[ue] a Domino deo singulariter electus, Pontifex Optimus & doctissimus, hactenùs augere & exornare laborat. Alterum gymnasium est Societatis Iesu, quod velut in duas scholas diuisum est, quarum altera est illorū qui 18 annū excesserunt, altera vero eius seminariū: altera Theologia & philosophia, rhetorica & humanitatis altera. Prior Parthenia dicitur: habetq[ue]

180 ACADEM. ORB. CHRIST.  
pro insigni Theologiam in templo sedentem, cui genibus innixa astant, Physica cum globo terræ, & Mathematica cum orbe cœlesti, hac interiecta sententia: Leges impone subactis. Eius Rector antequam magistratum illum deponat (est autem is trimestrus) propositas theses publicè defendere cogitur: & tunc presidet reuerendissimus D. Otto Truchses, Cardinalis Augustanus, &c.

PERQVAM HONESTVM  
semper fuit, Romæ vel docu-  
isse, vel studuisse.

**S**Ic ut olim honestissimum erat Athenis operam literis dedisse, ita postquam ex Aegypto et Gracia Musæ Romam immigrarant, inter celebria, maximeq[ue] honorata ponebatur, si quis romæ bonas literas docuisset, percepissetq[ue]. Quare clarissimis tunc philosophis ex Aegypto, & Gracia, atque Tharso abundabat Roma, teste Strabone. Et Porphyrius apostata è Tyro Romam ad Plotinum insignem in ista academia professorem venisse legitur. Seuerumq[ue] imperatorem ex Africa Romam, bonorum studiorum gratia, venisse, scribit Spartianus. T. Liuius quam multos ex remotissimis provincijs attraxerit, & quam celebres in omni artium genere doctores ea semper habuerit, suprà est de singulis declaratum. Nec frustrà est, quod uterque Aegesippus li. i. ca. 38. Herodis regis filius Romæ Gracis Latinisq[ue] literis fuit eruditus. Aurelius noster Augustinus professio-

nis causa Romam venit, & Alipius ut ius ciuile ad- Li. 5. cōfes  
discret. D. quoque Hieronymus Romæ docuit, et sionū. c. 8.  
iussu Damasi Papæ psalterium correxit: Rūsticique & li. 6. c. 8.  
matrem laudat, quod filium literas, & grauitate  
Romanam discere coēgisset. S. Germanus Antisio-  
dorensis Episcopus, qui asinum & vitulum resus-  
citasse legitur, Romæ iurisprudentiae operam dedit.  
Ac, ut paucis dicam, nobilissimi quique ex omnibus  
provincijs, Romam pietatis & sapientiae studio, pro-  
ficicebantur. Quippe vbi Petri apostolorum prin-  
cipis cathedra, religionis catholica arx & domicili-  
um, Christi vicarius, & totius ecclesie Pontifex Ma-  
ximus, preciosissimæ SS. reliquie, summum totius  
orbis tribunal, admiranda veterum imperatorū  
monumenta, p̄iissimi & sapientissimi viri, & deni-  
que, quid non? habebatur. Ut non immerito Cæ-  
lius Rhodoginus Zachariam Rhodoginum fælicem  
esse dicat, quod ipsi in suprema & omnium celeber-  
rima academia Romana profiteri contigisset: atq;  
ex loco celerrimo autoritatem caperet. Ideoq;  
rex Catholicus Philippus II, cum anno superiori  
seuerissimo edicto prohiberet, ne quis ex provincijs suis Belgicis ad alias academias atque scholas  
studiorum gratia, quam imperio suo subiectas,  
proficeretur, Romanam, communē omnium pa-  
triam, bonorumque studiorum matrem solummo-  
dō excepit.

182 ACADEM. ORB. CHRIST.  
DE BIBLIOTHECIS  
Roman.

**Q**via perspiciebant Romani, quod absque libris bona litera conseruari, & ad posteros recte transmitti non poterant: eorum quoq<sub>3</sub> curam suscepereunt. Id quod vel ex Sibyllinis antiquissimis libris apparet, de quorum aduentu atque præstantia, custodiaque diligenti, Aulus Gellius scribit: Attic c.19. In antiquis annalibus memoria super Sibyllinis libris hæc prodita est: anus hospita atq<sub>3</sub> incognita ad Tarquinium Superbum Regem adiit, nouem libros ferens, quos esse dicebat diuina oracula, eos velle dixit venundare. Tarquinius pretium percunctatus est: mulier nimium atque immensum poposcit. rex, quasi anus etate desiperet, risit. Tum illa foculum coram eo cum igni apposuit, & tres libros ex nouem deurit: & ecquid reliquos sex eodem pretio emere vellet, regem interrogauit. Sed enim Tarquinius multò id risit magis, dixitque anum iam proculdubio delirare. mulier ibidem statim tres libros alios exu<sup>s</sup>it, & id ipsum placide deuuo rogauit, tres reliquos eodem illo pretio emat. Tarquinius ore iam serio, atque attentiore animo fit: eam constantiam confidentiamque non insuper habendam intelligit, & tres reliquos libros mercatur nihil minore precio, quam quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio digressam, postea nusquam loci visam constitit. Libri tres in sacrarium conditi Sibyllini appellati

pellati. Ad eos quasi ad oraculum 15 viri adeunt, cùm Dij immortales publicè consulendi sunt.

Lactantius Firmianus decem Sibyllas, egregi-  
as vates, fuisse probat, earumqz septimam cu-  
mæam nouem istos libros Romam ad Tarquinium pris-  
cum, & non Superbum attulisse ait, & pro ijs trecen-  
tos Philippeos postulasse: eosdemqz libros sacros occul-  
tari solitos, nec ab yllo, præter 15 viros, inspectos, cùm  
reliquarum Sibyllarum carmina & haberentur vul-  
go, & ferrentur. Pulchra extat apud Vopiscum Ful-  
uij Sabini oratio: Referimus ad vos P. C. Potificum  
suggestionem, & Aureliani principis literas, qui-  
bus iubetur, vt inspiciantur fatales libri, quibus spes Vopis. in vi-  
belli terminandi sacrato Deorum imperio contine-  
tur. Scitis enim ipsi, quotiescunque grauior ali-  
quis extitit motus, eos semper inspectos, neque priùs  
mala publica esse finita, quam ex ijs sacrificiorum  
processit authoritas. Literæ verò Aureliani tales  
erant: Miror vos P. C. tam diu de aperiendis Sibyl-  
linis dubitasse libris, proinde quasi in Christianorum  
ecclesia, non in templo Deorum omnium tractare-  
tis. Agite igitur & castimonia pontificum, & cere-  
monijs solennibus iuuate principem publica necessi-  
tate laborantem, inspiciantur libri, quæ facienda  
fuerint celebrentur. Eodem pertinet hoc Iulij  
Capitolini in Galieno: Pax Deum quæsita in-  
spectis libris Sibyllinis, factumque Ioui salutari, vt  
præceptum fuerat, sacrificium: nam pestilentia tan-  
ta extiterat Romæ, et in Achaicis urbibus, vt uno  
die quinque millia hominum pari mōrbo interirēt.

Solinus po  
lyhist.c. 8.  
Li. 2 Ro. an  
tiquitatum  
ca. 10.

Ilos igitur libros, quando periculosa erant tempo-  
ra, Romani Pontifices ad Cornelium vsque Syl-  
lam consuluerunt: tunc autem cum Capitolio, igne  
perierunt, teste Iulio Solino. Nam in templo Io-  
uis Capitolini sub terra, in arca lapidea à custodi-  
bus decem conseruabantur, ut refert Marlianus.

Tandem restituto Capitolio, missi sunt legati Ery-  
thras, qui conquisita Sibyllæ carmina, circa mille  
Romam reportarunt, quæ crebrò citat Lactantius.

Lactat.li. 1  
ca. 6, et de suscep-  
ira dei, ca.  
22.

Tandem Augustus cùm Pontificatum maximum  
ferebat, supra duo millia contractos vndiq;  
cremauit: ac solos rētinuit Sibyllinos, hos quoque  
delectu habito, condiditq; duobus forulis aureatis  
sub Palatini Apollinis bāsi. Iulius Cæsar Græcas  
& Latinas bibliothecas extruendi curam M. Var-

Vtrūq; scri-  
bit Sueton.  
in Iulio.

roni dedit: Augustus autem Pompeio Marco. Ad  
hac, Augustus in Palatio Latinam Grecamq; bib-  
liothecam ex Apollinis Thuscianici colossi ære nobis-

Marlia. li.  
3. cap. 5.  
Marlia. lib.  
6, cap. 2.  
Alexa. lib.  
2, ca. 3.  
Blōd. li. 4.

lissimo instituit atq; exornauit. De Pauli Aemy-  
lij, & Octaviae Augusti sororis bibliothecis, Marlia-  
nus & Volaterranus scripserunt. Primus autem  
Pysistratus tyrannus Athenis omnium disciplinarū

libros publicè legendos posuit: Romæ verò Asnius  
Lucius Sylla egregiam illam Apeliconis  
bibliothecam, quæ Aristotelis & Theophrasti li-

bros continebat, Romam transtulisse fertur, cùm  
Corne. Ta  
citus li. 15.  
annalium.

Athenarum vrbe potitus esset. Verūm Neronis  
imperio tot victorijs quæsita opes, tot præstantissimi  
libri

libri, & celebrium ingeniorum monumenta, grauis-  
simo & perniciosissimo incendio perierunt: vt nulla  
ratione sit admirandum, quod veteri historia care-  
amus. Nec enim vlla ferè optimarum rerum me-  
moria superesset, nisi posteriores imperatores & ma-  
gistratus tantis curis, sumptibusque tantis, per viros  
doctos maximo studio & labore restituissent. Ve-  
spasianus enim Capitolij restitutionem aggressus, Sueton. in  
ruderibus purgandis primus manus admovit, & suo vita  
collo quedam extulit, ærearumque tabularum tria  
millia, que simul conflagraverant, restituenda susce-  
pit, vndique inuestigatis exemplaribus. Instru-  
mentum imperij pulcherrimum ac vetustissimum  
confecit, quo continebantur penè ab exordio urbis  
Senatus consulta, plebiscita de societate, & fœdere, ac  
privilegio cuiuscunq; concessis. Domitiauus quoq;  
bibliothecas incendio absumptas impensisq; re-  
parauit, exemplaribus vndique petitis, missisque Su etonius  
Alexandriam qui describerent, emendarentque.

Vlpinus quoque Traianus nouas bibliothecas extru-  
xit, vt author est Dion. Et Gellius in bibliotheca  
templi Traiani se literis operam dedisse ait. In bib-  
lioteca Vlpia à Traiano, siue vt multis videtur, A-  
driano, instituta, libri lintei afferuabantur. quod  
Flavius Vopiscus in Aureliano his verbis declarat:  
Quæ omnia ex libris linteis, in quibus ipse quotidi-  
ana sua scribi præceperat, pro tua sedulitate condic-  
ces. Curabo autem, vt tibi ex Vlpia bibliotheca libri  
lintei proferantur. Et quibusdam interiectis: Inue-  
ni nuper in Vlpia bibliotheca inter linteos libros epi-

pistolam diui Valeriani. Qui autem linteis libri  
 fuerint, explicat Blondus: Plinius dicit palmarum  
 Blōd.li. 4 folijs primò scriptitatum, inde quarundam arborū  
 Ro. triūp. libris, poste à publica monumenta plumbeis monumē  
 tis, mox priuata linteis confici cœpta aut ceris.  
 Chartasque pargamum dedisse, & papyrum à ciuitate eius nominis circa Babylonem habitam. Librorum autem linteorum, in quibus annalia essent notata, Liuius sèpè mentionem habet. continebantur etiam in hac Vlpia bibliotheca libri Elephantini, de quibus Vopiscus in Tacito: Habet in bibliotheca Vlpia in armario sexto librum Elephantinum, in quo hoc Senatus consultum perscriptum est, cui Tacitus ipse manus sua subscripsit. Nam diu S.C.  
 Marl.li. 5. qua ad principes pertinebant in libris Elephantinis  
 cap.16. scribebantur. Etsi Elephantinis libris XXXV. Po.  
 Blōd. li. 5. Romani tribus etiam continebantur, ut Marlianus  
 & Blondus testantur. Virunque breuiter expressit  
 Li 5.c. 20. Marlianus: In thermis Diocletianis Vlpia bibliotheca ab Adriano, vel ut alijs volunt, à Traiano èdetrās  
 lata fuit, in qua libri linteis elephantiniqüe, principum gesta, Senatus consulta, authore Pollione con-  
 Li.13. c.18. scripta erant. Porrò Tiberiana bibliotheca me-  
 minit Gellius, qui ea usus fuit. Et Vopiscus in Pro-  
 bo: Vsus, inquit, sum præcipue libris ex bibliotheca  
 Vlpia, etate mea in thermis Diocletianis, item ex do-  
 Li.16.ca.8. mo Tiberiana. Pacis etiam bibliotheca mentio fit  
     apud Gellium. Erat quoque Tiburti in templo Her-  
 Li.19.ca.5. culis bibliotheca, Gelli tempore satis instructa. M. enim Fulvius Herculem musarum ducem in Gra-  
     cia

tia celebrari audiens, Herculī Musarum templū Marlia. li.  
posuit: et omnium Camenarum simulachra Romā<sup>6. cap 4.</sup>  
transtulit, ac sub fortissimi numinis tutela conse-  
crauit, vt mutuis auxilijs iuuarentur, quies Musa-<sup>Blōd.li. 4.</sup>  
rum Herculis defensione, & virtus Herculis voce  
Musarum. Quapropter veteres Herculī & Mu-  
sis simul sacrificabant. Gordiani imperatoris hēc  
præcipua laus fuit, quod ad sexaginta duo millia li-  
brorum in bibliotheca habuisse dicitur. Praeterea  
est illa Valentianī, valentis, & Gratiani consti-  
tutio ad Clearchum P. v. Antiquarios ad biblio-  
thecæ codices componendos, vel pro vetustate repa-  
randos, quatuor Græcos, & tres Latinos, scribendi liberalib.  
peritos legi iubemus, quibus de caducis popularibus,  
& ipsi enim videntur ē populo, competentes impar-  
tiantur annonæ, ad eiusdem bibliothecæ custodiam  
conditionalibus, & requirendis, & protinus ap-  
ponendis.

Iam verò egregiam illam Romanorum impera-  
torum erga bonas literas, & lectissimos libros cu-  
ram, Pontifices Maximi nequaquam neglexerunt:  
sed partim nouas bibliothecas instituerunt, partim  
quoque veteres restituere, augere, atque exornare  
stuauerunt. Nam Hilarius I. duas bibliothecas  
reliquisse legitur. Bibliothecam S. Petri restituit Zā<sup>Platina.</sup>  
charias I. Nicolaus v. per vniuersam ferè Europā  
misit viros in omni artium genere præstantissimos, Platina &  
qui veterum scriptorum libros conquirerent, resti-<sup>Volater.</sup>  
tuerētque, & quinque ducatorum millia promisit,  
qui D. Matthai apostoli Euangelium Hebraicum  
adferret

adferret. Sicut Leo X. Ioannem Lascarum in Turciam misit, qui excusis omnibus ibi bibliothecis, Romanam repleteuit. Pius I I. bonas artes, quae in tantum splendorem ipsum euexerant, & doctissimas bibliothecas, vnde tantam eruditionem hauserat, neglexisse credendus est? minimè hercule nam libros teste Platina, plus quam saphiros & smaragdos cum

Onuphrius  
in vita.

rare solebat. Sixtus IIII bibliothecam Palatinam in Vaticano toto terrarum orbe celebrem, aduectis ex omni Europa libris, construxit, certosque prouertus vnde custodes & librarij Latini, Graci, Hæbraici, menstrua salaria quibus alii possent, haberent, libriq; aliij emerentur, assignauit. Quod ipsius epiphium simulacro eius in Palatina bibliotheca ascriptum confirmat:

Templa, domum expositis, vicos, fora, mœnia, portes,  
Virgineam Triujs quod repararis aquam,  
Prisca licet nautis statuas dare commoda portus,  
Et vaticanum cingere Sixte iugum:

Volaterra.  
li. 2. Anthropol.

Plus tamen vrbs debet, nam quæ squallore latebat

Cernitur in celebri bibliotheca loco.

Etsi volaterranus vaticanæ bibliothecæ institutionem Nicolao v. tribuere videtur, qui & præter cætera veterum scriptorum monumenta eam conseruare ait, Iamblici libros de Pythagoreis cum Simplicij commentarijs: Aeti quoque hæretici libros de medicina: Agathia veterum poetarum epigrāmata Graeca: Iustiniani principis historiam, & Apollonij librum de comicis figuris. Procopij opus quod àvēdola inscripsit, quo Iustinianus vna cum uxore grauitate

uite perstringitur. Necnon Arriani historici, qui minor Xenophon cognominabatur, volumina duo, quorum prius Epicteti philosophi doctrinam, posteriorius historiam Alexandri Magni complectatur. Postremò Symonis Metaphrastæ commentarios de vita sanctorum, & opera D. Thomæ Aquinatis, è latino sermone transfusa in gracum per Demetrium Cydonium Theßalonicensem. Quanquam ergo Vaticana bibliotheca à multis Pontificibus aucta, ornataquæ, & infinitis lectissimis preciosissimisque libris referta erat: tamen quando Borbonius Caroli V Romanorum imperatoris tempore urbem diripiebat, plurimum & ipsa detrimenti accepit. Sed tanto diligentius à posterioribus Pontificibus, atq; Cardinalibus restituta, quanto diligentiorem bonarum literarum in Republica christiana curam gerere supremum magistratum oportere, propter incredibilem earum utilitatem, intelligebant. Ac longo tempore in necessarios Reipublicæ usus clarissimæ veterum scriptorum & doctissimorum hominum lucubrationes conquisitæ, & incorruptè hactenus conservatae, superioribus annis ad iuuandam ecclesiam Dei, multorumque studia promouendum in lucem prodierunt. Pius enim P.P. IIII officinam libris sanctorum patrum rectè imprimendis instituit, accito Paulo Manutio Aldi filio, viro tum in ea facultate, tum omnibus ferè bonis artibus claro, qui ei muneri typographicō præsset. Nam quæ in supremam totius orbis bibliothecam fideliter deposita erant, omnium maximè incorrupta & pura esse semper credita fuerunt.

Onuphri.

fuerunt. quod vel Athanasij p̄yssimi & vndequaq;<sub>z</sub>

Nicenę si doctissimi patris, ceterorumque Episcoporum Aegy dei cōfessi pti epistola ad Marcum Pontificem declarat, qua ca onē Romę nones concilij Niceni corruptos perditosq; ex Ro fuisse repo mana potissimum bibliotheca repetere voluerunt. sitā, scribit Basil. epist.

82. p̄hesini ab h̄ereticis deprauati, verum sese purumq;<sub>z</sub> descriptum, Anastasio Episcopo Antiocheno ex Ro mana bibliotheca transmittere scribit. Ne dicam quod plurimi recentiores, qui in repurgandis veterum scriptis nuper pulchre laborauerunt, editionis suæ puram veritatem persuasuri, cùm Vaticano vel Romano exemplari sese contulisse affirment. Quod enim veteres Romanitabulis, quæ leges, historiam, acta publica, foedera, ritus sacros, & veterum legislatorum decretā, continebant, publicos probatosq;<sub>z</sub> custodes ordinārint, ne quid fraudis in re tam ar

Li. 2. ca. 9. dua fieret, scribit Marrianus. Et quod ipsi scribæ, custodiae, & curatubarum, sub Censorum im Demagist. perio fuerint, author est Fenestella. M. etiam Ci-

Ro. ca. 17. ro & veteres Romanos diligenter id curasse, & posteriores cùm negligenter, grauiSSima in totam Rē publicam mala importâsse demonstrat, libro de legibus tertio: Legum, inquit, custodiam nullam habemus, itaque hæ leges sunt quas apparitores nostri volunt, à librarijs petimus, publicis literis consignata memoriam publicam nullam habemus. Græci hoc diligentius, apud quos νομοφύλακες creantur. Nec hi solū literas, nam id quidem etiam apud maiores nostros erat, sed etiam facta hominum obserua bant,

bant, ad legesque reuocabant. Gregorius Magnus  
 varias etiam suo tempore bibliothecas Romae exti- Li. 7. epist.  
 tisse affirmat, epistola quadam ad Eulogium Alexandri-  
 drinum: Præter illa, inquit, quæ in Eusebij Casarien-  
 sis libris de gestis sanctorum martyrum cõtinentur,  
 nulla in archiuo huius ecclesiæ nostræ, vel in Roma-  
 næ vrbis bibliothecis, esse cognoui, nisi pauca quædā  
 in vnius codicis volumine collecta. Beatus etiam Hie-  
 ronymus epistola ad Fabiolam, Tertulliani librum  
 de vestibus Aaron (quem ip[s]i videre non contigerat)  
 in bibliothecis Romanis, propter celebritatem vrbis,  
 reperiri credit. Raphael Volaterranus libro se xto  
 geographia, viginti quatuor Romæ bibliothecas ex-  
 titisse refert, inter quas præcipua fuerint Palatina  
 & Vlpia.

## BONONIENSIS ACA- DEMIA.

**Q**uanquam inter historiarum scriptores ferè conuenit, quod Bononiensis académia & ve-  
 tusta sit, & à Theodosio Romanorum impe-  
 ratore fundata: tamē quo vel domini et saluatoris no-  
 stri Iesu Christi, vel imperij sui anno, eā instituerit,  
 nō satis inter authores cōuenit, sed variae atque discre-  
 pantes sententiæ reperiuntur. Cuius quidem diuersi-  
 tatis cause hinc originem traxisse videntur, quod nō  
 vnuis Theodosius Romanum imperium gubernarit.  
 Inde enim alij longè maiores perniciosioresque er-  
 rores extiterunt: vel quia varias mutationes  
 tam ipsa vrbis, quam vniuersitas perpessa est.

Certè

Auth. ha-  
bi. C. ne fi-  
lius pio pa-  
tre.

Certè Baldus iurisconsultorum columen, mille an-  
nos ante suam etatem floruisse ait. Et Glossa in  
verbo Bononiae, clementina i. de magist. Hoc, in-  
quit, cōstat, quod Bononiensis Academia habuit pri-  
uilegia studij à Theodosio, de minore tamen intelli-  
go, qui regnare cœpit, prout ex chronicis, quæ veri-  
ora puto, percipio anno domini CCCCXXV, &  
regnauit annis XXVI I, quo tamen anno hac con-  
cesserit non percipio, &c. Idquæ ex hoc publico re-  
scripto colligitur: Ne in æ artes, cunctarumq; dis-  
ciplinarum dogmata depereant, cum mores, sani-  
tas, militia, cæteraquæ id genus, optimis doctrinis  
gubernentur: nos Theodosius, De gratia Romano-  
rum imperator Augustus, commoditate ac fertili-  
tate loci capti, quinque ac viginti mensium pensa-  
to consilio, in dignitatibus nostræ solio sedentes, ge-  
nerali Christianorum conuocato concilio, summo Pô  
tifice Cælestino, Cardinalibus XII. Archiepiscopis,  
Episcopisq; innumeris, alijsquæ in varijs dignitati-  
bus constitutis principibus, ac ducibus Christianis,  
Balduino quoque Flandrensi, & Gualtero picta-  
uensi comitibus legatis, quorum alter Ludouici Frâ-  
ciae, alter Philippi Angliae Regum, illis arduis nego-  
tijs addictis vices gessere: sedente etiam centum Se-  
natorum collegio: Bononiam omnium scientiarum  
fontem, arcanorum nostrorum apiarium, perennē  
studij sedem, fore hac inuiolabili indulgentia decer-  
nimus. Volentes insuper, ut omnes sententia à iu-  
dicibus, qui in alma hac ciuitate per quinquenniū  
saltē non studuerint, latae, nullæ panitū existant.

Et

Et si quis ad magistratus promotus dignitatem, ab alio quam ab Archidiacono Bononiensi librum magistrale suscepere, quanquam id quarumlibet facultatum periti praestiterint, approbauerint, eum auctoritate nostra omni dignitate priuamus. Si quis vero scholasticos ad studium hoc eentes, abeunt resque ausu temerario offenderit, capite puniatur. Hoc ni preses exequatur, eadem illum poena affici iubemus. Huius autem sacre cōstitutionis exemplar, Bulla aurea maiestatis nostra munitum, manuque Ciceronis curiae nostra Notarij scriptum, ad perpetuam rei memoriam, Petronio Episcopo Bononiensi, ex Cesarum Constantinopolitanorum sanguine orto, idem summis precibus efflagitanti, ac procuranti, gubernandum custodiendum omnibus viribus exequendum tradimus ac concedimus. Roma in Capitolio. Anno dominicae nativitatis CCCC  
 XXIII. die IX. Maij. Vnde institutio, & maiestas, atque reuerentia academiae Bononiensis aperie colligitur. Hinc AZO: Bononia, inquit, legaliū C. de studiorum semper monarchiam tenuit. Petrus An dijs. choranus veram studiorum matrem esse dicit. Glos Proe. li. 6. sa vero L. final. C. de testa legum nutrice appellat. Et glossa proe. lib. decretalium, ea quae istic praecipiuntur, Bononiensiisque academiæ alumnis inscribuntur, omnes alias vniuersitates obseruare debere confirmat. Quia, ait, studium quod est Bononiæ, communius et generalius est, præcipue in utroq; iure, & ibi quasi de omnibus partibus mundi sunt studentes: ideo potius Bononiæ diriguntur, & ita omnes

N tenentur

tenantur hanc compilationem obseruare, quæ nec possent, nec debent singulorum auribus intimari.

Hinc Gregorius. P P IX. suos Decretalium epistolarum libros, Bonifacius VIII. librum sextum, & Ioannis XXII. librum clementinarum academiae Bononiensi inscripserunt. Clemens V. in concilio Vienensis decreuit, ut præter omnium liberalium artium

Clemēt. i. studia, Hæbraica, Arabica, & Chaldaea lingua publicè traherentur. Sed non nihil ut appareat collapsam academiam Carolus Magnus sic instaurauit, ut

quibusdā eruditis viris nō tā ornāsse, & promouisse, quam instituisse credatur. Paulatimq; , ut sit, summorū pontificū & imperatorū munificentia, ita excreuit, ut bonorum studiorum mater & parens appelletur: atque hoc ipsum nomen suum non iam amplius ab authore, ut Cato scribit, nec à bonitate & natura loci, sed ab optimarum artium studijs, retinere videatur. Nam glossa in clement. i. de magistris : Dicitur, inquit, Bononia quasi super omnia bona, vel bonorum notitia nimis amabilis. Ut autem

Barthol. § Iurisprudentia Bononiæ publicè tradatur, ex Theodoro autem dosij & Lotharij imperatorum priuilegio accepit. tria ff.

Etsi Fredericus imperator, quod contra ipsum Romanæ & apostolicæ sedi adhaerenter, plurimum ipsi academiae detrimenti attulisse legitur: & studio si quando Martinus pontifex in Bononienses seuerius animaduerterat, alio atq; alio dilapsi reperiuntur. Vnde Blondus: Matrem studiorum Bononiam tam paucis nunc ornari eleganter doctis, nullus mirabitur, qui meminerit (quod cum horrore dicimus)

ciuiles

ciuiles discordias plures ferro per etatem nostram Bononiae abstulisse præstantes ciues, his quos nunc ipsa, & duæ similes in Italia habeant ciuitates. &c. Eugenius tamen IV, Nicolaus V, & Leo XI egregie eam restituerunt. Quod etsi multis argumentis confirmari posset: tamen solius Leonis epistolam breuiter ascribendam putavi.

## LEO PP. X.

Magistratui Bononiae, Polæ Episcopo.

**D**ederunt ad nos literas illi, qui isto in oppido publicè bonas literas profinentur, mores & consuetudines illo in ludo constitutas, magna ex parte remitti & negligi: sic ut neq; horæ profitendi, neque conuentus differentium, neque magistrorum immunitas, atque comitia haberis solita, custodiuntur. eam ego rem vt debui a grè moleste que tuli, qui ludum istum esse quam ornatisimum cupio. Mando igitur tibi, vt omnibus professoribus impieres, vt leges atq; consuetudines vsque quaque tueantur: nihilq; prætermittant eorum, quem tum fieri assolent, tum discipulorum utilitatem, atque commoda continent: qui non fecerit, ei salarium auferri, & in ærarium inferri iubeto. Datum VIII. Kal. Decemb. anno primo, Roma. Constantinopolit. Patriarcha Bessarion, vetutissimum Bononiense gymnasium negligentia & seditionibus ciuium pene intermissum & collapsum, non modo adificijs, verum etiam institutis & melioribus salaryjs instaurauit Platina in ac restituit. Adolescentes ad studia literarum in panegyric

citabat, proposita præmij aique honoris spe, multos etiam ob inopiam à studijs defecturos, liberalitate

Li. i. deglo & munificentia sua iuuuit retinuitq;. Hieronymus ergò Osorius ingenij excolendi gratia Bononi- am potissimum se venisse scribit, quia ex multorum sermone didicerat, nullam Italæ ciuitatem esse cū Bononia, literarum gloria, comparandam. Florens enim, inquit, ibi multi doctrinis Gracis & Latinis e- rudit, multi in omni philosophia genere excellentes, multi præterea dicendi facultate præstantes, & in omni liberali doctrina summa cum laude versati. quid dicam de vtriusque iuris studio? cùm illud constet Bononienses Iurisconsultos omnibus, qui se huic grauiſſime disciplina dediderunt, admirabile ſemper acuminis & prudentiae lumen prætuliffe.

Nec mirum videri debet, si tanta loci celebritate co- moti adolescentes, vndique Bononiae conueniant, ad animum clarissimis disciplinis excolendum: cùm in ea constitutum esse videatur, egregium quoddam eruditionis & sapientiae domicilium. Laonicus quoque Chalcocondilas: Bononia opibus & reliqua fœlicitate præcipuis Italiae vrbibus non cedit, litera- rum verò studijs superat. Et Ventura cæcus: Bono- nia bonarum artium parens & altrix, quo non Ita- liæ modò gentes, sed etiam externæ confluunt na- ones, tanquam ad scientiarum diuersorium, &c. Nam clarissimi hic ſemper viri extiterunt, qui tam iuriſprudentiam quam reliquas liberales artes fi- deliter profiterentur, & doctissimis commentarijs illuſtrarent. Ioannes enim Andreæ, qui fons cano- num

num, & dubiorum interpres à plerisque iuri/consult.  
 vocatur, docuit, & peste mortuus est. Deinde  
 Cynus Pistoriensis ipsius Ioannis Andreae familiaris. Azonis tē-  
 AZO etiam vas & lucerna iuris, cùm gloriose profi- pore decē  
 teretur, Innocentium Pontificem Romanum audi- millia studi  
 ditorem habuit, & celeberrimā illam summam iu- osorū Bo-  
 ris conscripsit. Bartolus quoque, iuris consultorū non ieiunio  
 decus, anno etatis sua XX. pro Licentia gradu repe frid.  
 tūt, & anno XXI. doct̄or creatus est. vt ipse testatur  
 in L. quidam cùm filium π de verb. obligat. Atque  
 in eandem L. repetit Iason. Idqū factum in Bald. in L.  
 vigilia apostolorū Petri & Pauli anno salutis 1388. vnicā C. Si  
 Accursius celeberrimus ille Iuris c. quadragenarius quacunq;  
 huic disciplinæ operam dare cœpit, & breui tem- pr̄editus  
 pore tantum profecit, vt omnes longè superaret:  
 cumqū dua hactenū inter Iuris consultos sectæ &  
 hereses essent, ipse omnes in vnam scholā reduceret.  
 Marius quoque Socinus tanta cum gloria pr̄fuit,  
 vt iuris monarcha vulgo diceretur: & discipuli in  
 eo naturam auaram fuisse affirmarent, quòd tam  
 insigni ingenio, tam paruum, tam turpe corporisculū  
 dedisset. Salicetus verò (reliquo enim enumera-  
 re non est necesse) vt nouos in Iustineanum Codicē  
 commentarios scriberet, tali visione diuinitus se im-  
 pulsū narrat: Cùm aliquando necessarijs studijs,  
 alijsqū curis vacuus esset, in museo suo cœlestem  
 quandam vocem audiuit: surge, surge, tandem cui-  
 gila. cumqū respexisset, apparuit ei formosissima  
 quædam Regina, qua in manu dextera Iustineanū  
 codicem, sinistra verò sceptrum tenebat, veneran-

dusque veterum iurisconsultorum cœtus sequebatur.  
Hi primò quidem reginam hanc, ipsam legem esse a-  
iebant, deinde sua scripta vñacum legibus, recenti-  
orum imperitia & fraude corrumpi querebantur.  
Oportere ergo ipsum, qui id solus pro dignitate factu-  
rus crederetur, veterum commentaria restituere, et  
noua ex virginis huius mandato conscribere. Pro-  
mittebant etiam se eum adiutare, assidueque vna-  
scribere velle, quo circā animum ad scribendum ap-  
pulit. De aliarum doctrinarum professoribus, pre-  
stantissimis viris, de commoditate loci, benuolo ci-  
uium in studiosos animo, atque priuilegijs, honori-  
busue, nihil in præsens vacat dicere. Id saltem præ-  
ca Bononi. tereundum non est, quod S. P. Q. R. quadraginta  
propemodū coronarum millia singulis annis in  
suos professores exponere prædicatur.

In Fratrum Prædicatorum collegio, instructissi-  
mae bibliothecam esse ferunt, qua inter cetera pre-  
ciosissima monumenta, biblia Esdrae contineantur.  
Quanquam igitur Bononiensis academia, bonorum  
studiorum vera mater, Pontificum Maximorum, im-  
peratorum, & principum munificentia ad summum  
splendorem excreuerat: tamen Carolus ille Quintus  
R.O. imperator, ad bene merendū de Republica Chri-  
stiana natus princeps, cum à Clemente pontifice ibi  
coronaretur, optimis eam priuilegijs, ne quicquam  
eius gloriae deesse videretur, ornauit. Et Pius PP. IIII.  
scholas, quibus Sapientiae professores Bononiae do-  
cent, magnificentissime refecit. Pius etiam V.  
nihil prorsus quod ad eius splendorem pertineat, præ-  
termis-

termisſurus creditur : quippe cùm in hac academias diu philosophicis & theologicis studijs operam dederit.

## FERRARIENSIS.

Lib. 21 an-  
throp.

**R**Aphael Volaterranus: Bartholomaeus, inquit, Salicetus anno M C C C X V I . ab Alberto Ferrariae principe accessitus, yti nouam in ea ciuitate scholam auspicaretur. Quam à Bonifacio VIII. confirmatam , illustrissimi Estenses principes, proegregia sua in bonas artes literatosqüe viros voluntate, mirificè exornarunt. Vnde Angelus Aretinus celeberrimus iuris consultus: Cùm bonarum artium & præclararum disciplinarum primum gymnasium in hanc tuam fœlicem , & inclytam urbem reuocasses, non fama nostra, que tenuis admodum & exigua est , sed tua potius probitate , & erga studiosos homines singulari benevolentia motus , quod studio & diligentia effeceris, vt huc conducerer , & ego aperte intellexi , & tateri omnes facile perspicere potuerunt. Quare mecum hæc ipse cogitans , quòd à tanto talique principe , in quo lumen omne probitatis virtutisqüe relucet , ad legendi officium fuerim accessitus: ingratum esse videretur , si non aliquo modo animus in te meus , hoc est , Angeli Aretini fides in illustrissimam Estensem domum . atque incredibilis in te obseruantia & deuotio innotesceret. Nam quemadmodum tu primus extitisti , qui his temporibus in Ferraria florentissima

Proœ. Institut. im  
perial.

vrbē, primum literarum gymnasium iam pridem  
intermissū, rursūs iustituisti: sic nostrum opus pri-  
ma legum cunabula explicans, tibi deuotum esse o-  
portet, &c. Quocirca Leander Albertus sic paula-  
tim academiam auctam ornatamque scribit, vt vel  
inter praecipuas Italiæ meritò referri queat. Do-  
ctissimi enim semper Ferrariæ professores extitèrē.  
Angelus nimirūm Aretinus, vt ex proœmio institu-  
tionū, & quos autem, de bonor. posseſſ. et §. im-  
possibilis, de hæred. instituend. apparet. Felinus  
quoqz, Sandeus Iuris Canonici interpres, vt in cap.  
Rudolphus extat de rescript. fatetur. Andreas Alcia-  
tus, Guarinus Veronensis, Theodorus Gaza, Cali-  
us Calcagninus, cui Rhodoginus librum 24. lecti-  
onum antiquarum inscripsit. Baptista Guarinus,  
& Nicolaus Leonicenus doctissimi Petri Bembi  
præceptor, & propterea Leonis X. potificis Maximi  
amicus, quod ex hac epistola cognoscitur:

## LEO PP. X.

Nicolao Leoniceno.

**T**E & amaui profecto omni tempore, multi-  
plicemque & excellentem in optimarum ar-  
tium studijs doctrinam tuam magni, vt de-  
bui, feci: & nunc etiam Petri Bembi scriba à latinis  
mei (qui te mirificè diligit, & Ferrariæ in prædomi-  
natu patris sui admodum adolescens cùm esset, de  
tuopleno fonte hausisse se præcepta philosophiae dicti-  
tat, riuulumque duxisse ) apud me habito multa  
cum

cum tua laude sermone facile adducor, vt ad priorē  
meam in te benevolentiam magno addito cumulo  
vnicē te complectar & prosequar, cupidusqūe sim  
ornandi tui meritis, & præmījs, & laudibus. Id te  
scire volui, vt si quid esset in quatibī vñsui & ornamē  
to esse posset amor erga te meus, consideres te à me  
omnia que velles posse consequi. Datum IIII.  
Non. April. anno tertio Roma. Tantoqūe maiori  
amore hanc academiam prosequi debemus: quantō  
plures viros Germanos erudiuit, qui omne doctrinā  
referrent. Inter quos profectō minimè postremum  
locum obtinet Rodolphus Agricola, philoso-  
phus, rhetor, poëta, & theologus, celeberrimus. Ioan-  
nes etiam Cochleus sacra theologia doctor crea-  
tus est.

### FLORENTINA.

**S**vnt eruditū quidam scriptores, qui Florenti-  
am vnam ex 12. vetustissimis Ianigenarū colo-  
nījs, quæ primō bonas artes in Italiam introdn Li. 21. au-  
xerunt, esse affirmant. Et Raphael Volaterranus: throp.  
Ex illo, inquit, tempore, quo literæ tot barbarorum  
procellis ab Italia migrauerunt, nulla gens prior,  
quam florentina, hunc Ausoniæ honorem restituit,  
&c. Nam clarissimus ille Cosmus Medices ex me-  
dia Gracia, alijsqūe Prouincij doctos viros magnis  
præmījs euocauit, qui studia literarum à superio-  
rum temporum barbarie, quæ iam pridem omnes  
artes liberales inquinauerat, vindicarent. Hetrū-  
riaqz populi se ad politiorem literaturam refer-  
N S rent,

202 ACADEM. ORB. CHRIST.  
rent, quæ quidem per multas iam ætates, ob perpe-  
tua bella, quibus Italia vexata erat, obsoleuerat:  
Vnde M. Ficinus ad Laurentium Medicem:

Magnus Cosmus Senatusc. pater patriæ, quo tem-  
pore concilium inter Græcos & Latinos sub Eugenio  
Florentiæ tractabatur, philosophum Græcum Gemi-  
stum Plethonem, quasi Platonem alterum, de Plato-  
nicis mysterijs disputantem frequenter audiuit: è cu-  
ius ore feruenti sic animatus est, vt inde academiam  
quandam alta mente conciperet, oportuno primum  
tempore pariturus.

Quanto studio Laurentius præclaram Cosmi aui-  
sui, erga bonas artes voluntatem promouerit, ex hac  
epistola colligitur:

## M. FIČINVS LAVRENTIO

Medici viro magnanimo S. D.

Diuites alij fermè omnes ministros alunt, tu  
sacerdotes musarum nutris. Perge precor mihi  
Laurenti, nam illi voluptatum seruie uadet,  
ut verò Musarum deliciae, summus musarum sacer-  
dos. Homerus in Italiam te duce venit, quiq[ue]  
hactenùs circumuagus & mendicus fuit, tandem a-  
pud te dulce hospitium apertum reperit. Nutris do-  
mi Homericum illum adolescentem Angelum politi-  
anum, qui Græcam Homeri personam latinis colori-  
bus exprimat. Exprimit iam, atque, id quod mirum  
est in tam tenera ætate, ita exprimit, vt nisi quis Gra-  
cū fuisse Homerū nouerit, dubitaturus sit, vt et natu-  
ralis, & vter pictus Homerus. Delectare ihs pictorib.  
Medices, vt cœpisti, nū cœteri pictores, parietes ad i-

pus

pus ornant, hi verò in eū habitatores illustrat. Vale.

Nam Ioannē Argyropilū eloquētia et philosophia  
studij sclarū hominē, iā à Cosmo auo spe liberalioris  
stipendij Byzantio euocatū, domi apud se habuit, à  
quō Peripateticorū præcepta hauriret. Marsiliū Fici  
nū, veteris academie instauratore, et philosophorū  
tunc principē, Demetriū Chalcondilā, ricū, &c. do- Volater. li.  
ctissimos viros, Florentiā cōduxit. Angelo politiano s. geogra.  
sumptus, otiū, & libros præbebat, vt ipse in miscella- scribit, Lau  
neis fatetur. Vnde illud Barbatī ad Leon. X. Pōt. Ma- rentiū Flo  
ximū: Medicū familiæ debetur, quicquid Gracarū li- rētiq. Gr̄. cas literas  
terarum adhuc extat, quarum nullū vestigium re- restituisse.  
liquū esset, nisi Laurentius pater tuus, vir nunq̄ satis  
laudatus, nō priuati ciuis, sed sūmi, optimi q̄, impera-  
toris opus executus, eas è Turcorū manibus vindicas-  
set, grādi pposita pecunia, vt boni authores, qui impi  
iſsimæ gētis armis oppressi, inter cadauera vrbiū iace-  
bāt, pdirent in luce, & Florentiæ et per totā Italiaā, et  
quām latè christianorū imperiū patet, semina omni-  
um liberalium ariū, omniumq̄ virtutū propagare  
tur, quando in Gr̄cia, vbi diu floruerat, tāto christi-  
ani nominis hostiū incēdio deuastata, & ad sterilem  
quendā literarū squalore deducta, amplius germina-  
re nō possent. Ioannes quoq; Iucūdus Veronēsis p̄fati-  
one in Iuliū C̄s. ad Iulianū Medice: Laurētius pa-  
ter tuus enixē id egit, vt eius beneficentia ex fœda  
illa proximorum seculorū barbarie in eū, in quo nūc  
sunt gradum, tam Latinæ quām Gr̄ce literæ pro-  
uecta esse videantur. Frater verò ita literatos omnes  
semper amplexus est, vt nō immerito spes ea evata  
videatur

videatur, quæ nunc iam in omnium animis insedit, eo ad summum Pontificatus culmen enecto, nō Christianam modò Rempublicam fœlicem futuram, sed & bonas omnes literas, quæ inquis his temporibus propè exaruerant, tam fœliciter prouecturum, ut omne præteriorum annorum incommodum sarcitur. Ut meritò hæc vrbs non solum apud Italiam principes gentesq; verum etiam externos, ob ingenia alumnorum summa, negociationem, & opes magna semper existimatione fuerit, authore Leandro. Ea enim, paucis quibusdam exceptis, Italiam vrbs nobilissima, florentissima, amoenissimaq; habet, teste Chalcocondila: eiusdemq; ciues ingenio & acuminè præcellunt. Vnde Io. Iouianus Pontanus: Florentinorum nomen per orbem terrarum latè clarū est, non tam rebus gestis, quām gentis ipsius solertia, & vrbis magnificentia. Genus hominum acutum & graue, bonarumq; artium studiosum. Quorū propria laus est, & peculiare meritum, quod latinas literas, penè ab interitu vindicarint, dum & ipsi latinis ac gracis literis dant operam, & illarum studiosos ad se accersitos salarijs, præmijs, honoribus, sequuntur. Vrbs ipsa paulatim à paruis obscurisq; initij creuit, quā quidem artium plurimarū, quas ea gens aut ipsa inuenit, aut ab alijs inuentas perfectit, frequentia mirum in modum auxit, locupletauitq;. Et hinc est, quod non modò Itali, verum etiam peregrini Florentiam studiorum causa longis sèpè itineribus, veniunt. Paulus enim PP. III. vel Onuphrius ex Romana academia ybi clarissimum illum Pon-  
 ponium

ponium Latum audiuerat, Florentiam proficisci voluit, ut in celeberrima Laurentij Medicis schola, ubi tunc præstantissimam Græcarum quam Latinarum literarum professores erant, omnibus ferè liberalibus disciplinis imbueretur. Quid multi huic Germani venerint, ex hac Mars. Ficini epistola ad Ludouicū Nauclerum & Ioannem Phorcensem colligitur:

Scribitis ad nos, vestroque nomine Germania principes Florentiam adolescentes erudiendos tanquam ad academiam mittere: sed ea interim elegantia scribitis, ut non ad academiam filios, imo ex academia mittere videamini, atque apud exter as nationes perquirere vobis iam domesticam disciplinam. Quæ rerum viciſſitudo est? quantumuis insolentes per rigore more sophistarum, aliena temere profitetur: tamē vos modestissimi viri vel propria more Socratico difitemini, hoc præceteris admirandi quod quam curiosè multi lapillos terræ visceribus recōditos perscruntur, tam accuratè vos cœlestem sapientiæ splendorum vbique gentium persequamini. Quamobrem incredibili quodam amore erga vos affecti, adolescentium vestrorum curam pia mente suscepimus, & in primis insigni pietate hospiti cōmendauimus, dabisque operam indies, ut ager natura fertilis, frugem quandoque proferat felicissimam. Vos igitur bono animo estote, & principibus vestris nomine nostro respondete, magnanimum Laurentium Medicem, cui & ipsi clientes sumus, adolescentium praudentiam libentissime suscepisse. Valete.

Nec artibus tantummodo Florentiam florentissimā esse.

esse, verum etiam acutissimos ibi & humaniissimos  
cines reperiri, omniumque Italiae urbium commodissi-  
mè & incorruptissimè loqui, probat Ioannes Cas.

## BIBLIOTHECA FLO- rentina.

**S**icut clarissimus ille Laurentius Medices, Cos-  
mi in ornanda vniuersitate Florentina studiū  
diligenter imitatus est: sic in bibliotheca instru-  
enda nihil prorsus de ea remisit. Nam vt Cosmus  
postquam urbem suam optimis artibus impletam,  
pulcherrimè exornasset, ad cœnobium D. Marci  
Li. 5 histo. pulcherrimam bibliothecam erexit: ita Ioannes Mi-  
Florent. chael Brutus, in eo Laurentium auo suo Cosmo pra-  
ferendum ait, quod ille aliorum causa, hic sui etiam  
Quod Lau- optimarum artium studiosus, locupletissimam sibi  
rentius pa- bibliothecam comparavit. Inter eos vero, quorum  
ter suus Io- annē Lasca opera ea instruenda vtebatur, cum quidem vndeque  
rum mirisi magnis excitati præmis quotidianie veterum libri mul-  
cè coluerit ti & reconditi ad eum exportarentur: Ioannem Las-  
scribit Leo carem Bizantinum, hominem doctum & magna-  
X ad Fran- cias. Ga lo. nobilitatis, regijs muneribus donauit. Platonis quo-  
regem. que statua erutam summo labore ex ruderibus, qua-  
Ex hac Flo- sita olim academia erat, atque ad se Gracia alla-  
rēt. suorū tam ab Hieronymio Pictoriensi magnò redemit.  
bibliothe- capetijt olī In hac lectissimorum librorum copia magis gloriari  
Leo PP. X. quam diuitijs solebat: eamque amicis delitarum lo-  
pādectasiu co, quippè quæ veram magnificentie commendatio-  
ris ciulis, nem haberet, ostendere. Sicut & cosmus Alphonso  
regi

regi quām maximē gratificaturus, Titi Liūj scripta  
preciosissimi muneris loco, misit, authore Panormi-  
tano. Nam & rex ijs suprā modū delectabatur: &  
tertior puriorq; Liuius haberi eo tēpore nusquam po-  
terat. Hanc etiam Laurentij bibliothecā in rebus du-  
bijs se consuluisse refert Angelus Politianus. Pluri-  
maquē hinc nuper in lucem prodierunt. Eusebū sci-  
licet Cæsariensis liber aduersus Hieroclem, & do-  
ctissimi clementis Alexandrini, stromatum & pæ-  
dagogi libri, adeo vtiles vt nemo videatur tam ar-  
tibus & disciplinis præditus, quin sit ex ijs maximā  
utilitatem accepturus. Quanquām ergo Medi-  
cea hæc bibliotheca preciosissimis in vitaque lite-  
ratura libris instructissima erat: tamen Clemens  
P.P. VII. in basilica S. Laurentij egregiam quoque  
bibliotecam dedisse reperitur. Porrò de Florenti-  
nis scribit Sylvius, quod suo quidem tempore cancel-  
larios suos non ex iurisperitorum collegio, sed ex  
philosophia & eloquentia professorum gremio sum-  
pserint, quia bene dicendi scribendique artem non  
Bartholum aut Innocentium, sed Ciceronem & Fa-  
bium docere putarent.

## MEDIOLANENSIS.

**C**ommentator Bartholi Iurisconsulti: Medio-  
lanum, inquit, ex antiqua consuetudine  
studium vniuersale habet. Virgilius Maro bo-  
nis artibus hic operā dedisse creditur. Aurelius etiā  
noster Augustinus eloquentia professor fuit, & Ali-  
pius eius comes, iurisprudentia, vt libro quinto &  
sesto confessionum fatetur. Quando & statas  
vindemi

§ Hęc aut  
tria proœ.  
ff.

Volaterra.  
etiā refert  
li. 21. anth.

208 ACADEM. ORB. CHRIST.  
vindemiales & aestivales ferias, ut certus studiorum  
cursus seruaretur, habebant, teste Augustino libro no  
no confessionum. Qui & libro 8. confessionum quen  
dam Verecundum familiarem suum Grammaticā  
docuisse Mediolani affirmat. Demetrius quoque Cy  
donius Thessalonicensis è patria Mediolanum venit,  
Latinae linguae & sacrae Theologiae operam daturus:  
vbi & D. Thomae Aquinatis libros, è latino in gra  
cum transfudit sermonem: ut homines etiam Gra  
ci tam profunda sancti viri doctrina non amplius  
carerent, & ipse ingenium suum exerceceret. Guaspae  
rinus quoque Bergomas à Philippo vicecomite, vt  
Volaterranus loquitur, accersitus, humanioris lite  
ratura ludum aperuit, & in restituendo Cicerone  
atque Fabio plurimum laborauit. Hermolaus Bar  
barus, Franciscus Philephus, Georgius Merula, Ca  
lius Rhodoginus, Hieronymus Cardanus Mathema  
ticus & medicus, Iason iuris consultus, omnes præstā  
tiissimi viri in hac academia floruerunt. Porro Ale  
xander V. Pontifex longè doctissimus, Mediolanum  
totius orbis locū temperatissimū, aëremq; serenissi  
mum esse affirmare solebat: primumq; sacrae The  
ologie professorem habuisse S. Barnabam apostolū,  
quoq; Do  
rotheus in  
synopsi.

Blond. in  
Lombard.

De Barna  
ba testatur  
quoq; Do  
rotheus in  
synopsi.

tissimi viri in hac academia floruerunt. Porro Ale  
xander V. Pontifex longè doctissimus, Mediolanum  
totius orbis locū temperatissimū, aëremq; serenissi  
mum esse affirmare solebat: primumq; sacrae The  
ologie professorem habuisse S. Barnabam apostolū,  
quam ibi B. Ambrosius, & S. Augustinus egregiè  
promouissent. Et Pius IIII. Doctorum Mediola  
nensium collegio, è quorum corpore & ipse aliquan  
do fuerat, rotæ auditorem, & consistorialem aduo  
catum perpetuò concessit. Ad Prædicatores tam in  
signē bibliothecam extare scribit Leander, vt celeber  
rimis Italiae bibliothecis non cedat.

Neapolita-

## NEAPOLITANA.

**I**oannes Iouianus Pontanus scriptum reliquit, quod antiquissima, & nobilissima, & pulcherrima hæc vrbem tempore Pythagoræ (qui inter primos Græcorum philosophos numeratur) bonarum literarum studijs abundarit: propterea quæ à Romanis semper honorata fuerit: & multi Græci atque Latini huc tanquam ad optimarum artium matrem libenter secesserint. Strabo enim libro Geographie quinto, plurimi, inquit, è Roma Neapolim secèssum facientes, victimæ Græcanico ritu perducunt, aut quietis, aut otij gratia: præsertim qui eruditioni dant operam, aut remissioris vita desiderio, & quos senectus affligit, vel aduersa valetudo. Plerique etiam Romani, eodem viuendi genere delectati, cum tantæ mortalium multitudinem insimili degentem instituto ipsa in ciuitate versari contemplantur, studiosè ac libenter urbem incolunt, ibi ducentes etatem. Ritus quoque & educationis Græcorum extant hoc in loco plurima vestigia, gymnasia scilicet, puberum cœtus, & græca vocabula. Leander vero Albertus Neapolitanos, inquit, quoniam à Romanis amicissime semper habitos cultosque, tam Consulum quam Imperatorum temporibus (nimirum ob singularem erga se perpetuamque fidem) legimus: haud mirum videri debet, quod à Strabone traditur, Romanos olim in hanc urbem aut studiorum, aut etate confecta otij & quietis causa plerunque secedere solitos. quanquam plurimi quoq; non tam recreationis ani

morum quām voluptatis ac deliciarum gratia prop  
ter summam regionis amēnitatem & aquarum pas  
sim hoc situ, maximeqū Bayjs & Puteolis erumpen  
tium, item ob cœli quoque salubritatem Neapolim  
peterent. Aërem vrb̄s permolle & placidissimum  
habet, agrum iucundissimum, quæ scilicet multis o  
lim Romanis imperatoribus, viris q̄<sub>3</sub> senatorijs, ac itē  
literarum studiosis huc animi quietisq̄e causa se  
cedendi occasio fuit. Vnde Silius Neapolimi ita me  
morat:

Nūc molles vrb̄i ritus, atque hospita Musis  
Otia, & exemptum curis grauioribus æuum.  
Itaque apud Neopolitanos vitam degisse reperimus  
P. Virgilium poetarum principem, T. Liuum Pata  
uinum, Horatium, Claudianum, Franciscum Pe  
tracham vnicè Roberto regi Neapolitano charum,  
& memoria patrum nostrorum Antonium Beccadel  
lum Bononensem cognomento Panormitanum, ora  
torem eximum. Item Laurentium Vallam, Lat  
na linguæ reparatorem, Porcellium Romanum ele  
gantissimum poetam, Blondum Foroliuensem to  
tius antiquitatis studiosum indagatorem, Barthola  
mæum Facium Sulmonensem, Nicolaum Sagunti  
num, Ioannem Arispam, omnes excellentissimos ho  
mines, plurimosq̄e Theologos & Philosophos.  
Quin etiam hac etate principes, illustresq̄e viri nō  
minori frequentia Neapolim cōcurrūt, quām quod  
Strabo scribit, olim solebant. Etenim vniuersifer  
mē regni, quod intra adriaticum & Tyrrhenū ma  
re ab amne Truento & fundis vsque ad fretum mes  
sana

sane continetur, partem Samnitium, totam Apuliam, Calabriam, Lucaniam, Campaniamque fœlicem complectens principes & reguli maiorem anni partem hac in vrbe exigunt, adesq; splendidissimas fermè omnes habent. Vnde principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Equitum, Doctorum, Baronum ac nobilium hominum, & eiusdem conditionis mulierū plena confertaq; Neapolis adeò est, ut paucissim modò I mas orbis terræ ciuitates huic ex aquari incolarū no-talię, sedtobilitate posse sentiam. Gymnasium autem omnitius orbis um disciplinarum Neapolis habet, à Frederico secū terrarū pul do imperatore Augustum institutum fundatumq; cherimā tum amplissimis prærogatiis ornatūm, ut collenu-tius author est. Ad quod studiosorum ex toto reg-scribit Eu no maximus sit concursus, &c. In eandē ferè senten-trop. tiam Blondus: Foruit semper Neapolitana vrbs, Ro. Blōd. in Cā mana resub consulibus pariter & sub principibus in-pania. tegra, adeò ut apud eam graues viri animorum à cu-ris laxamentum quererent, & discoli lasciuia diuer-sorum. Hic Virgilium diu, Titum Liuium, & Horatium moratos aiunt. Virgiliumque Georgica scri-psisse, Parthenopemque appellasse asserit Seruius. Franciscus quoque petrarcha præstanti vir ingenio, à Roberto rege rogatus, bis Neapolim se contulit, nul-la quidem maioris lucrisque suasus, quam ut optimo atque humanissimo regi, doctos viros vnicè aman-ti gratificaretur, &c. Idem propemodū de Bes-farione scribit Platina in Panegyrico. Aulus etiā Gell. Li. 9. Noct Cum Antonio, ait, Iulianorhetore perferiarum tem Attic.c. 15. pus aestuarum, decedere ex vrbis astu volentes, Nea-

polim concesseramus, atque ibi erat adolescens tunc  
quissimā ex ditionibus, cūm utriusq; lingua magistris  
meditās et exercēs, ad causas Romae orandas eloquē-  
tiæ latīnae facultatem. Atque is rogat Julianū, vti se  
audiat declamantem, &c. Hic etiam Lucilius poe-  
ta, & D. Thomas Aquinas floruisse leguntur. Ut fa-  
stus ille & superbia, quæ Campania à veteribus  
scriptoribus, propter opulentiam & felicitatem tri-  
buitur, non incommode ad eruditionem & literarū  
studia referri posse videatur. Cūm Fredericus II. hāc  
academiam fundāisset, non solum decreuit, ne quis  
extra illud regnum studiorum causa profici sceretur:  
verū etiam ne in triualibus regni scholis maiores  
disciplinæ traderentur, quoniam istam academiā  
florentissimam reddere cupiebat. Post centum ve-  
rō annos, quām Fredericus II. imperator eam fun-  
dārat, Robertus rex sapientissimus illam instaura-  
uit, & post centum fere annos, Alphonsus Ara-  
gonum rex, non nihil collapsam restituit. Sed eo mor-  
tuo, grauiissima iterū bella hanc fœlicitatem in-  
perturbārunt. Hodiè sub philippo II. Rege Catholi-  
co supra modum floret.

## PAPIENSIS.

**P**apiensis siue Ticinensis academia à Carolo  
Magno non diu post Parisiensem erecta esse cre-  
ditur: is enim imperator ad conseruandam  
propagandamque veram doctrinam Christianæ re-  
ligionis, alterum illorum monachorum, qui ex Bri-  
tannia Venerabilis bedæ presbyteri discipuli in Gal-  
liam

liam venerant, sapientiam se venalem habere profitentes, Ticinum misit, ut illam ibi in animos hominum infunderet, primumque huius academiæ, ut quibusdam videtur, rectorem dedit. De qua Iason Patricius Mediolanensis, & publicus multorum annorum professor: In utraque Pontificia & Cæsarea iusticiæ disciplina, mediò versatum non inferior, praesertim in hac florentissima, fœlicissimaque ceterarum omnium Ticinensi academia, in qua ordinariè multos iam annos profiteor. Et Rochus de curte, iuris canonici professor, cuius erudita commentaria circumferuntur, epistola ad Ioannem Sylvianum cancellarium Mediolanensem, Papiense gymnasium fœlix appellat. Curtius vero ad Iafredum Presidem Mediolanensem: Academie, inquit, Ticinensis in utroque cornu laborantis, non modo conseruande, sed etiam mirum in modum augenda curam suscepisti, adeò ut te ausspice & duce, omnium quæ sub cœlo Christiano sunt florentissima hoc tempore, & dicatur & sit. Tu omnium scientiarum doctores regio munere amplecteris, & stipendio numeroso dignos facis, tu munificentia tua & cura ex omnibus gymanasijs florida ingenia ad regiam academiam exornandam trahis. ita ut in uitati uncula præmiorum tanquam ad suum mecenatem Muse omnes, doctrine altioris concurrant. Hic Baldus iuris consiliorum postremam suam doctrinam, quæ & perfectior & gravior esse solet, effudit. mortuus enim hic, & in conuentu minorum sepultus est. Clarissimus etiam iuris consultus Præpositus Mediolanensis, ius

Prefat. in v  
sus Feudor.

Canonicum Ticini professus est. Verum quando Frā  
tiscus Gallorum rex, antequam à Carolo V. Roma.  
imperatore caperetur, eam urbem obsidebat, non pa-  
rūm detrimenti hac vniuersitas accepisse videtur.  
Arnoldus enim Ferronus scribit, quod Antonius Le-  
ua Papiensium dux & propugnator à Cesare consti-  
tutus, ut militibus integra stipendia persolueret, eti-  
am argentea sceptræ, qua instar fascium Vniuersi-  
tatis Rectori preferebantur, in suos usus conuerterit.  
Egregia etiam bibliotheca, quam in arce castri Ti-  
cinenis extitisse scribit Iason, tunc magna ex parte  
interiūt. Sed partim pontificum Romanorum, par-  
tim aliorum principum munificentia & liberalita-  
te iterum constitit. Pius enim PP. IV. pulcherri-  
num Papiae collegium instituit. Bernardus Saccus  
miram aëris puritatem esse ait Ticini, à qua exci-  
tari etiam ad sapientiam ingenia, & acumine quo-  
dam vigere videantur. Sacram verò philosophi-  
am de vero Deo, primus Ticini professus est Syrus A-  
quiliensis, eo tempore, quo D. Petrus eam Romæ do-  
cebat, quam haecenùs fideliter retinuit. Propte-  
re aquæ decretum esse ait, vt iam non à flumine am-  
plius Ticinum, sed Papia vocaretur: quasi piorū vi-  
rorum patriam dicas, siue piam & vera religionis  
patriam sedem.

## PATAVINA.

**E**T si Patauium & virorum probitate, & arti-  
cum bonitate, vt Strabo author est, diu florue-  
rat: amen academiā pt haberet, Caroli Mag-  
ni

ni liberalitate circa annum Domini 791. factum es-  
se creditur. Etsi Leander patauij omnium disci-  
plinarum gymnasium esse scribit, à Frederico II. in  
Bononiensium contumeliam institutum. De qua  
academia Iason iurisconsultus in hac verba loqui-  
tur: Si quem neque vrbis Patauinae vetustas mouet,  
quam constat à Troiauo Antenore conditam esse,  
neque amplitudo siue triplicem murorum ambitū,  
interfluente Timauo consideres, siue prætorium om-  
nium que in orbe memorantur dignissimum, mo-  
ueat saltem Patauinae academia gloria: est enim to-  
tius Italæ celeberrima, & veluti Atheniensis Ario-  
pagus, qua semper viros in omni ingenuarum artiū  
genere claros & celebres fouit, auxitque. Ac nobis  
lum auditorum frequentia semper abundauit, non  
modo illorum, qui Venetæ ditioni subsunt, sed etiam  
exterarum gentium, & remotissimarum nationum.  
Et Blondus in descriptione Marchia Iaruisinae: pata-  
uium vetustissimam clarissimamque Italæ vrbem,  
magis certum est Antenorem Troia profugum  
condidisse, quam ut indigeat testimonys: nullam  
enim adficerum pulchritudine, præsertim publico-  
rum, in Italia sibi similem esse tenemus. Sunt tamē  
noua quæcunque in ea nunc extant, siue publica  
siue priuata. Nam sepius & ab Attila Hunorum  
rege, & à Longobardis, sub Frederico Barborassa,  
euersa est. Henricus vero quartus imperator Germa-  
nicus Cathedralem patauij ecclesiam, quæ extat, a-  
dificauit, prætoriumque quo nullum in orbe pulchri-  
us esse tenemus, cùm esset casu crematū speciosius Ve-

neti construxerunt, ossaque T. Liuij conspicuo in eius fastigio collocarunt. In eius quoque gymnasio omnium Italiae celeberrimo, aedes sunt amplissimae, studentium quibus opes sint tenuiores, auxilio deputatae. Erasmus etiam locupletissimum atque celeberrimum omnium disciplinarum emporium vocat. Hæc autem academia tot egregijs muneribus atque priuilegijs ornata, tantumq; splendorem consecuta, tribus potissimum de causis videtur. Primo quidem propter singularem amoenitatem oportunitatemque loci, & omnium rerum, quæ studiosis necessariae sunt, uberrimum prouentum. Blondus enim ex Martiale & Catullo probat, Euganeos colles iam olim Musarum sedem esse creditos. et Constantinus Paleologus, teste Rhodogino, dicere solebat, nisi sciret, à sanctissimis viris affirmari, in Oriente paradisum esse, arbitrari se non alibi eum reperiri, quam in persuasi patavina amoenitate. nam verò ager producit candidissimum Italiam, & vinum quod Plinius inter nobilia celebrat. Deinde quod Reipub. Romanae semper amicè adhæserit Patavium, difficillimiisque temporibus pecunia & armis iuuerit: quare Romani prosua gratitudine, & erga socios egregia fide, nihil prætermissee credendi sunt, quod ad Pataviorum utilitatem gloriamque pertinere videretur. Postremo, quod Patavini præceteris erga omnes humani extiterint, & vel cum seruis clementissime indulgentissimeque, teste Macrobius habuerint: quod & vera eruditionis virtutumque studij argumentum est, & multorum etiam

etiam ad beneficiendum animos permouere solet.  
Tantè etiam castitatis seueritatisque fuerunt, vt  
ea in proverbiū abierit , quo pertinet illud  
Martialis:

Tu quoque nequitas nostri lususque libelli  
Vda puella leges, sis Patauina licet.

Qua breuiter sic explicat Leander: Vrbs rebus ad v-  
sum vita necessarijs affluens, cœloque saluberrimo, co-  
loni ingenij summis sunt, & ad literas omniaque  
viri utis studia promptis, item lautis politisque mori-  
bus, habitu optimo corporis, & in omnibus actioni-  
bus ciuitate præstantes. Iam verò sicut falsam Theologia  
Romanorum in paganismo Theologiam diligenter  
coluerunt, sic veram Christi doctrinam , cùm ea in  
Italia relucere cœperat, alacriter & religiosè ample-  
xi sunt. Blondus enim & Iouis Optimi Max. sacrorum  
reliquias atque argumenta apparere, & quadragin-  
ta Parochiales ecclesias, prater religiosorum mag-  
nifica templa, vbi Christum colerent, extruxisse re-  
fert. Sacram ergo Theosophiam doctissimiviri, non  
in templis solū, verum etiam in scholis diligentissi-  
mè tradiderunt. Primo quidem Prosdocimus D. pe-  
tri discipulus, vt Beda & Vuardus in martyrologio  
testantur. deinde S. Anthonius Paduanus, quem di-  
uus Franciscus suum Episcopum appellabat : Ca-  
ietanus Theologus philosophus, & medicus celeberrī-  
mus: Thomas Penketh qui propter singularem  
eruditonem atque eloquentiam ex Oxoniensi Ang-  
liae academia euocatus, multos annos scholasticam  
Theologiam professus est. Iurisprudentia ut hic doce-  
tia.

atur, non tam ex priuilegio principis, quam longa consuetudine Patauina vniuersitas habet, ijsdemq; priuilegij ornata, quibus Bononiensis, vt Bartholus H̄ bac autem tria proœ. ff. Bald. anth. habitat C. ne filius pro patre. Cardinalis Sarabellus clement. dum de sepult. Anchoranus ceteriq; iuris canonici doctores in C. cum de diuersis, de priuileg. in b. testantur. Et utrum ea priuilegia si Bononiens. academia adimantur, etiam huic adempta censem.

L. omnia priuilegia C. de epis. copis et cle- ri cis.

ri debeant, pulchrè disputat Castrensis. Cuius tam multi tam celebres professores extiterunt, vt Patauium, iurisperitorum corona à quibusdam appetetur. Bartholomæus enim Salicetus quatuor integros annos ius ciuile professus est. Paulus Castrensis commentaria, quæ prælectiones Patauina à iuri consultis vocantur, in vniuersum ferè ius adidit ad gloriam vniuersitatis Patauinae. Sicut Cardinalis Sarabellus commentaria in Clementinas. clarissimo etiam iuris utriusque collegio Patauino obseruationes in Panormitanū et Alexandrum de Imola dedicauit Antonius Franciscus. Lodoivicus etiam Gomez Episcopus Sarnensis sacri palati auditor, & penitentiariæ apostolicæ regens, magnum se in bonis literis Patauij progressum fecisse, & libros aliquot ad paulum III. conscripsisse gloriatur. Author est Sabellicus, quod cum Ioannes Campegius patauium venire diceretur, ob excellentē eruditione, nominisque celebritatem à magistratu urbis (quod non nisi principibus facere solebant) à gymnasiarchis, & professoribus honorificè introductus sit. Vnde eorum

rum erga bonas literas & eruditos viros voluntas perspicitur, honos autem, ut proverbio dicitur, alit artes. Marsilius quoque & Ioannes, & Galeatus, & Guilhelmus Sophilici, Ioannes Horologius, Antonius Cermisonus excellentes medici patriam ornârunt, inquit Blondus. Hieronymo Rubro medico patuino, Cælius Rhodoginus librum octauum lecti-  
num antiquarum inscrispsit. Plurimos etiam in  
humaniori literatura præstantissimos viros produ-  
xit, & aluit, quos hic recensere non refert. Poe-  
tarū verò singularis iam indè ab initio procreatrix  
exitit. Stellæ nimirum & Flacci, quorum vtrumq;  
se dilexisse scribit Martialis:

Tanto stella meus tuo Catullo,

Quanto passere maior est columba.

Et:

O mihi curarum precium non vile mearum,

Flacce Antenorei spes & alumne laris.

Volusij etiam, qui ad imitationem Ennij annales  
populi Romani carmine scripsit. et si eum Catullus  
reprehendere & damnare videtur:

At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam,

Et laxas scombris sapè dabunt tunicas.

Et:

Annales Volusi cacata charta.

Clarissimus ille Cælius Rhodoginus: Illi, inquit, nobis  
lissima ciuitati quicquid in literaria quasi negotia-  
tione post deum optimum maximum & parentum  
curam, acceptum ingenuè referimus: illic bona et  
tis partem educati imbutique tum græcè tum la-  
tine, mox verò & prouincialium stipendys profitedi-  
munere

munere perfuncti. Quin & has qualescumque lucubratiunculas nostras, ibidem in fortunæ domo condere auspiciatis sumus, quas & diu iam absolutas materiam fecissemus publicam, ni bellorum intonante grauius fragore, studiorum curam interpellata vehementius retudisset, dimicatio de capite, ac libroru[m] suppellectili, toties subeunda. proinde vicem rependimus ut possimus, certè loci memoria dulcissima, astutationem mentis lenit sapientissime.

### PERVSINA.

**P**erusia, inquit Blondus, vrbs vetustissima, capitum & ipsa olim Etruriae primaria, & sola inter omnes Italiae vrbes felicitatem nacta penitus inauditam: quod eandem penè status & rerum conditionē, qu ante conditam urbem Romā & postmodum Roma sub Regibus, Consulibus, Imperatoribus et tyrannis agente, habuit, nunc retinet, passa tamen varias, sed tolerandas agitationes fuit. Vniuersitas Perusina circa annum domini 1290. florere cœpit, iisdem priuilegijs ornata, quæ in L. vnica C. de professoribus, qui in vrbe Constant. docent. meruer. comit. Constantinopolitane Academie tribuuntur, vt ad eam legem probat Bartholus. vbi & alia duo huius priuilegia recenset: prius quidē quod quatuor doctores præter præsentantem studiosos examinare & promouere possint: posterius, quod vel solo Cællario ea facultas tribuatur, si intelligat ordinarios professores aliquem ex odio & inuidia repudiare. Petrus Anchoranus inter Italiae vrbes iurisprudenter

floruisse scribit Perusium: virisque & pacis & bellis  
artibus, authore Blondo, sed in primis iurispruden-  
tia, præstantissimis, ea vniuersitas semper abunda-  
uit. Et Leander Albertus: iuri ait diuino humanoque,  
lumen attulere plurimi ex hac vrbe, quae vniuersale  
gymnasium habet, orti: populus enim natura, ani-  
mis, ingenijque summis, nec minus ad literas, quam  
arma promptus est. Hic enim floruisse legitur Pau-  
lus ille, qui de dijs Gracorum & Latinorum scripsit  
vnde Bocatium genealogiam suam Deorum desum-  
psisse aiunt. Petrus de Assisi, Benedictus Capra, cu-  
ius in decretales commentarij, & responsa iuris ex-  
tant. Philippus Francus, Cynus Pistoriensis. Quo  
praeceptore vesus Bartolus iurisprudentiae fundamen-  
ta iecit, vt ipse refert in L. quidam cum filium ff. de  
verb. obligat, & tandem Bononiae promotus, cum Pi-  
sis aliquandiu docuisset, Perusium reuocatus, non mi-  
nori cum gloria quam fructu, ius ciuile professus est,  
vt summus iuris commentator & terrestre quoddam  
numen vocaretur. Ac vt eam vniuersitatem non Iason d. L.  
docendo tantum, sed etiam scribendo quam celerri-  
mam redderet, eiusdemque nomen ad exteris quoque  
nationes transmutteret, librum de represalijs conscri-  
psit. Postremò legatione pro ea functus ad Caro-  
lum imperatorem, optima priuilegia impetravit, vt  
faretur in constitutione ad reprimendum. Clemens  
PP. VI. cum Petrum Belfortem, postea Gregorium  
XI. vix 17. annorum adolescentem Cardinalem cre-  
asset, vt tanto muneri idoneus fieret, Perusium mi-  
litat ad Baldum iurisconsultum, & præstantissimos Georgio II  
aliarum

aliarum artium professores. Eius collegij quod Sa-  
pientia vocatur, meminit Platina in vita Grego-  
ry pp. IX.

## PISANA.

**P**isani, authore Leandro, gymnasium habent omnium disciplinarum, anno 1339. institutum, quod viros multos in lucem edidit, qui patriam splendore illustrarunt suo, nominatim Eugenium III pontificem Roma. virum sapientem & bonum, Rainerum & Bartolomaeum doctos homines predicatorum ordinis, quorum prior eximium illud pantheologiae opus, alter summam casuum, ut vocant, conscientiae quae Pisana dicitur, reliquit, alii prætereà multi maxima virtutis & ingenij ex hac vrbe orti sunt, qui non ipsi solum, sed vniuersa Italiae decori ac ornamento fuerunt, &c. Certe clarissimi viri in hac academia professi sunt. Felinus Sandeus, Franciscus Aretinus, qui sua etate iurisconsultorum princeps habebatur. Philippus Decius præstantissimum opus in regulas iuris Valentiae incepit Pisis absoluit. Bartholus quoque statim ut Bononiae promotus erat, Pisis publicè profiteri cœpit, & commentarium in L. Is qui pro emptore ff. de vsu cap. luctuationum suarum primitias adidit, & quemadmodum primo editus erat, et si eruditiori non oper omnia placebat, reliquit, ut ex ijs appareret, quantu studio & labore post promotionem in ciuilidisciplina profecisset, ut ipse Bartolus in illis commentarijs, et Iason

Iason in L. quidam cùm filium ff. de verb. obligat.  
 scriptum reliquerunt. Andreas quoque Alciatus  
 à cosmo medico ad professionem iuris se euocatum  
 scribit. Cosmus enim Medices Dux nostra atate Li. i. de an  
 Florentinus (inquit Ioannes Caius) anno domini- tuitate  
 ca incarnationis 1543, me vidente atque sentiente Cātabrigi-  
 scholas Pisanas, iam ante multos annos desertas, ensis acad.  
 restituit, & per Matthaeum Curtium excellentis  
 doctrinæ virum, aliosq[ue] doctos magna pecunia  
 conductos, omnium scientiarum professione cla-  
 ram celebremq[ue] fecit. Condita verò Pisana  
 academia fuit anno domini 1339. deserta ia-  
 cuit ante postremam istam renouationem 150. Ioës Micha  
 annos. Laurentius deinde Medices egregie eam el Brut. li.  
 promouit, & claros sapientia studijs homines 8. hist, adeo  
 amplis præmijs excitauit, qui in academia Pi- vt Volater.  
 sana iuris ciuilis prudentiam, & philosophiam, cum Pisis  
 ac cæteras liberales artes profiterentur, quos scholas li  
 quidem & ipse, cùm à Republica otium esset, tium insti  
 adhibebat, quando grauioribus de rebus, præser- tuissedicit  
 tim de ÿs qua ad religionem vitæq[ue] institutionem lib. 5. geo  
 pertinerent, disserebat.

## S A L E R M I-

tana.

**H**AEC olim medicina studijs florentissi-  
 ma fuit, ab Anglorum Roge consulta, pul-  
 chrum de conseruanda valetudine librum  
 conscripsit:

Anglorum Regis scribit schola tota Salerni:

Si vis

*Si vis incolumen, si vis te reddere sanum,  
Curas tolle graues, irasci crede profanum  
Parce mero, cœnato parum, non sit tibi vanum,  
Surgere post epulas, somnum fuge meridianum.  
Nec mictum retine, nec comprime sortiter anū,  
Hac bene si serues, tu longo tempore viues.*

Paulatim vero cæteræ etiam artes hic traditæ fuerunt. Nam Robertus Maranta, speculi aurei, siue luminis aduocatorum author, iuris prudentiam docuit. Etsi, nunc temporis iniuria & aliarum academiarum vicinarum splendore propemodum obscurata est.

### SENENSIS.

Clemētina  
Dudūde se  
sepulc.

Eodē loco.

Lib. 21. an-  
throp.

Io. Micha-  
el Brutushi lus  
Florē  
tor. Florē  
Panormitanus iuris canonici facile princeps, Pau-  
el Castrensis, Bartholomaeus Socinus, Philippus Deci-  
us, Hugo Senensis, Augustinus Dathus, &c. floruer-  
runt. Franciscus quoque philephus, qui a parum cū  
Cosmo Medice conuenire poterat, Florentia, ybi elo-  
quentia fuerat professor, Senas docendi causa migra-  
uit. Pius II. pontifex Maximus, admirabiliter  
eam exornauit. Iulius III. Marcellus II. in celeber-

**C**ardinalis Sarabellus Iuriscons. varias hanc vniuersitatem principio vexationes pertulisse scribit, vt orta rursus interiret, tamen aliquando tandem constitisse. Petrus Anchoranus testatur, quod ipse anno domini, 1387. à Senatu Senensi euocatus, per triennium ibi Decretales docuerit. Et Volaterranus refert, quod dinus sub Ioanne PP. II. cùm Bononiae inuidia laboraret, Senas profectus sit, ybi tunc studia florere cœperant. Abbas

rima

rima Senarum Academia, iurisprudentia & bona-  
rum artium studij s operam dederunt. Quas Ni-  
colaius PP. V. ibi cum omnium admiratione tā olim Li 9. de ge-  
docuerat, authore Bartholomeo Facio. Scribit Cac- stis Alphon-  
siolupus, quod Senis in domo Sapientiae studiosi, ob si 1.  
disputationes, & priuata exercitia, multum profi- In 8 docu-  
ciant. Summam hic loci elegantiam esse, atq; ale mēto studi  
dis studij commodissimam naturam, ac ciues sua- Munsterius  
uiissimis moribus, maximaq; humanitate prædi- li 2. cosmo  
tos, intelligo. Precipue tamen ibi iurispruden- graph.  
tia & medicina coluntur. Petrus Anchoranus nar Proœ. I. 6.  
rat, se à maioribus suis didicisse, quod Bononien- Cap. Finā.  
sis academia Senas aliquando fuerit translata. ext. ne cle-  
Quodq; eadem ferè priuilegia habeat, quæ Bononi- ricivelmo.  
ensis, testatur Panormitanus.

## VENETA.

**I**ason iuriscons. Venetorum urbem illustrem, & ff. de verb.  
paradisum delitarum appellat. Quare homi- oblige.  
nes excellētiſſimiſ ingenijs, eloquentia & philo-  
ſophia studij clarissimi in eorum academia floru- Lib. 21. an-  
ere. Ioannes Rauennas, quem Volaterranus pri- thropol.  
mum extitisse ait qui eo tempore quo litera reu-  
ixerunt, ludum in Italia aperiret, Venetijs docuit,  
vnde tanquam ex equo Troiano plurimi doctissimi in eodam  
viri prodierunt, qui scholis & literis omnia reple-  
rent. Cumq; latīna lingua constitisset, Ema-  
uel Chrysoloras græcas literas introduxit. Her-  
molaus præterea Barbarus, Guarinus Veronensis,  
Anthonius Mancinellus, Joannes Baptista Egnati-  
us,

us, Celius secundus Cunio, Petrus Bembus, Aldus Manutius, eiusque filius Paulus, &c. Anthonius quoque Sabellicus in Ronoaltino gymnasio, sub Anthonio Cornelio gymnasiarcho se professum fatetur. sacram Theologiam, & reliquas liberales artes quas ex vrbe Roma alijsque Italiae urbibus maiores Creditor ff  
Iason in L. Creditor ff  
huc secum intulerant, hactenùs fideliter & splendi-  
si certū pē de profitentur: non tani iuxta ciuiles leges, sed po-  
tatur. tiūs iuxta suām naturalem iustitiam viuentes. 2.

L. de ge- scribit à Carolo Magno, consentiente Pontifice Ro-  
stis Veneto mano, indultum esse Venetis, vti proprijs legibus v-  
rū et li. 1. terentur: utrique tamen Gracorum & Romano-  
hist. decad. rum imperatori obtemperarent, neutri adhæreret.

2. Barth. in L. petrus de Assisio Bartholi iurisconsulti praeceptor,  
Quidā cū fi egregiam domum illam Pietatis fundauit, qua ex-  
liū ff de veri positivū pueri educarentur.

## BIBLIOTHECA VĒ- neṭorum.

Platina in  
Panegyri.

In Cōstāti-  
no Leonis.

**C**lariſſimus ille Bessarion Romana Eccleſie Cardinalis, patriarcha cōstantinopolitanus, bibliothecam Graciam triginta millibus num- mūm aureorum emptam, Venetijs extruxit. Quā illi proculdubio instructissimam paulatim reddiderunt. Ioannes enim Baptista Egnatius scribit, quod is Romano filio librū reliquerit, in quo summa totius imperij, sociorū omnium fœdera, hostium vires, rati ones, et consilia cōtinerentur: hunc, inquit, nos in bibliothece nostra tanquam thesaurum seruamus: quippe in quo multa de Venetis etiā nostris imperator ipse differat. Leo PP. X. ex biblioteca Veneto-

rum

rum certos libros Græcorū depromi mandauit, vt ex epistola quadam ad Leonardum Lauredanum Venetiarum principem appetat.

## BERGOMENSIS.

**B**ergomi, inquit Leander, disciplinis adeò excellunt, vt planè nec iurisperitis, nec medicis, nec grammaticis externis opus habeant, cùm ipsi apud se peritiissimis cunctarum artium hominibus abundant. In cœnobio prædicatorum bibliotheca etiam splendida est, cum præcipuis Europæ merito numeranda.

## MVTINENSIS.

**A**Zo iuriscons.ad L.vnicā c.de studijs liberalibus vrb.Ro. & Constantinop. author est, quod olim illis tantū in vrbibus regyis iurisprudētia floruerit, paulatim tamen cateris etiā ciuitatis à Pontificibus atque imperatoribus R.O. eam tractare permisum sit. Præcipue quidem Bononiae, deinde etiā Mutinae, in qua, inquit, nos iuris arcana reseramus. Quomodo autem Mutinam peruenierit, his verbis explicat C. de municipijs & originarijs, libro decimo: Cùm essem Bononiae, ibique iuris præcepta compluribus auditoribus traderem, cursu mīqz mei magisterij ferè in triennium traherem, quod à die occurrit mihi Mutina, quæ iuris alumno sz semper diligere consuevit, benignissimoque vultu talibus me allocuta est: Quid hic facis iuuenis? cur tantis et

tā importabilibus iniurijs agitaris? non conuenit adolescentiae tam graues tamque assiduas molestias sustinere, accede igitur ad me, quae tui similes consueui dulciter affectuosè que amplecti, & te a sociostuos ab his omnibus liberabo. Statimque mihi prope centum marcas obtulit argenti pro mune-  
re. Cuius petitioni vix post multas contentionest a-  
men annui, & me ad ipsam iturum promisi, &c.  
Bononienses verò cùm hoc inteligerent, velut aliud  
agentes, decreuisse ait, ne quis suorum professorum  
proximo biennio extra Bononiam iurisprudentiam  
doceret. Ipse tamen Mutinam profectus, non solum  
viua voce plurimos erudiuit, verum etiam in tres po-  
steriores libros Codicis commentaria conscripsit.

## TAVRINENSIS.

**C**Elebris quoque ista omnium liberalium ar-  
tium academia fuit, typographiamque om-  
nium ferè olim Italiae urbium celeberrimam  
habuit. Vbi Erasmus Roterodamus in sacra The-  
ologia promotus & professus esse legitur.

Mantu& etiam inter reliquos præstantissimos vi-  
ros Marium Philephum, Francisci filium, & Victo-  
rinum publicè docuisse, Blondus & Volaterranus te-  
stantur. Parmensis, Placentina, Anconitana, Mace-  
ratensis, &c. magna ex parte interierunt, futurum  
tamen spero, vt à bonis & opulentis viris, ad iuuandā  
ecclesiam Dei, aliquando restituantur.

Sicilia

## SICILIA.

**Q**uoniam Sicilia Italiae olim pars extitisse fertur, & iisdem fere authoribus, eodemque tempore, quo Italia bonas literas & morum præcepta accepisse videtur: sic circò celebriora eius Cic. 4 Ver-  
rina. gymnasia hic subiicienda putauit. M. Cato cellam penariam Reipublicæ Romæ, nutricemque plebis, antiquissimam, propinquam, fidelem, fructuosamque prouinciam Siciliam appellabat. Li. 6. geo-  
graphiq. Strabo cùm egregia quedam de Sicilia disseruisset: quid, inquit, vulgatam ab omnibus locorum virtutē prædicem, quam nulla ex parte Italia inferiorem demostrant, superiorem verò dices frumento, melle, croco, alijsque permultis. Adde locorum propinquitatem: Insula enim veluti quedam Italia pars est, & Romæ singula tanquam ex ipsis Italia prædijs facile nulloque cum labore suppeditat. Itaque Roma horreum Siciliam dixeré, huc enim omnia ibidem nata comportantur, paucis exceptis que incole absunt. L. notionē  
de verborū et rerū sig- Ulpianus etiam iurisconsultus Siciliam magis inter continentes accipiendam ait, quia modico freto ab Italia diuidatur. Veram autem re- ligionem & bonas literas à Ianigenis receperunt: certissima enim argumenta, & vetustissimis literis inscripti lapides reperiuntur, vnde aperte colligatur, tempore Noachi quedam Sicilia loca exculta fuisse. Chamus à Noacho Italia pulsus in Siciliā descendisse scribitur, utrum verò Noachus eum inde etiam eiecerit, an ibi residere permiserit, certis &

probatis authoribus & vera ratione affirmare non possum. Paulatim Græcorum fabulae & artes in Siciliam quoque permanarunt. Theocles enim Atheniensis, vento in Siciliam forte delatus, ubi fertilissimam, amoenissimamque eam esse, & à paucis admodum habitari intelligeret, in Græciam reversus maximam Græcorum multitudinem secum introduxit, qui artes, viuendi regnandiisque praæpta, & religionem, teste Mario vñā importarunt. De vniuersitate &c. Præterea Cicero refert, doctrinis Græcorum, & philosophia Pythagora, plenam Siciliam fuisse: ductaque ex Græcia in Siciliam colonias affirmat. Siculorum quoque principes & tyranni Græcorum philosophos frequenter euocare solebant, vt de Dionysio author est Julius Solinus, quod nimis Platoni in Siciliā, vti rogatus erat, venienti, vittatam nauim obuiam miserit, ipse verò albis quadrigis in littore cum exceperit. Quantopere enim Dionysius Platonem honorarit, amaueritque, ex epistola Archytas perspicitur, quæ apud Laërtium libro tertio de platis philosophorum his verbis recitatur:

## ARCHYTAS DIONYSIO S.

**M**isimus omnes Platonis necessarij Lamictum & photidam, virum illum abs te recepturi iure antiquæ nostræ amicitia. Rectè igitur feceris, si memineris quanto à nobis studio efflagitaris Platonis ad te aduentum, ut nos illum venire hortaremur, facturum respondens

dens omnia, illumque liberè accedere & abire permisurum. Memor esto igitur quanti illius aduentum feceris, quodque eo tempore plus ceteris amaris. Quod si qua orta simultas est, humanius te agere conuenit, illumque nobis restituere illum: hac enim si facis, iustitiam coles, ac nobis gratificaberis.

Solebat & alios in omni artium genere præstans viros alere, vt si non doctior & melior, saltem admirabilior suis ciuibus fieret. Hiero etiam Rex cum ager esset, philosophiam desiderare cœpit, & ubi per valetudinem licebat, præter alios eruditissimos viros, Pindarum quoque & Simonidem accersiuit. Dionem omnibus doctrinis expoliuit Plato, authore Cic. lib. 3. de Orat. Huc pertinet versus illud Atheniensium responsu: Aut mortuus est, aut profecto in Sicilia docet literas. Cum enim aliquando infæliciter contra Siculos pugnassent, qui fuga elapsi erant Athenis interrogati, quid hic aut ille age ret in sicilia, responderunt: οὐ τέθυντεν οὐ διδάσκει γραμματα. Plurimi quoque ex Sicilia in Græciā proficiscebātur, vt ex loco authoritate caperet, et Græcorū doctrinis erudit, ex earū traditione maiore in patria quæstū faceret, sicut de Hermodoro Plat' discipulō scriptū reperitur. Ut nō mirū sit, quod tā variae olim heresēs, tot ridicula & repugnātes superstitiones in silicia extitisse legātur. Cicero enim actio. 6. in Verrem: Domus, inquit, erat ante istū Prætore nulla paulo locupletior, qua in domo hæc nō esset, etiā si nihil esset præterea, argenti patella grandis cū sigillis

& simulachris deorum, patera qua ad res diuinias v-  
terentur mulieres, thuribulum: hæc autem omnia  
antiquo opere & summo artificio facta, ut hoc lice-  
ret suspicari, fuisse aliquando apud Siculoſ peræqua  
proportione cætera. Et quibusdam interiectis cōstan-  
ter affirmat, plures in Sicilia Deos Verris aduentu  
esse desideratos, quam Marcelli homines. Nam  
& Canefis ſuperſtitiones retinebant, & omnium  
ferè Deorum cultores erant, quos Græci atq; Latini  
venerabantur. Præcipue autem cererem & Libe-  
ram colebant, id quod Cicero eodem loco hiſ verbis  
confirmat: Vetus est hæc opinio iudices, quæ conſtat  
ex antiquissimis Græcorum literis atque monumen-  
tis, insulam Siciliam totam esse Cereri & Liberae cō-  
ſecratam. hoc cum cæteræ gentes ſic arbitrantur,  
tum iſpis Siculis tam perſuadum est, vt animis eorū  
iſtitum atque innatum eſſe videatur. Nam et na-  
tas eſſe has in hiſ locis Deas, & fruges in ea terra pri-  
mū repertas arbitrantur, & raptam Liberam,  
quam eandem Proſerpinā vocant, ex Ennenenſium  
nemore: miraque tota Sicilia priuatim & publicè  
religio eſt Cereris Enneniſis. Etenim multa ſapè  
prodigia vim eius numenique declarant, multis ſapè  
diſſicillimis in rebus præſens auxilium eius oblatū  
eſt, vt hæc iſula non ſolū ab ea diligi, ſed etiam  
incoli custodiri que videatur. Haud minori religio-  
ne Cereris comitem ſociumue Bacchum, venerabā-  
tur. cuius ſacra vbi ſolus Cyanippus frequentare  
recuſaret, tanta ebrietate ab irato & contempto deo  
percuſſus trāditur, vt propriam filiam Cyanem con-  
ſupra-

stupraret, atque eo ipso aliorum deorum iram in se  
 prouocaret, qui grauissima pestilentia totam vrbē  
 castigārunt. quam non ante sedatam iri à Pythio  
 responsum est, quam impietatis author dīs immor-  
 talibus immolaretur. Utinam verus Dominus  
 & deus noster, suorum sacrorum, & orthodoxæ reli-  
 gionis, contemptores violatoresq;ue non quidem sta-  
 tim subuertere, sed pro suo etiam erga sacrilegos, si  
 resipiscere velint, amore conuertere dignaretur: &  
 supremo magistratui (qui præcipuam catholicæ &  
 verae religionis, atque diuini cultus curam gerere de-  
 bet) oculos aperire, vt cognoscerent quam grauiter  
 propter vnius s;epè hominis scelera vniuersa Respub-  
 licā paniatūr: id enim & huius Cyanippi, & Achā  
 exemplum declarat. Quod si considerarent, pro- Iosuē ca. 7.  
 fectō tam crudelia facinora in vrbibus suis perpetra-  
 ri, & tam impios sacrilegos secum tanto periculo vi-  
 uere non paterentur. Colebant enim Venerem Venus.  
 tantis cæmonys, vt huius gratia priores duos de-  
 os introduxisse viderentur: sine Cerere enim et Bac-  
 cho, inquit Comicus, friget Venus. Eius verò tem-  
 plum et si amplissimum ornatissimumq;ue erat, ta-  
 men vetustate collapsum, vt ex Aerario populi Ra-  
 mani reficeretur, author fuit Claudio imperator,  
 authore Tranquillo. Et Aeneas Troianus simula-  
 chrum quoddam Veneris matris ex Sicilia in Itali-  
 am intulisse legitur. Diana quoque ipsis sacra erat, Diana.  
 & quæ ante aduentum istius fuerat ornatissima,  
 Minerua. In cuius æde tabulæ quedam afferua- Minerua.  
 bantur, in quibus erant imagines Siciliæ Regum

Iupiter.

ac tyrannorum. Quas quod Verres sustulerat, atque ornamanta Minerua virginis in meretrici- am domum turpiter asportarat, & grauiter Cicero & copiosè reprehendit. Iouis autem Optimi Maximi templum, & sacra, omnium maxima habebantur, eiusq; Pontifex & sacerdos supremum, authore Cicerone, magistratum gerebat. Hanc ergo theologiam & religionem, nisi superstitionem appellare malis, vsque ad Ciceronis etatem pertinaciter retinebant: Is enim in Verrinis suis scriptum reliquit, quod Verres, ubi hos deos siculorum spoliare, è suis templis atque sedibus disturbare, ornamenta et sacra auferre conatus erat, mirus in omnium ciuiū animis dolor apparuerit. Sic enim, inquit, religione mouebantur, ut deos patrios, quos à maiori- bus acceperant, colendos sibi diligenter, & retinen-

Niceph. li. dos esse arbitrarentur. Tandem diuus Petrus 2. hist. c. 35. princeps apostolorum Iesu Christi, veram philosophiam siculis restituit. Pancratius vero ipsius discipulus, & Bartholomaeus apostolus diligenter promouerunt.

## SICULINATV ra ingeniosi, multarumque rerum inuentores.

**Q**uod Siculi acuta, perspicaci, & contro-  
uersa natura sint, ingenio atque indu-  
stria præcellentes, Cicero, Fabius, & Vo-  
Polih. c. ii laterranus probant, & Iulius solinus his verbis  
confir-

confirmat: Quicquid sicilia gignit, siue soli siue hominis ingenio, proximum est ijs quae optima iudicantur: hic primum inuenta est Comœdia, hic et cauillatio mimica in scena stetit, hic domus Archimedis, qui iuxta siderum disciplinam machinarius commentor fuit, hic Lais illa quæ eligere patriam maluit, quam fateri, gentem Cyclopum vasti testantur specus, Ceres inde magistra sationis frumentariae, hic ibidem campus Aetnensis in floribus semper & omni vernus die. Eius quoq; sibyllæ, cuius libros propter diuinam sapientiam tantoperè venerabantur Romani pontifices, & arduis in rebus semper consulebant, sepulchrum in sicilia permanere affirmat, vt omnino verisimile sit, quod hac sapientia totam siciliam repleuerit viua, qua sic Romanis profuit mortua. Artium scriptores, in Li. 3. insti-  
 quit Fabius, antiquissimi Corax & Tysias, sicut  
 li fuerunt, quos insecurus est vir eiusdem insulae  
 Gorgias Leontinus, Empedoclis, vt traditur, dis-  
 scipulus, qui Empedocles primus post eos quos po-  
 etæ tradiderunt, mouisse aliqua circa Rhetori-  
 cen dicitur. sublati enim in sicilia tyrannis,  
 res priuatae longo interuallo iudicij repeteban-  
 tur, & tunc Corax & Tysias artem atq; præcepta,  
 vt certa id ratione fieret, prescripsere. Nā antea ne-  
 minem solitum via & arte, sed accurate tamē, et ple-  
 rosq; de scripto dicere, scriptasq; tātū à Protagora fu-  
 isse rerum illustriū disputationes, quæ cōmunes loci  
 poste à appellabātur, traditū est. Deinde ea medicina  
 pars quæ empirice vocatur cœpit in sicilia à Creōte  
 Agrigē

Solin.ca.8.

Li. 3. insti-  
 tut.orato  
 riarū. ca.1.  
 Cic.li.1.de  
 Oratore.

Agrigentino, Empedoclis Physici authoritate commendato, ut scribit Plinius. Et chyurgiam Romani à Siculis acceperunt, authore Blod. Archimedes insigne ille mathematicus tormenta bellica inuenisse, Zenagoras sextum remorum ordinem, tres literas z, ξ, ψ Epicharmus Mario Aretio creduntur. In falsorum & ridiculorum differendi genere Siculos excelluisse probat Cicero libro secundo de Oratore. Quod portentorum interpres habuerint, qui Galloetæ dicerentur, idem Cicero testatur libro primo de diuinatione. Porro etsi veterum Siculorum luxuria, & corrupti mores à scriptoribus grauiter reprehenduntur, tamen bonis artibus, & quæ animorum medi-

**Verrina 4.** cina est, philosophia, ut appareat, imbuti, ea iam ipsorum patientia; inquit Cicero, virtus, frugalitasq; est, ut proxime ad nostram disciplinam, illā veterem, non hanc quæ nunc increbuit, videantur accedere. Nihil simile Græcorum, nulla desidia, nulla luxuria: contrà summus labor in publicis priuatisq; rebus, summa parsimonia, summa diligentia. Romani enim Sicilia potiti plurima cor-  
**Strabo li. 6** rexerunt, ut indicat Strabo. & supra modum eam geograp. honorarunt, sicut ex Verrinis M. Tullij apparer.

## SYRACVSANA ACADEMIA.

**S**yracusanam urbem & maximam olim extitisse, & pulcherrimam, florentissimamq; veteres scriptores probant: quippe ubi varia opulen-

opulentissima, religiosissimaque deorum immortalium templa, forum maximum, ornatissimum prytaneum, amplissima curia, & frequentissimum gymnasium, auctore Cicerone, reperiebantur. Vbi & rina. Caius casar Græca Latinæque lingua gymnasium, certamen, & exercitia instituisse legitur. Præci- Mathemati- pue verò Mathematicarum artium studia florue- tica. Nam sicut Ægyptij & Babylonij propter loci commoditatem, patentesque, campos corporum cœlestium naturam egregiè perspexisse creduntur: sic Syracusis vix ullus dies tam magnâ turbulentâque tempestate est, inquit Marius Aretius, quo non aliquo saltem tempore sol hominibus videatur. Et Iulius Solinus: Dædalus ait Fabræ artis magister principem c. ii. polihibitum Syracusas habet, in qua etiam cum hyberno conduntur serena, nullo non die sole est. Archimedes summo ingenio vir & disciplina, eas artestâ diligenter promovit, ut inter balneandum oleo mathematicas figuræ in corpore suo describeret, & contemplatione earum rerum, cum Syracusæ caperentur non perciperet. Ut merito Marcellus grauitate admodum ferret, quod tantus philosophus interficitus esset. Scopias quoque Syracusanus Mathematicus, multas res organicas & gnomicas numero, Marius ex & naturalibus rationibus inuentas atque explicatas posteris reliquit. Nicetas etiam Syracusanus fuit, cuius autoritate nititur Cicero in academicis questionibus.

Theologi, & deorum immortalium ministri, sa- Theologia erorumque custodes plurimi syracusis erant, quos hic

In chronographia Siciliæ.

Iulius Soli.

Cic. 6. Verina.

Vitruvio-

Cic. 6. Ver h̄ic enumerare quid attinet? quanta eorum auctoritas fuerit vel ex eo perspicitur, quod Iouis sacerdotium honor erat amplissimus, & nobilissimi clarissimi ciues id desiderabant.

Iurisprudē Iurisconsulti quoque præstantissimi, sapientissimique Senatores habebantur. Si qua verò de re ad senatum referebatur, dicebat sententiam qui vellet, nominatim nemo rogabatur, & tamen ut honore quisque & etate antecedebat, ita sponte sua solebat dicere, idquē à ceteris ei concedebatur. si quando tacerent omnes (quod ijs in rebus fieri solet, quæ odio & inuidia laborant) tunc sortitò dicere cogebantur, ut Cicero sexta Verrina, Alexander sardus libro primo de moribus gentium, Marius Aretius, ceterisque authores, testantur. Rhetoricen primus instituit Corax syracusis mercede profiteri, & Tisiam discipulum habuit, qui hac lege cum compactus est, ut tunc demum mercedem persolueret, ubi iam artem perdidicisset. sed cum arte iam cognita ne tum quidem præmium redderet, Corax in ius discipulum vocat: iuuenis dilemitate contraria cœpit. Percunctanti quis esset eius artis finis, ubi corax respondisset, persuadere dicendo: age inquit, si persuasero iudicibus me nihil tibi debere, non reddam, quia vici causam: sin minus persuasero, ne tum quidem reddam, quia non perdidicar tem. At Corax Tisia dilemma tanquam vitiosum & ἀνίστεφον in discipulum retorsit, ad hunc ferè modum: imò si persuaseris reddes, quia tenes ar tem, debesque ex pacto mercedem: sin minus, da bis,

Rhetorica.

bis, quia sententij siudicu[m] damnatus es. Iudices ergo siue, vt quibusdam placet, auditores, commentum tam vafrum, tamq[ue] callidum admirati, succlamabant: καὶ οὐχ ξόγανος ταχον ωδὴ. Simile est huic quod refert Aulus Gell. de Protagora sophista, & Eualthlo discipulo: Eualthus adolescens diues, eloquentia discenda, causarumq[ue] orandi cupidus fuit, is in disciplinam Protagoræ se dedit, daturumq[ue] promisit mercedem grandem pecuniam quantā Protagoras petuerat, dimidiumq[ue] eius dedit iam tunc statim, priusquam disceret, pepergitq[ue] vt reliquum dimidiū daret, quo primo die causam apud indices orasset, & vicisset. Postea cūm diutile auditor affectatorq[ue] Protagoræ fuisse, et in studio quidem facundiae abunde promouisset, tempusq[ue] in longum transcurreret, & facere id videretur ne reliquam mercedem daret: capit consilium Protagoras, vt tum existimatbat, astutum, petere instituit ex pacto mercedem, litem cūm Eualtho contestatur. Cumq[ue] ad iudices venisset, sic exorsus est: Disce stultissime adolescentis, vt roq[ue] id modore vt reddas quod peto, siue cōtrate pronūciatū erit, siue prote. Nam si contrate lis data erit, merces mihi ex sententia debetur, quia ego vicero: sin vero secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debitur, quia tu viceris. Ad ea respondit Eualthus: Potui huic tua tam anticipi captioni esse obuiam, si verba non ipse facerem, sed alio patrono vterer: sed magis mihi in ista victoria proliudium est, cūm te non in causa tantū, sed in arguento quoq[ue] isto vincere. Disce igitur tu quoq[ue] magister sapietissime, vt roq[ue] modo

Li. 5. c. 10.

modo fieri uti non reddam quod petis, siue contra me pronunciatum fuerit, siue pro. Nam si iudices pro causa mea senserint, nihil tibi ex sententia debebitur, quia ego vicero: sin contra me pronunciauerint, nihil tibi ex pacto debebo, quia ego non vice-ro. Tum iudices dubiosum hoc inexplicabileque esse quod vtrique dicebatur rati, ne sententia sua, vtramcunque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet rem iniudicatam reliquerunt, causamque in diem longissimam distulerunt. Quod similiter annotauit Apuleus in libris Floridorum, & Aristophanes in fucis.

**Volaterra**  
nus lib. 18. Plato etiam, Philosophorum deus, cum in Sicilia esset, Syracusis docuit, & philistum historicum, quem Fabius in historiascribenda Thucidide nonnulli bilinferiorem quidem, sed aliquanto iucundigrent putat, acerrimum aduersarium habuit.

Poësis. Insignes tandem Syracusis poetæ extiterunt, Philemon ille, qui multarum fabularum author, nimis risu perit. Et Sopbron qui viriles fæmineosque mimos conscripsit, in quos cum Plato incideret, obdormire solitus dicitur, quosque moriens sub capite habuisse fertur. Deinde Epicharmus, quem Plautus imitabatur, iuxta vulgatum illud Horatij:

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi. &, quem Virgilius imitabatur in Bucolico carmine, rheocritus: Eiusdemque promotor & Aristarchi familiaris, Moschus.

Medicina. Aesculapium deum venerebantur, & plurimos expertissimos medicos habebant. Menecrates enim eius

ei⁹ art⁹ Iupiter credebatur, nullamq⁹ ab agrotis  
mercedem reposcebat aliam, quā recuperata vale-  
tudine, se ipsius seruos effectos esse faterentur. Quā-  
to perē igitur Syracusani ab artium studio sibi placu-  
erint, indicat Panormitanus libro primo de gestis Al-  
phonsi regis. Is enim cū equitem quendam Sy-  
racusanum fortē barbarum appellāset, hoc nomen  
se vobemēter indignum esse querebatur, quod Syra-  
cusanus esset.

## MESSANA ACA- demia.

**M**essana nobilis vrb⁹, florentissima acade-  
mia multo celerior. Eam enim Raphael  
Volaterranus, eruditus & varius scriptor,  
scholam Siciliae magnam vocat: qua præstantissi-  
mis iam inde ab initio viris abundauit. Dicæarchus  
hinc fuit philosophus, & orator, & mathematicus,  
& legislator, cuius eruditissimos libros quotannis  
prælegere in loco publico cautum est, iuuenesq⁹  
omnes auditum conuenire. Aristocles de mora-  
li naturali q⁹ philosophia scripsit libros decem, ele-  
gantemq⁹ disputationem reliquit, vt er esset stu-  
dio & doctrina prior, Homerius an Plato. Ibycus  
etiam Poeta Lyricus, Ebysi carminis author, Messa-  
neus fuisse legitur: qui à latronibus comprehensus,  
cū occideretur, grues fortē superuolantes, vt mor-  
tem suam vlciscerentur obtestatus est: aliquanto  
pōst tempore cū iđem latrones en foro assiderent,  
rursumq⁹ grues superuolarent, per iocum iniūcim-

**L** susur-

susurrabant in aurem, Adiuncti Ibyci vlores. Hunc sermonem quidam astantes ciues in suspicionem trahiebant, desiderato iam pridem Ibyco, rogantes, quid nam ista sibi oratio vellet: ipsi vero hasitantes & variè, ut sit, respondentes, tormentisquæ subiecti facinus confessi sunt, ac gruum inditio, Ibyco pœnas derunt. Vnde colligitur, haud temerè vulgo dicer: Indignam bonorum fortunam, si non homines, saltem bruta vindicare: & quamobrem veteres operaque auxilio destituti, cœlum, terram, & clementia obsecrare consueuerint. Aues cœli, inquit, Ecclesiastes, portabunt vocem tuam, & qui habent pennas annunciarunt sententiam. Et Job: Reuelabunt cœli iniquitatem eius, & terra cōsurget aduersus eum.

Job 20.

Ioannes Gatus Cephaleditanus, teste Mario, tantus Theologus euasit, ut profiteri auderet, quod si libri sacri iterum perirent, se se per Dei gratiam restitutum. Et Franciscus Maurolycus, cuius Cosmographia circumfertur, nuper mathematicarum artium professor fuit, & tres eruditos dialogos, de forma, situ, & numero tam cœlorum, quam elementorum, corporumq; cœlestium motu & natura conscripsit. Bembus iunior cum Messana studiorum gratia ageret, Græcarum literarum professore Constantino quodam sic usus est, ut ne unum quidem diem quatuordecim integris mensibus intermitteret. Nec per diem solummodo & plurima & doctissima prelectiones publicè fiebant: sed etiam post cœnam repetitiones lectionum auditorum, disputationes, & litteraria certamina olim instituebantur. Ad qua nobis-

nobilissimi quiq<sub>z</sub> & clarissimi viri, audiendi ornamenti  
dique causa, veniebant, quorum illi aliquid munere-  
ris crebrò, & priuilegiū studiose iuuentuti afferebat:  
bi ad excitanda & promouenda studia ipsdem sapè  
de rebus in illo auditorio disserebant. Artis tamen  
Poeticae, quæ honestam quandam voluptatem in ani-  
mis auditorum generat, isti quæ tempore egregiè con-  
uenit, præcipua ratio habebatur. Quæ quidem ex-  
ercitatio altius ea quæ per integrum diem audiue-  
rant, animis studiosorum inprimebat, & in hone-  
sto officio, ne turpibus rebus occuparentur, retinebat.

### PANORMITANA.

**P**anormum quoq<sub>z</sub> inde ab initio bonis literis, &  
saluberrimis legibus floruisse videtur, quas vbi  
Verres, ut liberius tyrannidem suā exerceret,  
sustulisset, L. Metellus prætor restituit. Tandem peculi-  
are quasi gymnasium accepit, quo expositi y, pauperes  
orphaniq<sub>z</sub> erudirentur, teste Mario. serenissimorūq<sub>z</sub>  
sicilia Regum, qui hic olim sepeliebantur, & Reuere  
dissimorum archiepiscoporū liberalitate atq<sub>z</sub> priuile-  
gijs ornata academia est. Etsi Frāciscus ab Alexādro  
de Hieronymo regio Patricio, Panormitano loquēs,  
nouum ait & admirandū videri, quod ea in ciuitate  
tam à rectis studijs aliena, adolescens nobilis ne-  
glectis inanum rerum curis, honestis studijs bonarū  
artium incumberet.

### CATINENSIS.

**M**arcellus pretor Ro. post captas Syracusas  
pulcherrimū gymnasium extruxit, quod et si,  
per temporis, rerū edacis, iniuriā, collapsum erat: tamen

in praesens, vt scribit Marius, sic restitutum est, vt in omni artium liberalium genere frequentissimum sit. Vnde praestantissimos viros prodijse ait: Charrondam nimirum legislatorem celeberrimum, quem gladio, quod contra propriam legem, ne quis armatus in concionem veniret fecisse videretur, incubuisse ferunt: Clarissimumque iuris canonici interpretem, Abbatem Panormitanum archiepiscopum.

## BIBLIOTHECA.

**E**Gregiam quoq; Siculi bibliothecam iam olim habuerunt, cui tempore Roperti regis prae fuisse Paulum Perusium doctissimum philosophum & iurisconsultum scribit Volaterranus. Nuc & hæc ipsa instructissima est, et aliae proculdubio multæ accesserunt.

**C**Um ergo huius insulae homines natura ingeniosi sint, & ad multas optimas res inueniendū, perdiscendumq; appositi, certè rem literariā miris modis promouere potuerunt, vt nō huc introducere Musæ, sed hic natæ, et potissimum habitare videarentur. Nam præter cœli tēperiem, omniumq; rerū, quibus studiosi indigent, abundantia, quædam in Sicilia loca esse scribit Bembus, quæ non Socratem modo, aut Platonem, scholasq; omnes mitiores suis umbris inuitare possint ad philosophadum: sed etiā gymnosophistas, durissimos illos quidem homines, sed sole admodum delectatos. Nihilq; eo biennio, quo in Sicilia studiorum causa absuerat, quicquam in vita iucundius sibi extitisse refert Bembus junior. Porro et si cum aliorum regum, tum vel in primis Caroli V.

Ro.

Ro. imperatoris, & Optimi Potestissimiq<sub>3</sub> Philippi II.  
Regis Catholici, aliorumque principum & rerum-  
publicarum liberalitate & industria ad summum  
splendorem in Sicilia musæ excréuerant: tamen su-  
perioribus annis propter crebras bellorum clades, &  
incursionses Turcicas nonnihil conturbatæ dilapsæq<sub>3</sub>  
fuerunt. Eo enim periculosoſſimo tempore factum  
est, ut non studiosos tantum, sed etiam ipſos pro-  
fessores pro calamo & libris, arma capere oportet.  
Quod Franciscus Maurolicus mathematicus Messa-  
neus, ob Archimedis (quem propter intempestivum  
belli tempore studium misere perisse suprà dictū est)  
indignum casum, diligenter ſeſe feciſſe refert. Mini-  
mè tamen dubium eſt, quin iterum compositis re-  
bus, cefſerint arma musiſ: vereq<sub>3</sub> Catholici re-  
gis pietate & munificentia, diligentius  
bona litera à viris doctiſſimis  
tractentur.

Q 3 ACADE-

ACADEMI=

ARVM ORBIS CHRI  
STIANI LIBER SECVN DVS.

QVO GERMANIAE, GALLIAE, HIS-  
PANIAE, ANGLIAE, POLONIAE, SCO-  
TIÆ, academiæ sic describuntur, vt  
apertè declareret, quando veram  
religionem, & bonarum ar-  
tium studia, singulæ  
Prouinciæ acce-  
perint.

ECCLESIASTICI X.

Regnum à gente in gentem transfertur,  
propter iniusticias, & iniurias, et con-  
tumelias, ac diuersos dolos.

REVE-

REVERENDIS  
SIMO PATRI, ET IL-  
VSTRISSIMO PRINCIPI,  
AC D.D. OTTONI TRVCHSES, S. RO.  
Ecclesia Cardinali, Episcopo Augustano & Al-  
banensi, Germaniaque protectori, &c. Me-  
canati & Principi sua clementissimo.

Iacobus Middendorpius

S. P.

Mplissime Cardinalis,

Princeps illustrissime.

Quod si benignissimus ille Deus ardentissimis bo-  
norum hominum preci-  
bus exorari posset, ut

quemadmodum superiori tempore impu-  
dentissimos haereticos, acerrimosque et  
religionis Catholicæ, & Sapientiæ, bo-  
narumque literarum & artium hostes,  
propter peccata hominum, exoriri &  
inualescere, ad pernitiem Reipublicæ  
Christianæ, permisit: sic aliquando tan-  
dem omnes Principes & magistratus v-  
no studio, & egregia voluntate, religio-  
nis Catholicæ, veræque Sapientiæ patro-  
cinium susciperent: & vetus illud aureū

Q. 4 seculū



seculum breui redditurum, & longè quidem nos maioribus nostris fœliciores e. uasuros confiderem. Duo quidem ista, Religio inquam & Sapientia, ad salutem Reipublicæ Christianæ in primis necessaria sunt, & inseparabili nexu inuicem cohærent: sed Religio, per Dei præpotentis gratiam, in sacro concilio Tridéttino asserta per purgataque est: Sapientia verò hactenū magna inuidia labrat, bonæ literæ multis in locis contemnuntur, literatiq; virti exiguo in honore sunt, doctissimorum hominum preciosissimi libri exuruntur, qui magnis sudoribus conscripti, omnibus hominum ordinibus usui atque auxilio esse potuissent, scholasticaque disciplina miserrime deprauata est. Ut omnino necessarium sit, primo tempore, illius curam instauratio neq; Christianos principes suscipere.

Clarissimus philosophus, & maximus orator, latinæque eloquentiæ parens, M. T. Cicero, philosophiam, bonarum artium matrem, à se olim contra suos aduersarios grauissima oratiōe defensam profitetur. Si is nunc reuiuisceret, & in hoc perturbatissimum atque infœlix seculū tantis-

tantis per redire liceret: omnibus præstantissimi ingenij sui, & propè incredibilis facundiæ viribus tales eum voces æditarum credo, quæ multa etiam post secula exaudirentur. Taliterque orbis terrarū lumen philosophiam tueretur atque defendeter, ut in omni hominum memoria, nemo tam impium, tam crudele, tam nefarium facinus animo concipere auderet, ut contra ipsam religionis Catholicæ cōseruaticem, omniumque virtutum magistrum sapientiam, & humanitatis studia, & vetustissimas utilissimasque academias, atque florentissimas bibliothecas, bellum resuscitaret.

Verūm quia id nec per ipsum Ciceronem fieri potest, nec aliis, simili eruditione & eloquentia instructus, adhuc apparuit, qui ex professo tam necessarium locum perpurgare conaretur: ego tandem varijs optimorum hominum precibus, & publico dolore impulsus, in hoc præstantissimo argumento, haud parum studij atque laboris consumpsi. Et superioribus annis bonarum artium originem, antiquitatē, & incredibiles fructus, atque orbis infidelis celebriores academias,

Q 5 mias,

mias edisserui : Duos quoque officiorum scholasticorum libros, clarissimorum hominum epistolis admonitus, adieci. Iam verò Imperatricis Germaniae nostræ academias descripturus, nolui cōmittere, quin meum, pietatis & obseruatiæ plenissimum, erga R.I.Q.C.T. animū breuiter declararē. Nā tāta quidem, tamq; præclara, clarissimè Truchesseorū familiæ in ecclesiā dei, et verā Catholicā religionem, in Rempub. Christianam, in sacrum Romanum imperium, studiaq; literarum, beneficia extant, vt ea hīc verbis explicare non possim. Quantum Guilhelmus Truchses Cæsareæ maiestatis in Ducatu VVirtébergensi supremus magistratus, et Rector præstantissimus, Tübingensi academiæ profuerit, in ista academia recitabo. Vnde de alijs facile cōiectari potest. Illis verò omnibus, tu amplissime Cardinalis, tanta laudis magnitudine antecellis, vt egregijs reliquorum virtutibus, atque beneficijs, obscuritatem attulisse videaris. Tu enim florentissimam illam Dillinganam academiam, maximis sumptibus, ingenti-que studio, & labore primus erexisti.

Tua-

Tuaque liberalitate & industria factum est, ut oppressa ferè istis in locis religio Catholica reuiuisceret, & bona literæ, quarum propemodùm erat intermortua laus, reflorescerent. Ac ad instaurandam Ecclesiam Dei, & prouehenda liberalia studia, omnes vires studiumque conuertis. Quod etsi omnem laudis excellentiam superat, plus tamen exemplum, quod alij principes, tuique posteri imitentur, quam factum profest. Quot doctissimorum hominum præstantissimos libros in lucem protulisti? Quot insignium viorum scripta ex omnibus Germaniæ locis tibi potissimum dedicata fuerunt? Quot eruditos viros, qui Ecclesiæ utilles futuri apparebant, ad ingentem fortunæ splendorem euexisti? Quam generoso, quam forti animo publica sacri imperij grauissima negotia, maximamque Religionis & Sapientiæ causam tractauisti? Ut meritò propterea Pontificibus Maximis, gloriissimis Imperatoribus, & Regibus, Principibusque charissimus habereris.

Et

Et non modò veri Catholici summo amore & benevolentia prosequantur, verum etiam, acerrimi Ecclesiae Romanæ, cuius amplissimus Cardinalis es, hostes, te admirantur & prædicent. Et, ut breuiter dicam, id iam dudu apud viros Germanos promeruisti, ut academiæ Dillinganæ Romulus, religionis & sapientiæ Camillus, & sapientia, virtute, gloria, clarissimus Princeps, habearis & sis: gratissimorumque Ottonum Cæsarum memoria ipsis per illustrissimum Ottoneum Cardinalem refricetur. Cui iccirco immortale nomen in terris, & summam fœlicitatem in cœlis precantur.

Porrò, Reuerendus & Illustris D. Gebhardus Truchses, Coloniæ Agrippiæ, & Augustæ Vindelicorum Canonicus, R. I. Q. C. T. ex clarissimo illo & de Romano imperio egregiè merito, Guilhelmo Truchsess fratre, charissimus nepos (cui ego priores de academijs libros inscripsi) maximam de se spē præbet, quod pro suo admirabili ingenio, eruditione, prudentia, magno sit Republicæ Christianæ usui atq; ornamento futurus: effecturusque, ut Truchsseorum nomen longè

longè adhuc illustrius ad posteros transmittat. Quoniam ergo I. C. T. singularis semper veræ Catholicæ religionis, & bonarum literatum, literatorumque & publicæ salutis studiosorum hominū cultor atque patronus fuit : iccircò illi præsentem meum laborem, studiaq; mea, & Maternum Cholinum typographum Catholicū, amplissimæq; Reipubl. Coloniensis Senatorem, eiusdemq; filiū Magistrum Bernardum Cholinum, magnæ spei adolescentem, familiarem suum, quām diligentissimè commendo: Coloniæ Agrippinæ, Calendis Martij,  
Anno 1572.

GERMA-

# GERMANY



Voniam Germania sacrum  
Romanum Imperium aliquando gubernatura, &  
Christianam religionem, ci-  
uitatemque inter homines,  
ac tranquillitatem publicam  
conseruatura erat: singula-  
rem quoque eius Dominus deus rationem semper ha-  
buisse credendus est. Cumque Noachus post dilu-  
uium colonias in Europam reduxisset, Germania  
per Tuisconem & religione, & bonis artibus, mori-  
busq; exulta fuit. Cornelius enim Tacitus, de  
moriibus Germanorum scribens, author est, quod  
antiquissimis carminibus (quae annales eorum e-  
rant) Tuisconem Deum, authorem, conditorem  
que suum celebrarint. Id quod innumeri autho-  
res probant. Verum quis hic Tuiscon extiterit,  
diuersa inter illos sententiae reperiuntur: dum alij  
ipsius Noachi ex Araxa sive Areza uxore filium  
fuisse aiunt, alij Iapeti filium Gomerum, alij Go-  
meri filium Ascanem, à primogenitura Tuisco-  
nem appellatum affirmant. Eundemque è regi-  
one Colonia Agrippinae, vbi hactenus Teutz est,  
habitasse volunt: à quo et omnes Germani adhuc  
Teuto-

Teutones, & Teuschen appellantur. Cur Cimbro-  
rum, Alemannorum, Germanorumq; nomen acce-  
perint, omnium ferè historicorum scripta redun-  
dant, ut ea hic repeteret non sit necessarium.

## DE THEOLOGIA VETE- rum Germanorum in Pa- ganismo.

**E**T si à Ianigenis veram religionem, & synce-  
rum vnius Dei cultum, atque bonas literas  
viri Germani acceperat, paulatim tamen, sua-  
fere diabolo, in idolatriam prolapsi sunt. Iul. enim L. i. 6. Com-  
Cæsar, cum varia de Gallorum Theologia differu-  
isset: Germani, inquit, ab hac consuetudine multum  
differunt: nam neque Druidas habent, qui rebus di-  
uinis præsint, neque sacrificij s student, deorum nu-  
mero eos tantum ducunt, quos cernunt, & quo-  
rum operibus aperte iuuantur, solem, Vulcanum,  
& Lunam, reliquos nefama quidem acceperunt.  
Cornelius verò Tacitus: Deorum, ait, maximè  
Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quo-  
que hostijs litare fas habent: Herculem & Mar-  
tem concessis animalibus placant, pars Sueorum  
& Isidi sacrificant, lucos & nemora consecrant,  
deorumq; nominibus appellant secretum illud,  
quod sola reverentia vident. Caterum & V-  
lyssem quidam opinantur longo illo & fabuloso  
errore in Germaniam quoq; venisse, Asciburgiumq;  
in ripa Rheni constituisse, & a g̃u τύριον appellasse:  
ideoq;

ideoque varia eius rei monumenta, & tumulos quodam Gracis literis inscriptos, & aram ipsi, adiecto Laertae patris nomine, consecratam, ibi olim revertant narrant. Quanquam ista non ab ipso Vlysse mihi posita videntur, sed in honorem Vlyssis relictæ ab illis Gracis, qui peregrinas terras explorabant.

Sacerdotes deorum ministri summa apud priscos Germanos authoritatis erant: quod crederent eos diuina voluntatis maxime consciens, & diis charissimos existere. Illi sacris ignominiosos arcebant, in publicis conciliis principi moderatores silentium imperabant, illi deniq; in ignauos malosque animaduertere, eos vincire, & verberare, velut diis imperatibus, solebant. Deorum voluntatem de rebus futuris exquisituri, virgam frugiferæ arboris decissam, in surculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere ac fortitudine sparsos, sacerdos, quando publicè consulebantur dii, precatus deos, cœlum suspiciens, ter singulos tollebat, & sublatos secundum impressam ante notam interpretabatur. Sin priuatim consulerentur dii, patrifamilias id facere licebat. Unde perspicitur quantum prisci in paganismo Germani sacerdotio tribuerint: quodq; veterum Romanorum more duplia sacra habuerint, publica nimirum & privata, siue domestica. Quæ omnia pluribus verbis apud Cesarem, Tacitum, Strabonem, ceterosq; scriptores referuntur.

Franciscus Irenicus libro secundo exegesis Germaniae scribit: Teutonem colebant, humanos angui-

ne victimas offerebant, vt Lactantius institutionum diuinarum lib. i. cap. 21. ait, & Lucanus in illo carmine notauit:

Et quibus immitis placatur sanguine diro,  
Teutanes.

Mercurium quoque Germanos coluisse, Methodius, Paulus Diaconus, Corn. Tacitue, & alijs scripsierunt. Vnde in primo Parthenices Odilia ita loquitur Mercurius:

Tremuit quod irrigat Ister,  
Quod Sueus Rhetusque tenet, Germania nobis  
Subiuga, Pannonia nobis cecidere caterua.

Apud Cornelium Tacitum Hermōduri sacrificabant Marti, Catti verò Mercurio, qui oracula apud Nouetenses fudit, & torius Alsatiæ incolæ huc aduolauerunt. D. deinde Iulius, quassata Gallia, Mercurio aram erexit, quam sanctus Maternus penitus extirpauit, vt Nouietensium annales dicunt.

Nostro quoque tempore Mercurius in Elegio prædio Alsatiæ videtur. Etlingenses olim Neptunum colebant, qui nostro tempore adhuc antiquitatis gratia videbatur, sed precibus Imperatoris ablatus est. Alemannum quoque venerabantur, cuius simulachrum ad nostra secula in Augia delituit, iuxta Constantiam, ubi & non longè à suo nomine villa Alma vocatur. Herculem quoque, & Martem concessus animalibus placuerunt. Suei olim Isidem coluerunt, Rudigni, Amones, Angli, Varini, Eudoses, Nerthuini, Terrā matrem venerabantur. Nacharuali Castorem & Pollucem. Sacerdotes tamen

maxime coluerunt Germani: illis enim solum licitum fuit vincire, vel verberare aliquem, ut ait Tacitus. Deos quoque ad bellum secum sumpserunt, & lucos nemoraque, deorum nominibus diffinierunt. Ceterum tota Saxonia Idolis fuit refertissima, quorum vestigium adhuc in nominibus Saxoniae ciuitatum reseruatur. hæc Irenicus. Teutani vero siue Tuisconi patri atque authori suo proptertanta beneficia, quia aliam gratiam referre non poterant, diuinos honores impendere voluerunt, sicut Armenos & Italos Noacho & Vestæ fecisse acceperant. In tantamque, fraude diaboli, insaniam venerunt, ut ablata ex oculis veritate, neque religio veri Dei, quam à maioribus acceperant, neque humanitatis ratio teneretur: viris Germanis summum bonum non in cœlo querentibus, sed in terra. Relicto enim vero Deo, quem Noachi posteritas in Italiam Germaniamque post diluvium reduxerat, insensibilia digitorum suorum figmenta venerari, varisque religionibus studere, cœperunt: quocircà auersi à summo bono, eidemque congruentibus virtutibus, ad falsorum deorum cultum prolapsi, mortem sibi perpetuam cum ipsis diis quæsierunt, ut in Romanorum academia fusus est demonstratum. Notandum vero, quod et si Cæsar suo tempore nullos in Germania Druidas ex-Irenic. lib. titisse probat: tamen Irenicus refert, quod ex Gallijs 2. exegesi. pulsii in Germaniam cum suis superstitionibus descendit Germani: derint: quodq; humani sanguinis sacrificia in torum immolationes à Gothis conuersa sint. Et Functius

ctius in Chronicis author est, quod tam Germanorū  
quām Gallorū sacerdotes Dryudæ appellati fuerint. Lib. 3. de  
Alexander sardus scriptum reliquit, quod Germani moribus  
per Druidas iurārint, ut Romani per Iouem, & Ve- gentiū ca-  
stales per deam suam Vestam. Addit præterea pris<sup>14.</sup> & 16.  
cos Germanos, antequām certa dī eorum templo ha-  
berent, lucus & nem ora consecrāsse, vbi sacros equos  
alerent, ex quorum hinnitu res futuras cōiectārint,  
quod dī per eos respondere crederentur. Pietatem Cēsar li. 3.  
veterum Germanorum erga peregrinos, atq<sup>3</sup> hospita cōmētari-  
litatem, grauitatemq<sup>3</sup> morum, prædicat Cēsar.

## DE VERA CHRISTIA- na religione.

**Q**via Dominum deum magnam Imperatri-  
cis Germaniae rationem habuisse appareat,  
iccirco, cūm venisset plenitudo temporis, eā  
ab his erroribus reuocare, & vera Christiana phi- Irenic. lib.  
losophia erudire voluit. Accepit, authore Irenico, 2. exegesi.  
patria nostra christianas leges satis serō, et si ma- Germani.  
turè verbi diuini sacramenta illis exponebantur. cap. 12.

Aiunt enim quidā, decimo à dominicæ passionis an-  
no B. Maternū, S. S. Euchario & Valerio comitib. sa-  
cras literas Argentinēsibus, Treuerēsibus, Tūgrēsibus,  
ac Coloniēsibus interpretatū fuisse: ac mortuos quo-  
dā in pago Illesatba ad vitā reduxisse, eoq<sup>3</sup> miraculo  
Alsatos tūc quidē cōuertisse, sed Imperatorū pfidia ad  
pristinū fuisse errorē relapsos. D. Hieronym. Dorothæ Hieron. in  
us, Oecomenius, cateriq<sup>3</sup> scriptores, apostolū Thomā catalogo.

Doroth. in Germanis Euangelium Christi prædicasse scribunt,  
 Synopsi. nisi tamen hoc de Carmanis Indiæ populis accipien-  
 Oecum. dum est. D. Clemens Petri apostoli sectator & di-  
 in acta apo scipulus, atque in pontificatu Romanos successor, scri-  
 stolor. Lindanus bit ad Iacobum fratrem domini, quod ipse ex man-  
 in Apolog. dato S. Petri missurus esset Episcopos in Germania,  
 Epistola i tanto quidem doctiores prudentiores qz, quanto ea  
 Li. z histo gens ferotior atque crudelior existere diceretur.  
 ecclesiast. Tempore constantini Magni, ad barbaros etiam,  
 cap 6. inquit Sozomenus, religio christiana peruenit, iam  
 enim & quæ ad Rhenum habitant gentes christia-  
 nismum receperunt, Celtiqz & Galatae, qui extre-  
 mi ad Oceanum commorantur, & Gothi, & quo-  
 quot illis vicini sunt. Magna quidem hominum  
 multitudo ex Thracia in Asiam progressa, plurimos  
 secum inde sacerdotes abduxit, qui solo Christi inuo-  
 cato nomine, agros curabant, & pie sancte que inter  
 barbaros vitam traducentes, facile eos, ut in melio-  
 rem potentiorem qz Deum crederent, atque baptiza-  
 rentur permouerunt, quia non minus vita &  
 moribus quam doctrina illis cumulate satisfaciebant.  
 Treuerenses, qui præ ceteris tunc florebant, cum à  
 catholica religione, quam ab Euchario, Valerio, &  
 Materno, à D. Petro apostolo datis professoribus,  
 hauserant, tempore Diocletiani, Maximiani, & ali-  
 orum tyrannorum desecisset: Syluester Pontifex  
 Maximus à Constantino Magno, & Helena ma-  
 tre rogatus, Agritium patriarcham Antiochenum,  
 insignem virum, euocauit, cuius labore et industria  
 Treuerenses cum vicinis populis veram christianam  
 philoso-

philosophiam receperunt. D. Hieronymus ad Suri-  
am & Fretelam scribit: Verè in vobis completus est  
Apostolicus & propheticus sermo: In omnem terram  
exiuit sonus eorum, & in fines orbis terra verba eo-  
rum. Quis crederet ut barbara Getarum lingua  
Hebraicam quereret veritatem, & dormitantibus,  
imò contendentibus Græcis, ipsa Germania spiritus  
sancti eloquia scrutaretur? Dudum callosa te-  
nendo capulum manus, & digitis tractans sagittis  
aptiores, ad stilum calamumque mollescunt, & bel-  
licosa pectora reuertuntur, ad mansuetudinem chri-  
stianam. Similiter Epiphanius contra Valentinos  
& Gnosticos scribens. Neq; in Germanijs, ait, fun- Hæresi 31.  
data ecclesia aliter credunt. Platina in Gregorio Eadē ferè  
II: Huius, inquit, peculiaris laus est, quod eius opera  
Germani ad fidem nostram conuersi sunt, misso eō  
Bonifacio monacho, qui eos è tenebris educeret, pro- habet Irenę  
posita veritatis luce. Ipsorumq; Germanorum mag us li 1 ca. 3.  
partem Romam venientem, suis manibus vir Tertull. cō  
sanctus baptizauit. Quod ex ipsis Bonifacij epi- tra Iudeos,  
stola ad Zachariam Papam colligitur: Antecessor ait Christū  
prædecessoris vestri, venerandæ memoria Gregori- in Germa-  
us, dum me indignum ordinauit, & ad prædican- nia doceri.  
dū verbū Dei Germanicis gentibus misit: sacramēto  
me astrinxit, vt canonicis & iustis Episcopis & Pres- Gratian. II  
byteris in verbo & facto, & in consensu astipulator q. 3 c. Ante  
& adiutor fierem. Mortuo Gregorio II. successor cessor.  
ipsius Gregorius III. eundem illum Bonifacium, in  
suscepto isto opere vti perseueraret, per peculaires li-  
teras bortabatur, & ad alias aliasque Germaniæ

populos emittebat, ut ex ipsius epistolis perspicitur,  
 Gratian. c. & praesentes Zachariae Papae ad Bonifatium lite-  
 Quod pre- rae declarant: Quod predecessor beatæ memoriae  
 decesso. II. Gregorius, huius sedis apostolicae præsul, dum ad  
 q. 3. prædicandum verbum euangelij tuam misisset fra-  
 ternitatem in Germaniae partibus, & gentibus illis  
 paganis, & verbo pollicitationis illa voluit ante esse  
 munitam: ita ut orthodoxos Episcopos, Presbyte-  
 ros, vel quoscunque reperire potuisses, in verbo ex-  
 hortationis perfectos, amplius confirmares, & ijs  
 communicares, quod & factum est. Bonifatius  
 iste sub tribus illis Pontificibus, Gregorio II. Grego-  
 rio III. & Zacharia in Germania docuit, & tan-  
 dem in Frisia martyrij palmam accepit. Qualiter  
 verò SS. VVilibordus, Suibertus, Bonifatius, Ludge-  
 rus, Lebuinus, Plechelmus, Marcellinus, Frisijs, Tra-  
 ieectensibus, Transisulanis meis, Monasteriensibus,  
 Brunsuicensibus, Saxonibus, & omnibus serè inferi-  
 oris Germaniae populis, ante Caroli Magni Impe-  
 rium, Christianam religionem annunciauerint,  
 in vita S. Suiberti videre est. Sed quia Germania am-  
 plissima est, & varios populos continet, non uno tem-  
 pore ad Christum conuersa fuit. Carolus certè mag-  
 nus plurimum in re tam præclara utiliter laborauit,  
 summaq; prudentia, ac varijs pūssimorum & doctis  
 simorum hominum consilio excogitatis rationibus,  
 externis etiam signis quibusdam, ut semper pietas  
 ob oculos agrestibus & barbaris hominibus versare-  
 tur, tandem, per Dei præpotentis gratiā, ita cōfirma-  
 uit, ut nullo vñquam tempore detrimētū aliquod ac-  
 ceptura

ceptura videretur. Paulatimq; Germania omnium  
Prouinciarum gloria obscurredit. At cum vera, Ca-  
tholica, & Apostolica religio, diu egregie per vniuer-  
sam Germaniam constitisset, ut & recta fides, &  
optimi mores, atque prisca integritas in Germania  
cerneretur: tandem acerrimus veritatis, & verae re-  
ligionis hostis diabolus eam felicitatem ipsi sum-  
moperè iniudere cœpit, & ( permittente domino  
Deo propter grauiſſima peccata ) homines qui-  
dam exorti sunt, qui non ſolum contra legitimum  
magistratum rebellare, & tam altam pacem, tran-  
quillitatemq; publicā perturbare auderent: verum-  
etiam tanto omnium consenſu firmatam religionē,  
propter abuſus quosdam, improborum hominum ne-  
quitia forte introductos, pestilentissimis hærefibus  
peruertere, omnesq; leges & decreta maiorum  
cōuellere, ac grauiſſimis de causis receptas cæremo-  
nias, & ritus externos abrogare, ipsamq; pietatem,  
& veram religionem ex oculis & animis hominum  
eradicare ſtuderet: neg, hactenus à tam nefario in-  
ſtituto quiescūt, anteq; prisca barbaries, et vetus tur-  
pitudo, atq; paganismus in Germania restituatur.  
Ea enim in retantū elaborarunt, vt si Carolus Mag-  
nus, & primi verae religionis in Germania, veraq; ſa-  
pientia, & academiarum fundatores reuiniferent,  
ac praesentem Reipublicæ formam viderent, hac pro-  
pemodū oratione ad sacri Imperij ordines uſuros  
credo. Hocciné Romanum illud Imperium est, quod  
tot laboribus, vigilijs, ſumptibusq; partum,  
nos vera religione, et syncero Dei cultu, ſapientia;

maximarum artium studiis, ac præstantissimis legibus suffultum, ad Germanos transmisimus? Vbi prisca Germanorum virtus, vbi antiqua pietas, vbi iniunctum robur & fortitudo, vbi vetus religio, & fides mansit? nusquam certè illa nunc apparent. Sed scelera, hæreses, & scismata, nefariae contra legitimos magistratus coniurationes, tumultus, & intestina bella, qua alias potentissimas olim monarchias euerterunt, hic iam regnare videntur, ut ira præpotentis Dei, & publica omnium optimarum rerum grauiissima perturbatio, atque interitus vehementer sit pertimescendus: nisi vera catholica religio, & sapientia, publica tranquillitas, illæq; virtutes, propter quas maiores vestri à Deo præ ceteris omnibus gentibus Imperium acceperunt, mirificèque hactenùs floruere, primo tempore restituantur. Quia enim tam ipsum Imperium, quam recta eius gubernatio, atque salus, à solo Deo proficiscitur: quomodo ipse hoc Imperium tuebitur, vbi liberrimum ex alijs prouincijs, sceleratis hominibus perfugium relinquitur? vbi tot contra ipsum impietates, & blasphemie, tot abominanda hæreses, tot sacrilegia, tot rapiæ, tam atroces optimorum catholicorum hominū iniuria, audacissimi denique charissima sponsæ ecclesia catholicæ, & sacramentorū hostes, impunè grassantur? Sed vndenā tanta in Imperio vestro mutatione extiterit, scire ex vobis desideramus. Parūmne Imperium curatis? sed hoc cum alia gentes Germanis eripere studerent, maxima & diuturna bella maiores vestri pro eo, tanquam omnium preciosissima

ma re gesserunt. Ad ecclesiæ opes auaros oculos. sua-  
 sore diabolo, adieciſtis? at quid de Balthasarō & Danic. ca.  
 Antiocho potentissimis Regibus, Hierosolymitanis tē- 5.  
 pli & sacrorum vasorum spoliatoribus. scriptura sa- 2. Machab.  
 cra commemoret, quām grauiter etiam idolorum ca. 9.  
 sacrilegi à diuino numine punitifuerint, expendere  
 oportuit, vt quorum miserabiles interitus perhorres-  
 citis, eorum facta ne imitaremini. Maiores vestri,  
 ecclesiæ, & monasteria, et sacra plurima fundarūt,  
 in ecclesiastico s homines liberales extiterunt, lon-  
 gè tamen quām vos estis, ditiones fuere. Quò plu-  
 res aliqui ecclesiæ compilārunt, eò miserabiliores ap-  
 parent. Vitiōrumne & abusu, qui in ecclesiastico  
 ordinem irrepserunt, odio permoti, hoc con-  
 filium cœpistis? Sed illa quidem & nos, vna cum  
 omnibus bonis vehementer improbamus, magistra-  
 tūsque negligentiam abominamur, quod ad anti-  
 quam puritatem reuocare differt: nec tamen ipsa  
 catholica veritas propter abusus & vitia, sed hac po-  
 tiū ob veritatem, maiorum vestrorum exemplo,  
 tollenda fuissent. Nec propterea tumultuari, &  
 longè grauiora mala, quibus illa tamen non corri-  
 gerentur, excitare debuistis, nec propter hominum  
 vitia ab ecclesia matre, columna & firmamento ve-  
 ritatis discedere, ac pias res, ipsumq; ordinem contē-  
 nere oportuit. Præsertim cùm vos filijs atque pro-  
 pinquis vestris Episcopatus & maiores ecclesiasti-  
 cos magistratus, per vim, aut fauores comparetis:  
 qui tales se gerunt, vt plus exemplo quām peccato  
 noceant, nec in aliorum vitia, quibus ipsi grauiſſime

R 5 laborat,

laborant, animaduertere possint. Verendum quoque est, si propter vitia aliqua perfringendi sacri canones sunt, & non praestanda obedientia: nemo vobis obtemperare velit. Honorem vnius Dei viui, sacri euangeli puritatem, veterem sapientiam, atque virtutes, reuocare per hanc viam studuistis? Praclarum hercule vestrum hoc studium existeret, nisi longè aliter euenire vniuersus christianus orbis publicis querelis testatum reliquisset. Huius enim recentis doctrinæ authores, cum totus orbis altissima pace conquiesceret, bonarumq; artium studia, & orthodoxa religio mirificè florerent, cœlitùs quidem semissos profitebantur, velut Censores & Aristarchos, qui omnia repurgarent, Euangelicam libertatem, & verbum Dei restituerent, homines superstitionibus, somnijsque diris exoluerent. Sed non consti-  
tuendi Ecclesiam Dei gratia missos, at euertendi potius studio, & gloriæ, diuitiarum, libidinis, atq; vlti-  
onis appetitu, plerosque in hanc arenam descendisse, res ipsa declarauit. Nam si fidem suam liberare voluissent, operam dare oportuit, vt antiquam chri-  
stianorum modestiam, humilitatem, pietatem, obe-  
dientiam, castigationem corporis, charitatis ardo-  
rem, cōtinuum erga libidinem, omniaq; flagitia cer-  
tamen, assiduum pro omnium salute dies noctesque  
precandi studium, ceterasq; virtutes in orbem re-  
ducerent. Utq; ipsi omnes cupiditates prius euelerent, & nihil prater christi gloriam, & Ecclesiæ  
christianæ salutem, pacem & tranquillitatem pub-  
licam se querere, palam re ipsa demonstrarent.

Iam

Iam verò in reliquorum ordinum vitia, Princi-  
pum mores, Ecclesiæ catholice sacramenta, & cæ-  
remonias, atque pietatem maiorum, liberrimè in-  
currendo, nihil curâsse, multa corrupisse, quæque à  
viris prudentibus rectè sanari potuissent, præscidisse  
reperiuntur. Quot sacrilegia, quot rapinæ, quot  
incestus, quot contra legitimum magistratum con-  
iurationes, proximis quinquaginta annis apparue-  
runt? Etsi ergo serius quam vniuersæ Reipublicæ  
salus postulabat, tamen aliquando tandem, conside-  
rate viri principes, quod Moribus antiquis res stet  
Germana, virisqüe. Maiores vestri cum veram  
religionem, atque virtutes, & sapientiam pre-  
ceteris omnibus rebus sectarentur, & pietatem  
cum eruditione coniungerent: non modò tantum  
Imperium rectè gubernare potuerunt, verum eti-  
am propagare, & longè florentius, robustius-  
qüe ad posteros suos transmittere. Vos autem  
quid florentissimo quondam Imperio Græcorum,  
quid Vngariae, quid Liuoniae, Prussiaeque acci-  
derit, attendite: quæ ob scismata & hereses, na-  
tamque de religione discordiam, & corruptissimos  
mores, aut in Turcorum potestatem seruæ, aut in  
magni Moscorum principis iura venerunt.

Quam prepotentis Imperij vestri Aquila, pro-  
ximis quinquaginta annis fuerit oppressa, &  
quantopere reliquum Imperium vestrum bellis ciuili-  
bus, rapinis, & sacrilegijs labefactatum existat, aduer-  
tite. Quod si retinere volueritis, ad Imperiorum  
atque Regnorum authorem Deum, ad maiorum  
veram

veram religionem, & concordiam redire, & om-  
nium malorum procreatrices hæreses extirpare o-  
portebit. Cuius quidem rei in comitiorum ve-  
strorum decretis, & saluberrimis Concilij Tridentini preceptis, via est aperte demonstrata. Quid  
enim ab recentis & noue istius doctrinæ professori-  
bus hæreticus sit expectandum, nemo vestrum iam,  
ut opinamur, ignorat, et superiorum annorum res  
gestæ vniuerso orbi declarauerunt. Vehementer qui-  
dem nos vestri puderet, si eam doctrinam retinere  
velletis, quæ tā incōstās & varia, et popularis, & vir-  
tutū atq; pietatis expultrix est, & perniciōsissimæ li-  
bertatis magistra: quæquæ in tot diuersas & repug-  
nantes hæreses distracta, ut non ciuitas contra ciui-  
tatem, sed maritus contra vxorem, & liberi contra  
parentes prosua quisque hæresi digladiantur. Eoq;  
res tandem, nisi resipiscatis, breui ventura appetet,  
ut ipsa religio multis in locis funditus intereat, &  
à nobis tant labore profligatus ex Germania Paga-  
nismus, resuscitetur. Iam verò excutiantur an-  
nales, perquirantur historiæ, & doctissimorum ho-  
minum scripta: reperietis, quod catholica veraquæ  
religionis mutationem, publica calamitas, Regno-  
norum interitus, crudelissima bella, & omnium  
optimarum rerum perturbatio fuerit consecu-  
ta: quodque rebellionis & hæresum autho-  
res, atque patroni, miserrimè semper,  
iusto dei iudicio perierint.

## DE IVRIS PRVDENTIA

Germanorum.

**D**Iuinis humanasque leges primus omnium Germanis tulit Tuiscon. vt supra recitati authores probant. Marsus Rex principum cœtus, & communium conciliorum rationem introduxise fertur. Quod bellorum tempore certos magistratus elegerint, qui hello præfessent, quiquam vita & necis potestatem haberent, cum in pace nullus communis magistratus esset, sed principes regionum atque pagorum inter suos ius dicerent, controuersias quod Julius Cœs. li .6. comfinirent, author est Cœsar, Cornelius Tacitus: Cœmentario. unt, inquit, nisi quod fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna, aut impletur, nam agendis rebus hoc auspiciatissimum initium credunt. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coercendi ius est, imperatur. Mox Rex vel Princeps, prout etas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, autoritate magis suadendi, quam iubendi potestate. Distinctio pœnarum ex delicto. Plus quidem apud eos valuisse, dicit bonos mores, quam alibi bona leges valerent, sed hoc in ijs vitium notat, quod non simul, nec iussi statim, conuenirent, sed aliquot sâpe dies cœuentum cunctatione absumerentur. Sicut ab alijs scriptoribus taxantur, quod grauiissimis quandoque, de rebus inter pocula, consilia ceperint, &, quod Atheniensibus quoque obijcit Demosthenes, post factum consultarint. Utinam ea vitia hactenus in Germania nusquam apparerent.

Hoc

Hoc tempore, Canonico & ciuili Romanorū iure, legibusq; Imperialibus Germani vtuntur: & summi diuini atq; Ecclesiastici iuris tribunal Romæ, ciuilis verò & Imperialis Spiræ constitutum habent. De plebiscitis, & varijs, pro locorū & personarū diversitate, introductis cōsuetudinibus ( quæ etiā iuri cōmuni frequēter repugnat) atq; secreto illo VVestphalorū (quod Carolus M. ad retinendū eos in officio et vera religione introduxiſſe fertur) nūc tamen ferè abrogato iure, nimis longum esset referre. Lupoldus scriptum reliquit, quod Carolus Magnus tā bonarum artium, quam iuris disciplinam in Germania egregiè restituerit.

## DE MATHEMATICIS.

artibus.

**Q**uemadmodum alibi cūm de Lacedæmoniorum academia ageretur, probatum est, quod illi in publicis priuatisq; rebus planetarum, & in primis Luna, cursum superstitione obseruārint: sic Iulius Cæsar ex Germanorū captiuis se quæsiuisse ait, quamobrem eorum dux Ariouistus prælio nō decertaret, responsum verò ab ijs, quod apud Germanos ea consuetudo esset, ut matres familiās sortibus & vaticinationibus declararent, vtrūm prælim' committi ex vsu esset, necnē, easq; ita dicere non esse fas Germanos superare, si ante nouam lunam contē dissent. quæ etiam Nauclero probantur. Irenicus verò veterem illam Ianigenarum ex Herruria disciplinam, quæ in augurijs & monstris interpretandis, extisq; inspiciendis posita erat, in Germaniā

L. 1. de bello Gallico.

niam quoque peruenisse scribit. Iam verò, quod  
Cimbrorum mulieres diuinarum rerum peritæ, in  
bellum assuebantur, quæ de euentu prædicerent,  
copiose & eleganter memoria prodidit Strabo, ge-  
ographia libro septimo. Vnde illud Poetæ:

Captiuo & iugulo fundebat carmina vates  
Cimbrica, quæ a ripedū fremitus seruabat equorū,  
Bell'ax Rhiphae Germania proxima cœlo.

Et Plutarchus author est, Germanos facilius su-  
peratos à Cæsare, quod mulieres eorum nollent vi-  
ros in bellum procedere ante nouilunium.

Quamuis ergo Cæsar veterum Germanorum L1.6.com-  
omnem vitam in venationibus & studijs rei mili-  
taris positam fuisse, eosq[ue] labore ac duritia cor-  
poribus exercendis operam dedisse scribit, & alijs qui-  
dā barbaros & agrestes, bonarumq[ue] artium impē-  
ritos olim fuisse vociferantur: tamen posterioribus  
temporibus sic exulta fuit Germania, vt virtute, &  
philosophiæ studijs, ingeniорūq[ue] præstantia, alijs pro-  
uincij parūm cederet: rei vero militaris peritiae, &  
externa Rempubl. gubernandi ratione, Imperijq[ue]  
gloria omnes longè superaret. Nā publicæ pacis, et iu-  
ris, pudoris atq[ue] honestatis inter homines conseruā-  
da causa, dominus deus monarchias & supremum  
Imperium introduisse videtur: ad cuius Imperij,  
& supremæ potestatis honorem atque fastigium,  
his postremis temporibus, Germanos, propter  
ipsorum virtutes, præ reliquis nationibus eue-  
xit. Quaprofecto maiestate & gloria, nulla in  
terr[is] maior, atque præstantior, vel optari ab ipsis,  
vel

yel dari à Deo potuisset. Utinam cum optimo glorio  
fissimoq; Imperatore Maximiliano reliqui omnes sep-  
temuiri, præcipuaq; membra dent operam, vt pro tā  
to priuilegio dignas domino Deo gratias agant: de-  
inde hanc sublimitatē sibi, pperea diuinitū cōcessā  
arbitrentur, ad orthodoxam religionem, & syncerū  
dei cultum, ius, pacemq; publicam retinendam: po-  
stremò maiorum suorum exemplo current, ne, quod  
virtutes & concordia, erga Deum legitimosq; ma-  
gistratus fides & obedientia pepererunt, id vitia, &  
discordiae, hæreses, & rebellio (vt in alijs monarchijs  
factum reperitur) iusto Dei iudicio perdant. Lactā-  
tius enim Firmianus: ablata inquit, ex oculis homi-  
num veritate, mutata vera religione, statim profe-  
cto seculorum veterum mutata felicitas est. Porro  
Ingeuon Germanorum Rex, vt ferociorem populum  
ad humanitatem reuocaret, publica bonarum arti-  
um gymnasia instituisse fertur, quibus non modo ve-  
tus religio, sed humaniores etiam literæ publicè tra-  
derentur. Quod ipsius præclarum opus, posteriores  
eorum Reges atque principes diligenter promoue-  
runt. Videbant enim maiores nostri, sapientiam  
cum religione inseparabili nexu cohærere, quodq;  
Lactat. lib.  
4. institut.  
cap. 3. in  
in colendo sapere oportet, hoc est, authore Lactan-  
tio, scire quid, & quomodo colendum esset, verusq;  
cultus contra veritatis hostes propugnandus: & rur-  
sus in sapiendo colere, id est, re & actu quod sciretur  
implere. Ionas ergo Aurelianensis, vtrunque hoc,  
veram dico Christianam religionem, & sapientia  
studia, suo tempore (hoc est Carolo Caluo regnante)

in Germania egregiè floruisse testatur. Id quod nō  
 solum Marsilij Ficini, & Hermolai Barbari, alio- Ficini epi-  
 rumque doctissimorum hominum epistolæ & scripta stola recita  
 confirmant, qui omni ornamentorūm genere, opti- ta estin aca  
 misque studijs abundare fatentur, & Tyberim in demia Flo-  
 Rhenum influxisse aiunt: verum etiam tam multa, rentina, pa-  
 tam diuites, & tam florentes academiæ, tot præstan- gina 202.  
 tissima in omni literarum genere virorum Germa-  
 norum scripta, inuentaque, aperte declarant.

## COLONIENSIS ACA- demia.

**Q**uod Marcus Tullius Cicero, libro primo offici  
 ciorum, scriptum reliquit: oportere filium su  
 um audientem Cratippum, idque Athenis,  
 abundare præceptis institutisque philosophiæ, propter  
 summam & doctoris autoritatem, & vrbis: quod  
 alter eum scientia augere posset, altera exemplis: id  
 certe de his ad olescentibus, qui Coloniae Agrippina  
 Vbiorum, atque adeò totius Germaniæ inferioris me-  
 tropoli, bonis literis operam dant, affirmari potest.  
 Ipsa enim vrbis amplissima, pulcherrima, potentissimaque, & quam optimè morata est, quæ cæteras  
 Germaniæ ciuitates nobilitate, sapientia, opibus,  
 magnitudine, & (qua clarissimæ matri ipsius Romæ  
 imperium totius orbis pepererunt) virtutibus & con-  
 cordia, veraque religione superat. Ut merito de ea om-  
 nium consensu vulgo dicatur:

Gaudet felix Agrippina, sanctaque, Colonia,  
 Sanctitatis tuae bina gerens testimonia.

Postquam fidem suscepisti ciuitas prænobilis,  
Recidua non fuisti, sed in fide stabilis.

Multò adhuc fælicior laudatiorq[ue] futura, si quo-  
rum reliquias & corpora possidet, eximiaq[ue] re-  
ligionis & pietatis pignora gremio suo complecti-  
tur, eorum virtutes imitari perget. Nimirum,  
ut SS trium Regum pietatem, sinceritate religio-  
nis: vndecim millium virginum martyrio dignam  
puritatem, vitæ sobrietate amuletur. Si fortissi-  
mos Machabæos & inuicti pectoris viraginem, ani-  
mi infracti constantia in vera catholica religione  
referat. Sicut hactenùs vtramque diuinam &  
humanam philosophiam iam indè ab initio constan-  
ter retinuit, & periculosissimis temporibus forti-  
ter propugnauit. Ut recte quis hanc urbem, alterā  
Germania Romam, pietatis & sapientiae arcem,  
totiusq[ue] Romani Imperij decus atque ornamen-  
tum appellārit. Academia verò presenti tempore  
& vetus, & præstantissima, atque in omni artium  
& linguarum genere florentissima est. Grauissi-  
mi enim authores sunt, qui Tuisconem primum  
Germanorum parentem ab altera Rheni, altissimi,  
latissimi, rapidissimq[ue] fluminis parte, habitas-  
se scribunt, ubi hactenùs magna olim urbis vel  
arcis plurima signa reperiuntur, & vetus primi  
authoris nomen Teutz, in hodiernum usque di-  
em retinuit. Quapropter dubium non est, quin  
statim post diluuium vera religio, & liberales  
artes in hac loca, quorum Dominus Deus fin-  
gularem semper rationem habuisse videtur, fue-  
rint

rit restituta. Cumque orbis terrarum domini Romani, grauissimis de causis, huc potissimum colonos suos mittere decreuissent, veterum quoque Romanorum Theologiam, artesque liberales illi secum ex Italia introduxerunt, vt nihil quod ad fulciendam Rempublicam, ornandamque istam coloniam pertineret, desideraretur. Sed tam sapientia & literis, quam armis instructi, utroque pacis & bellorum tempore contra fortissimos Germanos, & fortes ibi & sapientes ciues haberent. Ideoque tam prestans bonarum literarum Coloniae Agrippinæ gymnasium euasit, vt nullum in Germania, quæ tunc adhuc incultior ferociorque erat, florentius haberetur. Quare non sine grauissimis causis factum esse, Chronica Coloniensia testantur, quod Deus eam urbem tunc primùm extrui voluerit, quando omnis sapientia authoris Iesu Christi mater Maria nascebatur. Nā sicut illa post Christi morte Apostolorū atque, Evangelistarū magistra erat: ita reliquis urbibus, et vicinioribus prouincijs, Colonia sapientia atque doctrinarū studia cōmunicarit. Et ab eo tempore quo S. Maternus, D. Petri apostoli discipulus, veræ eos Christiana religionē docuit, sacræ theologiae studia minimè ibi neglecta fuerūt, et si nō tā in schola, quam in canobijs ea tradebātur, vt Rupertii Tuitiensis, Alberti Magni, D. Thomae Aquinatis, Iohannis Scoti, & S. Volphelini (quem S. Anno Archiepiscopus Abbatem Bruuilerensem fecit) Historia declarat. Cūque, in Africa de vera religione inter catholicos et Donatistas cōtrouersia existeret, Constantini Imper. doctis

Li. i. sub si causā cognoscerēt, Maternū quendā ex Agrippina,  
nem. teste Optato Mileuitano, euocauit. Tandem S.P.  
Q. Coloniensis Vrbanum VI. Pontificem maximū  
anno domini 1388. rogārunt, vt publicam omni-  
um doctrinarum academiam, qualis Lutecia Par-  
siorum extabat, habere, honorumq;<sub>3</sub> scholasticorum  
gradus conferre liceret. Quod pontifex pro suo  
erga tam veterem florentemq; Rempublicam, &  
ad eo p̄eclararam populi Romani Coloniam amore,  
non solum libenter permisit, sed eadem quoq;<sub>3</sub> priui-  
legia, quæ mater ipsius Lutetia Parisiorum habebat,  
indulxit, vt ex ipsius rescripto aperte colligitur. Quo  
disertis verbis significat, cupere se illam urbem, quæ  
multis p̄eclarissimis ornamentiis referta erat, sapi-  
entia etiam ceteris vrbibus p̄elucere, & lōgē quam  
hactenū celebriorem studijs liberalibus fieri. Decer-  
nit etiam, vt & vetera illa studia amplificantur, &  
publica posthac omnium disciplinarum academia  
censeatur.

Quocircà anno domini 1389. in profecto Epi-  
phanie, in domo Capitulari Ecclesie Metropolita-  
nae, præsente Clero & Senatu, Gerhardus Calcari-  
ensis primò omnium prælegit caput sexagesimum  
Esaie Prophetæ: Surge illuminare Hierusalem. In  
chronicis coloniensibus perscriptum reperitur, quod  
S. P. Q. Coloniensis anno 1388. pro impetranda  
academia ad Vrbanum P P. VI. miserit monachos  
quatuor ordinum mendicantium. Quodq; prima  
lectio fuerit habita in sacra Theologia, per Theologū

Pra-

Pragensem, in domo capitulari Ecclesiae Maioris: quod etiam cancellarius universitatis fuerit designatus Praepositus coloniensis: primum vero academie Rectorem crearint Hertlinum de Marca. Additur preterea, quod cum hactenus Iudei celebrem coloniae Synagogam habuissent, anno domini 1423. perpetuo decreto fuerint electi, & Synagoga ad honorem Mariae virginis anno 1426. consecrata. Quod scallum hodie Hierosolyma vocatur, apud vicum Iudeorum. Universitas vero hac quatuor membris & partibus, sive facultatibus constat: Theologica nimirum, utriusque Iuris, Medicinae, & Philosophorum, que etiam Mathematicos, Poetas, & Linguarum professores complectitur. Harum unaquaque clarissimis semper viris abundauit, & viciniores provincias optimis Pralatis atque Pastoribus, praestantissimis magistratibus, utilissimisque & prudentissimis ciuibus repleuit. Qui non modo pacem & tranquillitatem conseruarent, sed veram quoque & catholicam religionem contra pertinacissimos hereticos fortiter proquagnarent, id quod superiorum annorum res gestae declarauerunt. Decanorum autem magistratus iam fere annuus est.

### DE RECTOR E.

Vniuersitatis Rector ex singulis facultatibus per ordinem, quater in anno, eligitur: in profecto Annunciationis Mariae ad Carmelitas, in profecto Apostolorum Petri & Pauli ad Prædictores, in vigilia S. Dionysij ad Minores, in vigilia D. Thome apostoli ad Augustinianos. Verum sicut is

qui ambiuisse illum magistratum deprehenditur, aut conſpiratione, & malis artibus quorundam affecutus, eo ipſo indignus redditur: ſic legitime electus, niſi rationabiles cauſas adferre poterit, duarum marcarum argenti puri mulcta fuſcipere ex statuto cogitur. Ita tamen, ne quis propter hanc mulctam ex odio & inuidia eligatur, nec ſae pius, contra ſuam voluntatem, quam ſemel. Huic pedelli argenteos fasces ad publicos actus ituro praferunt, eumque ſingulis diebus ex perpetuo decreto obſeruare ac visitare, ſi quid curatum velit, oportet. Eius officium eſt, vniuerſitatem cogere, diliberanda proponere, omniumque ſententia atque consiliis decreta, perficere & exequi, ius ex aequo & bono dicere, priuilegia tueri, studiosos recipere, & publicis studiorum ſuorum testimonij iuuare: qua memoratu digna erunt, ac utilem doctrinam habere videntur, in publicos annales referre, & postquam eo magistratu abierit, quatuor Decanis, velut Censoribus, rationem reddere quae gesserit, queque acciderint. Quoniam eos tanquam Tribunos addere ſupreme authoritati Maiores nostri voluerunt, de quorum confilio omnia peragerentur: ſine his vniuerſitas per iuramentum praefitum cogi non posset, niſi tanta eſſet cauſa magnitudo, que nullam moram pateretur. Vbi vniuerſitas conuenerit, Rector rem proponit, quatuor decani ſuoseuocant ſeorsim, & ſingulorum ſententiam requirunt, ordinem dicendi dat ſenium promotionis. Rector ſue faculta-

facultatis consilio interest. Reconfecta, Rector ad suum locum regreditur, auditurus Decanorum sententiam. Inter quos primo loco dicit Decanus Ar- tium, secundo Medicinae, tertio Iuris, quarto Theo- logiae. Rector concludit, & mandat fieri. In om- nibus quoque causis, criminalibus & ciuilibus, iu- risdictionem exercet. Quare grauiissima sapè inter Colonensem Archiepiscopum, Sacri Romani Impe- riij Septemuirum, & rectorem, controuersia fu- it exorta. Solius heresis cognitionem non usurpat. Et quanquam pro electione Rectoris quatuor istis anni temporibus Vniuersitas cogitatur, ferè tamen nunc integrum annum retinetur. Et de iure re- spōsurus Rector Theologus, Medicus, et Philosophus, perpetuò iurisconsultum assessorem & consiliarum habet. Est enim huius academiæ Rector, præter aliarum quorundam morem, priuilegiorum quo- que conseruator & iudex. Vtrunque nunc dili- gentissimè p̄st̄at, D. Conradus Ort ab Hagen iu- ris veriusque scientia clarissimus doct̄r: apud S. Ge- orgium Decanus, almæque Coloniensis acade- mia iterum iterumq̄e Rector, &c. dominus & amicus meus.

## DE GYMNASIIS

Colon.

P̄ater Theologorum, Iurisperitorum, & Me- dicorum egregias scholas, tria hic publica gym- nasia habentur, quibus humaniorem literatu- ram, liberales artes, & philosophiam, cum bonis moribus doctissimi viri perpetuò tradunt.

S +

Quorū

Quartum  
g, mnasiū  
Cornelia -  
num, ante  
multos an-  
nos inter-  
cidit.

Quorū florentissimū est Montanum nostrū, à primo  
gymnasiarcho D. Gerardo de monte denominatum.  
Cui hoc tempore p̄aest D. Gerardus Matthijsius, di-  
uinarum & humanarum literarum celeberrimus  
professor atque interpres, vir nō de hoc tantum gym-  
nasio, sed tota academia, vniuersaq̄e re literaria  
p̄aclarè meritus. Alterum gymnasium à Lauren-  
tio Groningense, primo etiam Regente, Laurentia-  
num vocatur. Hoc superiori anno Cleri, & Sena-  
tus, multorumq̄e bonorum hominum liberalitate  
instauratum est, & recente veteri nomine, seruatis-  
q̄e priuilegijs, in aliū locum, ad Minorum sive  
Franciscanorum cœnobium, translatum fuit. Eius  
alumni doctrinam Alberti Magni sequuntur, sicut  
Montani S. Thomæ Aquinatis: vnde vulgo hos qui-  
dem Thomistas, illos Albertistas appellant. Primus  
isto in loco Regens iam est Paulus Cuichouius Rure-  
mondensis, sacrae Theologie Licentiatus. Tertium  
olim Cucanum dicebatur, hodie Nouum coronarū  
gymnasium vocatur, ad differentiam veteris coro-  
narum collegij iurisconsultorum. Id cùm anno do-  
mini 1556. propter Velsij cuiusdam Hagani, &  
aliorum quorundam hæreticorum perfidiam, mini-  
mēque in catholica Republica ferendam doctrinā,  
Vniuersitas claudi iussisset, dominis de Societate Ie-  
su fuit attributum. Primusq̄e eius Rector con-  
stitutus, Ioannes Rethius, patritius Colonensis, pi-  
etate, & maximarum artium doctrina eximius.  
Habet quoque artium facultas egregiam domum  
in platea diui Gereonis, pro infirmis studiosis, atque  
magi-

magistris, quæ Rubra porta dicitur. Præterea splendidiſſima Coloniae publica ſchola trilinguis eſt, quæ vulgo Artium appellatur. Vbi tres linguae ſacrae, Hebreæ, Græca, & Latina, ingenuæ artes, & eloquentia, mathematicæque disciplinæ, à doctiſſimis hominibus traduntur Inſignis illic bibliotheca aſſeruatur. Ad hac, reperiuntur coloniæ priuatæ ſcholæ plures quām centum, vbi pueri Græcae, Latine, Germanicæ, & Gallica linguae rudimenta, literarumque characteres docentur. Habenturqz non pauca, nec contemnenda ſcholæ propuelliſis. Quibus omnibus per eruditos quosdam viros, certus tradendi modus, & communis iſtituendi ratio præscripta eſt, publiceque decretum, ne quis contraria facere, & angulares hæreticasque ſcholas erigere, priuata authoritate aunderet. Quod ſi S. P. Q. Coloniensis obſeruauerit, dubium non eſt, quin ea Republica in perpetuum ſit optimè habitura, præſertim, ſi ad alias hæreticas academias atque ſcholas ciuibus suis abire prohibeat: vt nec domi nec foris corrumpan- tur. Plurimiſ egregijs priuilegijs hæc Uniuersitas per Pontifices maximos, atque Imperatores ornata eſt, eorumque certi propugnatores datiſunt, Abbas S. Martini Coloniæ, & S. Pauli Leodiensis, sancti qz Saluatoris Traiecti Decani. Grauiſſimiſ tamen de cauſis decretum extat, ne quis ijs frueretur, qui ad matriculam non eſt à Rectore aſcriptus, aut ve- rè literis operam non dat. Præterea ſex Colonienſis Reipublicæ conſules habentur, quorum bini, per- vices, integro anno magistratum gerunt: quatuor

autem seniores, academiae prouisores appellantur, qui nihil quod ad splendorem eius pertineat, de sua diligentia pratermitunt. Sunt vero illi hoc tempore, Constantinus Liskirchius, Godefridus Hittorpianus, Philippus Geilius, & Melchior Mulhemius.

Habetque ea urbs tria pariter excellentissima ornamenta, quorum unumquodlibet vix inulla alia Germaniae ciuitate reperias: Clerum, Academiam, & Senatum. Clerus certe ornatus & florissantissimus est, siue generis splendorem, siue eruditio-  
nem & prudentiam, siue dimitias & templorum amplitudinem multitudinemque, siue pietatem & mores consideres. Ade metropolitana nullum in tota Germania collegium nobilius atque illustrius cernitur: ubi omnes canonici Reguli esse coguntur, pre-  
ter octo canonicos Presbyteros, qui sacre Theologie, aut Iurisprudentiae Doctores vel Licentiati sunt, ut non modò Ecclesiam suam recte gubernare possint, verum etiam Archiepiscopo in conseruanda catholica religione, & administranda Republica usui & auxilio esse queant. Sunt & alia septem celeberrima canonicorum collegia: D. Gereonis, Seuerini, cuniberti, Andree, & S. Apostolorum, Mariæ ad gradus, & Georgij nam S. Ursulae, & Mariae in capitulo, atq; Cecilia collegium, illustres & nobiles virgines cum aliquot canonicis possident.

Ad hanc. 19. insignes parochiae sunt, infinitaque viro-  
rum, & sacrarum virginum cœnobia, & plurimæ domus pro viduis & pueris mulieribus consecratae. De precio-  
sissimis s. s. martyrum reliquijs, amplissimisque sacris,  
atque

atq; templis, nihil in præsens volo dicere, cùm ea res peculiare opue requirat.

Archiepiscopus coloniæsis S. Ro. Imperij septenarius est, ac per Italiā cæcellarius, V Vestphalia Angariaq; dux. Qui cùm ob Præuincia amplitudinē omnibus rebus quæ ad religionē, et diuinū cultū, politiamq; spe etat, per se se vacare nō posse, in Pöficalibus Vicariū sive suffraganeū accepit, Episcopū Cyrenensem. Qui iuri dicundo Coloniae Archiepiscopi nomine p̄est, Ofcialis dicitur à quo ad solū Ro. Pontifice, supremū quæ christiani orbis tribunal, prouocatio fit. In cuius consistorio propter causarum multitudinē varij iuris & iustitiae ministri habentur, quorum alij ius dicunt, alij causis patrocinantur, nonnulli tabelliones & scribae sunt, quidā etiā nuntiū & p̄motores. Qui vt odiū atq; inuidiā ante iudicium deponeret, veraq; iustitia, et extremi iudicij, ac propria salutis, admoneretur in metropolitana ecclesia, ad altare S. Nicolai, certa quadā sacra fūdata fuerūt, q̄ Officialis iudex, ceteriq; assessores et ministri, anteq; ad aula progedirentur, audiret. Hūc magistratū (qui post suffraganeatū sūmus est) iā annos duodecim gerit, R. et clarissimus D. Iōes Kempis, metropolitana ecclesia canonicus presby. &c. Cuius virtutes tāce sunt, vt optimus vir, & incorruptissimus iudex ab omnib. habatur, et sit. Quare sex Illustriſsimis principibus, p̄quam gratus, et reliquis ordinib. quod eorū grauiſſimas causas integerrimè dexterimequē semp tractārit, merito chariſſimus fuit. Ego verò tātu ſēper illū amicū atq; patronū habui, vt parentis erga me animū induiffe videretur.

In spiritualibus Vicarius nunc est, Reuerendus et  
ornatissimus D. Ioannes Suolgen, metropolitanae ec-  
clesiae canonicus Presbyter, & apud S. Andream De-  
canus, &c. vir ob'acerrimum ingenium, & elo-  
quentiam, atque in rebus agendis dexteritatem,  
præstantissimus: patronus quoq<sub>3</sub> meus, & amicus  
singularis.

Academia etiam celeberrima est, & in omni do-  
ctrinaram genere viris excellentissimis abundat.

Senatus tanta grauitate, & amplitudine, opu-  
lentiaque excellit, vt veterem illum Senatum Ro-  
manum referre videatur, & omnes aliarum Germa-  
niae vrbium Senatores facile superet. Olim apud  
priscos Romanos ad aram eius Dei, in cuius templo  
Senatus habebatur, singuli prius, pro bono consilio,  
fœlici<sub>g</sub> euentu, patres supplicabant. Coloniae an-  
te Curiam (qua in medio vrbis sita mirificè hoc an-  
no exornatur) sacellum est, B. Mariae in Hierusalē,  
vbi aliquando Iudeorum synagoga fuit, in qua Se-  
natores ex decreto maiorum ante consilium orant,  
& sacrum audiunt, vt Dominus deus hoc periculosis-  
simotempore salutaria ipsis consilia aspiret. Qui-  
bus ergo alijs ab amoenitate loci, ab humanitate ci-  
uium, vrbis frequentia, & moribus, cōmoditateque  
victus, ac bonarum literarum gloria, & diuino cul-  
tu, atque cæmonijs sacris, academias suas prædi-  
cant, ijs omnibus haec Vniuersitas redundat. Cuius  
viros illustres si recensere vellem, metuo ne charta  
& tempus deficerent. Maxima enim illorum copia  
est, semperque Colonia fuit, qui domi & foris, in sa-  
cris

cris concilij, in comitijs Imperialibus egregiam operam Republicæ christiana nauarent. Vnde summi Pontifices, maximi Imperatores & Principes eam admirabiliter, præ ceteris Germaniaæ academij, honorarunt: & Leo PP. X. tam hanc colonensem, quam ipsius filiam Louaniensem academiam agri dominici p̄iissimam religiosissimamq; cultricem appellabat. Ingolstadienses nuper publico scripto coloniam studiorum parentem dixerūt. Et Reuerendissimus D. cardinalis Hosius aperte futur, colonia Agrippina potissimum deberi, quod reliqua Germania ad Rhenum pars à vera catholica religione non defecerit: quodque in illam, velut in cynosuram, omnes intueantur. Curandum ergo ipsis est, ut tam puram religionem, florentemq; academiam, & Rempublicam, posteris suis relinquant, quam ipsi à maioribus acceperunt. Haec tres eximiae corona, quæ sine grauiſſimo reliquarum periculo separari non possunt, vniuersoterrarum orbi coloniam celeberrimam reddiderunt. Vetus proverbum est: Funiculus triplex difficulter rumpitur. Hoc ad tres colonia Agrippina coronas, Religionem, Sapientiam, & Magistratum, egregie refertur. Porro, si quis hanc academiam à Parisiensi matre, à Louaniensi, ceterisq; quam plurimis clarissimis academij filijs, commendare voluerit, infinitam ille quidem est laudis materiam habitus.

## BASILEENSIS.

**Q**uemadmodum scriptores de aliarum quārundam academiarum, sic de huius etiam erectione varie loquuntur omnem tamen il lam controuersiam Pij P P. II. fundatoris epistola mihi dirimere videtur: Dudum cūm nos minor statutus haberet per multorum annorum curricula, quibus grato incolatu in inclita ciuitate Basileensi potiti fuimus, per euidentiam cognouimus. quod ciuitas ipsa vberrima, ac in partibus illis salubritate aēris, & quibuslibet utilitatibus praelecta, necnon ad multiplicanda doctrinæ semina, germinaque salutaria producenda apta & accommoda existet. Propterea nos, postquam ad summi apostolatus apicem proiecti sumus, desiderantes ciuitatem prædictam, ac illi adiacentem patriam diuinī munera largitate concessa inextinguibili sapientie lumine illustrari, easque sanis peritorum consilijs & maturitate fulciri: generale studium in eadem ciuitate statuimus & ordinauimus inchoandum, & tam in sacra pagina, & vtroque iure, quam alia quavis licita facultate perpetuis temporibus vigere. Datum Mantua anno dominica incarnationis 1459. pridie Kalendrum Ianuarij: Pontificatus nostri anno secundo. Nec instituit solum hanc academiam, & confirmauit Pius Pontifex Maximus, sed iisdem quoque Lib. 5. Cosmoprinilegijs, authore Munstero, honorauit, quibw mograph. Bononiensis, Colonensis, Viennensis, ceteraque in Germanis

mania vniuersitates exornatae erant. Quidde vero aliqui in annum domini 1490, & alijs in annum 1489 eius principium rejeciunt, id non tam de institutione, quam de instauratione & augmentatione accipiendum est. Primus autem huius Academie Rector fuisse legitur, Georgius de Andelau Praepositus Basileensis. Sicut Ioannes de lapide eorum parisiensium qui reales vocantur doctrinam, primus in eam vniuersitatem introduxit. Sub Maximiliano primo Romano Imperatore, & alexandro V.I. Pontifice Maximo, anno domini 1494.

## DILLIN-

gana.

**H**ANC academiam Reuerendissimus ille & Illustrissimus Princeps, Otto Truchses, Cardinalis Augustanus, Germaniaeque protector, pro suo singulari erga religionem catholicae & bonas artes amore, maximis sumptibus erexit: ut in ea humaniores literae & sacra Theologia à viris doctissimis traderetur. Nihilque hactenus optimus Princeps prætermittit, quod ad rei literariae instaurationem, & ipsius academie splendorem, bonorumque studiorum, quæ tanto perè necessaria animaduertit, promotionem pertinere videatur.

**D**Vacensis in Belgio, superioribus annis à Philipto II. Rege catholico grauiissimis de causis instituta. cùm enim per Germaniam & Galliam perniciosissimas hæreses increbescere videret: iccirco ne iuuentus eò amplius proficiscetur, hæresesq; imbiberet, nouam Duaci academiam erexit, vbi omne artium atque linguarum genus doctissimi viri docerent. Gallicæ quoque lingue studiosi non minorem descendæ, quām in ipsa Gallia, occasionem haberent. Eam verò etsi Rex satis libera-liter dotārat, optimorum tamen hominum fundationes plurimæ accesserunt. Ut nihil quod ad florentissimi gymnasij gloriam pertinet, in eō nunc desideretur. Duo quidam optimi Abbates, duo celeberrima collegia exædificârunt, quorum alterum Marchense, alterū Aquæcinctense vocatur, quod dominis de societate Iesu attributum est, vt pietatem in eo & bonas literas prositeantur.

**E**Rphordiensis in Thuringia, à Dagoberto Francorum Rege circa annum domini 1391. fundata, & à Bonifacio IX. & Pio II. varijs priuilegijs honorata. Nicolaus autem de Bibera, Henricus de Erphordia, Conradus de monte puellarum, in omnium genere clarissimi viri, plurimum huic academiæ splendoris & gloriae pepererunt. Godschalcus etiam de Meschede, & Ioannes de Mylbach sacrarum literarum eximij professores, partim viua voce, partim eruditis scriptis illustrârunt, authore Thrithemio. Quando Germani professio-

professores ex Pragensi academia Lipsensem erige. Cochleus  
bant, magnus studiosorum numerus ad hanc Erphor li. 2. histor.  
diensem academiam migrare maluit. Hussitarū,

**F**rancfordiensis in Marchia Brandenburgensis,  
ab illustriſſimo principe electore Ioachimo ex  
Lipsensi anno domini 1506. erecta: ab Alexan-  
dro PP. VI. & Julio II. & Maximiliano I. Imperatore,  
varijs priuilegjs ornata. In qua iam  
indē ab initio, in omni artium & disciplinarum at-  
que linguarum genere prætantissimi doctores fue-  
runt, qui paſſim apud historicos nostros numeran-  
tur. primus Cancellarius fuisse putatur, Theodo-  
rus de Bulau Lebusensis Episcopus. Rector vero pri-  
mus fuit Conradus VVinpina professione Theologus,  
philosophici ordinis, primus artium Decanus creatus  
est Ioannes Lindholtz.

**F**riburgensis Brisgoiae ab Alberto Austriaco cir-  
ca annum domini 1460, vel ut quibusdam vi-  
detur, anno 1450, fundata. Quæ anno 1467.  
non ſolū leges & statuta, verum etiam Theologiae  
& iuris canonici atque ingeniarum artium profes-  
ores, Viennā euocauit, ſicut in Viennensis acade-  
miae annalibus perſcriptum reperitur. Tandem ve-  
ro sub Frederico Imperatore Romanorum, anno  
1472. non parūm instaurata & aucta eſt. Vdalri-  
cus Zasius iurisconsultus quorundā Friburgensiū sta-  
tutorū ſe authorē eſſe prædicat: nā multos annos mag-  
na laude Friburgi docuit, & varia in ius ciuile com-

T                   mentaria

mentaria reliquit, ut ipsius epitaphium declarat:

Hinc suo tantum neque vate quondam

Pindaro Thebae, neque iōv Homero

Fulgit, hoc quantum duce nunc Friburgum,

Nobile claret.

Ille Germanis, Italij, Britannis

Notus, & cunctis celebratus oris,

Zasius nostri decus & perenne

Ille Friburgi.

Insignis illa domus Sapientiae, qua doctissimorum hominum procreatrix est, an collegium appellari debet, ab ipso Zasio disputatum reperitur, in commentarijs ff, quod cuiusque Vniuersitatis.

**G**risuualdensis in Pomerania ab Vratislao IX. Pomeraniæ duce anno 1456. inchoata. Etsi Munsterus eius institutionem non tam ipsius principis, quam doctoris cuiusdam & consulis liberalitati ascribere videtur, libro enim cosinographia tertio: Gipsuualdi, inquit, circa annum Christi 1456. floruit vir quidam integer, literis instrutus, eius oppidi Proconsul, veteri familia ortus, legum doctor, qui cum multa ei oppido commoda comparasset, priuilegia tum ibi publicumq; gymnasium institui procurauit. Hanc anno domini 1547. Philippus Pomeranorum dux nonnihil instaurauit.

**H**afniensis, siue Coppenhagensis in Dania: Primo equidem per Fredericum III. Danorum Regem, circa annum domini 1539. erecta:

recta: deinde à Christiano electo rege instaurata.  
De qua fortè loquitur Iouius, quando Cobenā om-  
nium disciplinarum gymnasio insignem esse ait.

**H**EIDELBERGENSIS in comitatu Palatino Rheni,  
à Ruperto II anno domini 1346. instituta.  
De qua Munsterus libro tertio: Anno Chri-  
sti 1346. Rupertus senior princeps Palatinus fun-  
davit gymnasium Hieldelbergense, vbi temporum  
successu in omniscientiarum genere multi docti flo-  
ruerunt viri. Ego quoque anno 1524. usque ad  
annum 1529. primus Hebraismi professor, publi-  
cè ibi sacram linguam docui, &c. Et Abbas Span Hunc Mar-  
hemensis de scriproribus Ecclesiasticis: Marsilius, syliū Angli  
inquit, de Ingen vir in diuinis scripturis exercita-  
tissimus, & in seculari philosophia nobilissimè do-  
ctus, primus Heidelbergensis gymnasij plantator,  
quod Rupertus dux Bauariæ & comes Palatinus  
Rheni instituens, magnifice dotauit, & Urbanus  
VI. instar Parisiorum confirmauit. Praterea,  
Marsilium istum apud diuum Andream Coloniae  
canonicum & thesaurarium fuisse probat. Ut me-  
ritò posteriores quidam comites palatini istud colle-  
gium honorarint. Inter præcipuos verò professo-  
res meritò doctissimus ille & de bonis literis egre-  
giè meritus Rodolphus Agricola recensetur, id quod  
ipsius epithaphium ab Hermolao Barbaro, ut credi-  
tur, conscriptum, demonstrat:

Iuuida clauerunt hoc marmore fata Rudolphum  
 Agricolam, Frisiū spemque decusq; soli.  
 Scilicet hoc uno meruit Germania quicquid  
 Laudis habet Latium, Gracia quicquid habet.

**I**Ngolstadiensis in Baioaria. Hanc anno domini  
 1410 ex Viennensi academia ortam, Annales  
 viennenses testantur. Ludouicus Dux anno 1459.  
 egregia ei à Pio II. priuilegia impetravit, & maxi-  
 mis honoribus atque pramijs viros doctissimos hue-  
 ex celeberrimis gymnasij se uocauit. Ceteriq; Baioa-  
 ria Reguli mirificè eā semper coluerunt. De Ernesto  
 scribit Vrb. Regius ad Fabrum: Credo equidem te  
 non latere, quanto amore & benignitate plusquam  
 Idē refert paterna dux Ernestus Bauarorum Princeps illustris  
 Mosellan. de triū lin- simus, gymnasium nostrum Angeopolitanum foueat,  
 guarum co excolat, ditet, vt cum summis academijs contendere  
 gnitione possit. Est enim hic gratissima loci amoenitas, aërisq;  
 patāda. quantam non facile alibi reperias, mira quædam  
 salubritas, vt meritò studiosorū sedes appellari que-  
 at. Optimus verò & catholicus ille Princeps Al-  
 bertus, pro singulari suo erga verā catholicam religi-  
 onem atque sapientiam studio, sic eam promovit, vt  
 hoc tempore inter celeberrimas academias catholicas  
 Germaniae numeretur. Qui non modò peculiare col-  
 legium Theologicum magnis sumptibus erexit, ve-  
 rum etiam insigne paedagogium fundauit, in quo de-  
 mini de Societate Iesu eloquentiam et philosophiam,  
 artesque liberales, & linguarum præcepta trade-  
 rent. Quam singularum artium professores, The-  
 ologi

Theologi, Iurisconsulti, Medici, Mathematici, Philosophi, Poetæ, & Oratores, Linguarumq; magistri, in tradendo rationem atque ordinem obseruare vellēt, hoc anno, 1571, publico scripto adiderunt. Multi nunc hic clarissimi viri sunt, semperq; fuerunt. Inter quos meritò numerātur, Ioannes Eccius, & Fredericus Staphilus, in omni literarum genere præstantissimi viri, & Catholicæ religionis fortissimi propugnatores: qui huius academie Rectores & Procancellarij olim fuerunt.

**L**ipsensis in Misnia, quæ initiu sumpsit ex Prægenſi anno domini 1408. propter ſectam Husituarum in Bohemia, anno ſequenti conſirma ta. De qua Aeneas Sylvius: Regerant ſcholam Prægenſem vsque in ea tempora Theutones, id moleſtissimum Bohemis fuit, hominibus naturâ ferocibus et Historiæ Bo hem.ca.35. indomitus. Ex quibus vir quidam genere nobilis, ex domo quam Putridi pīſcis vocant, apud Oxonium Angliae ciuitatem literis studens, cùm Ioannis Vicleui libros offendisset, quibus de realibus vniuersalibus titulus inscribitur, magnopere illis oblectatus exemplaria ſecum attulit, imbutusq; Vicleuitarū veneno, & ad nocendum paratus, tum, quod erat familiæ ſuæ cognomen, putridum pīſcem, id est, fœtidū virus in ciues ſuos euomuit. Commodauit autem ſcripta, quæ attulerat, his potissimum, qui Theutonicorum odio tenebantur, inter quos Ioannes emicuit obſcuro loco natus, & ex villa Hus cognomen mutuatus. Hic cùm eſſet ingenio peracri & lingua di-

sera, multumque dialecticis oblectaretur, & peregrinas opiniones amaret, auidè admodum Vicleuitarū doctrinam arripuit, eaque Teutonicos vexare magistros cœpit, sperans eo modo confusos Theutones scholas relicturos. Quod cùm succederet, à Venceslao Rege impetratum, vt Pragense gymnasium ritu Parisiensis gubernaretur, ea res magistrum scholæ Theutonibus abstulit. Quam ob causam commoti magistri ac discipuli Theutonici generis, iureiurando adacti, vno die supra duo millia scuti, apud Lipsiam, Misniae ciuitatem, trium dierum itinere à Praga distantem, vniuersale studium erexere. Bohemis ergo scholæ suæ gubernatio libere patuit, quorum princeps Ioannes Hus, ybi satis fidei comparatum sibi existimauit, venenum, quod iam pridem occultè conceperat, palam euomuit, quando Germani professores secesserant, ne nobilis Germania*æ* iuuentus prauis erroribus seduceretur. Patriamque suam illustrare malebant, quam apud hæreticos oleum, vt proverbio dicitur, & operam perdere, & ne Bohemis, quorum vniuersitas ad conservandam veram religionem instituta erat, ad seminandas hæreses auxiliofuisse viderentur. Ioannes Cochleus libro primo historiæ Husitarum, paulo apertius hæc perscripsit. quod nimirum Bohemi à Rege obtinuerint eam academiam sic gubernari, vt ipsius mater Parisiensis gubernabatur, id est, cùm hactenùs quatuor in ea academia nationes Bohemica, Polonica, Saxonica, Baioarica, eandem per omnia autoritatem habuerant, nunc vna

Bohemica tantum authoritatis haberet, & ex promotionibus in omnibus quatuor facultatibus tantum emolumenti perciperet, tantumque in electionibus ad officia, praebendas, & dignitates sola valeret, quantum reliqua nationes tres simul. Quod cum contra vetera priuilegia, aequitatem, & iuramentum suum esse cognoscerent, & ad raucedinem vociferarentur, nec tamen impedire possent, Lipsiam vniuersitatem transtulerint, in quatuor nationes eam diuidentes, Misniam, Saxoniam, Bauaricam, & Polonicam.

Confirmata vero haec academia reperitur a Pio PP. II. & Alexandro V. Eamque nonnihil collupsam Georgius dux Saxoniae restituit. Erasmus enim epistola quadam ad ipsum Georgium: tuis, inquit, auspicijs, tuaque munificentia Lipsensis academia iam olim celebris, ac solennibus illis studijs florens, nunc politioris literaturae ac linguarum accessione per te sic est ornata, ut vix ulli ceterorum cedat, &c. Petrus quoque Mosellanus Graecarum literarum in hac academia professor, ad eundem principem sic loquitur: Quantum per grauiissimas curas, quibus amplissimae ditionis tuae hominibus prospicis, datur, hic intendis, hic prospicis, ut Lipsia tua, non tam ciuium opibus quam bonarum artium studijs indies maius ac maius sumat incrementum. Quid ego nunc cōmemorem splendidissima aedificia in usum tuū discentiū tum docentiū, partim a te, partim etiā maioribus tuis hic magnificenterissimè a primis fundamentis ad summum usque fastigium extorta? quid annuos redditus, quibus

296 ACADEM. ORB. CHRIST.  
omnis generis scientiarum professores liberalissimè  
dotasti? Cumq[ue] ex Clementina sanctione didi-  
cisses, in publicis scholis trium linguarum docto-  
res fouendos, ne hic quicquā tuæ academiæ deesset,  
iam in tertium annum vtriusq[ue] lingua professores  
& sumptu tuo foues, & autoritate tueris: nec dubi-  
tamus, quin breui, vbi per aliquam occasionem licu-  
erit, & sanctæ, hoc est, Hebraicæ lingua magistrum  
tua Celsitudo nobis sit procuratura, ut posthac nemo  
quicquam, quod ad instructissimum gymnasii per-  
tinet, sit hic desideraturus.

Postremò huius academiæ alumnis diligenter no-  
tandum est, quod scribit Aeneas Sylvius in libro pri-  
mo Panormitanus de gestis Alphonsi regis: Cùm Le-  
onardus quidam eques & nobilis, cognatum suum,  
qui Lipsiæ bonis literis operā dabat, salutatus ad-  
uenisset, quæsissetq[ue] yti valeret, & quem in bonis  
literis progressum fecisset, vñus è commilitonibus re-  
spondit: Optimè quidem se amicus tuus gerit, quia  
inter mille & quingentos hic vñus bibendi palmam  
Videl. 2. obtinet. Nam quomodo ebrietatem & ingluuiem  
officiorum studiosos fugere oporteat, omnia doctorum scripta  
scholasticæ testantur, & alibi à me est declaratum.

**L**Ouaniensis in Brabantia. In chronicis Colo-  
niensibus refertur, quod Ioannes Dux Brabā-  
tus, à Martino PP. V. impetrārit academiam  
Louaniensem, vt ibi omne artium & disciplinarum  
genus doceretur: quodq[ue] anno 1426. cœperint pro-  
fiteri: ac quanquā Martinus noluerit permettere,

ut sacra Theologia traderetur, id tamen Eugenius IV. permiserit. Quæ ex Coloniensi deriuata & procreata, tandem à maximis Pontificibus, Imperatoribus, & Regibus, Reuerendissimisque Cardinalibus, & Episcopis, ac alijs clarissimis viris, partim amplissimis priuilegijs, partim etiam extuctis splendidissimis collegijs, egregijs fundationibus, & legata in usus literarios maxima pecunia, in eum splendorem perducta est, ut celeberrimum in Germania omnium literarum emporium, florentissimaque academia meritò appetetur. Nec enim bonarum artium gloria omnes alias tantum hoc tempore superat, verum etiam sic firmata, sic dotata, sic ornata est, ut vix unquam interire posse videatur.

Est præterea cœlum Louanijs, quod vel Italico quamvis adamato præferas, non amœnum modò, verum etiam salubre, & studijs aptissimum. Vnde Erasmus epistola quædā ad Ioan. Lodouicum Viuem: Nulla, inquit, me resinuit aut, ut Louanium commigrarem, nisi cœlum salubrius, & locus amœnior. Ioannes Goropius Beccanus nullam vel in Italia, vel Germania, vel Gallia, Hispaniaque academiam reperiri affirmat, quæ sit cum Louaniensi situs elegantia, iucunditateque comparanda: & quod, et si Salamæca in Hispanijs scholarum magnificencia omnibus Europæ gymanasijs præstet, tamen situ & locorum facie à Louanio superetur: nec usquam alius locus reperiatur, cui melius Musarum domicilijs nomen conueniat. Quare præstantissimis in omni disciplinarum genere Doctoribus, ingenuisque adolescenti-

bus quām plurimis, iam indē ab initio semper abundauit, nostro tamen seculo et si satis celebris & florens erat, multis, iisque præstantissimis & pulcheris ornamentis, supra omnes alias excreuit. Nam prater alias innumeras commoditates, Adrianus VI Pontifex Maximus, quia hæreses in Germania exoriri videbat, & homines quosdam in eam curā incumberet, ut bonas literas vna cum ipsis academis euenterent, egregium Louanię, ubi ipse tum Rector & Cancellarius erat, collegium, sub Adriani nomine, extruxit, ubi tenuioris fortune iuuenes cū doctoribus sustentarentur, qui cū alias omnes artes, tum verò in primis sacram Theologiam tam opportuno tempore docerent. Huius optimi Pontificis, gloriosissimique patris sui, Caroli V. Imperatoris Romanorum, præceptoris exemplo, ut videtur permotus, potentissimus & verè Catholicus Hispaniarū Rex, Belgique princeps Philippus II. non tantum hanc amplissimam academiam mirifice semper honorauit, verum etiam superioribus annis, cū heres etiam in Gallijs ( quo multi ex suis ditionibus proficisciabantur ) inualescere videret: siccūc ut innocue iuuentuti in alia loca, quæ erroribus abundant, proficiendi occasionem præscinderet, & nouam Duacensem academiam, ut supra dictum est, erexit, & Louanię aliarū artiū atq; linguarū studiis auctis, linguae Gallicæ publicos professores instituit.

Prefatio in  
Iuonis de-  
cretum.

**I**oannes enim Molinaeus decretorum professor ad regis illius pœnitentiarium perscripsit: Quantam curam

curam instaurandis hac in acedemia literarum studijs adhibuerit, omnia fora, omnia theatra, omnes porticus, omnes denique grammatices, iuris, medicinae, Theologiæque scholæ loquuntur: quippe quarum professoribus vel mineral primus constituerit, vel adeò adauxerit, ut non iniuria author conditorque omnium prælectionum, vel vt verius dicam, omnium disciplinarum parentis appellari possit. Ac ne dicam vel in re medica vnam, vel in iurisprudenteria binas ab ipsis fundamentis erectas prælectiones, vetustioribusque professoribus locupletata mirifice honoraria: ecquis non perspexit singulare Regis nostri erga religiouem studium, vel ex eo, quod antiquæ Decretorum ac ordinariae professioni, aliam nouam, eamque quotidianam addiderit?

De reliquis gymnasij collegijsque nihil in præsens attinet dicere, cum omnia his splendidiſſima sint. Clarissimi autem viri, & amici mei, Vigili Zuchemi, inſigne beneficium obiter præterire nec debeo nec possum. Is enim præstantiſſimis ad ius ciuile commentarijs, saluberrimis consilyjs, maximaq; apud Carolum V. Romanorum Imperatorem, & Philippum II. Regem catholicum, ceterosq; principes, et magistratus, authoritate, nō huic tantū Louaniensi academia, sed vniuersitate etiā rei literaria, atq; Christianæ Reipub. magnovalui & auxilio fuit. Extructoq; Louanij egregio collegio, singularem erga bonas literas & religionem catholicam voluntate, vniuerso orbi declarauit: quæ viuus et mortuus conseruare studuerit.

Marpur-

**M**arpurgensis in Hassia. anno quidem, ut  
chronica Germaniae testantur, 1526. ere-  
cta, sed anno 1535. à Philippo principe in-  
staurata.

**M**Oguntinam Dietherus Isenburgus Archie-  
piscopus circa annum domini 1482. insti-  
tuit. Nunc philosophia, & linguarum co-  
gnitio, ac sacra Theologia per DD. de Societate Ie-  
su illic traditur, reliquæ disciplinae parùm florent.

Primo quidem ad omne literarum genus hac Uni-  
uersitas erecta est: tamen eius discipline, quæ de Deo,  
rebusque diuinis et ad summū bonum pertinentibus  
tractat, sacraquæ Theologia dicitur, singularem sem-  
per rationem habuerunt. Quod enim anno domi-  
ni 1501. decretum est, ne quis ad scholasticos hono-

Conceptio  
B. Mariæ vir-  
ginis ex conciliū Basileensis sanctionem non sen-  
tra peccati tiret, id superioribus annis ad oēs huius perturbait

temporis hæreses, omniaquæ sacrorum conciliorum  
decreta extenderunt. Ut profectò de ipsius academia  
laudibus, & natura non minus verè quam copiosè  
dicere possem, nisi hoc ad eius gloriam apud omnes  
totius orbis academias, & doctos gratosq; homines

Typogra  
phia.  
abundè sufficeret, quod Typographicam artem, non  
utilem solum, sed vehementer quoque nec essariam  
inuenisse credatur. Cuius beneficio clarissimi scri-  
ptores ex bonarum literarum naufragio superstites,  
in mille trāsfundentur exemplaria, & in multo-  
rum manus, ad incōparabile totius Reipublicæ chri-  
stianæ

ftianæ prædiū, salubriter peruenirent. Vnde illud:  
Imprimit ille die, quantum vix scribitur anno.

Et:

O Germania muneris repertrix,  
Quonihil utilius dedit vetustas,  
Libros scribere quæ doces premendo.

Vt vehementer dolendum sit, quod hoc tempore  
quidam omnium rerum optimarum euersores, eius  
artis beneficio quæ ad bonarum literarum, & veræ Moguntiā  
religionis atque virtutum propagationem ab inge-  
niosissimis viris. tanta cum gratia reperta est, ipsi  
ad disseminandos perniciosissimos errores, & ad de-  
promendos scurriles famososq; libellos, atque tam  
in ipsum creatorem suum Deum blasphemias, quam nica Colo-  
turpissimas in viuos & mortuos homines calumni-  
as, abuti permittantur. Nec sine grauiſſimus cau-  
ſis clarissimi viri dubitare videntur, satiusne fuerit,  
eam sic, vti nunc est, habere, an propter grauiſſimos  
abusus nunquam repertam fuisse. Prudenter quoq;  
Polydorus: Ea ars vt ab initio non minori quaſtu,  
quam admiratione hominum vulgari cœpit, sic pau-  
latim, velut auguror, futura est vilior. Summo-  
perè necessarium esset, aliquando tandem huic malo  
per superiorē magistratum medelam adhiberi.

Profectò, apud veteres nihil vel legere, vel profiteri,  
vel describere licebat, nisi id per certos quosdam, eos-  
quæ sapientissimos & prudentissimos viros appro-  
batum esset, vt alibi à me est aperte declaratū. De officiorum  
imperitis, de sordidis, de negligētibus, atq; perfidiis ty-  
pographis, extat Erasmi querela in adagio: Festina  
lente.

Inuēta fuit  
hęc ars, vel  
saltē perpo-  
lita, à Ioan-  
ne Guden-  
burch, ciue  
Mogūtino  
venit Colo-  
niā, inde p-  
manauit in  
alias natio-  
nes, utchro-  
niensia Colo-  
niensis re-  
ferunt.

Vide lib. I.  
rum ca. 13.  
pragen-

**P**RAGENSIS in Bohemia. Hanc Carolus IIII.  
Romanorum Imperator Bohemiorum Rex, in-  
stituit, anno domini, vt chronicā Colonien-  
sia testantur, 1360. Martinus Cromerus author  
histriæ Po est, quod cùm Kazimirus Poloniae Rex anno domi-  
lonicæ li. 12 ni 1361. Cracoviensem academiam fundaret, Pra-  
Sylius in gensem academiam à Carolo Imperatore iam antè  
ca 15. li. 4. erectam fuisse. Aeneas Sylius scriptum reliquit,  
Panormita quod inscholam hanc suam aliquando ingressus Im-  
ni de gestis perator, quatuor integras horas magistrorum dispu-  
tationes auscultarit, cumquæ id purpurati molestè  
Alphonsi Repetit Co chleus li. 1 ferrent, & tempus cœna adesse in clamarent, respo-  
hist. Hussi tarum. derit: Mibi tempus est, vobis minimè, nā cœna mea  
hæc est. Egregium præterea hic Carolus Impera-  
tor collegium extruxit, atque insignem bibliothecā,

Sylvi hist. quam Hussitæ per summam impietatem dirupue-  
Bohemicae runt. Similiter Heduigis polonorum Regina circa  
cap. 44. annum domini 1400. collegium addidit Lituano-

Cro mrus lib. 16. rum, quod Reginæ collegium vocabatur, egregie quæ  
possessionibus multis dotauit, vt in eo Lituani sui eru-  
direntur, sed iam intercidit. Propter Hussitarum ha-  
reses, & crudelissima bella, fere hac vniuersitas op-  
pressa fuit: sed Ferdinandus I. & Maximilianus  
II. Romanorum Imperatores diligentissimè eam  
restituerunt.

**R**OSTOCHIENSIS in ducatu Megapolitano. de  
qua Munsterus libro tertio: Anno, inquit,  
Christii 415. principes Magnopolenses, & ci-  
ues Rostochenses, missa legatione in vrbe, impetrâ-  
runt priuilegiū studij generalis in ciuitate Rostochē-  
si;

*si, loco adeam rem non incongruo, quod aeris salubritas, & victualium omnis generis, leui precio, ibi magna est copia. introducebatur autem magistri et doctores praecipue ex Erphordia. Cœpit vero florere anno 1419.*

**T**Reuerensis. hæc antiquissima quidam omnium academiarum Germaniae esse creditur, sed propter varias eius mutationes, temporisq; iniuriam ferè collapsam, nuper prudentissimi Archipræfulis Ioannis voluntate & munificentia, domini de Societate Iesu instaurarunt. Nec dubium est, quin Reuerendissimus & Illusterrimus Princeps Jacobus pro sua maxima in bonas literas & verâ religionem voluntate, successoris sui, tam præclarū studium, & vero Archiepiscopo dignū opus, diligenter fit promoturus. Magnus quidē ille Agriclus à Sylvestro pontifice, & Constantino Imperatore, eiusdem matre Helena Treuirim missus, cùm nihil prætermitteret, quod ad instaurandam eam Ecclesiā pertinet, videretur: dubium non est, quin vel in primis scholā restituerit, qua iuuentus religione Christianā et pios mores addisceret. A quo primo Archiepiscopo suo Treuerenses et religione vera receperūt, et varijs scriptum preciosissimis reliquijs, quæ magno ipsis seper usui suu significat, ère, ornati sunt. Quibus cùm reliqui per ordinem Archiepiscopi magna semper beneficia addidisse repetiatur, immortales profectò ijs gratias agere, et honestis in rebus merito gratificari deberent.

**T**Vbingensis. inducatu VVirtenbergensi, anno 1477. incepta, doctissimos in omnibus disciplinis professores habuit, Ioannē de

Hic D. Hie ronymū fūisse cōmoratū ex epistola ad Florentiū colligitur.  
Tempore Gratiani Imp. hic stu dia floruit se, ipsius re-

quod in Gallia reci-

Lapide, Gabrielem Biel, Ioannem Nauclerum, proprio-  
positum & cancellarium Tubingensem, &c. Qua-  
liter verò anno domini 1522. eam constituerint,  
præsens descriptum ostendit:

Vniuersitas Tubingensis omnibus  
& singulis bonarum literarum ama-  
matoribus salutem.

**C**redibile & à vero minimè dissentaneum  
esse debet, maiores nostros ingenita homini  
deprehendisse virtutum seminaria, ipsam se-  
prodente natura, quibus si cultus accederet cura quæ  
diligentior, magni quipiam effici posse hæud est im-  
merito existimatum. Itaque bonis ingenij s velut  
egregij plantis certa sunt loca destinata, in quibus  
semotis impedimentis præsignia sapientiae culmina  
inolescere possent. In hanc rei Alexandriam Aegy-  
ptus, Tharsum cicilia, matrem artium Athenas tan-  
quam Augustum philosophia & sacrarium selegit Gra-  
cia. Sed & cultores, hoc est, studiorum præcepto-  
res adhibiti, qui nuper sata rigarent colerentque plan-  
taria. Congratulaturque ita M. Tullius, Ciceroni fi-  
lio, Athenas ad Cratippum discendi gratia misso,  
quod eum exemplis vrbs, doctrinâ præceptor augere  
posset. Gratiam dijs habuit Philippus terræ Ma-  
cedoniae regnator, quod Alexandrum filium Aristó-  
telis temporibus nasci contigisset. Sic Neroni Sene-  
cam, Traiano Plutarchum, Carolo illi Magno suum  
cessisse Alcuinum reperimus. Temporis deinde pro-  
gressu cùm rebus gerendis eruditos deesse non posse  
censeret

censerent principes, honore ac dignitatum prærogatiua, literarum commendauerunt gymnasia, Pontifices immunitatem addidere. Igitur Eberhardus probus VVitenbergensium dux primus, vir ad pacem natus, videns suam Rempublicam hominum egere doctorum opera, quos incredibili prosecutus est benevolentia, studiorum vniuersitatem auctoritate apostolica & imperiali, in oppido Tubingensi prudenterissima fundauit ordinatione. qua cauetur, vt

In sacra Theologia ordinarij doctores quatuor,

In iure Pontificio & Imperiali sex,

In Medicina, Theorica, Practicaque duo,

In morali philosophia collegati duo,

In poëtica Oratoriaque duo,

In Philosophia naturali ac rationali duobus in contubernijs magistri decem, per singulos dies statim horis suas profiteantur lectiones, perpetuisque foueantur stipendijs. Gymnasiarchi insuper dicti studij perpendentes, quam magni sint artium effectus, ne quid liberalibus abesse literis, & quod mathematicis alumni liberius vacarent disciplinis, quibus Græcis nil fuit illustrius, magistrum Ioannem Stoffler, astronomum doctissimum, vel Archimedi Syracusio non concedenter machinarum peritia, publico conciliaverunt honorario. Denique ex orbe illo disciplinarum' cyclopedia, ne quicquam desiderari posset linguis ediscendis, insignem eruditione cognitissima vi rum ioannem Reuchlin Phorcensem praefecerūt, qui Hebreas, Sanctasq; ac Græcas literas ex authoribus interim præstantissimis, quorum iusta Tubingæ est

copia, qua præditus est humanitate doceat fideliter. Vniuersos itaque studiorum amatores, vbius gentium agant, quos hactenus grauis forsan vel pro pertendis vel percipiendis insignibus expensarum deterruit iactura, vberrimos discendi fontes adire volentes hic confluant hortamur. senectutis via-tica, aduersis rebus solatia, fortunatis ornamen-ta, gratis, liberè, ac sine vlla mercede in hunc diem erogari solita Calendis Maÿs anni præsentis XXII. percepturi. Magistris enim ac doctoribus, reli-quaque omnium scibilium professoribus, ærarij tribuni è gazophylatio satisfacent, & pro cuiusque munere dignam singulus stipem ac præmia dependet. ut neque propter audiendos cuiuscunque facultatis libros quicquam, nec pro percipiendis insignibus insolitum hactenus percipi non consuetum sit erogandum. Idque ex Imperiali munificentia, hortatu sua-suq; Guilhelmi truchses Cæsareae maiestatis in du-catu VVitenbergensium Vicarij, Baronis nobilissimi, atque aliorum regentium, quorum auspicio du-ctuque studiosus quilibet in perpetuum deinceps (diuina modo faueat clementia) facile consequi possebit obuium atque oblatum, quod olim longa diffi-ciliqua peregrinatione, & multiplici impendio vix atque ægrè, vel malignis vel preciosis est asscutus magistris.

## VIENNENSIS.

**F**R Edericus II. Romanorum Imperator opti-mis artibus confirmatum atque fulcitum Im-perium

perium Conrado filio relicturus, anno domini  
1237. Viennensem academiam ex Romana &  
Parisiorum vniuersitate instituit. Quam deinde  
Rudolphus IIII. Albertus III. & Leopoldus II. fra-  
tres in commodiorem locum, ad supremam dico  
vrbis curiam, transtulerunt, optimisque priuile-  
gijs honorarunt. Sed cum & ibi propter Aulico-  
rum insolentiam atque strepitus parum recte collo-  
cata videretur, idem ille Albertus locum studijs li-  
beralibus aptiorem, apud monasterium Prædica-  
toram elegit, & splendidam amplissimamq[ue] in usus  
scholasticos domum emit, quam olim Templarij  
inhabitasse feruntur, & hoc tempore collegium  
Archiducale vocatur. Eam ille domum duodecim  
artium & Philosophiae professoribus habitandam  
tribuit. Imitatus forte Imperatores Græcorum,  
qui Constantinopoli duodecimuirorum collegium  
babebant; de quorum consilio grauiſſima Imperij  
negotia fœliciter pertractarent, qui que iuuentu-  
tem & meliorem & doctiorem redderent. Im-  
petrauit etiam ab Urbano Papa VI. vt sacram  
Theologiam hic publicè profiteri, & eius doctri-  
nae studioſis adolescentibus honorum insignia, &  
promotiones conferre liceret: & vt priuilegia,  
atque statuta, & leges, academia huius appro-  
baret. Præterea Iurisconsultorum schola ex illi-  
us munificentia & liberalitate habetur. Perpetuo  
etiam edicto decreuit, vt SENATVS P' O-  
PVLVS QVE VIENNENSIS per  
singulos annos, quando nouum CONSULEM

308 ACADEM. ORB. CHRIST.  
eligerent, admoneretur, ne per ipsos quicquam designare  
tur, veletiam alios facere permiterent, quo acad-  
mia caperet detrimentum, sed tuerentur potius atque  
defenderet studiosorū priuilegia. Quod hactenū in-  
telligo obseruari. Bursa Agni erecta est anno domini  
1408. liberalitate Christoferi Otresdoffij ciuis Vien-  
nensis. Bursa Silesitarū empta est anno 1420. ex  
fundatione Nicolai Clebitij canonici Vratislauen-  
sis. Anno domini 1432. Bursam Rosæ addiderunt,  
Vdelricus Gruenualderus, & Nicolaus quidam con-  
sul Viennensis. Liliorum gymnasium fundatur, à  
Burchardo Krebs, Canonico Patauiensi, anno 1457.  
Bursam Pruchiam instituit Osualdus VVichersdor-  
pius anno domini 1491. Florentissima facultas ar-  
tium anno domini 1421. duo egregia collegia ex-  
truxit, quorum alterum Aula vniuersitatis, alte-  
rum Noua strūctura vocatur. In illa verò domo  
quæ Hospitalē dicitur, instructissimam bibliothecā  
collegit. Circa annum domini 1497. iurispruden-  
tiæ studiū ferè interciderat: sic circò Maximilianus I.  
tres clarissimos iurisconsultos ex Italia euocauit, Io-  
annem Sylvium, Aurelium Siculum, & Hierony-  
mum Balbum, qui ciuilem disciplinam resuscitatæt.  
Idemque Imperator huic academiæ indulxit potesta-  
tem creandi poetas. Gymnasium illud quod olim  
Pauli dicebatur, atque à Paulo VVannio fundatū  
erat, in aliam viciniam domum transfertur anno do-  
mini 1517, & mutato nomine iam Bursa Heiden-  
heim vocatur. Egregia domus, in sururbio circa  
annum domini 1512. instituta fuit, pro infirmis  
atque

atque peregrinis studiosis adolescentibus, sed hæc anno domini 1529. in obsidione Turcica, non sine maximo omnium hominum dolore, iterum euersa est. Quo tempore vniuersa academia plurimùm detrimenti cepit, sed Ferdinandus I. eiusdemq; filius Maximilianus II. magnis sumptibus instaurarunt. Vnde illud:

*Tempore quæ fuerat collapsa academia longo,*

*Nunc in te rursus clara Vienna viget.*

*Hactenùs innumeros semper quoque fouit alumnos,*

*Quorum nos etiam pars quotacunq; sumus.*

*Iam consurgit honos, decus, & sua gloria doctis,*

*Maiestas & ijs quæ fuit ante redit.*

*Iam quoque florescit, dum biblia sacra docentur,*

*vera Dei pietas, gloria vera Dei.*

*Linguarum studia, & diuina mathemata, iustum*

*In precium, & florem, nunc rediere suum.*

*Necnon & duplicitis spatiose volumina iuris,*

*vel quæ cum reliquis Iustinianus habet.*

*Nec minus Hippocratis Coi, studiumq; Galeni,*

*Quod docuit medicos author Apollo viros.*

Porro cum quatuor in hac vniuersitate membra, siue quatuor diversæ facultates habeantur, singularem doctrinarum professores, peculiarem sibi apud Dominum deum patronum elegerunt, cuius intercessione maiorem in literis progressionem facerent, Theologi Ioannem Evangelistam, Iurisconsulti, S. Iuonem, Medici S S. Cosmam & Damianum, Philosophi, oratores et poëtæ S. Catharinam. Id quod

Vniuersitatis Rector in actibus publicis alterum à Principe, vel eius Vicario locum obtinet, atque omnibus academiae membris ex aequo & bono ius dicit, non modò in ciuilibus, sed in criminalibus etiam controuersijs. Ac primò quidem annuus iste supremus magistratus erat, poste à factus est semestris. Cum quē hactenùs nemo Rector fuisset electus qui uxorem haberet, sub Ferdinando I. Romanorum Imperatore hoc mutari cœpit, ut nunc etiam mariti isto magistratu fungantur, sed per alium clericum celibem in ecclesiasticas personas iurisdictionem exerceant. Hoc anno 1571. Maximilianus II. Imperator ad instauranda studia Theologica antimū adiecit, & ego uti Coloniâ eò proficiscerer, invitatus fui.

**V**VITTENBERGENSIS in Saxonia.  
Hanc Fredericus I. Saxonia dux anno domini 1502. ex Lipsensi & Tubingensi erexit, & alter Fredericus ita exornauit, vt ex frigida, teste Erasmo, celebris euaderet. Petrus Mosellanus: Fredericus, inquit, VVittenbergam suam omnigenarum artium, maximè trium linguarū, professoribus sic instituit, sic adornauit, vt optimè constituti gymnasij exemplar hinc petere possis, &c. Hemungus, Schurffius, Clingius. Oldendolpius, iuris consulti scriptis apud Germanos celebres, hic fuerunt.

Martini

Martinus Lutherus, quem illi alterum Heliā, Germaniaē quē prophetam, appellare non verentur, hic primō sacram Theologiam peruertere cœpit. Philippus quoque Melanthon, qui alter Hippias, et omnium quos sol viderit sapientissimus, prophetāquē sui Lutheri dexter oculus, ab ijs vocatur, hic profesus est. Ac si superiorum temporum historiae, & doctissimorum hominum scripta in memoriam reuocentur, apparebit, quod primō eruditissimi viri in ista academia omne artium genus diligentissimè tradiderint: quod etiam hinc tandem viri quidam prodierint, qui ex Anglia in Bohemiam importatam, & ab aliquot Oecumenicis concilij damnatam doctrinam, in Germania resuscitarent. Cumquē apud rerum nouarum studiosos, & qui pessimis hominibus fortè in Ecclesiam Dei introductos abusus dissimulare ac ferre non poterant, aliquam sibi autoritatem peperissent: contra omnium aliarum totius ferè orbis Christiani academiarum clarissimos professores ( quibus tamē & eruditione, & pietate, & sapientia, longè inferiores erant ) velut cœlitus missi Censores atq; Aristarchi quidam, cristas suas erigere audebant. Longiusq; progressi, non modò verā, et tantopūjissimorū atq; sapientissimorū hominum cōsensu receptam doctrinā publicè oppugnabant: vcrumentiam bonas artes, & virtutum procreatricem philosophiam calumniabantur, & omnes scholas atq; academias prorsus euertere studebant, lupanaria

sathanæ, Sodomas, atque Gomorras, aut si quid præ-  
treæ occurrebat spurcius, appellantes. verum sicut  
hæc absque summo dolore, propter ea quæ consecuta  
fuerunt, à pijs, & Germaniæ nostræ, publicæq; salu-  
tis amantibus viris referri non possunt: sic circa hu-  
ius academiæ, & omnium doctorum hominum in-  
juriam hæc à me breuiter recensentur, quæ ab alijs  
ex professo copiosè edissertasunt.

**V**VIRTZBURGENSIS siue Herbipolen-  
sis, in Franconia Orientali, anno 1403 à Io-  
anne Episcopo fundata, sed propter gra-  
uißimas controuersias quæ inter Clerum & ci-  
ues, mortuo illo episcopo, exortæ fuerunt, cùm  
septem annos floruisse, interiit. Quia enim Mu-  
sis inter arma & ciuiles controuersias versari non  
sat tutum videbatur, præcipui Doctores Erphordiæ  
migrare maluerunt.

**V**ISONINTINA, in Burgundia. Hanc Reue-  
redissimus D.D. Antonius Peronottus, S.R.E.  
Cardinalis, Mechliniensis archiepiscopus, in-  
stituit, & hactenus eam augere atque exornare nō  
desinit, vt eruditæ illic viri producantur, qui miser-  
rimè perturbatæ Rempublicam Christianæ constitu-  
ere, & catholicam religionem propugnare possint.

**V**ARIAE præterea scholæ triuiales per Germa-  
niam diuersis temporibus institutæ reperiun-  
tur, vbi prima artium atque linguarum ru-  
dimet;

dimentia iuuentus cum pietate & bonis moribus ad-  
disceret, & maiorum disciplinarum, quæ in acade-  
mijs traduntur, idonei auditores prepararentur.

Nimirū Groningæ, Traiecti, Gandaui, Namurci,  
Cameraci, Atrebati, Embricæ, Dusseldorpj, Mona-  
sterij, Tremoniæ, Argentorati, quæ iam ab aliquibus  
inter academias numeratur.

**S**uollanam scholam obiter præterire non possum  
nec debedo: quippe vbi me olim humaniter tra-  
ctatum, ac sub Ioanne Telgio & Ioanne Lin-  
gio, p̄j̄s illis quidem & eruditis viris, optimisq; Re-  
ctoribus, liberaliter institutum libenter profiteor.  
Præclarum ibi fratum de communi vita, siue bona  
voluntatis, cœnobium habetur, quo & sacrae concio-  
nis & conscientiae expurganda, pietatisq; gratia,  
crebrò iuuentus ventitat. Egregium illi collegium  
pro studiosis adolescentibus erexerunt, vnde doctissi-  
mi viri, & optimi magistratus, in Christianam Ré-  
publicam prodierunt, qui non modo Suollona vrbi,  
sed vniuerso Belgio, totiisque ecclesiæ Dei, vsui atque  
ornamento existerent. Ut meritò omnes boni, ac pa-  
triae, publicaeque salutis amantes viri, hoc istorū fra-  
trum cœnabium, cum illa collegio, atque schola hono-  
rare, tueri & defendere debeant. Ego quidem illi  
prima qualiscunque eruditionis meæ rudimenta li-  
benter accepta refero.

**D**AVENTRIENSEM scholam egregiè in-  
staurat Reuerendissimus pater, AEgidius de  
Monte, primus eorum episcopus, pietate &  
V 5 erudit-

eraditione clarissimus. Quem sicut mihi amicum  
& patronum gaudeo, ita clarissima patriæ meæ pa-  
trem gratulor.

Quemadmodum ruremundersem scholam in  
Geldria, minimè negligit, Reuerendissimus domi-  
nus VVilhelmus Lindanus, primus quoque illorū Pon-  
tifex, Dominus atqz amicus meus singularis.

## POLONIA.

**Q**uoniam Martini Cromeri de origine, de ve-  
teri in paganismo, & Christiana religione, de  
philosophia, & legibus, moribusqz Polonorum  
historia, omnium in manibus versatur: nihil pra-  
terea de his dicendum putaui, quam quod Polo-  
nia olim bonas literas parùm coluerit, nunc verò &  
literis ipsis, & literatissimis hominibus abundet. Sta-  
niſlaus Orechouius Roxolanus ad amplissimum, doctis-  
simumqz S. R. E. Cardinalem, & sacri Oecumenici  
cōcilij Tridētini pr̄side Stanilaum Hosium scribit:  
Tu nos scriptis tuis elegantissimis ad omne pietatis  
munus informas, consequerisque, ut Poloni c̄μusso  
quōdam, & avoūoi reliquos inter mortales habiti,  
nunc te authore atque duce pr̄stantissimo, ab om-  
nibus & p̄y existimentur, & docti. Ita, te magistro  
atqz principe nostræ ciuitatis amplissimo, humani-  
tate compensata est vetus illa gentis nostræ barbaria,  
qua inter reliquias Christianas gentes fuimus olim  
infames: quam scripta tua inueteratam ex no-  
stris moribus disciplinaque fanditūs deleuerunt.

Tu enim extitisti in gente nostra primus, qui directum nobis iter ad ingenuas artes, & ad humanitatem dispositum demonstrares. Quibus rebus, te monitore atque præmonstratore, homines nostri capti incensiqz, incredibili optimarum artium studio flagrare cœperunt. Vnde profecto optimus & doctissimus Cardinalis sempiternam gloriam apud Polonos suos, & immortale decus in vniuerso Christiano orbe est iamdudum consecutus: quod & eruditione & eloquentia præstantissimus, religionem catholicaam, ecclesiamque Dei, & sapientiae studia subleuare atque fulcire potuerit.

**C**RACOVIENSIS academia primò quidē à Kazimiro rege, anno domini 1361. inchoata fuit, sed anno 1400. vocatis ex Pragensi academia clarissimis professoribus, cùm hactenus obscura fuisset, instaurabatur. Heduigis enim Regina moriens ingentem pecuniam reliquit, qua Cracoviensis academia, à Kazimiro cœpta, perficeretur. Duo igitur celeberrima collegia extruxerūt, in quorum altero Theologi & philosophi, in altero Iurisconsulti & Medici profiterentur. Quanquam medici, philosophiae & bonarum artium professoribus sese coniungere maluerunt. Ad omnium disciplinarum professionem, hæc academia erecta fuit, sed sacra theologia, artes mathematicæ, & humanior litteratura in primis ibi floruit.

**V**RATISLAVIENSIS anno domini 1505. Vdislai Vngariae Bohemiaquic Regis, et  
Bpisco-

Episcopi Vratislaviensis opera atque auxilio, academiam erigere conabantur: sed Cracoviensis uniuersitas, ut maiestatem & gloriam suam tueretur, omnes eorum rationes sic refutauit, ut Iulius Pontifex Maximus eam tunc erigi non permetteret.

**P**OSNENSIS aliquando nonnihil emersit, nunc iterum collapsa est: nec tamen scio an ynquam fuerit confirmata.

**R**E GIO MONTANA in Prussia. Hanc Albertus Marchio Brandenburgensis, magnus Crucigerorum militum magister, anno domini 1544. instituit, sed de approbatione illius nihil certi hactenus cognoscere licuit.

Porro quod in arce Vilnensi Poloniae Reges preciosissimam bibliothecam extruxerint, author est Cromerus.

**GALLIA.**

# GALLIA.

**N**OACHI nostri ex Iapeto filio nepotes, bonas literas cum verâ religione primi post diluvium in Galliam quoque importârunt. Publica autem gymnasia & scholas tâdem Sarron introduxisse putatur, ut eam gentem humaniorem & mitiorem red deret: vnde & diuinarum & humanarum literarum professores Samothei & Sarronide olim fuerunt vocati. *Quod his verbis Dioderi confirmat lib. 6.* Diodorus Annius: Sunt apud Celtas Theologi ac Philosophi, quos vocant sarronidas, qui præcipue ab ijs coluntur: nam moris est apud eos, nullum absque philosopho sacrificium facere: existimant enim per diuinæ naturæ consciens sacra fieri oportere, tâquam diis propinquiores. Horum intercessione bona à diis censem petenda, quorum consilio & bello & pace fruuntur. Druidas à Dite vel Druijo descendisse grauissimi authores probant: quos Diodorus ipsum diuinatores extitisse dixerit. Laërtius præmisce usurpat: Philosophiam, inquit, à barbaris initia sumpsisse plerique autumant, nam Persis magos, Babylonij & Assyrijs, Chaldaeos, Indis gyn nosophistas, Celtis seu Gallis Druidas, qui & Seumothei appellabantur, eius rei fuisse authores ait Aristoteles in Magico, & Sotion in 23. successionis libro. Strabo autem libro geographiæ quarto: Apud omnes

Alij tamen à quercu Dryudas vocatos pu-

nes ait, tres paſſim nationes eximio in honore ſunt, Bardi, Vates, & Druidæ. Bardi laudationibus rebusque poeticis ſtudent. vates ſacrificiorum naturaliumque caſarum cura ſunt dediti. Druidæ preter caſarum naturalium ſtudia, moralem disciplinam exercent, iuſtiſſimi omnium opinione, ideò & priuata & publica iudicia eorum fidei mandantur: adeò ut rem etiam bellicam anteà iudicarent, & Martem collaturi illis iubentibus deſiſterent, capitis quoque iudicia horum ſententia permitteban- tur. Immortales animas, & mundum & hi & alijs afferunt, ignem & aquam aliquando ſuperatu- ros. De horum autem ſecta, & moribus, Caſar libro ſexto commentariorum ſic loquitur: Druidæ rebus diuinis interſunt, ſacrificia publica & priuata pro- curant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ cauſa concurrit, magnoque hi ſunt apud eos honore: nam ferè de om- nibus controuersijs publicis priuatisque conſtituūt, & ſi quod eſt admiſſum facinus, ſi cædes facta, ſi de hæreditate, de finib⁹ controueria eſt, ijdem decer- nunt praemia, pœnasque conſtituunt. Si quis aut priuatus aut publicus eorum decreto non ſte- rit, ſacrificijs interdicunt: hæc pœna apud eos Excomuni eſt grauiſſima, quibus enim ita eſt interdictum, eatio Diui ijs numero impiorum ac ſceleratorum habentur, darum. ijs omnes deceidunt, aditum sermonemque defu- giunt, ne quid ex contagione incommodi accipi- ant, neque ijs petentibus ius redditur, neque ho- nos ullus communicatur. His autem omnibus Drui- dibus

dibus præst vnus qui summam habet inter eos au- Rector co-  
thoritatem, hoc mortuo, si quis in reliquis excellit rum.  
dignitate succedit, aut si sunt plures pares, suffragio  
allegitur, nō unquam etiā armis de principatu cōten-  
dunt. Hi certo anni tempore in finibus carnutum,  
qua regio totius Gallia media habetur, confidunt  
in loco consecrato, huc omnes vndique qui contro-  
uersias habent conueniunt, eorumqū decretis iudi-  
cij s̄q; parent. Disciplina in Britannia reperta, at-  
que inde in Galliam translata esse existimatur, &  
nunc qui diligentius eam rem cognoscere volunt,  
plerunque illō discendi causa proficiscuntur. Drui-  
dae à bello abesse consueuerunt, neque tributa cum Druidarū  
reliquis pendunt, militiae vacationem omniumqū priuilegia.  
rerum habent immunitatem. Tantis excitati præ-  
mij & sua sponte multi in disciplinam conueniunt,  
& à parentibus propinquisqū mittuntur. Mag-  
num ibi numerum versuum ediscere dicuntur, itaq;  
annos nonnulli vicenos in disciplina permanent. Ne-  
que fas esse existimant ea literis mādare, cùm in re-  
liquis fere rebus publicis priuatisq; rationib. græcis li Quare do-  
teris vtātur. Id mihi duabus de causis instituisse vidē literis non  
tur, q; negq; in vulgū disciplinam efferrī velint, neque cōprehen-  
eos qui discunt literis confisos minūs memoria stude derint.  
re, quod ferè plerisq; accidit, vt p̄sidio literarū diligē-  
tiā in perdiscendo, ac memoriā remittant. In primis  
hoc volunt persuadere, nō interire animas, sed ab a-  
līs post mortem transire ad alios, atque hoc maxi-  
mè post mortem excitari putant metu mortis negle-  
cto. Multi præterā de syderibus atq; eorum motu, de  
mūdi ac terrarum magnitudine, de rerum natura,

de deorum immortalium vi ac potestate disputatione,  
& iuuentuti tradunt, &c. Strabo bella etiam in-  
dicasse scribit, sicut apud Romanos Feciales: quia  
& doctissimi & iustissimi habebantur. Qui verò  
plura de his scire cupit, eum ad Plini librum 16. hi-  
storiae naturalis, Luciani Herculem Gallicum,  
Sabellicum Nauclerum, & innumeros authores bre-  
uitatis gratia remitto. Eius praterea artis, si tamē  
ars appellanda est, que in augurijs extisque inspi-  
ciendis, & diuinando consistebat, periti esse credebā-  
tur. Vnde Cicero libro primo de diuinatione: Di-  
uinationum, inquit, ratio ne in barbaris quidem gen-  
tibus neglecta est: siquidē et in Gallia Dryudes sunt,  
è quibus ipse Dianiarum Hedium hospitem tuum  
laudatoremque cognoui, qui & natura rationem,  
quam Physiologam Graci appellant, notam esse sibi  
profitebatur, & partim augurijs, partim conjectu-  
ra qua essent futura dicebat, &c. Nam Diocleti-  
ano Imperatori prædixisse huius professionis mulie-  
rem quandam, quod ipse aliquando Imperator fu-  
turus esset, scribit Flavius Vopiscus. Lampridius  
verò author est, quod talis quedam mulier Alexan-  
dro Seuero mortem prædixerit: Mulier, inquit Dru-  
ias eunti exclamauit gallico sermone: Vadas,  
nec victoriam speres, nec militi tuo credas, profe-  
ctusque ad bellum occisus est. Mirificè enim nimis-  
que superstitione corpora cœlestia obseruant, ita  
ut maiorum disciplinam planè corrumperent. Un-  
dē illud Lucani poetæ:

Et pos-

Plin. cap.  
fin.

Et vos barbaricos ritus moremque sinistrum  
 Sacrorum Druidæ sacris repetistis ab armis.  
 Nam hominem à tergo ense feriebant, ex cuius lap-  
 su & gestibus, & sanguine diuinarent, ut post Stra-  
 bonem scribit Ioannes Boëmus. Quare Augustus Cæ-  
 sar ciuibus ea doctrina interdixit. Claudio Imper-  
 ator omnino sustulit. quod Tranquillus his ver-  
 bis probat: Druidarum religionem, apud Gallos di-  
 ra immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto in- Strabo lib.  
 terdictam, penitus aboleuit. Et Strabo: Ab his obsecæ 4. geogra-  
 nitatibus, fœdisque sacrificiorum & diuinationum  
 ritibus, Romani prorsus eos auerterunt. Musicam Musica &  
 verò & Poesin Bardus primus in Galliam intulisse Poësis Cal-  
 creditur. Vnde Diodorus: Sunt, inquit, apud Celtas  
 melodiarum poëtae, quos appellant Bardos, hi orga-  
 nis veluti lyra cantant, hos laudantes, alias vitupe-  
 rantes, qui tanti apud eos sunt, ut cum extorta acie  
 exercitus eductis ensibus, coniactisq; iaculis propin-  
 quant, non solum amici, sed hostes quoq; eorum in-  
 teruentu à pugna conquiescant. Ita apud agrestio-  
 res barbaros ira cedit sapientia, & Mars reueretur  
 Musas, &c. Sed paulatim Ianigenarum Italorum,  
 Græcorumque discipline in Galliam venerunt, quas  
 ipsi pro sua industria mirifice elaborarunt. Scribit  
 enim libro septimo Commentariorum Cæsar, quod  
 Gallorum gens summae solertiae sit, atque ad omnia  
 imitanda & efficienda, que à quoquam traduntur,  
 aptissima: & lege quadam cautum fuisse refert Iren-  
 icus, ut quidam ex Gallis in Græciam, philosophia  
 & bonarum artium gratia, proficiscerentur. Tempore

pore enim Cæsar is earum adhuc vulgo imperitiores fuisse videntur, præsertim Neruÿ: is enim lib. quinto belli Gallici scriptum reliquit, quod ad Ciceronem Neruios oppugnantem literas Græcas dederit, ne hostes, si epistola interciperetur, consilia Cæsar is cognoscerent.

## THEOLOGIA VETERUM Gallorum.

**I**vlis Casar, qui Galliæ antiquam religionem, doctrinam, & mores, accuratissimè omnium exploratissimeque cognorat, libro sexto Commentariorum: Natio, inquit, omnium Gallorum admodum dedita religionibus, atque ob eam causam qui sunt affecti grauioribus morbis, quiq[ue] in prælijs periculisq[ue] versantur, aut pro victimis homines immolant, aut se immolaturos vouent: administris que ad ea Druidibus utuntur: quod pro vita hominis, nisi vita hominis reddatur, non posse deorum immortalium numen placari arbitrantur, publicaque habent eiusdem generis sacrificia. Alij immani magnitudine simulacra habent, quorum contexta viminibus membra viuis hominibus compleant, quibus succensis circumuenti flamma exanimantur homines. Supplicia eorum qui in furto aut latrocinio, aut in aliqua noxa sint comprehensi, gratiora diis immortalibus esse arbitrantur, sed cum eius generis copia deficit, etiam ad innocentium supplicia descendunt. Deum maxime Mercurium colunt, huius sunt plurima simulacra, hunc omnium inuentorem artium ferunt, hunc

hunc viarum atque itinerum ducem, hunc ad quæstus pecunia, mercaturasq; habere vim maximam arbitrantur. Post hunc Apollinem & Martem, & Iouem, & Mineruam, de quibus eandem ferè quam reliqua gentes habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Mineruam operum atque artificiorū initia tradere, Iouem imperium cœlestium tenere, Martē bella gerere, cui & cùm prælio dimicare constituerunt, ea quæ bello cœperunt plerunque deuouent, quæ superauerunt animalia capta immolat, reliquasq; res in vnum locum conferunt. Multis in ciuitatibus extructos harum rerum cumulos locis cōsecratis conspicari licet: namque sèpè accidit, vt neglecta quispiam religione, aut capta apud se occultare, aut posita tollere auderet, grauissimumq; ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est. Valerius etiam Maximus: Vetus, ait, Gallorum mos occurrit, quos memoria proditum est, pecu- Lib. 2. ca. 1.  
 nias mutuas, quæ his apud inferos redderentur dare, quia persuasum habuerint, animas hominum immortales esse. Dicerem stultos nisi idem Brachati sensissent, quod Palliatus Pythagoras credidit. Simile ex India & Iapania, nouiter repertis insulis, scribitur: illos populos Bonzis sacerdotibus suis credidisse, decuplum se in altero mundo recepturos à dijs, pro eo quod viui eorum ministris dedissent: ideoq; mortuos Bonzorum chyrographum secum in sepulchris accepisse, vt eo viso, dīj decuplum eiusdem moneta restituerent, quo in altera vita ingruentibus necessitatibus succurrerent.

Qualiter rustici simulacra deorum velamine tecta  
per agros circumtulerint, & arbores quasdam in sa-  
cris habuerint, in vita S. Martini Turonensis, nar-  
rat S. Sulpitius.

Hæresi 51. Veram Christianam religionem ipsi apostoli in-  
tulerunt, præsertim Paulus & Philippus. Lucā quo-  
q; euangelistam in Gallia docuisse, author est Epi-  
Epistola 1. phanius. D. etiam Clemens Episcopos se in Galli-  
am, ex mandato Petri, missurum scribit, ad Iacobū  
Libro confratrem domini. Hanc apostolorum discipuli, Cres-  
traludęos. cens, Martialis, Dionysius Areopagita, præterea Eleu-  
therius, Aphrodisius, Rusticus, diligentissimè propa-  
Primò igi- gārunt. Ut Tertullianus profiteatur, quod suo tē-  
tur fidem pore in diuersis Galliarum nationibus Christum co-  
christianā luerint.

orū regina Ipsū verò Regnum ad fidem Christi conuersum  
acceperūt: est, anno domini 499. Clodoueus enim Rex, quia  
et regis ca eo prælio quod contra Germanos gerebat, summo in  
tholici Bur periculo constitutus, Christum, quem Clotildis vxor  
gundi auxi liō et potē Burgundiorum Regina, semper prædicauerat, im-  
titiaeā cōtra plorare cœpit: cuius auxilio cùm hostem ad Tolbia-  
hæreticos cum Vbiorum non procul à Colonia Agrippina faci-  
superiorib. lè superāset, in eum libenter credidit, & in Galli-  
annis reti- am reuersus à S. Remigio Remensi Episcopo, cum  
nuerunt. suis baptizatus est. Quod præter inumeros scri-  
modo Bur ptores ipsius Clodouei Regis Epitaphium, à S. Remi-  
gūdioēs su erit primō gi, vt creditur, conscriptum declarat:  
cōuersi, vi- Diues opum, virtute potens, clarus q; triumpho,  
de Socratē Condidit hanc sedem Rex Clodoneus, & idem  
li. 7. ca. 30. Patritius magno sublimis fulsit honore.

Plenus

Plenus amore Dei contempsit credere nullo,  
 Lumina qui varijs horrent portenta figuris:  
 Mox purgatus aquis, & Christi fonte renatus,  
 Fragrantem geſſit infuso crismate crinem.  
 Exemplumq; dedit sequitur quod plurima turbæ  
 Gentilis populi, ſpretoq; errore ſuorum,  
 Doctorem cultura deum, verumq; parentem  
 His fælix meritis ſuperauit gesta priorum.

## IVRISPRVDENTIA.

**C**AESAR libro sexto de bello Gallico: Quæ ciuitates commodiū ſuā Rempublicam administrare existimantur, habent legibus ſancitū, ſi quis quid de Republica à finib; rumore aut fama acceperit, uti ad magistratum deferat, neue cū quo alio communicet: quod ſapè homineſ temerarios atque imperitos falsis rumoribus terreri, & ad facinus impelli, & de summis rebus consilium capere cognitum eſt. Magistratus quæ viſa ſunt occultant, quaq; eſſe ex vſu iudicauerint multitudini produnt. De Republica niſi per concilium loqui non conceditur. Libro tertio consilia Gallorum ſubita & repentina eſſe affirmat: eosdemq; in consilijs capiendis parum conſideratos olim fuiffe, libro quarto his verbis demonſtrat: Cæſar infirmitatem Gallorum veritus, quod ſunt in consilijs capiendis mobiles, & nouis plerunque rebus ſtudent, nihil hiſ committēdum existimauit. Eſt autem hoc Gallica conſuetudinis, ut & viatores etiam inuitos confiſtere cogant, &

quod quisque eorum de quaq<sub>3</sub> re audierit aut cog-  
nouerit, querant: & mercatores in oppidis vulgus

Vtinā istā circumfīstat, quibusque ex regionibus veniant,  
leuitatem quasque ibi res cognouerint pronunciare cogant.  
omnino ex Et his rumoribus atque auditionibus permoti,  
uiſſent.

de summis sapē rebus consilia ineunt, quorum  
eos ē vestigio pœnitere necesse est: cūm incertis  
rumoribus seruant, & plerique eorum ad volun-  
tatem fictis respondeant. Ad bella suscipienda  
Gallorum alacer ac promptus ē animus: mollis  
verò ac minimè resistens ad calamites perfe-  
rendas mens eorum ē: temeritas maximè illi bo-  
minum generi innata. Cumque in Prouinciam  
Gallia redacta esset, omnia statim iura & le-  
ges commutatas fuisse testatur. Et Strabo libro  
geographiae quarto: Illud in Gallorum consi-  
lijs, inquit, peculiare obuenit, si quis alio con-  
cionante vel tumultuetur vel obstrepat, minister  
stricto occurrit ense, & minitabundus silentium  
imperat, qui si non desierit, secundò ac tertid  
idem factitat, denique tantum abscondit ē sagu-  
lo, ut quod residuum ē, reddatur inutile: nunc  
verò ut plurimum Romanorum edictis parent, à qui  
bus in potestatem redacti sunt. Porro Cornelius  
Tacitus scriptum reliquit, veteres Gallos augusto-  
duni, quæ nobilissima vrbis Heduorum erat, stu-  
dij liberalibus operam dedisse. Sed hanc Bata-  
uicæ cuiusdam rebellionis latrocinio ( ut Eumeni-  
us loquitur ) euersam, Constantius Imperator,  
Constantini Magni pater, instaurauit, tantam-  
que

que scholam, quæ non modo auditoriorum rui-  
na, sed & morte Rectoris atque magistrorum  
concederat, attollere laborauit, vt hoc ipsius ad  
Eumenium Rhetorem rescriptum declarat:

Mirentur & Galli nostri, vt eorum liberis,  
quorum vita in Augusto oppido ingenuis artibus  
eruditur, & ipsi adolescentes, qui hilari consen-  
su meum suscipere comitatum, vt eorum indoli  
consulere cupiamus. Proinde quod aliud præmi-  
um his quam illud conferre debemus, quod nec  
dare potest, nec eripere fortuna? Vnde audi-  
torio huic, quod videtur interitu præceptoris or-  
batum, te vel potissimum preficere debuimus, cu-  
ius eloquentiam, & grauitatem morum ex actis  
nostris habemus & administratione compertam.  
Saluo igitur priuilegio dignitatis tuae, hortamur,  
vt professionem oratoriam receptes, atque in su-  
pradicata ciuitate, quam non ignoras, nos ad pri-  
stinam gloriam reformare, ad vitæ melioris stu-  
dium adolescentium excolas mentes. Nec putas  
hoc munere antè partis aliquot tuis honoribus  
derogari, cum honesta professio ornet potius om-  
nem, quam destruat dignitatem. Denique eti-  
am salaryum te in sexcentis millibus nummum  
ex Reipublicæ viribus consequi volumus, vt in-  
telligas meritis tuis etiam precium constituere  
nostram clementiam. Vale Eumeni charissime  
nobis.

Eumenius vero intellecta Cæsaris voluntate, peculiarem orationem habuit de scholis instaurandis, ad V. P. Præsideni Galliarum, vbi inter cetera sic loquitur: Quanquam in hac oratione vir perfectissime locit tantummodo insolentia, non dicendi nouitate perturbor. Siquidem id postulo, quod non modo contradicendo nemo audeat impedire, sed omnes potius, quibus diuinæ principum liberalitas, quibus vrbis istius restitutio, quibus optimarum artium celebratio grata atque iucunda est, summo gaudio & fauore suscipiant: ut Meniana illæ schola quondam pulcherrimo opere, & studiorum frequentia celebres & illustres iuxta cetera quæ instaurantur opera ac tempora reparentur. Cui unquam veterum principum tanta fuit curæ, vt doctrinæ atq[ue] eloquentiae studia florerent, quanto his optimis & indulgentissimis dominis generis humani? quos ego quidem, quantum ad votum pietatemq[ue] pertinet, liberorum nostrorum parentes appellare non dubito, qui nobilissimam istam indolem Galliarum suarum interitu summi doctoris orbata respicere dignati, suo potissimum iudicio præceptorem ei moderatoresque tribuerunt, & inter Imperatorias dispositiones summis Reipublicæ gubernanda prouisionibus occupatas, literarum quoque habuerunt delectum. In quo ego V. P. nihil laudi meæ tribuo, sed domini nostri Constantij principis incredibilem erga iuuentutem Galliarum suarum solitudinem atque indulgentiam satis mirari nequeo. Salarium me liberalissimi principes ex huius Reipublicæ iuribus. in sexcen-

sexcentis millibus nummum accipere iusserunt. Hoc ego salaryum quantum ad honorem pertinet ad aratum accipio, & in accepta ratione prescribo: sed expesum referre patriæ cupio, & ad restitutionem huius operis, quoad vsus poposcerit, destinare. Præsertim cum mihi ultra communem cum reliquis studiorum religionem etiam proprius quidam sit erga Meniana illa, ex Maiorum meorum recordatione dilectus. Quamuis enim ante ingressum pueritiae mea prætermissa fuerit eorum exercendi studij frequentatio: tamen illic auum quondam meum docuisse audio, hominem Athenis ortum, Romæ diu celebrem, mox in ista vrbe perspectum, probato hominum amore, doctrinæ atque huius ipsius operis veneratione detentum. Hæc ergo tunc schola fuit restituta. Vnde Constantinus à Donatistis in Africa rogatus, ut ipsis iudices daret ex Gallia, qui suam & catholicon causam cognoscerent. Maternum ex Agrippina, & Rheticum ab Augustoduno euocauit. Pau latim tamen rursus intercidit. Etsi varias, easque celebres in Gallia scholas exitisse, Ausonij liber de professoribus Burdegalensibus, Tholosanis, Narbonensis, &c. testatur. Vbi & de Tiberij Victoris Mineruji cathedra Burdegalensi legitur:

Mille foro dedit iunenes, bis mille senatus

Adiecit numero, purpureisq; Togis,

Me quoque.

Gratianus quoque Imperator, qui Ausonij discipulus fuisse perhibetur, ad Antonium præfectum prætorio Galliarum rescripsit, ut in singulis Gallia metropoli-

bus excitarentur, alerenturque studia literarum  
egregijque earum professores präficerentur, qui-

L. Per omnes C. Theodosio de profess. & medicis. bus annona liberaliter præberentur. Quod ipsius rescriptum in Theodosiano Codice his verbis recitatur: Per omnem diœcesim commissam magnificientia tuae frequentissimus in ciuitatibus; quae possunt & eminent claritudine præceptorum, optimi quique erudienda præsideant iuuentuti. Rhetores loquimur, & Grammaticos Attica Romanaeque doctrinæ: quorum oratoribus viginti quatuor annonarum Fisco emolumenta donentur, Grammaticis Latino vel Greco duodecim annonarum deductior paulo numerus ex more præstetur, ut singulis urbibus, que metropoles nuncupantur, nobiliū professorum electio celebretur. Nec verò iudicemus liberum ut sit cuique ciuitati suos doctores & magistros placito sibi iuuare compendio. Treuerorum vel clarissima ciuitati vberius aliquid putauimus deferendum, rhetori ut triginta, item viginti grammatico latino, greco etiā, si qui dignus reperiri potuerit, duodecim præbeantur annona.

Tandem Carolus ille Magnus Gallorum ius in ordinem redigi, & legum libros conscribi iussit: nam vetus illud ius Romanorum iam diu ante per Longobardos & Francos oblitteratum erat. deinde ad aliarum quoque artium studia permouenda accessit, earumque professores egregie coluit, ac magnis muneribus affecit, præcipue sacrarum literarum doctores. In primis vero Beati Augustini libris qui de Ciuitate Dei inscribuntur delecta-

tus, non in scholis tantum, sed etiam ad mensam in Gallicū suam eos legi curauit. ut Eginhardus, Lupoldus, sermonem Urspergensis, Nauclerus, Vincentius, ceterique autores probant: et ex hac eius epistola aperte colligitur.

## CAROLVS DEI FRE-

tus auxilio, Rex Francorum, & Longobardorum, ac atricius Romanorum, religiosis lectoribus nostræ ditioni subiectis:

Hos libros  
tiāslatos,  
se legisse a  
pud Aeneā  
Syluiumaf  
firmat Al-  
phōsus rex  
in c.6.li.1.  
Panormita  
ni de gestis  
Alphonsi.

**C**VM nos diuina semper domi foris q̄, clementia, siue in bellorum euentibus, siue pacis tranquillitate custodiat, et si rependere quicquam eius benefic̄s humana tenuitas non potest, quia est inastimabilis misericordia deus noster, denotas sue seruituti benignè approbat voluntates. Igitur quia cura vobis est, vt nostrarum ecclesiarum ad meliora semper proficiat status, obliteratam penè maiorum nostrorum desidia, reparare vigilanti studio literarum sat agimus officinam, & ad pernoscenda liberalium artium studia nostro etiam inuitamus exemplo.

Vnde & egregia eius erga bonas literas voluntas perspicitur: & quam pulchre intellexerit Ecclesia Christianæ instaurationem, propagacionemque religionis catholicae, à bonis artibus magna ex parte dependere. Ut mirum videri nō debeat, quod propter hanc pietatem, eruditioñē, magnaḡ earū artium

artium & philosophiae præsidia, ferociissimas gentes domare, tantumque sibi imperium breui tempore cōparare, ac tranquillū reddere potuerit. Utinam omnes alij Principes, qui imperandi dominandiq; volūtatem induerunt, has etiam optimi & longè potentissimi Imperatoris Caroli, virtutes imitarentur. Earū enim præsidio multi post ipsum ex paruo quan doque Regno amplissimum, florentissimum, ac firmissimum reddiderunt: contrā his destituti, cūm aequum & bonum, atque iusticiae præcepta, nec ipsi satis callerent, nec in subditos vt imprimerentur curauissent, sic per stulta consilia labefactarunt, vt si regno, quod plerisq; accidit, non exciderent, multo tamen minus, multoq; infirmius ad filios suostrās mitterent.

## PARISIENSIS ACADEMIA.

**H**ANC Carolus ille Magnus circa annum domini 791. ex Alcuini præceptoris sui, Venerabilisq; Bedæ discipuli consilio, erexit creditur. Quod et si varijs clarissimorum scriptorum testimonijs confirmari posset: tamen duorum solum poëtarum versus asscribam. quorum prior Architremius de vrbe simul ac academia, & commoditatibus sic loquitur:

Exoritur tandem locus altera regia phœbi,  
Græca libris, Inda studijs, Romana poëtis,  
Attica Philosophis, mundi rosa, balsamus orbis.  
Sydonis ornatu, sua mensis & sua potu

Diues

Diues agris, fœcunda mero, mansueta colonis,  
 Messe ferax, inoperta rubis, nemorosa racemis,  
 Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura  
 Dulcis, amœna situ, bona quolibet, omne venustū  
 Omne bonum, si bona solis fortuna faueret.

Eustachius verò Cnobeldorpius  
 Prutenus, Academiæ institutionē  
 & gloriam sic describit.

**E**cce senex quidam varijs agitatus ab austriis,  
 Attulit optatos in loca Galla pedes.  
 Nomen adhuc meminit quamuis cariosa vetustas,  
 Alcuius meritum posteritatis habet.  
 Quas posuere scholas, superare palatia regum  
 Structuris, spacio, sumptibus, arte, putes.  
 Centum migdonio collegia stantia saxo,  
 Magnificas cingunt conspicienda domos.  
 Singula mille strepunt post tintinabula linguis,  
 Inceptum vario murmure feruet opus.

Quod verò eā Carolus Imperat. ex Romana acade-  
 mia desumpserit, prater alios multos, eosq[ue] mag-  
 nos & nobiles scriptores, Cardinalis Sabarellus, et Pe-  
 terus Anchoranus insignes iurisconsulti, clem. i. de ma-  
 gest. & Vincentius histor. lib. 24. speculi testantur.  
 Quanq[ue] igitur ante Carolū artes Parisijs, et si corrup-  
 tæ floruisse videntur: is tamen veram academiæ for-  
 mam introduxit, ac primus author fuit, vt pura phi-  
 losophia ad propagandam religionem christianam  
 traderetur, sicut ex epistola ipsius, quam suprà re-  
 citauit,

citaui; apparet. Huius verò tam præclari operi  
author atque promotor fuisse legitur Alcuinus ipsi-  
us Imperatoris præceptor. Cùm enim propter cre-  
bras bellorum clades artium studia in Gallijs iam  
oppressa diu iacuissent, tempore Caroli Magni, à  
quo pax Gallie et orbique terrarum restituta est, resus-  
citata fuerunt. Nam duo quidam monachi Ve-  
nerabilis illius Beda discipuli, ex Anglia in Galli-  
am profecti fuerunt: cumq[ue] alij mercatores suas  
merces prædicarent, ipsi sapientiam discere amanti-  
bus non precio, sed gratis tradituros profitebantur,  
quod vbi ad Imperatoris, qui eam iam diu deside-  
rabat, aures peruenisset, honorifice vocatos, prosua  
dignitate excepit: eorumq[ue] alterum Lutetiae Pari-  
siorum nobilium puerorum scholæ præfecisse tradi-  
tur, alterū verò Papiam misisse. Cumq[ue] id Imperato-  
ris erga bonas artes studiū in Anglia renunciaretur,  
ipse Alcuinus vir in omni literarū genere præstatiſi-  
mus, ad Imperatore pfecitus est, authorq[ue] fuit, vt pu-  
blicū bonarū artiū gymnasii erigeret. Magnus ergo  
hic studiosorū cōcursus erat, & ex omni loco tanquam  
colonā ex- ad mercaturā bonariū artiū huc proficiscebātur: vt  
istere glo veterū Atheniensiū atq[ue] Romanorū gloriam etiā su-  
peratura videretur. Tēpore verò Ludouici Regis san-  
cti, quod studiosi à ciuib[us] iniuriam sibi fieri, vetera  
priuilegia, et antiquas cōsuetudines, cōtra diuinū &  
humanum ius, auferri querebantur, oēs ferè dilapsi  
sunt: & Anglorū rex, proposita ingentiū præmiorū,  
honorū, vacationū, et emolumentorū spe, aliquot eo-  
rū millia Oxoniū eliciebat. Ac solitudo bonis literis

Sabatellus  
clemē. i. de  
magistris  
Vincētius  
Sabellicus,  
&c.

Hinc est,  
quod An-  
gli hāc suā  
coloniā ex-  
istere glo-  
riantur.

P. Aemili  
I.7. hist. Frā  
corū, cete-  
riq[ue] histo-  
rici.

Lute-

Lutetiae eo tempore, exiliumq; indictū videbatur, ni si Ludouicus rex earū patrocinii suscepisset. Is enim non minus decoris liberales artes & humanaiora studia Franciā, quām arma afferre prædicās, egregiā-  
q; Rempubl. fore, si bellicarum rerū gloria, cum hu-

Annales  
colendos doctores, ac discipulos reuocauit, & suus ut circa annū  
ingenuis artibus honos haberetur, pro sua singulari  
pietate effecit. Robertus verò Ludouici regis frater,

1232. factū

anno domini 1253. amplissimum illud collegiū Sorbonicū instituit. Vnde tot præstantes Theologi, et orbis clarissima lumina rrodierunt. Ioanna Reginā circa annum 1286. collegium Nauarræ erexit. Sed cū Caroli VI. regis magistratus vniuersitatis Re-

ctorem, eò quod Urbani Papæ literas publicè in scho- Rex enim  
la recitasset, comprehendī iuberet, ipse quidē Rector Clementē  
fuga sibi consuluit, studio si verò alijs alio dilapsi sunt: Antipapā  
ipsaq; academia plurimum detrementi accepit: quæ tueri stude  
ab alijs Regibus tantis priuilegijs ornata reperitur.

Ludouicus enim IX. Iulij Cæsaris factum imita- Priuilegia  
tus, vt quām plurimi in hac academia libenter Academiæ  
studerent, huiusmodi gratiam concessit: Parisiens.

Concedimus & volumus, quod omnes & singuli de quacunque natione vel regione oriundi, de corpore vniuersitatis Parisiensis existentes, & esse volentes, ad eam accedere, morari, redire, & se nuntios suos, resquē suas vilibet transferre pacifice & liberè absque illa inquietatione possint, sicut melius ipsis videbitur expedire.

Simile

Simile refert Rebuffus de Philippo VI : Concedimus de gratia speciali & certa scientia, & de nostra plenitudine potestatis, ne quisquam laicus cuiuscunque conditionis vel eminentiae existat, siue priuata persona, magistros & scholares aut ad ipsum studium Parisiense accedentes, aut redeentes, de quorum scholaritate per proprium constabit iuramentum, in persona, familia, & rebus, occasione quorūcunque personalium onerum inquietent aut molestent, &c. Imò per ipsum Carolum VI. egregia quedam priuilegia accepit, inter quæ nō postremum hoc est: Statuimus quod Parisijs studentes, immunes sint ab omnibus impositionibus & subsidijs, tam super vino habito ex hereditatibus aut beneficijs, siue illud vendant minutatim, siue aliâs, siue ex frumento, & alijs quibuscunque bonis sic prouenientibus. Item in omnibus bonis emptis ad suum usum, dummodo id Rector fuerit attestatus, qui super hoc primus ab ipsis receperit iuramentum, &c. Quæ quidem regū christianissimorū priuilegia, Pontifices Romani pro suo in eam academiam amore, maioribus etiam additis, libenter approbauerunt, quod et si nimis longum esset recensere: tamen unam Innocentij ad vniuersitatem Parisiensem epistolam ascribo:  
Gratiā vobis facere volentes specialem, statuimus, quod nullus in vniuersitatem vestram magistrorū & scholarium, aut rectorem vel procuratores vestros cuiuscunque aut quarumcunque facultatum, seu quenquam alium pro facto vel occasione ipsius vniuersitatis, excommunicationis, suspensionis, vel interditti

terdicti audeat sententiam promulgare, absque se-  
dis apostolicæ licentia speciali, & si fuerit promul-  
gata, ipso iure sit irrita & inanis. Franciscus au-  
tem Valesius Rex ad constituendam Rempublicam  
conuersus, doctissimos Hebraicarum & Græcarum  
literarum mathematicarumque artium professo-  
res honestis stipendijs instituit, Guilhelmi Budai &  
Ioannis Bellaij clari<sup>m</sup>orum hominum consilio:  
quod vbi regni ordinibus probari & recte succedere  
vidit, prioribus alios in literis Latinis, Medicina, &  
Philosophia adiunxit: priorumque numerum adau-  
xit, ac Parisiensem academiam velut opulentissimū  
literarum emporium breui florentissimam reddit-  
dit, longeqz, adbuc celebriorem facturus, nisi & bellis  
ferè continuis impeditus, & morte præuentus fuisset.  
Designarat enim locum amplum trans Sequanam,  
vbi gymnasium omnium opinione maius extrue-  
ret, in quo gymnasiarachæ, professores, & probi ado-  
lescentes supra sexcentos in literis educarentur: id-  
que Francicorum centum millibus annuo censu do-  
tare statuerat. Parùm enim esse putabat, iustis reg-  
num suum præsidij munisse, nisi idem literis quoqz  
ornaret, ac sapientissimi viris confirmaret, quos ve-  
terum laudatissimorum Regum exemplo vndique  
magnis prænijs euocabat, authore Erasmo, qui se  
etiam sepius ab eo vocatum scribit, vt de trilinguis  
collegij institutione consilium caperet. Nec mino-  
ri cura in eo elaborasse ait Perionius, vt ex Iudea et  
Gracia ingens Hebraicorum & Græcorum libro-  
rum multitudo comportaretur, quibus eam quam-

instruxerat bibliothecam ornaret. Quare de-  
mortuum Regem vulgo patrem literarum appellâ-  
runt. Nam et si hæc omnia, uti præalto animo con-  
ceperat perficere non potuit: tamen & plurimum  
ipse præstítit, & multorum principum studia exem-  
plo suo excitauit. Henricus enim eius filius biblio-  
theçam patris optimis scriptoribus refertam, summo  
labore atque industria ornandam amplificandam quod  
suscepit. Futurumque spero, vt Carolus IX. quem-  
admodum virtutes, philosophiam, & religionem mā-  
iorum suorum fortiter conseruat: sic & bonarum li-  
terarum, eiusque gymnasij extruendi curam oport-  
tuno tempore suscipiat. Nam bonis artibus & ve-  
ra religione præstantium virorum fide, ac industria,  
regnum suum hactenùs retinet, & heresis bellis-  
que ciuilibus grauiter labefactatum, eorum tantum  
præsidio confirmatur, & pristino splendori, vt  
maiores sui potentissimique reges semper fecerunt,  
restituturus videtur. Porrò quia plurimum in-  
terest, vt commodis locis studiosi habitare possint:  
idcirco Parisijs duos vniuersitas magistros elit,  
qui præter eam curam, precium quoque constitu-  
ant. Et ne inter ipsos studiosos aliqua controuersia  
oriretur, Innocentius PP. decreuit, ne quisquam sub  
excommunicationis pœna, alterius hospitium frau-  
dulenter conduceret, quamdiu prior absque mani-  
facta malitia retinere vellet: neue, quod turpissimū  
esset, aliquem sua priori possessione spoliare, ac defrau-  
dare in animū induceret suum, vt scribit Rebuffus,  
qui hunc etiam morem obseruari ait, vt rector cum  
procure

procuratoribus ter in hebdomada, nimirum die Lunæ, Mercurij, et Veneris, hora secunda pomeridiana cum alijs ad academiæ salutem pertinentibus rebus, tum domorum locatione & conductione, studio-

sorumq; moribus inquirat. Miratur tamen Anchora- Cap. Cùm  
nus, quod Innocentius Papa mandet, Romæ ius eti- de diuersis  
am ciuile publicè doceri: Parisij verò alibi vetet. de priuile-  
gijs in 6.

Ad tantam ergo gloriam hæc vniuersitas excreuit, ut Ioannes Bohemus libro tertio de ritibus gentium, omnium quæ nunc in terris sunt celeberrimam hæc esse affirmet: quippè vbi præstantissimi semper in omni artium genere professores extiterunt, qui par- tim prælectionibus, partim eruditissimis scriptis to- tum mundum illustrarent. Alcuinus nimirum Venerabilis Bedæ discipulus, & Caroli Magni præceptor, Rabanus, Petrus Lombardus sententiarum magister, Albertus Magnus, S. Thomas Aquinas, Io annes Gualensis, qui ab eruditione & faculdia arbor- vite dicebatur, Ioannes Gerson, Budæus, &c.

Alexander quoque P.P. V. huic academiæ præ- fuisse fertur. Franciscus Balduinus Iuris consultus celeberrimus, iudicio amplissimi Senatus huic superi- oribus annis vocatus fuit, vt in ea academia iurispru- dentiæ scholam excitaret. Iseqüe Balduinus ultimā Ad L. Si pa- ibi suam prælectionem fuisse ait, de Catoniana iu- eto. C. de risprudentia. Hinc ergo, velut ex uberrimo quodam pacto. sapientiæ fonte, plurimæ tam in Germania quam Gallia, academia deriuata fuerunt, quas ego bre- uiter recensebo.

## ANDEGAVENSIS.

**H**ANC Ludouicus II. Andegauensem Dux instituit, eodem ferè tempore quo Rupertus Palatinus Heidelbergensem academiam in Germania fundabat. Henricus Valesius Andegauensem dux, caroli I X. Gallorum Regis frater, eā superiori anno instaurauit. Ad quod diuinum opus præter reliquos maximarum artium doctrina insigues viros, Franciscum quoque Balduinum magnis præmījs euocauit, vt iuris studium attolleret. Qui Balduinus utrumque hoc in commentarijs ad L. Si pacto, C. de pactis, his verbis complectitur: Cūm videam clarissimos viros, quos alioqui nō expectabam, hic conuenisse, vt aliud fortasse quippiā audirent, quām quod scholastica de iure disputatio tradere potest: hinc discedere (etsi hora iubeat) non possum, quin ijs testibus tanquam superstibibus profitear, me huic academiae gratulari, quæ tandem nata sit, & videat, Principem Henricum suum, quem iam pridem oportebat, futurum in ea vindicem iurisprudentiæ, vt regni huius, Galliæque vindex iam fuit. Scit ille auum suum Regem Franci-  
nim cōtra cum magnum, honoris causa, dictum esse patrem Hugeno- artium atque literarum. Sed factum est, nescio quo  
tos, Geusi- fato, vt cūm Rex ille artes omnes excoli iuberet, iu-  
cosq; regni risprudentia, cuius in primis ratio habenda erat,  
hostes pro patria pug præterita sit. Sit ergò huius vindicandæ cura &  
nārat. authoritas nepoti relictæ, qui hac ratione maior auo  
futurus sit. Est illa quidem certè digna Principe quo-  
que

que adolescentे, & rerum fortiter gestarum gloria iam cumulato: digna Andium Duce magno, & Gallia Prorege maximo. Non discedam longius. Videlicet in hac vrbe sepulchrum Ludouici II. Ducas Regū, qui hanc academiam ante annos centum & Septuaginta fundasse & instituisse dicitur. An non ille suum excitaret nunc hæredem, cui cernendæ huius quoque gloriae tanquam hæreditatis, dico amplificandæ dignitatis literarum, & excitandorum in hac schola optimorum studiorum exemplum reliquit? Nondum plenæ pubertatis erat Ludouicus ille, cùm hæc illi cogitatio diuina in mentem venit. Vocabatur in Hispaniam ducendæ vxoris, & in Italiam regni sui recuperandi causa: sed ut patriæ relinqueret quod debebat, & sua virtutis specimen daret, quod & Hispania & Italia admiraretur, in primis lumen literarum hic accendere voluit. Fortasse etiam sapientissimus adolescens prospiciebat, quæ, se absente, Galliae perturbatio & vastitas, quæ tenebrae paulo post consecuturæ essent, ex funestissimo dissidio suorum cognatorum, familiae dico Aurelianensis atque Burgundicæ. Tantò ergò magis operam tempestiuè dedit, yt aliquod semen doctrinæ iuris hic conseruaretur, aduersus impendentem barbariem. Ipseqūe paulo post expertus est, quām opus haberet etiam in priuata sua causa, sed tamen magna, iurisconsultis, cùm ius suum ad Regnum Aragonicū ex successione vxori delatum explicare deberet. Sed altius assurgebat cùm iurisprudentia sedem hic collocabat. Valeant inepti quidam, qui Roma. leges

nihil ad Francos pertinere hodiè clamitant. Rex ipse Philippus Pulcher, cùm Aureliam scholam institueret, professus est, earum se legum, quibus alioqui non teneretur, aequitatem admirari & amplecti, vt Romani earum tabulas à Gracis vltro repetitas acceperunt, &c. Se verò ait ad hanc academiam instaurandam accitum, atque inter libellorum magistros in prætorio Ducis Henrici relatum. Pluribusq[ue] verbis præclarum istud principis adolescētis institutum promouere conatur. Philippum etiam Huraldum eius Cancellarium, vt pro maximā sua auctoritate idem faciat, hortatur. Eodem verò anno hanc academiam institutam fuisse affirmat, in Relatione ad eundem Principem, quo Cracoviensis in Polonia, auspicijs mulieris Andegauensis, Ludovici filiae, erigebatur.

**A**VINIONENSIS, quæ olim quando Romani Pontifices ibi residebant, florentissima fuit, optimisq[ue] priuilegijs ornata. Huic Paulus Castrensis iurisconsultus multum splendoris attulit, vt eius commentaria in ius ciuile, quæ prælectiones Avinionicæ vocantur, declarant. Andreas quoque Alciatus, cùm propter bella in Galliam venisset, sexcentorum aureorum stipendio conductus, docuit, vt in oratione ad Ticinensis academia alumnos profitetur.

**A**URELIANENSIS. Hæc à Philippo Pulchro Rege Gallorum, anno domini 1312. ercta est. Iurisprudentia studio olim celeberrima,

rima, superioribus annis propter bella ciuilia ferè oppressa est. Quam tantis priuilegijs confirmatam Christianissimi Gallorum Reges, quām diu in vera religione catholica, & in fide erga suum Regem perdurabat, diligentissimè conseruārant. Quoniā verò ex omnibus ferè nationibus buc studiosi confluere solebant, maximamqüe & legibus merito coercendā petulantiam quosdam, etiam sub lectionibus, exercere queritur Rebuffus: ergò D. Adolphus Echoltz collegio Germanorum, siue nationi Alemanie, certas viuendi leges, & statuta, de aliorum omnium voluntate & consensu, prescripsit. ut & annales eius collegij, & hæc epistola testatur:

Aquilifera Alemaniæ natio gymnasij Aurelianensis, Adolpho Echoltz, huius inclytæ academiæ Licetato egregio, ecclesiæq; B. Mariæ ad gradus Coloniensis canonico dignissimo. S. P. D.

**I**ohannes Vlatenus Iuliacensis, statim cùm iam in frequentissimo omnium nostrum confessu iuramento præstito consortiū nostrū adauxisset, litteras tuas exhibuit, eas lectitauimus quām incūdissem: sunt nāq; præter fertile elegantiarū campū, et suauissimam ipsarum concinnitatē calamo tuo quasi è beato quodam eloquentia fonte manantem, & locupletissimæ testes boneuolentissimi animi tui erga nos, & omni posteritati iuge sunt futurae stimulum vestigia tua insectandi.

Qui non modò præsens nullis parcens sudoribus enixissimè pro commodo & honore nostro operam inde fessam impenderis: sed etiam absens pro ijsdem vigilanssimè excubans, non cessas promouere, ut cultus quoq; diuinus hinc à biennio ( & hoc potissimum instigatu etiam tuo ) fundatus, reddatur concinnior. Quare cùm nullum reperiamus, cuius non gloriari tu antecesseris, nedum & quaueris: omnes certè tibi perpetuis obsequijs addicti sumus. Vale diu & fœlix, nosquē amore, quo solitus es, amplectere. Ex academia Aurelianensi 17. Kalend. Iun. anno M. D.XX.

Fuit autem hic Dominus Adolphus Eicholtz (nā per occasionem, quia dominus & amicus meus singularis olim fuit, tanti viri memoriam renouare optet) liberalium artium, legum, canonumq; doctor, insignis collegiata Ecclesiæ Beatæ Mariæ virginis ad gradus, Coloniae Agrippinæ canonicus senior, & almae Colonensis vniuersitatis iterum iterumque Rector, iurisque Canonici ordinarius professor, vir & probus & doctus: qui totam ferè Germaniam, Galliam, & Italiam, bonarum, & illo tempore renascentium, literarum gratia, adolescens peragratuit. Cumque doctorum hominum mirificus cultor esset: præstantissimis in utraque literatura viris, Erasmo & Budæotam familiariter usus est, vt uterque plures ad ipsum epistolas daret, quibus alter ab animi corporisque viribus Roborium, alter δρυόζυλον vocabat. Mortuus tandem est Coloniae anno domini 1563. cum hoc omnium cōsensu epithaphio:

Vixit

Vixit, dūm vixit, benē. Habet verō Aurelianensis  
academia eadem ferē priuilegia quæ Tolosana, vt  
indicat Baldus in L. omnia priuilegia, C. de Epis-  
copis & Clericis.

**B**ITVRIGENSIS, de qua Sebasti anus  
Munsterus libro Cosmographia secundo: Ha-  
bes ibi academiam in omni disciplinarum ge-  
nere ornatissimam, ante multos annos à duce quo-  
dam, qui Biturigibus imperabat, erectā: hactenū à  
clarissimis viris tam sedulo exultam, vt iam litera-  
rum decus, & doctissimorum virorum emporium  
merito dici possit. Siquidem illic Theologorum  
schola non mediocris est, in qua sacrarum literarū  
professores habes, qui suis lectionibus, disputationi-  
bus, crebrisq; concionibus de religione Christiana,  
& pietate benē merentur, illic philosophia studium,  
illic medicina suos habet peritisimos professores, il-  
lic inter reliquas disciplinas iurisprudentia maxi-  
mè floret. Idquē tum professorum, quos excellen-  
tes hactenū habuit; opera, tum auditorum qui yn-  
de quaque illuc confluunt, frequentia, &c. Alciatus  
ciatus & Rebussus iurisconsulti professi sunt, Dua-  
renus etiam, qui & Reges, Reginasq; Francie, ea  
instaurasse & ornâsse affirmat. Si quæ inter studi-  
os & ciues de locatione domorum, de precio, &  
commodis habitationibus, controversiae oriantur, cō in singulos  
seruatorem Regum, præsentibus aliquot doctoribus, annos acce-  
definire scribit Rebussus.

Alciatus  
gloriatur  
in oratiōe  
ad Ticinē-  
ses, quod  
hic 1200.

**B**VRDEGALENSIS. Hac gymnasium **A-**  
quitanicum per excellentiam vocatur, quod  
in nulla alia Aquitaniae academia, omne ar-  
tium genus publicè tradatur.

**C**ADOMENSIS in Normandia. Quam  
Henricus V. Angliae Rex anno domini 1418.  
extruxit.

**D**OLANA in Burgundia, quæ vetus quidem  
est, sed circa annum domini 1484. florere  
cœpit. Superioribus annis cùm Musæ ex alijs  
Gallia academijs propter furorē Hugonotarū à Mar-  
te pellerentur, Dolam frequentes migrauerunt: mul-  
tiqüe doctores & discipuli huc studiorum gratiâ  
profecti sunt. Sed postquam Condeanorum vires  
à Carolo IX. Gallorum Rege fractæ, externa Germa-  
norū auxilia euocabant, hic iterum ab hereticorū  
tyrannide perturbata Musæ fuerunt.

**L**VGDVNENSIS. Hanc etiam circa annū  
domini 830. præcipiè floruisse reperio, doctiſ-  
simisqüe professoribus exornata est, Nicolao  
illo Leonicenophilosophia & vtraque literatura cla-  
riſimo, Ioanne Gersoni, Iodoco Badio, Petro Toleti,  
& Bartholomæo Argenterio medicis, &c. Doctiſi-  
mos quoque & optimos Episcopos habuit, qui eam  
egregiè promouerent. Etsi nunc ferè intercidit.

**M**ONTISPESSVLANA, quæ à quibus-  
dam anno 1196. exorta scribitur. Olim  
iurisprudentia, nunc medicinae studijs frequentissi-  
ma. Hic Urbanus Papa V. collegium instituisse pre-  
dicatur,

dicatur, quod Papæ dicitur. Henricus verò Gallorū Rex vniuersam academiam egregiè promouit, et col legium Regium erexit. Rectoris tanta authoritas est, ut studiosi quacunque etiam de causa egre dientem comitari honoris gratia cogantur, quod se non sine maximo studiorum suorum, multarumq[ue] horarum iactura, nimis frequenter fecisse queritur Rebuffus. Ac quorundam rectorum inhumanitatem reprehendit, qui de studijs parùm solliciti, ambulan do per plateas, eundo ad nuptias, s[ecundu]m etiam ad amcas, mortuorumq[ue] sepulturas, prælectiones interturbant. Verùm cùm anno domini 1352. magnus studiosorum concursus fieret, quibus ciues nimis carè domos elocabant, à Carolo rege decretum est, vti parui sigilli iudex de precio aquo cognosceret. pulchrum est illud Caroli VIII. rescriptum.

Carolus Francorum Rex ad perpetuam rei memoriā. In folio regiæ maiestatis supremi regis clementiā constituti, ad illorum qui literarum studiis iugiter insudant, in quibus p[re]ciosa reperitur assiduè quarentibus sapientiæ margarita, statum prosperum, et quietū regia sollicitudine vigilantes, eorum profectibus libenter intendimus: & quæ ad dicti studiū augmentum tranquillitatēmq[ue] fore conspicimus oportuna, fauorabili concedimus liberalitate. Hinc est quod nos dilectorum nostrorum Rectoris & Magistrorum, Doctorum, Licentiatorum, Baccalaureorum, & scholarium vniuersitatis villa nostra Montispessulani in

in hac parte supplicationibus inclinati: attendentes  
insuper quod ab ipso famoso studio tanta exactis tem-  
poribus manauerint salutiferæ fluenta doctrinæ, ut  
quam plurima eiusdem membra insignia apostoli-  
ca dignitatis gloria donati decoratiq[ue] extiterunt,  
à quorum paterna prouidentia, & à clara recorda-  
tionis prædecessorum nostrorum Francie Regū am-  
pla munificentia supplicantes prædicti plurimis sunt  
priuilegijs, prærogatiuis, libertatibusq[ue] præmuni-  
ti. Considerantes etiam quod thesaurus scientia  
preciosissimus, per quem rationalis creatura à terre-  
norum desideriorum illecebris abducitur, iustitia co-  
litur, & Ecclesia militans fructiferis stipatibus spiri-  
tualiter & temporaliter illustratur, non nisi animi  
tranquilla quietudine, contemplationisq[ue] dulcedi-  
ne liberè adipiscitur. Memoratorumq[ue] antecesso-  
rum, qui Regni huius florentissima studia suis tempo-  
ribus amplissimis prosecuti sunt fauoribus, vestigia  
imitari volentes. Habita etiam cum nonnullis ma-  
gistratibus, & alijs de magno consilio nostro viris pe-  
ritissimis deliberatione matura, prælibatis supplici-  
tibus libertates, prærogatiuas, immunitates, exem-  
ptiones, priuilegia infra scripta dedimus & concessi-  
mus, iisdemq[ue] in posterum vti & gaudere regia vo-  
lumus liberalitate. Primo, quod Rector, Doctores,  
Magistri, Licentiati, Bacculaurei, ordinarie & con-  
tinuè legentes, alijsq[ue] veri studentes cursus & actus  
scholasticos pro adeptione scientia & graduum exer-  
centes, ab omnibus impositionibus, gabellis, quarta  
aut octaua parte vini, & aliorum fructuum excre-  
torum

torum tam in suis prædijs patrimonialibus, quam  
alijs ratione beneficiorum ecclesiasticorum sibi com-  
petentibus, similiter etiam ab alijs personalibus vecti  
galibus, pedagijs, angarijs, & perangarijs sint in  
perpetuum immunes & exempti. Item quod dicili  
supplicantes possint & valeant debitores, iniuriato-  
res, inquietatores, & molestatores suos in patria Oc-  
citana commorantes, necno in diœcesibus Rhutenen-  
si & Vabreneasi degentes à loco prædicto Montispe-  
sulanii per quinque dietas vulgares distantes, facere  
conueniri coram conseruatoribus dicti studij, in &  
super iustitia & iure responsuros. Item quod offici-  
arij & curiales præfatae villa noſtre Montispeſula-  
ni minimè possint supplicantium domos aut habita-  
tiones intrare quovis colore, niſi eo modo quo præſcis  
temporibus vſi ſunt, iuxta tenorem transactionis o-  
lim erectæ. Item, quod præfati supplicantes non  
possint extrahi & citari per quoscunque iudices or-  
dinarios, cōmissarios, vel extraordinarios pro qui-  
buscunque causis ciuilibus & criminalibus extra vil-  
lam prædictam. Datum mense Maio, anno domini.  
1437. regni nostri 15.

Cum ergo tantis Pontificum, Regum, & Princi-  
pum priuilegijs ornata esset, vehementer dolendum  
scribit Rebuffus, quod magistratus urbis, hanc tan-  
tam fœlicitatem suam agnoscere ſemper non potue-  
rit. Nam quia in Reipublicæ negotijs, & mandan-  
dis magistratibus maiorem mercatorum & ditiorū  
laicorum, quam doctorum hominum rationem ha-  
buerant, ſic aliquando Rempublicam gubernasse  
aic

ait, vt tam ipsam urbem, quam academiam temerarijs suis consilijs ferè euerterent. Egregium hic collegium esse DVVERGIER, quo probi aliquot adolescentes ad decē annos, si recte officiū faciant, in studijs liberaliter alantur, et si cum eo reliquis collegijs parùm ferè conueniat, scriptum reliquit idem Rebuffus.

**N**ANTES, in ducatu Britonum.

**N**IMECENSIS, in Gallia Narbonensi siue Delphinatu, erecta nostra tempestate.

**P**ICTAVIENSIS. Hanc Munsterus meritò alterum post Parisiensem locum obtinere affirmat: quippe in qua omnium artium studia frequentissimis auditorijs, à sapientissimis viris accuratissimè tradantur, præsertim verò Iurisprudentia. Rebut sustamen in commentarijs ad Autenticam, Habita: C. ne filius pro patre. vehemēter improbat, quod studiofis vilissimi turpisimq; homines graues sàpè iniurias inferre permittantur, contra saluberrimā hanc piissimi Imperatoris constitutionem.

**R**HEMENSIS in Campania, vulgò Cham paigne, nostro seculo à Reuerendissimo illustrissimoq; principe Carolo Guisio, Cardinale Lotharingo, Archiepiscopo & duce Rhemensi, &c. instituta: qui nihil hactenùs studij & laboris prætermittit, vt maius quotidie incrementum capiat, quò faciliùs à virus doctis, vera religioni consulatur.

TOLO-

**T**OLOSANA. Vetus & celebris academia,  
quaerit non ita diu post Parisiensem orta est:  
sic iisdem ferè priuilegijs, quæ Parisiensi col-  
lata fuerunt, ornata. Id enim Baldus ad L. omnia  
priuilegia C. de Episcopis & Clericis. Iason ad L. i. de  
legatus i. Abbas in c. fin. extra. Ne clerici vel mo-  
nachi, egregij iurisconsulti, grauiissimique autho-  
res non obscure indicant. Hic iurisconsulti tam  
diligenter suas prælectiones continuant, vt festis  
quoque diebus, præter dominicos, & qui B. Mariæ  
virginis sanctisque apostolis dicati sunt, hunc profi-  
tendi morem, auctore Rebocco, obseruent. A festo  
Catharinæ usque ad quadragesimam auteticarum,  
Feudorum, & tres posteriores Codicis Iustinianei  
libros interpretantur: deinceps vero usque ad fe-  
stum S. Ioannis Institutiones imperiales. Quas &  
studiosos ita frequentare oportet, vt qui studiorum  
suorum testimonia requirunt, non annorum tan-  
tum (vt nunc quibusdam sit in locis) sed singulorū  
etiam mensū, atq; adeò dierum ratione reddere co-  
gantur. Etsi tanta quorundā petulantia est, vt pro-  
fessores præ strepitu eorum sōpē difficulter docere  
possint: multoqué satius esset, ipsos emanere, quam  
tot egregios adolescentes propter paucorum insol-  
lentiam saluberrimis præceptis defraudari. Nam  
siebat olim crebro, vt si duo vel tres plosione pedum,  
aut alia ratione strepitum excitare vellent, pro-  
fessor abire cogeretur. Quod certè tantò indigni-  
us ferendum erat, quanto ingenui adolescentes ibi  
diligentiū literarum studijs semper incubuisse  
leguntur.

leguntur. Ut aliquando summo mane in scholā venitarent, & nobiles quidam ministros suos mitteret, optimam maximèquē oportuna loca occupaturi. Verum cùm illi sàpè per alios expellerentur, grauiissimāquē hinc controuersia existerent, decretum est, quem quisque locum primus vacuum occupasset, eū uti retineret. quemadmodum & contentiones de loco in processionibus publicis, quae in corporis Christi reuerentiam, & sancti Sebastiani honorem instituuntur, inter nationes exortæ, magistratus armis sapè compressæ leguntur. In promotionibus autem conferendis hunc peculiarem morem suo tempore obseruatū fuisse scribit Rebuffus, vt si quis in ordinij professoris locum assumeretur, & loco alterius publicè doceret, is amplius non examinaretur: qui verò præter hos, examen subire vellent, ordinarios suspectos facile repudiare possent, nulla tamen suspicitionis causa expressa, sed edito iure iurando quod haberent eos suspectos, quod non videretur discipulus sine causa præceptorem suum recusaturus.

**C**ATVRCENSIS, egregiè floruit, optimisq; priuilegijs ornata fuit, quando Rebuffus ibi profitebatur, & regebat: certosque magistratus eligebat, qui ea mordicūs conseruaret, & certum profitendi feriandiquē tempus atque ordinem retinherent:

**M**ASSILIENSIS. Cornelius Tacitus in vita C. Iulij Agricolæ: Arcebat, inquit, eum ab

ab illecebris peccantium, præter ipsius bonam integrumque naturam, quod statim parvulus sedem, ac magistrum studiorum Massiliam habuerit, locum Græca comitate, & provincialium parsimonia mixtum, beneque compositum, &c. Nam hæc vrbs olim Græcis Latinisque literis sic abundabat, ut non Galli tantum eam admirarentur, atque ad eius insti tuta & mores suam vitam libenter componerent: verum etiam Itali, teste Rhodogino, huc potius quam in ipsam Greciam proficiserentur. quod Strabo et Alexander olim sapientissimos quoque Romanos fecisse affirmat. Quare Iulius Cæsar Massilienses viros doctos appellat. et diuus Hieronymus in epistola diuini Pauli ad Galatas, trilingues vocat, quod Græcae, Latinae, & Gallicæ literatura peritissimi essent. M. autem Cicero in oratione pro Flacco: Neque verò te Massilia, inquit, prætereo, quæ L. Flaccum militem questoremque cognosti. Cuius ego ciuitatis disciplinam atque grauitatem non solum Græcia, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendam iure dicam: quæ tam procul à Græcorum omnium regionibus, disciplinis, linguaque, diuisa, cum in ultimis terris cincta Gallorum gentibus, barbarie fluctibus allatur, sic optimatum studio gubernatur, ut omnes instituta eius laudare facilius possint, quam emulari, &c. Quare Romani eam semper mirificè honorerunt. Iustinus enim historicus: Massiliensibus, inquit, immunitas decreta est, locus spectaculorum in Senatus datus, & fœdus aequo iure percussum, propter summam fidem in Romanos. Quod Cicero etiā

octaua Philippica in M. Antonium his verbis per-  
scribit: *Ego te cùm in Massilienses tam sis acerbus,  
Fusi, non animo & quo audio, quousque enim Massi-  
liam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fe-  
cit belli? per quem sublata est vrbs ea, sine qua nun-  
quam ex Transalpinis gentibus maiores nostri tri-  
umpharunt, quo quidem tempore populus Romanus  
ingemuit.* Quanquam enim proprios dolores su-  
arum rerum omnes habebant: tamen huius ciuita-  
tis fidelissimæ miserias nemo erat ciuis, qui à se alie-  
nas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratis-  
simus, tamen propter singularem eius ciuitatis gra-  
uitatem & fidem, quotidiè aliquid iracundia remit-  
tebat: te nulla sua calamitate ciuitas faciare tam fi-  
delis potest? Rursus me iam irasci fortasse dices, ego  
autem sine iracundia dico, ut omnia, non tamen si-  
ne dolore, neminem illi ciuitati inimicum esse arbi-  
tror, qui amicus sit huic ciuitati. Et Philippica de-  
cima tertia: Illud aduertite P. C. quam sit huic Rei-  
publicæ natus hostis Antonius, qui tantoperè eam ci-  
uitatem oderit, quam scit huic Reipubl. semper fuisse  
amicissimam. Porro quam sapienter suam Rem-  
publicam gubernârint, in consilijque capiendis pru-  
dentissimi extiterint, vel vnicum illud ad Iulium  
Cæarem responsum declarat. Cùm enim tempore  
belli ciuilia vterque, Cæsar et Pompeius, pro se contra  
alterum armare eos varijs argumentis conaretur,  
illi prudentissime respondebant: intelligere se diui-  
sum esse populum Romanum in partes duas, neq;  
sui iudicij, neque suarum virium esse discernere, vtra

pars

pars iustiorem haberet causam. cumq; principes ea-  
 rum partium esse viderent, Cn. Pompeium & Cæsa-  
 rem patronos ciuitatis, quorum vterque de se optimè  
 meritus esset, iccirco paribus eorum beneficijs, parent  
 se quoque voluntatem tribuere debere, & neutrum  
 contra alterum iuuare, aut vrbe ac portibus recipe-  
 re. Prioribus ergò annis cum ceteris in rebus, tum  
 verò populi Romani amicitia, eximia felicitate flo-  
 rebant: sed victo Pompeio, cui magis fauisse quam  
 Cæsari videbantur, magnam suæ fœlicitatis iactu-  
 ram fecère, vt scribit Strabo libro quarto, vbi de eo-  
 rum theologia, legibus, & professione, & studijs sic  
 loquitur: phocensium ædificium est Massilia vrbs  
 pulcherrimis circumincta mœnibus, magnitudine  
 eximia, in cuius arce Ephesum & Apollinis Delphi-  
 ci templum conditum est. quod quidem nomini Ioni-  
 co omni commune est. Ephesum verò Ephesiæ Diana  
 ædes sacra. Nam cùm Phocenses à natali solo disce-  
 derent, sermo incidisse traditur nauigationis princi-  
 pi & duci, vt ab Ephesia Diana nauigationis initium  
 auspicarebetur. Porro Aristarcha matronæ admodum  
 honorata deam astitisse in somnis imperantem, vt  
 accepto quodam à sacris simulachro, vna cum Pho-  
 censibus nauigationem Aristarcha subiret. Eo au-  
 tem confecto vt primum colonia cursum compleuit,  
 & fanum ædificatum esse, & Aristarcham eximia  
 veneratione habitam, templiq; sacerdotem designa-  
 tam, omnibusq; ciuitatibus per colonias deductus &  
 conditis, Diana Ephesiæ sacra tradita, vt more pa-  
 trio, ac græcanicis ritibus, sicut in ipsa metropoli fie-  
 bat,

Colonij  
 sua iacra et  
 ritus tradi-  
 derunt Mas-  
 silenses.

bat, immolarent. Rēm vrbānam Massilienses per Aristocratiam & optimates regentes, omnes alios legum æquitatē superant. Concilium D C. ex viris instituentes, qui quoad vita supersit, id honoris genus habent, quoque Timitos, siue honorificos appellant. XV. verò Senatus sunt principes, & ex his III. sunt præsides, quibus plurimum potestatis tribuitur. Sed Timitorum nemo creatur, qui liberos non habet, néue de ciuium sanguine tertiam per generationem ortus sit. Eorum autem leges Ionico de more sunt publicè propositæ. Hoc tempore primores vrbis ad eloquentia & philosophia artes vertuntur, adeò ut cùm ciuitas ipsa paulò ante barbaris descendì refugio remitteretur, & Gallos Græcis familiares comparasset doctrina ingens Massilia, vt etiam contractus Græca oratione scriberentur. Hac sanè tempestate nobilissimos Romanos pro Attica petit Alexād. regrinatione èò ad capescendas disciplinas aduentas Sardus li. i resuasit, qui bonarum artium cupiditate capiatur. de morib. Hos igitur Galli videntes, ad tales viuendi ritus eogenitiū ca.

13.

Li. 2. ca. 1. rum otia prōnis disposuerunt animis, idque non modo per viros singulos, sed etiam per communia commoda: nam & publicè & priuatim sapientes suscipiunt præceptores, mercede collata, vt de medicis mos est, &c. Valerius etiam Maximus: Massilienses, inquit, ad hoc tempus usurpant disciplinæ grauitatem, prisci moris obseruantia charitate populi Romani præcipue conspicui. Ea ciuitas seueritatis acerrima custos, nullum aditum in scenam nimis dando, quorum argumenta maiore ex parte stuprorum cōtinet

tinēt actus, ne talis spectandi consuetudo etiam imitandi licentiam sumat. Omnibus qui per aliquam religionis simulationem alimenta inertiae querunt, clausas portas habet, et mendace & fucosam superstitionem submouendā esse existimant. Mortuos vero, ait, sepeliri sine lamentatione, sine planctu, sine luctu, sed domestico sacrificio, & necessariorum conuiuio. Cicuta quoq; temperatū venenum publicè custodiri, quod daretur ei qui docuisset sibi expedire, ut ex hac vita discederet. Dicit quoq; à condita vrbe ibi gladiū esse quo noxij iugulentur, rubigine quidē exsum, & vix sufficientem ministerio, sed iudicis tamē loco retineri, quidē & antiquæ cōsuetudinis monimenta retinenda sint, & vetus atque salutaris mos sit noxios puniendi, ne quis vt recentem & à præsenti magistratu repertum cauillaretur. Intrare oppidum nulli cum telo licebat, sed præstò erat qui id custodiæ gratia acceptum exituro redderet. Haud ergo temere B. Hieronymus epistola quadam ad Rusticum, Galliā studijs florentissimā appellat: & aduersus vigilantiū viris fortissimis & eloquentissimis semper abundasse scribit. Claudius Epenceus tria Francorum lilia, religionis, sapientiæ, & armorum studiū designare affirmat. Ut vehementer dolendum sit, quod florentissima olim Gallia superioribus annis, tam misere fuerit perturbata, vt & vera religio, & sapientiæ studia, & publica honestas ferè intercideret.

In præsatione li. 2. in epistolā ad Galatas.

## HISPA NIA.

Solinus po  
lyhist.c, 26



V L I V S ille Solinus, variae historiae clarissimus scriptor: Hispania, inquit, terrarum plaga comparanda optimis, nulli posthabenda frugum copia, siue soli libertatem, siue vinearum prouentus respicere, siue arboreos velis. Omni materia affluit quacunque aut precio ambitiosa est, aut vsu necessaria, argentum vel aurum, si requiras, habet, ferrarijs nunquam deficit, nec cedit vitibus, vincit olea. Diuidua est prouincij tribus. Secundo punico bello nostra facta. Nihil in ea otiosum, nihil sterile. Quicquid cuiusque modi negat messem, viget pabulis, etiam quæ arida sunt & sterilia, rudentem materiam nauticis subministrant. Non coquunt ibi sales, sed effodiunt. &c. In commentarijs Iulij Casaris docetur, quod Hispania sit saluberrima regio, & tanta fertilitatis ut difficilem habeat oppugnationem. Strabo etiam eruditus & celebris author, et si eam Hispaniæ partem quæ ad Aquilonem vergit, difficulter quibusdam in locis, suo quidem tempore, habitari scribit, tamen reliquam Hispaniam, præser-tim Australem, eximè felicem esse asseuerat. Imo à metallis, argento, & auro in sacris literis Hispania 2. de bello prædicatur. Ipseq; Rex Agrippa in hystoria sacra Iudaico. In Panegyrico ad Theodo-sphi, potentissimam ditiessimamq; Prouinciam esse Hispaniam ait, cuius in agro aurum nascatur. Latinus, Pacatus, Drepanius, Gallus: iam profecto consium Imp. stabit, eum Principem declaratum, qui & ab omnibus le-

bus legi debuerit, & ex omnibus. Nam primum tibi  
 mater Hispania est, terris omnibus terra felicior.  
 Cui excolenda atque adeo ditanda impensis quam  
 ceteris gentibus supremus ille rerum fabricator in-  
 dulsit, quæ nec austrinis obnoxia aestibus, nec arctois  
 subiecta frigoribus, media fouetur axis utriusq[ue] tem-  
 perie, quæ hinc Pyreneis montibus, illinc Oceani aesti-  
 bus, inde Thyrreni maris littoribus coronata, natu-  
 ræ solertis ingenio velut alter orbis includitur. Adde  
 tot egregias ciuitates, adde culta incultaq[ue] omnia,  
 vel fructibus plena, vel gregibus, adde auriferorum  
 opes fluminum, adde radiantium metalla gemma-  
 rum. Scio fabulas poëtarum, auribus mulciendis re-  
 pertas, aliqua nonnullis gentibus attribuisse mira-  
 cula, quæ dum sint vera, sint singula, nec iam excu-  
 tio veritatem. Sint (ut scribitur) Gargara prouentus  
 letatritici, Menauia memoretur armento, Cam-  
 pania censeatur monte Gaurano, Lydia prædicetur  
 amne Pactolo: dum Hispania vni quicquid lauda-  
 tur assurgat. Hæc duriſſimos milites, hæc expertiſſi-  
 mos Duces, hæc facundiſſimos oratores, hæc clarifi-  
 mos vates parit. Hæc Iudicum mater, hæc Principum  
 est: hæc Traianum illum, hæc deinceps Adrianum  
 misit Imperio, huic te debet Imperiu[m]. Cedat his ter-  
 ris terra Cretensis, parui Ioui gloriata cunabulis,  
 & geminis Delos reptata numinibus, & alumino  
 Hercule nobiles Thebæ: Fidem constare nescimus au-  
 ditis, Deum dedit Hispania quem vidimus. Quod  
 certè præclarum de Hispania viri Galli testimonium  
 est. Similiter scriptores Germani de ea loquuntur &  
 sentiunt.

sentiunt. Nauclerus enim celebris historicus: Hispaniarum, inquit, regnum, Isidoro teste, à Iubal ortum habuit: is namque ex Armenia egressus primus Hispaniarum regnum obtinuit, vbi & sedem coustituit. Hæc primò à Iubal, lapbet filio, Iberia nomen accepit, regio Europana, à Pyreneis montibus, & per columnas Herculis circumiens, usque ad Borealem Oceanum protenditur. Terra ferax frumenti, vini, olei, auri, gemmarum, atque metallorum omnium, & homines digni bellicosissimos. Plura hic adferre testimonia, & in retam perspicua multis exemplis uti, non esset necesse, nisi scirem aliquos nuper de hac prouincia nimis abiectè fuisse locutos, vt eam sterilem, incultam, pauperemque existere petulantissimis verbis emouerent, Regisque omnium hoc tempore potentissimi vires extenuarent. Sed quanquam eius virtus & potentia vniuerso Christiano orbi abunde satis perspecta est: pauca tamen adhuc ex historiis scriptis de Hispania placuit ascribere. Sebastianus ergo Munsterus: Suppeditat, inquit, Hispania in multis locis abunde ea, quibus homo opus habet, vt sunt frumentum, vinum, fructus, oleum, peccora, linum, ferrum, metalla, mel, cera, &c. Non conquant sal, sed effodiunt è terra. Non fatigatur terra tot ventis vt Gallia, nec inficitur aër pestiferis paludibus, & nebulis. Aurum, argentum, & ferrum bonum & probatum, nullibi in tanta copia vt in Hispania est inuentum, non enim effuditur solum aurum, sed & flumina, præsertim Tagus, cum intumescunt ex pluvia, producunt auream arenam. Vnde antiqui

Munsterus  
lib. 2. Cos-  
mograph

qui scriptores testatum reliquerunt, eam auri, argenti, cupri, stanni, plumbi, ferri, omniumque metallorum fodinis abundare, nec non argenti viui, & salis uberrimam esse. Inuenta sunt olim in Hispania fragmента auri depurati magnitudine dimidia libra, unde quidam dixerunt, infernum non esse sub terra illa, sed Plutonem. Pecorum quoque magna copia, nedum domesticorum, verum etiam sylvestrium, prasertim autem semper commendata equorum perniciitate, quos a vento conceptos putabant. Sunt quoque diuersis in locis calidi & frigidis fontes, ad diuersos morbos curandos efficaciam mirabilem habentes. Nocentibusque animalibus non abundant, preterquam cuniculis, qui terram perfodiunt, & terrenas centum radices ludent, &c. Quod vero quedam in Hispanijs loca inculta sint, duplice ferè de causa fieri ex Damiano probat. Primo quidem propter fertilitatem ac omnium rerum abundantiam, ut plebei homines ferè ex fructibus sylvestribus, melle, & herbis laute vivere possint, & ad agriculturam non magno perè cogantur: deinde vero, quod armorum magis vsu, & rebus bellicis afficiantur, quam aratro, et studio excolenda terra. Tam enim semper bellorum amantes fuisse Hispani leguntur, ut bellum quam otium malent externusque hostis cum deesset, inter se decertarent, sœminis rei familiaris & agrorum cura relicta. Quare & nostra etate sub gloriosissimo Carolo V. Romanorum Imperatore Augusto, eiusque potentissimo filio Philippo rege Catholico, magnam a bellica fortitudine gloriam adepti, praeter

ter alias prouincias, nouum occiduum orbem imperio suo adiecerunt. Laborum, famis, & sitis tolerantissimi, in stratagematibus cauti, corpore veloci, ut hostē facile & sequantur & fugiant. ac propter frugalitatem ad res dextrè peragendas, literarumque studia aptissimi, Herculem cum Musis veterum Romanorum exemplo egregiè coniungentes. Cūmer ergo & ditissima, & potentissima, & fertilissima Hispania sit, amoenissimo saluberrimo quoque cœlo praedita: eius quoque philosophi acerrimo ac perspicaci ingenio propter naturam, & egregia sapientia, propter studium atque industriam præstare creduntur. maximisque Hispaniam ingenij semper abundasse historici produnt. Quantum enim Seneca, Fabius Quintilianus, Iustinus historicus, Paulus Orosius, Ponius Mela, Auerrois, Auicenna, Columella, Higinius, Sedulius, Raimundus Lullus, Rasis, Fulgentius, Sanctus Laurentius, Vincentius, Dominicus, Isidorus, Viues, &c. rem literariam & religionem promoverint, nemo est qui ignoret. Antonius ergo Panormitanus libro quarto de gestis Alphonsi regis: Aliud, inquit, alia Prouinciae, Romæ Italiaeque suppeditant: sola Hispania Imperatores & Reges dare solita est, Traianum, Adrianum, Theodosium, Archadium, Honorium, Theodosiumque alterum, postremo Alphosum virtutum omnium viuam imaginem, qui cum superioribus his nullo laudationis genere inferior extet, tum maximè religione, id est, vera illa sapientia, qua potissimum à brutis distinguimur, longi superior & celerior est. Si panormitano hæc seculi videri

videre licuisset, profectò bis maximis Imperatoribus Carolum illum V. tantoque patre dignum filiū Philippum regem Catholicum, & vnicum ferè reipubl. Christianæ propugnatorem addidisset. Aeneas quoque Sylvius: Hispania, inquit, terra optimis comparanda, non imperatores tantum, atque reges Romæ Italiæque, dare solita est: sed Cardinales etiam, ac pontifices maximos, quorum vita emendatissima, & doctrina admirabilis fuit. Blondus etiā plurimos ex Hispanis prodijisse affirmat Protifices, Imperatores, Reges, & Cardinales & Principes, qui nō bonas literas tertium & veram religionē conseruarent ac propugnarent: sed ipsum quoque Romanum Imperium pristino splendori & gloria restituerent. Jonas Aurelianensis Episcopus, qui tempore Caroli Calui Gallorū regis floruit, affirmat, inuictos & disertissimos apostolica & catholica fidei defensores produxit: et si multos quoque hæreticos dedisse dolet. Præterea Erasmus Hispaniam vocat fatalem fidei nostræ murum, & Christianæ religionis vnicum propugnaculum: opibusque, amœnitate, & viris, vix ulli terrarum cedere, nec ullum hoc tempore regnum soleam spicere vellatins patens, vel florentius.

Li. i. de cul-  
tu imaginum.

In Panigy-  
rico ad Phi-  
lippum. I.

Literas verò & religionem, primus post diluuium in hanc prouinciam intulisse creditur, Iubalus, Noachi ex Iapeto filio nepos. Huc pertinet quod Strabo scriptum reliquit, eos Hispaniæ populos, qui Beticam siue Turdetaniam incolunt, reliquos sapientia excellere, memorandaque vetustatis volumina habere,

Straboli. 4  
geograph.

habere, poëmata quoq; & leges versibus conscriptas, à sex annorum millibus: idquē ipsos ex suis annali- bus referre. Vnde Annius affirmat, philosophiam, & literas in Hispania fuisse, septingētos fere annos, antequam in Græciam peruenirent: & Saguntum antiquissimam Hispaniæ urbem à Sagis, siue Iani- genis authoribus, denominatam scribit, plurima quæ in Hispanijs vetustissima monumenta reperi- ri, vnde id aperte colligatur. Diuus quoque Hieronymus par- tim in Genesin, partim in Ezechielem prophetam, à Tubal, filio Iapeti, Iberos siue Hispanos ortos refert. Porrò Iubelda tertius Hispanorum rex, Iberi filius, hæc omnia quæ Tubal introduxerat, egregiè promo- uit, ut vel ex ipso nomine colligit Annius: Iubelda, inquit, conuertitur in Latinum, magus deificæ vo- luptatis, id est, Theologus, Philosophus quæ: quia pri- mus Theologiam & sacra auxit, & in delicis posuit ues ad ca. apud Hispanos, tenuitq; montem circa Beticam, &c. 9 li. 8. Au- Veteres ergo Hispani, in tranquillo otio ut plurimum gustini de philosophabantur, & sub præstantissimo eruditione ciuita. dei. ac probitate magistratu, de natura deorum, ratione naturæ, & virtutibus eruditæ homines statis diebus Saguntū publicè differebant, & fœminæ etiam et mulieres in- Græci cōdi- teressent. Verùm postquam Phœnices, ceteriq; Carteia ī Asia & Græcia populi optimorum metallorum gra- nes locā- tia, frequentes in Hispaniam nauigabant, ideoq; Asi- runt. atica & Græcanica scelera irruerunt: propter me-

Hieron. talli admirationem & curam, liberales artes ut col- pre fat. li. 2 in epistolā desitæ, ita ferè extinctæ sunt, quia literis per paucis ad Galat. continebantur, sed auditione magna ex parte trade- bantur.

Idē repetit  
Naucleius.

Lodou. vi-

ues ad ca.  
9 li. 8. Au-

gustini de

ciuita. dei.

bantur. hoc etiam iudicare videtur Gellius, quando Li. 19. no-  
 Græcos Antonium Iulianum rhetorem insectatos es-  
 se ait, tanquam barbarum & agrestem, quod ex hi-  
 spania ortus esset. Sed quanquam pace à Roma-  
 nis parta, reuiuscere bona artes cœperant: tamen  
 Gothorum & Agarenorum, Saracenorumque tyran-  
 nide funditus iterum perierunt, ut tenuis admodum Li. 1. de ge-  
 priscorum temporum notitia Græcis Latinisue lite-  
 ris consignata supereret. Antonius enim Panormi regis ca. 5.  
 tanus author est, quod Alphonsus rex Hispanos sum-  
 mo labore ad studia literarum reuocarit, à quibus  
 quingentos iam ferè annos sic abhorruerant, ut qui  
 literis operam darent, pro pœnodiū ignominia no-  
 tarentur. Pulcherrimas quidem scholas extruxit, regē dixiſ-  
 & omnium literarum atq[ue] artium doctissimos pro-  
 fessores ex vniuerso Christiano orbe magnis stipen-  
 dijs euocauit: pauperiemque iuuentutē liberaliter  
 institui curauit, & plurimos Romanam atque Lutetti-  
 am, vt absoluti philosophi & perfecti oratores euade-  
 rent, mittebat. postremò vt ipsum quoque vulgus  
 erudiretur, Seneca & aliorum philosophorū libros,  
 in Hispanicum sermonem transfundi curauit. Sin-  
 gularis vero eorum patronus, qui sacræ Theologie o-  
 peram darent, quorum & prælectionibus ipse crebrò  
 intererat. Leges autem à maioribus suis in Hispa-  
 nijs latas, cum varia admodum & confusa essent, in  
 certum ordinem redigit, atque septem integris libris  
 quam commodiſſime digeſſit, ut scribit Volaterra-  
 nus. Veram Christianam philosophiam, ab ipsis a-  
 postolis didicerunt. Quod enim diuus Iacobus eam

Cùm audi-  
 ret quēdā  
 Hispaniæ  
 scire lite-  
 ras, respon-  
 dit: eam, bo-  
 uis, non ho-  
 minis vocē  
 fuſſe. li. 1.  
 cap. 6.

Leges Hi-  
 span resti-  
 tutę  
 Christiana  
 religio in  
 Hispan. tra-  
 dita ab ip-  
 sis aposto-  
 lis,

in

in Hispania tradiderit, notius est quām probare oporteat. De beato Paulo Epiphanius hæresi 27, Dorotheus in Synopsi, Symeon Metaphrastes, D. Hieronymus in caput 3. epistole ad Ephesios testantur: & ipse Paulus capite 15. epistola ad Romanos, in Hispaniā seprosectorum affirmat. Quod apostoli Romā in Hispaniam miserint Torquatum, Isefontem, Ceciliū, Eufrasium, &c. Beda & Vuardus in martyrologio probant. Quod sanctus Petrus apostolus Episcopus in Hispanias mittere præceperit, qui eos Christianam religionem docerent, scribit Clemens epistola 1. ad Iacobum fratrem domini. Quare diuus Hieronymus, partim ad Lucinum Beticum, partim quoq; ad Theodoram de Lucinū Epithaphio, Hispanicarū ecclesiarum honorificam mentionem facit. Sicut earundem auctoritate nititur Epiphanius contra Gnosticos. Tertullianus contra Iudeos scribens, in omnibus Hispaniarum terminis, suo tempore, ait Christum fuisse annunciatum. Quæ religiō vbi egregie constitisset, Gothi Arriana eam hæresi misere corruerunt. deinde Agareni & Saraceni labefacta tam prorsus oppressissent, nisi Carolus Magnus, et optimi potentissimique Hispanorum reges, eius patrocinium defensionemque suscepissent: qui expulsis inde tam hereticis quam partanis, multisq; Iudeorū millibus, per Dei gratiam sic eam restituerunt, ut nunc regum omnium maximus, & Caroli illius V. de vniuersa Repub. Christiana optimè meriti, Romanorum Imperatoris filius Philippus, merito REX CATHOLICVS, ET ECCLESIAE CHRISTIANAE

STIANÆ, VERAEQUE PHILOSOPHIAE DEFENSOR appelleatur, Quia non solum eā, yti à maioribus suis accepit, tuerit: verum etiam cōtra pertinaces aduersarios maximo labore & industria fortiter conseruat, & in vniuersam ferè Africā Mauritaniamq; & nouum occiduum mundum introducit.

Academiarum vero Hispaniae et si accuratā perfectamq; descriptionem habere non potui, quod et tenuis priscorum temporum notitia superfit, vt Nauclerus etiam & Viues conqueruntur, & recentiorū scripta pauca ad nos perueniant: tamen & ditiissimas eas hoc tempore & florentissimas esse, doctissimorum in omni artium genere hominum libri, qui superioribus annis prodierunt, aperte demonstrant. Sunt autem præcipue & celebriores ha.

**C**æsaraugustana in regno Arrogonie.

Conimbricensis in Lusitania, nostra etate à Ioanne II. rege Portugallie extorta. De qua Iacobus Payua Andradius ad Sebastianum regem sic loquitur: Conimbricensis & loci natura amoenissima, & omni literarum genere clarissima academia est, in qua ipse ab ineunte etate literarum studijs incubui.

**C**OMPLVTENSIS in regno Castelle, à Francisco Ximene archiepiscopo Toletano extorta, anno domini 1517. quæ non aliud celebritatem nominis, authore Erasmo. auspicata est, quam à complectendo linguas & bonas artes.

artes. Qui & epistola ad Franciscum Vergaram  
Grecarum literarum ibi professorem. Gratulor, in-  
quit, Compluto, quod duorum præsulum Franci-  
isci & Alphonsi fœlicibus auspicijs sic efflorescit om-  
ni genere studiorum, ut iure opt: mo πανπλοτον ap-  
pelletur.

### C O M P O S T E L L A N A in regno Galliciae, li- cet obscura.

E B V R E N S I S in Lusitania. Nuper quoque  
ab Henrico Cardinale Lusitaniae, eiusdemque  
ciuitatis præsule constructa. De qua idem Iacobus  
Payua: Quod si academiarum, inquit, gloria ma-  
gis literarum & virtutum splendore, quam antiqui-  
tate constat, hec certè paulo antè constituta, cum  
antiquissimis & toto orbe celeberrimis iure certare  
poterit: satis enim illa præ se fert specimen integri-  
tis, prudentiae, pietatis, fidei, & religionis, quibus mi-  
rum in modum excellit Henricus princeps cla-  
rissimus, qui illam egregie fundatam, mirifice au-  
ctam, omnibus necessarijs rebus munitam, nobis &  
posteritati exadificauit.

G A N D I A N A in regno Valentino. quam nu-  
per illustrissimus Gandiae dux erexit, ut ibi præ-  
cipue domini de Societate Iesu (ad quam seipsum quo-  
que contulisse fertur) philosopharetur: & in iuuētu-  
te quidem omnibus liberalibus disciplinis instituen-  
da operam darent, sacras autem literas summa cū  
diligentia trāderent.

GRANA-

**G**RANATENSIS . in regno Granatae siue  
Bætico.

**H**ISP ALENSIS vetus vniuersitas, quæ do-  
ctissimos & præstantissimos viros produxit.  
Sylvester enim PP. II. hic eruditus est, vt  
Nauclerus, Volaterranus, & Platina testantur. Autem  
tenua etiam medicus & philosophus, & Leander, qui  
sua eruditione & industria Hermigildum & Ri-  
chardum Gothorum reges, ab Arriana heresi ad  
religionem catholicam reduxit. doctissimus quoque  
Isidorus Hispalensis, &c. hic floruerunt.

**I**LERIDENSIS in regno Arragonia, celebris  
illa quidam & vetustissima, quæ Horatius Flac-  
cii intelligere creditur hoc versu:

Aut fugies Uticam, aut vntus mitteris Ilerdam.  
Hic Calixtus PP. III. utriusque iuris doctor creatus  
est, & publicè iurisprudentiam docuit, teste Platina.  
Et S. Vincentius sacrae theologie magisterium recepit.

Ilerdā quo  
q; appellat  
Iulius Cels.  
li. i. de bel-  
lo ciuili.

**M**AIORICANA, siue Lulliana, eò quod ibi  
Lulli doctrina peculiariter tradatur, in urbe  
metropoli insula siue regni Maiorici.

**O**NNEDENSIS, siue, vt alijs vocant, On-  
natensis in Cantabria, quæ erexit Abulensis  
Episcopus, nō ante multos annos.

**O**SCÀNIA in regno Arragonia mira vetusta  
tis: hanc enim, referente Plutarcho, Sertori-  
us ante Christi aduentum excitauit, vt arra-  
gonia iuuentutem bonis literis ibi excoleret.

**O**SSVNENSIS in regno Granatenſi, ere-  
cta noſtra etate à comite de Vrenna.

**S**ALMANTICENSIS in regno Castellæ. De  
ſcuius institutione et ſi parū certi ſcriptū exiſtere  
affirmat Cardinalis Sabarellus, clementina pri-  
ma de magiſtris: alijs tamen anno domini 1404. e-  
rectam afferunt. quam celeberrimam & florentiſſi-  
mam eſſe, varijſquē Pontificum & regum optimū  
priuilegijs ornatam reperio. Nam & inter praci-  
puas vniuersi terrarum orbis academias numera-  
tur, quibus ex concilij Viennensis, & Clementis Pa-  
pæ V. decreto, non artes ſolum, verum etiam hebrai-  
ca, Chaldaica, & Arabica lingua doceri mandatur.  
Et Ioannes Goropius scholarum magnificantia longè  
omnibus in Europa Gymnasijſ eam praestare affir-  
mat. Quare Adrianus V I. nobiles quoſdam Hi-  
spanos adoleſcentes, quam optimos, quam ornatissi-  
mos, quam doctiſſimos redditurus, ad Salmanticen-  
ſem academiā ſtudi orum gratia mittebat: ibi enim  
omne artium genus, Pontificium, Caſareumque ius,  
& praefantiſſimi viris docebatur. Vnde & Ignatius  
Loyola primus societatis Iesu fundator, literarū  
fundamenta hīc potiſſimū ieciffe reperitur. Ut verò hu-  
iis academiæ alūni diligenter ſuum officium facere,  
boniſq; literis gnauiter incumbere cogerentur, anno  
domini 1492. ſtatutum eſt, ut nemo eius, ampli-  
ſimis alioqui, priuilegijs gaudere poſſet, qui non vnu  
ſaltem ſtudiorum curſum duas minimum quotidie  
prælectiones audiendo, abſoluſſet, & tunc matricu-  
lē vniuerſitatis aſcriptus, re magis quam nomine  
ſtudere.

Clemēt. I.  
de magiſt.

studeret. Circa annum verò 1479. Petrus quidam Oxoniensis, hæretica quedam dogmata (sacrae enim hic Theologogia professor erat) introducere conabatur, sed in concilio complutensi convictus, ea publicè reuocauit.

**S**EGVENSANA siue cignensana, in regno Castellæ.

**T**OLETANA in regno Toletano. Quam florentem & egregiam academiam existere, vbi et ipse promotus esset, retulit nobis olim coloniae Andreas Lacunas, Leonis X. Pontificis Maximi medicus. hic etiam Sanctus Alphonsus, qui à gloriosissima virgine Maria peculiarem vestem, qua in sacrificijs vteretur, accepisse legitur, quod ipsius perpetuam virginitatem egregiè contra Heluidianos defendisset, bonas artes, & sacram theologiā didicit.

**V**ALENTINA, que anno domini 1470. misericordie floruit, clarissimosq; in omni artiu gene re professores habuit. hic sanctus Dominicus ordinis Prædicatorum, vnde p̄iissimi & doctissimi viri prodierunt, author, bonis artibus & sacra theologia operam dedit, authore Volaterrano. S. quoque Vincentius Valentia, quæ philosophia & sacra theologiae studijs clarissima vrbs erat, sacras literas publicè docuit. Multæ quidem præterea in Hispanijs academias esse feruntur, vt Ossenensis, Siguntinensis, Pincianensis, Valisolitana, Vescana, &c. et multæ procul dubio à reget ampio & catholico, alijsq; viris optimis instaurantur, aut instituuntur nouæ,

quarum naturam spero viros doctos huic nostro catalogo verè addituros. Cordubæ olim Mauri egregiam scholam, cum instructa bibliotheca habuerūt, ubi Arabicæ literæ tradebantur.

# ANGLIA.



Vod Noachi posteritas post diluuium, longè ante conditam Troiam, in hanc nobilissimam insulam, vna cum sincera religione, bonas literas importarit, iam minimè necessarium esse arbitror pluribus verbis repetere. Nam quæ de Gallorum philosophis, atq; vetustissimis poëtis edisserta sunt, ea similiiter ad Angliam referuntur. Præsertim cùm Iulius Cæsar in commentarios suos retulerit: Druidarum doctrinam ex Britannia in Galliam fuisse translatam. Quanquam post bellum Trojanum fortè aliqui etiā hoc Græcorum philosophi paulatim venerunt. Cùm quæ Iulius Cæsar anno ab urbe condita 593. antè incarnationem domini nostri Iesu Christi anno 60. Britanniam Romano Imperio subiecit: dubium non est, quin vetus Romanorū Theologia, priscæ leges, antiqui ritus, & cæmoniae simul fuerint introductæ. Maxime cùm Claudius Imperator anno ab urbe condita 797, quando rebellare videbatur, iterum eam imperata facere coegerit.

Sed

I. Cæsar li.  
6. cōmentariorū.

Beda lib. I.  
ca. 2. hist.  
Anglorum  
Lilius in  
chronicis.

Beda lib. I.  
ca. 3.

Sed quando vetus illa Ianigenarum doctrina à su  
perstitionibus, & idololatria per Iesum Christum  
repurgata est, ab ipsius apostolis hic quoque restitu-<sup>Nicep. li. 2</sup>  
ebatur. simon Zelotes, ait Nicephorus Calixtus, hist. eccl.  
Aegyptum, Cyrenen, & Africam, deinde Maurita-<sup>cap. 40.</sup>  
niam, & Lybiā omnem, euangelium deprædicans  
percurrit, eandemque doctrinam etiam ad occiden-  
talem Océanum, insulasque Britannicas perfert.  
Anglicarum rerum scriptores memoria prodiderūt,  
quod Philippus apostolus duodecim discipulos in Bri-  
tanniam, Euangeli docendi gratia, anno domini  
63. miserit, quorum præfектus fuerit Ioseph ab Aro-  
mathia nobilis ille decurio, qui christū à Pilato cru-  
cifixum, Hierosolymis sepeliuit. Anno autem ab  
incarnatione domini 156. Marcus Antonius Verus <sup>Bedali. 1.</sup>  
14. ab Augusto, inquit, Venerabilis Beda, regnum <sup>histo. An-</sup>  
cum Aurelio commodo fratre suscepit. Quorum  
temporibus cùm Eleutherius vir sanctus pontificatui Tunc An-  
Romanæ ecclesia præfasset, misit ad eum Lucius Bri-  
tannorum Rex epistolam, obsecrans vt per eius man-  
datum christianus efficeretur. Et mox effectum piæ  
postulationis consecutus est: susceptamque fidem Bri-  
tanni vsque in tempora Diocletiani principis inui-  
olatam integramque, quieta pace, seruabant. Quod <sup>glos cōuer-</sup>  
istotempore Eleutherius Pontifex Maximus, clariſsi-  
mos viros Lucio transmiserit, qui Regem ipsum, &  
primarios in ista insula viros baptizārint, plurimos  
Episcopos creārint, antiquissimis Angliae annalibus  
consignatum reperitur. Diocletiani autem Impe-  
riο grauiſſima christianorum persecutio instituta  
Aa 3 est,

est, plurimique in Britannia trucidati fuerunt; ac Christiana fides magna ex parte oppressa est: donec Gregorius, re & nomine magnus, eam resuscitaret, ut Beda, Paulus Diaconus, Ado, Urspergensis, Platina, Naucerus, Volaterranus, &c. fidelissimi historici, literis prodiderunt: & ex hac ipsis Gregorij epistola colligitur.

Gregorius Theoderico & Thodeberto Regibus Francorum salutem.

Grego.lib.  
§. epist. 58. **P**ostquam Deus omnipotens Regnum vestrum fidei rectitudine decorauit, & integritate christiana religionis inter gentes alias fecit esse cōspicuum, magnam de vobis materiam presumendi concepimus, quod subiectos vestros ad eam conuersti fidem per omnia cupiatis, in qua eorum nempe reges estis & domini. Atque ideo peruenit ad nos, Anglorum gentem ad fidem Christianam deo miserrante desideranter velle conuerti, sed sacerdotes vestros è vicino negligere, & desideria eorum, cessare sua adhortatione succendere: ob hoc igitur Augustinum presentium portitorem, cuius zelus & studium benè nobis est cognitum, cum alijs seruis dei prauidimus illuc dirigendum. Quibus etiam iniunximus, quod aliquos secum è vicino debeant presbyteros ducere, cum quibus possint eorum mentes agnoscere, & voluntatem admonitione sua, quantum Deus donauerit, adiuuare. In qua re ut efficaces valeant atque idonei

nei apparere, excellentiam vestram, paterna salutantes charitate quæsumus, ut hi quos direximus, fauoris vestri inuenire gratiam mereantur: & quia animarum causa est, vestra eos potestas tueatur & adiuuet, ut Deus omnipotens, qui vos in causa sua, deuota mente & toto studio solatiari cognoscit, causas vestras sua protectione disponat, & post terrenā potestatem ad cœlestia vos regna perducat.

Eiusdem planè argumenti est epistola ad Brunichildim reginam: ut nimirūm pro sua pietate Augustinum cum socijs in Angliam perduci curet, & tam piam causam omnibus modis promoveat. Libri verò noni epistola 52. præcipit Episcopis Gallie, ut monachos ad ipsum Augustinum in Angliam proficiscentes, humaniter & benignè tractent, viam ipsis aperiant; & piam eorum voluntatem cum furore prosequantur. Epistola 55. & 56. ad Clotharium regem, Brunicheldimque Reginam vehementer commendat, quod tam liberales huius rei promotores sese præstiterint. Libri autem 7. epistola 112. Syagrio Episcopo Augustudano pallium se dare scribit, quod egregie Augustinum adiuuisse, sicut lib. 9. epistola 58. ipsum Augustinum bortatur, ne propter magnitudinem miraculorum, & profectum ministerij sui sese extollat: Necesse quidem, inquit est, ut de eodem dono cœlesti & timendo gaudeas, & gaudendo pertimescas: gaudeas videlicet, quia Anglorum animæ per exteriora miracula, quæ omnipotens Deus per te operatur,

ad interiorem gratiam peritrahuntur: pertimescas  
verò ne inter signa infirmus animus in sui præsum-  
ptione se eleuet, & vnde foras in honore attollitur,  
inde per inanem gloriam intùs cadat. Rursus epi-  
stola 59. & 60. aldibertum Anglorum regem, & al-  
dibergam Reginam hortatur, vt exemplo constan-  
tini Magni in omnes subditos veram religionem in-  
fundicurrent, nec signis cœlestibus; pestilentis, ter-

Platina in remotibus, si quæ fortè apparerent, moueantur. Ita  
Grego. i. futurum dicit, vt per Dei gratiam diu rectè impe-  
rent. Hinc factum est, authore Platina, vt fidei no-

stræ dogma Angli tum primùm integrè reciperent.

Li de tem ad mathematicas verò disciplinas quod attinet: An-  
porum ra- tiqui, ait Beda, Anglorum populi iuxta cursum luna-  
tione c. 13. suos menses computauerunt. Vnde & à Luna, He-  
braeorum & Græcorum more, nomen accipiunt.

Siquidem apud eos luna, mona, mensis monath ap-  
pellatur. Incipiebant verò annum ab octauo calend.  
ianuar. die, ybi nunc natalem domini celebramus, et  
ipsam noctem nobis sacrosanctam gentili vocabulo,  
moedrenech, hoc est, matrum noctem vocabant, ob  
causam, vt suspicamur, cæmoniarum, quas in ea  
peruigiles agebant. Annum totum in duo tempo-  
ra, hyemis & aestatis, dispartiebant. Februarius illis  
solomonath dicebatur, quasi placentarum mensis,  
quas in eo dijs suis offerebant. Martius Rebmo-  
nat vocabatur, à Dea eorum Rheda, cui tunc sacri-  
ficabant. Aprilis eosturmonath, qui nunc pascha-  
lis mensis interpretatur, quondam, à Dea, Eostre vo-  
cabatur, à cuius nomine paschale tempus hactenus  
appella-

appellatur. Maius Trimilchi dicebatur, quod tribus  
vicibus per diem pecora mulgerentur, tanta erat o-  
lim vberitas Britanniae. Iunius Lida dicebatur, bla-  
dus, sive nauigabilis. Iulius quoque Lida. Augustus  
Vueidmonath mensis Zizaniorum. September Ha-  
legmonat mensis sacrorum. October VVinterfyl-  
lith quasi hyeme plenium. Nouember blothma-  
nath mensis immolationum, quod tunc pecora im-  
molanda dys suis vouerent. December, vt Ianua-  
rius, Guili dicebatur. Gratias tibi bone Iesu, qui nos  
ab his vanis auertens, tibi sacrificia laudis offerre  
donasti.

## ACADEMIAE A N- glorum.

**G**eorgius Coriatus poeta Oxoniensis:  
Et duo sunt totum gymnasia nota per orbem,  
Oxonium studijs florens, mihi dulcis alumna,  
Regis opus: tuaq; illustris Rex Cantaber aedes,  
Magnificè florens sacris academia musis.

Inter harum duarum academiarum professores  
grauis & acerba nuper controuersia exorta est, dum  
singuli suam academiam & antiquiorem prioremq;  
tempore, & præstantiorem existere asseuerant, et va-  
rias prosua quisque sententia rationes, diuersaque  
argumenta producit, ut difficile sit homini extero,  
terra ab ijs mariq; disiuncto, suum iudicium inter-  
ponere. sed ne præsens eorum contentio latius ser-  
pat, maiorésue in re literaria turbas excitet, paucis  
quid mihi videatur, absque ullo affectu, pace illo-

rum, edifferam: sententiam meam, si antiquiores  
 & veriores annales, certiora indicia, & probabili-  
 ores conjecturas (vnde dubijs in rebus veritas elicitur)  
 quam ego hactenus reperire potui, produixerint,  
 libenter mutaturus. In primis ergo longè quidem  
 minor eares appetet, de qua viri graues & eruditii,  
 ac ad præstantiores, magisq[ue] Reipublicæ christia-  
 nae necessarias res perscrutandas idonei, tātoperè di-  
 gladientur: atque modestia, qua veritatis & sapien-  
 tia sectatores in primis decet, leges transgressi, tam  
 acerbè inuicem, publicis scriptis, coram vniuerso or-  
 be perstringant. Longè profectò rectius facturos.  
 credo, si operam dent, ut & diligentia, & fidelitate,  
 sapientiaq[ue] alter alterum antecellat: nec verbis solis  
 academiae suæ gloriam querant, sed re ipsa declareret,  
 alteram academiam vera religione, studijsq[ue] libe-  
 ralibus, & auditorum probitate, modestia, progressi-  
 one in literis, ab altera superari. Nam qua de an-  
 tiquitate, & collegiorū excellentia, ac multitudine,  
 atq[ue] fundationibus maiorum depromuntur, ea ad  
 mortuorum potius, quam viuorum gloriæ pertinent.  
 Quemadmodum igitur sapientissimus Socrates, ve-  
 teres philosophos ad vera sapientia studium, & do-  
 ctrinam morum (vndē longissimè erant progres-  
 si) reuocare studebat: & sicut Gellius Proconsul  
 inter Atheniensium philosophorum sectas pacifica-  
 tionem interponere conabatur: ita viris Anglis  
 ego author esse cuperem, vt ab huiusmodi conten-  
 tionibus abstinerent, sed omne studium operam  
 que suam ad salutem publicam, & constitutionem  
 ortho-

orthodoxæ, catholicaæ, & apostolicaæ religionis, vereque sapientia conuerterent. Expendenter etiam, quod nihil in Republica christiana perniciösius existat hæresibus, que multa florenissima regna in grauißima pericula coniecerunt: quamque horrendum sit, innocuam iuuentutem prauis opinionibus imbuere, que & animos ipsorum trucidant, & vniuersam Rempublicam, ubi ad superiores magistratus concenderint, tandem admirabiliter perturbent. Denique quam miserum semper in omni hominum memoria exitum habuerint, falsarum doctrinarum patroni atque doctores.

Porrò vtrāq; bāc acadēmiam veterē quidē atq;<sub>3</sub>  
florentem reperio: Cantabrigiensis tamen, quantū  
hactenū deprehendere licuit, tempore prior & an-  
tiquior est. Ideoquē ab ea principium ducam.

### C A N T A B R I- giensis.

**D**E huius acadēmiae primo authore, duplex  
inter historiarum scriptores sententia est.

Quidam à Sigeberto Anglorum rege anno  
domini 630. primò erectam putant: alijs verò longè  
antiquiorem esse affirmant, & varijs argu-  
mentis non Sigebertum, sed Cantabrum Hispa-  
norum Regem eius authorem faciunt. Quod is  
cum doctus Rex esset, & bonarum artium mirificus  
cultor,

cultor, sed per tumultum atque seditionem patriâ pulsus, in Britanniam emigrârit, quibus protam liberali hospitio aliquam gratitudinem relaturus, cā tabrigiæ publicam bonarū artium academiam fundârit, tempore Gurguntij Regis Britonum, vocatis ad hoc, quantum exulis Regis facultates patiebantur, celeberrimis philosophis ex florentissima academia Atheniensi. Quam Sigebertus Rex propter varias mutationes, quas Anglia ferè perpessa est, collapsam restaurârit: ideoq̄e veterem antiqui, et externi, atque exulis Regis beneficiorum memoriam, recens Siegberti beneficium extinxerit: ut à posteris, vel per adulatioñem, vel propter veteris historiæ ignorantiam, vulgo non instaurator amplius, sed primus fundator vocaretur.

Ambæ opiniones suos authores, nec infirma argumenta habent: at posterior mihi hactenùs probatur. Nam Honorij P P. I. rescriptum extat, datum Roma anno domini 624. quo & se Cantabrigiæ literis operam dedisse refert, & grauatae admodum percepisse ait, quod celeberrima olim ea vniuersitas à paganis vexaretur: & grauiſſimis pœnis imperat, vt à decessoribus suis Pontificibus maximis collata huic vniuersitati priuilegia conseruentur. Quod Honorij rescriptum à Sergio I. Martino V. Eugenio III. approbatum & repetitum fuisse, ex eorum decretis apparet. Imò Arthuri Britannia Regis constitutio circumfertur, anno domini 531. edita, de conseruanda academia Cantabrigiensi, vbi decessores sui Britaniæ Reges eruditifuerint, & cui Lucius rex priuilegia

legia dederit. Vnde profectò liquet, ante Siegeberū hanc vniuersitatem floruisse. Aperte etiam hinc colligitur, quām praeclarè rex Hispanus sit de Anglia meritus, quodquē non minùs fortasse Hispani possint de Anglia gloriari, quām Angli se bonas artes Galliæ communicasse prædicant.

Diui Michaëlis collegium Henricus Stantonius il lustris eques tempore Eduardi Regis II. anno domini 1324. excitauit. Maria verò Penbruchensis Comitis vxor, nobile illud Musæum extruxit, quod nūc Penbruchensis aula vocatur, anno domini 1376. Serenissima deindè Margareta Regina, circa annū domini 1509. authore præstantissimo viro & martyre Ioanne Fiscerio, Episcopo Roffensi, duo celeberrima collegia erexit, & magnis prouentibus dicitur, quorum hoc Christo seruatori, illud s. Ioanni Euangelista dicari placuit. Vbi paulò antè Ioannes Eliensis Episcopus in honorem nominis Iesu gymnasium fundārat. Collegij Gonelli meminit Ioannes Caius libro primo de antiquitate Cantabrigiensis aca demiae. Alia quidem hīc insignia collegia baberi intelligo, de quibus Ioannes Caius est ex professo scri turus. Thomas Hatcherus ad me literas dedit, qui bus significat de celeberrimo quodam magnis sum ptibus nuper extracto, amplisquē possessionibus dita to collegio medicorum.

Quanquam ergò Ioannes Maior hanc academiā Oxoniensi paulò inferiorem existere scribit: tamen vetustior illa est, & doctissimis semper hominibus abunda-

bundauit. Hic enim Venerabilis Beda, Alcuinus Caroli Magni præceptor, Ioannes Roffensis, Thomas Morus, Thomas Linacer, Erasmus Roterodamus, &c. floruerunt.

## OXONIENSIS.

**O**xonienses in historijs atq; annalibus suis contineri aiunt, hic ab eo tempore studia literarum floruisse, quo præstantes quidam philosophi ex Gracia cum Troianis, duce Bruto, in hanc florentissimam insulam immigrarint: suamque academiam non modo Cantabrigiensis, sed reliquis quoque vniuersi terrarum orbis academijs antiquiorem & florentiorem existere, aliqui per summam arrogantiā temeritatēq; pertinaciter affirmant. Nā concors omnium ferè historicorum celebrium sententia est, quod Alphredus siue Aluredus Rex anno domini 873, vel vt alijs videtur, 895. Oxoniensem academiam primò fundarit. Iam verò quam multæ academiæ isto rege in alijs prouincijs antiquiores sint, suprà est declaratum. Quanto etiam tempore Aluredus iste, Sigeberto Rege (si maximè hic primus Cantabrigiensis fundator esse ponatur) posterior fuerit, nemo est qui ignoret. Quod cum Oxonienses negare non possint, non academiam fuisse persuadere conantur, quā Sigebertus Cantabrigiæ excitauit, sed triuialem & particularem scholū puerorum. Verū longè aliter statuere oportet his, qui verè absque ullo affectu iudicare voluerint. Nam in Pontificum maximorum rescriptis,

&amp;

& vetustissimorum Britanniae Regum constituti-  
onibus, non schola, sed vniuersitas appellatur. Et  
Georgius Lilius recens scriptor Britannus, in chron.  
Britan. de Aluredo Rege loquens, Anno 895. Rex,  
inquit, hortante Neoto monacho viro doctissimo, O-  
xonij publicam academiam instituit, propositis pro-  
fessoribus literarum premijs: alterā autem Cantab-  
riae annis anteā 265. Sigisbertus Orientalium An-  
glorum Rex excitasse dicitur, anno domini 630.

Verum enim vero, et si quādam alia vniuersita-  
tes hac & priores & florentiores sunt: tamen in-  
ter præcipuas quoque orbis Christiani academias  
hæc, Clementina i. extra de magistris, refertur, qui-  
bus non artes tantum liberales, sed externæ etiam  
linguæ tradi iubentur. Qualiter olim Anglorum  
Rex Parisensem academiam hoc transferre stu-  
erit, in illa academia est à me declaratum. Sed  
anno domini 1209. tria studiosorum millia Oxo-  
nij literis operam dabant, qui vñā cum professoribus  
atque magistris, partim Cantabrigiā, partim ali-  
bi profecti sunt: propterea quod Rex tres studio-  
sos, quorum contubernalis mulierem aliquam  
interfecerat, in proprio hospitio comprehen-  
sos, sed planè insontes, suspendi mandasset. Pau-  
latim tamen, restitutis eorum priuilegijs, re-  
dierunt. Hic Balliolus Scotorum Rex, cùm in Bri-  
tānia exularet, Balliolense collegiū fundauit. Guil-  
helmus Martonus Eduardi Regis cācellarius anno  
domini 1285. collegiū Martoniū erexit. Gualterus  
Stapyltonus Episcopus Exoniensis duo alia collegia,

circa

circa annum domini 1326. adiecit, quorum hoc Exoniense, illud Ceruina aula nuncupatur. Cantuariense collegium extruxit Simon Cantuariensis anno domini 1366. Quando etiam V. Vilhelmus Vintoniensis Episcopus in honorem beatæ Mariae virginis collegium posuit, quod Nouum vocatur. Pulcherimum illud collegium, quod Regium, siue Reginae dicitur, Philippa Regina anno domini 1367. fundauit. Henricus Archiepiscopus alia duo collegia adiecit, alterum diuo Bernardo, alterū memorie mortuorum dicatum. Magdalenei collegij author fuit Guilhelmus Vanfletus Episcopus Vintoniensis. Tandem Guilhelmus Lincolniensis Brasynnose, & Richardus Vintoniensis Episcopus, corporis Christi collegium addiderunt. De Richardi collegio Erasmus epistola quadam ad Ioannem Claimodum sic loquitur: Egregiam illam prudentiam suam, qua semper publicæ famæ præconijs commendatus fuit Richardus Episcopus Vintoniensis, nullo certiore argumento nobis declarauit, quām quod collegiū magnificū, suis impendīs extructum, tribus præcipuis linguis, ac melioribus literis, vetustisq[ue] authoribus præcipue, consecravit. Mihi præagit animus, futurum olim, ut istud collegium quasi templum sacrosanctum optimis literis dicatum, toto terrarum orbe inter præcipua decora Britanniae numeretur: pluresq[ue] futuros, quos trilinguis istius bibliothecæ spectaculum, quæ nihil bonorum authorum non habeat, pertrahat Oxonium, quam olim tot miraculis visenda Roma ad se pellexit.

Hoc verò collegium suum Richardus fundauit anno domini 1516, & possessionibus 40 i. libraru, 3. solidorum, & II. denariorū annui redditū do nauit. Sanctus Richardus olim Oxoniensis aca demia Cancellarius fuit.

Fuerunt & aliae olim in Anglia aca demiae, quae nunc interciderunt, ut Legionensis, Carleo nensis, &c. Bannochorensem Lucius rex Christianus erexisse creditur, sed tandem Congillus Bong riensis in coenobiū monachorum mutauit, cū 350 annis stetisset.

In maxima & florentissima vrbe Londino Ioan nem Coletum egregiam scholam, qua ciuium suo rum liberi gratis erudirentur, sub Henrico rege VII. erexisse, scribit Lilius.

Vehementer ergo deplorandū est, quod florētissima illa insula, opulentissimumq, regnū, quod inter pri mas Prouincias verā Christianam religionē accepit, eandemq, admirabiliter coluit, infinita pietatis & sapientiae docimēta, atq, virtutis monumēta insignia dedit, sanctissimā tandem religionis atq, sanctitatis exempla posteris ad imitandum proposuit: hæretico rum fraudibus miserrimè fuerit perturbatum. Tantumq de antiquis ornamentis, et gloria maioru, de pace et trāquillitate publica amiserit: vt omnes gentes inde exemplū capere possint, quam periculōsum sit, veram Catholicam religionem, cū pestilēti ssimis hæresibus commutare: quæ nihil præter de plorandā omnium optimarum rerū perturbationē secum important.

# SCOTIA.



*Tsi seriūs quām publica salus, & regni incolumitas postulabat, in Scotia academia erectæ fuerunt: tamen aliquando tandem tres potissimum institutas fuisse reperio.*

*S. Andreae anno 1411. erecta, & prima, atque omnium celeberrima habetur.*

*A Berdoniensis. hanc Guilielmus Elphinstonius Episcopus Aberdoniensis sub Iacobo Rege III. circa annum domini 1480. instituit.*

*G Lascouiensis. Hanc tamen parum dotatam, parumque celebrem existere scribit Ioannes Mair.*

F I N I S.

INDEX PRAECIPVARVM  
rerum atque verborum: nam aca-  
demiarum catalogus post præ-  
fationem habetur.

A.

- A** Cademiarum omnium in Europa prima fu-  
it Vetulonij Italiae. 24  
ædiles templorum 88  
Agaria Nympha legum Numæ author. 126  
Anglia instauratur. 372  
Anglia debet Hispanis. 381  
Anglia ob mutatam religionem mirificè pertur-  
bata. 385  
Annales quid sint. 163  
Aristotelis libri deprauati. 17  
Artium utilitas maxima est prefat. & 3. & 327.  
335, 347.  
Artes docuit post diluvium in Italia Noachus. 3  
Augures Romani. 92  
Aures amputare infæcundos reddit. 98  
Augustodunum olim literis floruit. 226  
  
**B**: Cypriana milo imifi-  
cypriana cypriana  
Babylonica turris quando & per quos extra-  
cta. 7 & seq.  
Bacchanalia. 69

# INDEX

<i>Barbam primus Imperatorum Rom. aluit Traianus.</i>	191
<i>Barnabas primus docuit Roma.</i>	117
<i>Bellum prius dijudicandum.</i>	93
<i>Berosi Babylonij authoritas.</i>	113
<i>Beza duxit scortum.</i>	14
<i>Biblia Esdræ sunt Bononia.</i>	97
<i>Bibliothecarum Ro. authoritas.</i>	191
<i>Biblioteca Romana.</i>	182
<i>Bononiensium 198. Mediolanensium 208. Veneta 226. Sicilia 244. Florentina 206.</i>	Vene-
<i>Bigami repelluntur à sacerdotio.</i>	98
<i>Bucerus fuit bigamus.</i>	98

## C.

<i>Ceremoniarum utilitas.</i>	4
<i>Non facile mutanda.</i>	84113
<i>Ceremoniae duplices sunt.</i>	109
<i>Caluinus ex incestu ortus.</i>	100
<i>Capitolium Romanum.</i>	70
<i>Caput quare aperiatur honoratus.</i>	111
<i>Carolus Magnus præclare de bonis literis meritus 230. De Germania 263. De Hispania 366.</i>	De
<i>Ciceronis laus.</i>	29
<i>Christiani olim calumnijs onerabantur.</i>	87
<i>Christum quare apud Romanos colere olim non cuerit.</i>	li-
<i>Concordiam cur venerati Romani.</i>	85
<i>Confessio ante sacrificium.</i>	110
<i>Constan-</i>	

# INDEX.

<i>Constantinus curatur à morbo.</i>	<u>72</u>
<i>Propagat Christianam religionem.</i>	<u>86</u>
<i>Constantius Constantini Magni pater, instaurat litteras in Gallia.</i>	<u>327</u>
<i>Consules Romani.</i>	<u>126</u>
<i>Continentia coniugum.</i>	<u>69</u>

## D.

<i>Dauentriensis schola.</i>	<u>313</u>
<i>Decimæ persoluenda.</i>	<u>68</u>
<i>Defunctos iuuare pagani conabantur.</i>	<u>104</u>
<i>Diaboli fraudes in seducendis hominibus à vera religione.</i>	<u>43 &amp; seq.</u>
<i>Druide Gallorum.</i>	<u>317</u>
<i>Duodecim tabula.</i>	<u>126</u>

## F.

<i>Feciales bella dijudicabant.</i>	<u>93</u>
<i>Fidei templo cur Romani consultârint.</i>	<u>64</u>
<i>Fortuna.</i>	<u>79.</u>

## G.

<i>Germania magnam semper curâ habuit Deus.</i>	<u>254</u>
<i>Germania post diluuium religionem &amp; sapientiam recipit.</i>	<u>254</u>
<i>Germania studijs florentissima.</i>	<u>205</u>
<i>Germania scholæ triuiales.</i>	<u>313</u>
<i>Germanum Imperium.</i>	<u>269</u>
<i>Germania quantum hæreses nocuerunt.</i>	<u>267</u>
<i>Gallia instauratur.</i>	<u>317</u>
<i>Galli misi in Graciam.</i>	<u>321</u>

# INDEX

<i>Galli ingeniosi.</i>	321
<i>Gallorum leuitas.</i>	325
<i>Gallorum tria lilia quid.</i>	357
<i>Græci dicunt se omnium hominū parentes.</i>	1
<i>Græcorum superbia &amp; fraudes.</i>	27
<i>Grammatica.</i>	169.

## H.

<i>Heresum author diabolus.</i>	46
<i>Hereses perniciosissima sunt Reipublicæ Christianæ.</i>	19. 267
<i>Herculis sacra.</i>	67.
<i>Hispania laus à religione, sapientia, opulentia, virtibus.</i>	358 & seq.
<i>Historia Romana.</i>	159
<i>Historiæ utilitas.</i>	162
<i>Historiam scribere difficile.</i>	161
<i>Historici à Romanis honorati.</i>	162
<i>Husitarum impietas.</i>	294.

## I.

<i>Ianus quis.</i>	19. 46
<i>Idololatriæ origo.</i>	48 & seq.
<i>Ibyci mors vta per grues.</i>	241
<i>Ignis à virginibus custoditus.</i>	53
<i>Illegitimi non ordinandi.</i>	98 & seq.
<i>Imperium à Deo proficitur.</i>	123
<i>Imperium virtus conseruat.</i>	124
<i>Imper. Roman. quæ perdiderint.</i>	142
<i>Impe-</i>	

# INDEX

<i>Imper. Ro. virtutibus promeruerunt.</i>	<u>87</u>
<i>Italia laus.</i>	<u>39</u>
<i>Italia optimè de alijs Prouincijis merita.</i>	<u>121</u>
<i>Iudei omnes artes inuenerunt.</i>	<u>1</u>
<i>Iudicij extremi signa.</i>	<u>23</u>
<i>Iuno iuga.</i>	<u>74</u>
<i>Iupiter Feretrius.</i>	<u>60</u>
<i>Iupiter Stator.</i>	<u>61</u>
<i>Ius restituitur in Italia.</i>	<u>33</u>
<i>Justiniani laus.</i>	<u>131.</u>

## L.

<i>Latina præstant Gracis.</i>	<u>28</u>
<i>Legi vtilitas.</i>	<u>122</u>
<i>Lingua prima fuit Hebreæ.</i>	<u>10 et seq.</u>
<i>Lingua vna diuiditur.</i>	<u>10</u>
<i>Lingua latina quadruplex.</i>	<u>10</u>
<i>Liberæ sacra.</i>	<u>69</u>
<i>Lotio ante sacrificium.</i>	<u>110</u>
<i>Liuij præstantia.</i>	<u>161. 180</u>
<i>Lucas Ro. scripsit acta SS. apostolorum.</i>	<u>117.</u>

## M.

<i>Maria Magdalena docuit Roma.</i>	<u>117</u>
<i>Marcus Romæ scripsit Euangelium.</i>	<u>117</u>
<i>Masilia.</i>	<u>353</u>
<i>Mathematicas artes Noachus restituit.</i>	<u>151</u>
<i>Mathematicen Romani didicerunt.</i>	<u>Eodem.</u>
<i>Medicina.</i>	<u>142</u>
<i>Medicorum quorundam fraudes.</i>	<u>145</u>
<i>Misericordie templum.</i>	<u>62</u>

# INDEX

<i>Monachi ex Britānia in Galliam inferunt sapientiam.</i>	<u>334.</u>
<i>Mortui verè viuunt.</i>	<u>104.</u>
<i>Mortem bonorum aues produnt.</i>	<u>242.</u>
<i>Mundi partes tres.</i>	<u>5.</u>
<i>Museum Romanum.</i>	<u>172.</u>

## N.

<i>Noach quare dictus Ianus et Saturnus</i>	<u>19, 46.</u>
<i>Quando venerit in Italiā</i>	<u>6.</u>
<i>Erexit in Italia academiam, &amp; ibi docuit.</i>	<u>37.</u>
<i>Neopolitanæ vrbis elegantia</i>	<u>209.</u>
<i>Nudis pedibus sacrificare.</i>	<u>112.</u>
<i>Numa Rex cur Pythagoreus.</i>	<u>31.</u>
<i>Nominum mutatio.</i>	<u>64.</u>

## P.

<i>Pantheum Romanum.</i>	<u>83.</u>
<i>Pacis templum quare arserit.</i>	<u>77.</u>
<i>Petrus fuit Romanus Pontifex.</i>	<u>115.</u>
<i>Petrus &amp; Paulus quare sint Romæ passi.</i>	<u>116.</u>
<i>Petrus Romanæ academiæ Theologicæ Rector.</i>	<u>117.</u>
<i>Pileum introduxit Noach.</i>	<u>37.</u>
<i>Pileo quare vſi sacerdotes apud priscos Ro.</i>	<u>111.</u>
<i>Plechelmus Transisulanorum apostolus.</i>	<u>262.</u>
<i>Poësis origo &amp; utilitas</i>	<u>153 &amp; seq.</u>
<i>Plato studuit in Italia.</i>	<u>32.</u>
<i>Plato vixit in Sicilia.</i>	<u>230.</u>
<i>Polonia</i>	

# INDEX

<i>Polonia instauratur.</i>	<u>314</u>
<i>Pontifex Maximus R.o.</i>	<u>89</u>
<i>Precari ad orientem.</i>	<u>113</u>
<i>Principum nomina quare sèpè mutentur.</i>	<u>64</u>
<i>Pythagoras cur venerit in Italianam.</i>	<u>29</u>
<i>Pythagoræ sententiae.</i>	<u>34</u>
<i>Pythagoræ symbola.</i>	<u>35.</u>

## R.

<i>Religionis mutationem sequitur maxima perturbation.</i>	<u>268. 272.</u>
<i>Religio interit pereunte sapientia, præfatione &amp;</i>	
<i>Religio conseruat Imperia.</i>	<u>333</u>
<i>Rectoris Papiensis fasces.</i>	<u>66</u>
<i>Romanæ Ecclesiæ authoritas.</i>	<u>214</u>
<i>Romanæ academiæ gymnasia</i> <u>172</u> , priuilegia <u>173</u> , dignitas <u>180</u> , scholæ puellarum.	<u>175</u>
<i>Roma salus, est salus orbis.</i>	<u>73</u>
<i>R.o. veterum infabricandis &amp; conquirendis Dijs stultitia.</i>	<u>82</u>
<i>R.o. in propagandis artibus &amp; lingua sua studium.</i>	<u>175</u>
<i>R.o. filijs in graciā proficiēti tandem prohibi-tum.</i>	<u>39</u>
<i>R.o. Massiliam studiorum causâ profecti.</i>	<u>356</u>
<i>Rhetoricen coluerunt Romani.</i>	<u>165</u>
<i>Rhetores Romæ electi.</i>	<u>167.</u>

# INDEX.

## S.

<i>Sacerdotia veterum Romanorum in paganiſ-</i>	
<i>mo.</i>	101
<i>Sacerdotes Deorum ministri.</i>	89
<i>Sacerdotum honor apud pr̄icos Romanos 91. apud</i>	
<i>Germanos.</i>	256
<i>Sacerdotes oportet esse integro corpore.</i>	95
<i>Sacerdotum Iouis authoritas.</i>	72
<i>Seditio Reipublicæ pernicioſa.</i>	125
<i>Senatores Romani quales, &amp; quoties coierint.</i>	135
<i>Saturnus quis.</i>	19
<i>Sacra vasa non profananda.</i>	78
<i>Scholæ Germaniae.</i>	313
<i>Scriptura sacra pugione perfoſſa.</i>	17
<i>Sibyllini libri.</i>	183
<i>Sicilia instauratur.</i>	229 et seq.
<i>Siculi ingeniosi.</i>	234
<i>Spes à Romanis colebatur.</i>	81
<i>Suollana schola.</i>	313

## T.

<i>Templa non sunt negligenda.</i>	89
<i>Temporū immunitas.</i>	63. 107
<i>Thomas Aquinās Roma academiam instaurat</i>	
<i>176. libri eius vertuntur in Gracum sermonem ex</i>	
<i>latino.</i>	189. 208
<i>Tuiscon Germanorum pater.</i>	254
<i>Typogra-</i>	

## INDEX

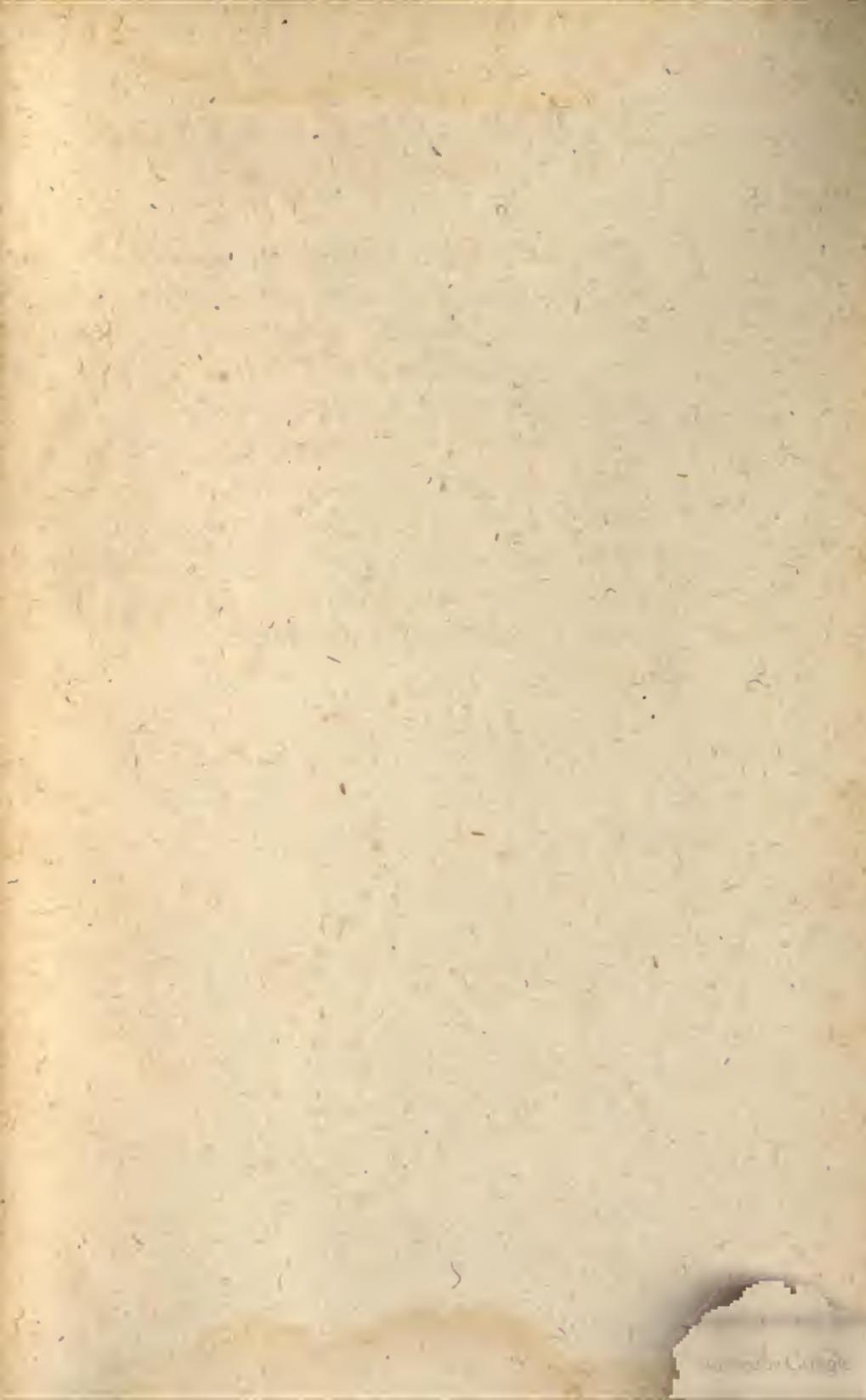
Typographia. 30<sup>1</sup>  
V.

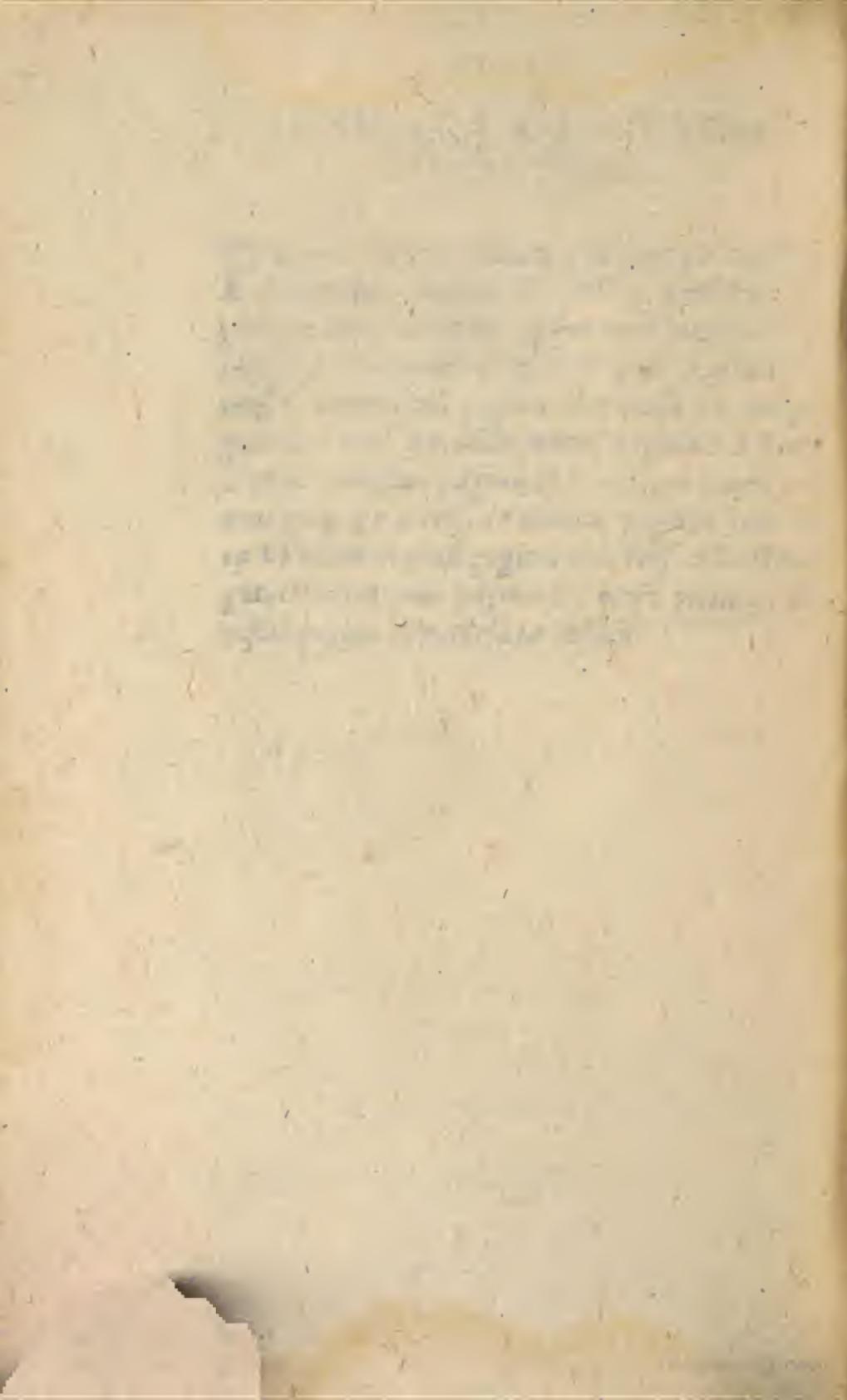
Vacantia scholast. tempore beati Augustini	208
Velati olim sacrificabant.	111
Vetulony fuit prima academia Europæ.	24
Vespertina repetitiones prosumt studiosis.	242
Vesta fuit vxor Noachi.	52
Vestales virgines diuites.	206
Victoria.	76
Vidua non facile ducendæ.	97
Virtus imperia conseruat.	124
Vmbri.	20
Vxor Catholica ducenda.	75.

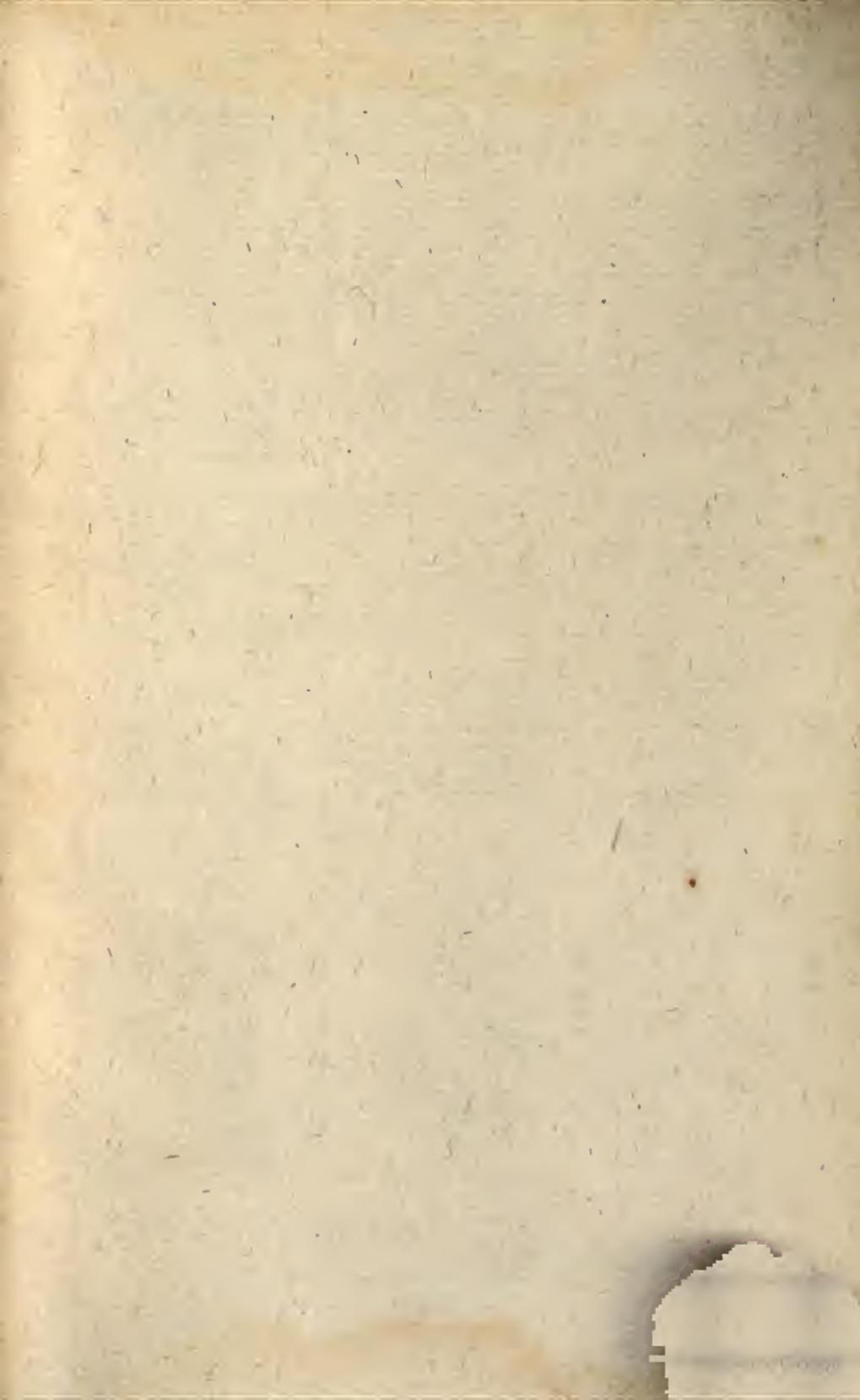
## ERRATA

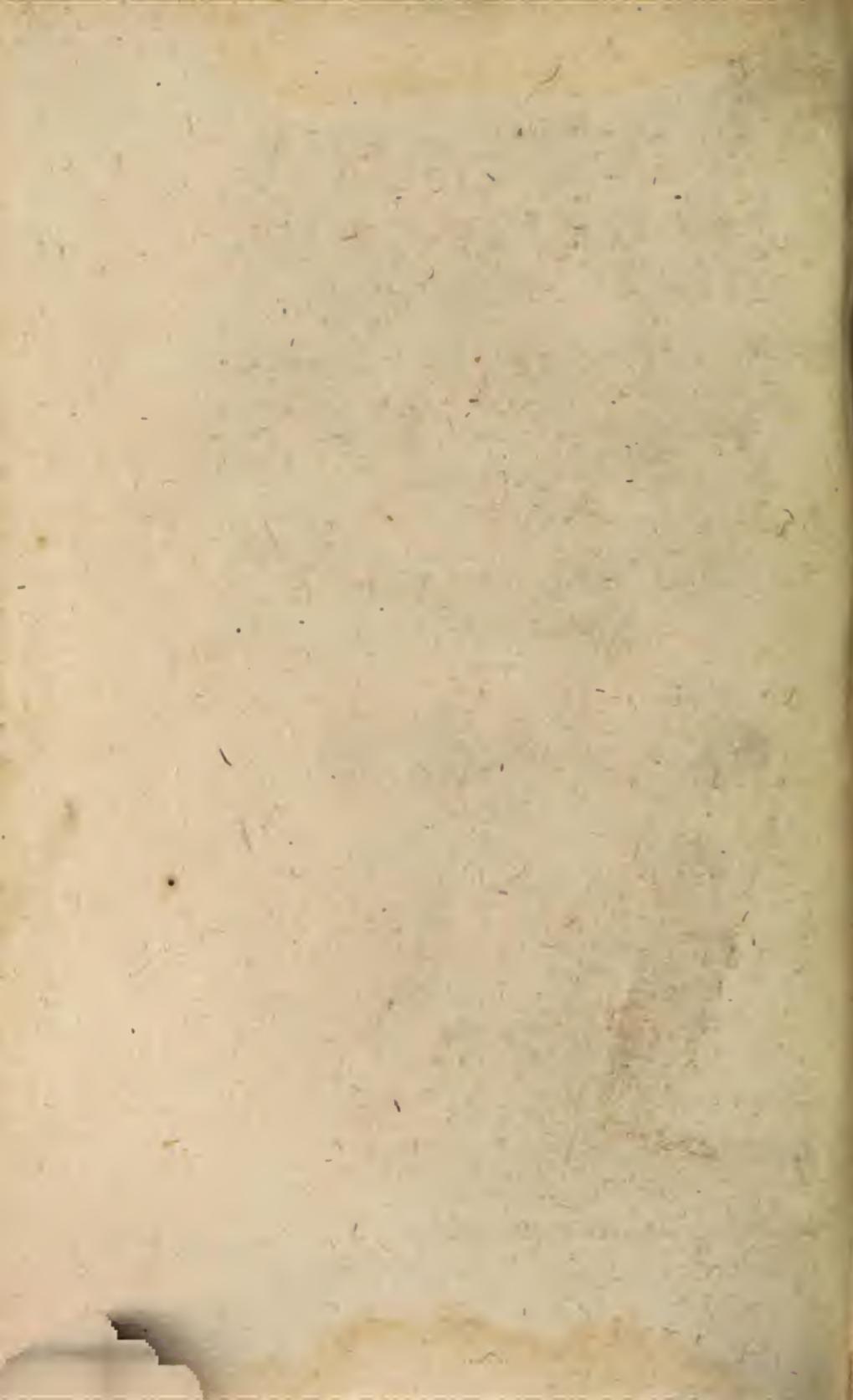
ERRATA GRAVIO-  
ra sic corrigunto.

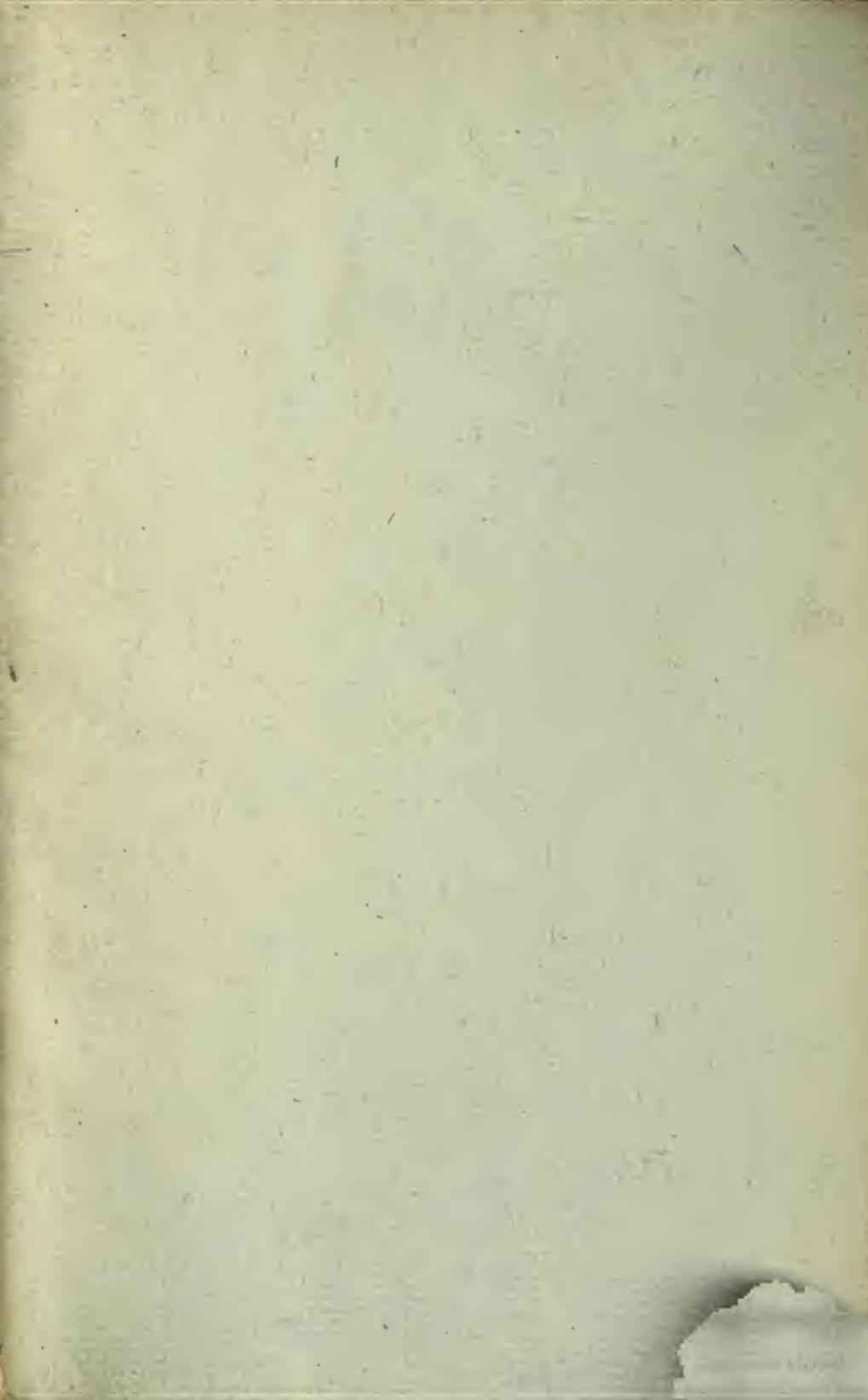
Pagina 1 versu 5 Italiam . pagina 36 vers. 26.  
Sabarellus. pagina 60 vers. 16 Feretrij. Pa-  
gina 110. vers. 20, dele. Quod verò. pagina 126.  
vers. 23. prouocatio vt esset, & quo. pagina 155,  
vers. 25 Antoninus. pagina 202 versu 20, tu. pa-  
gina 219 vers. 26, adde sumus. pagina 226, vers.  
9 adde: Blondus. pagina 288, vers. 24 omni arti-  
um. parg. 304 vers. 17 Cilicia. pagina 306 vers.  
19 VVirtembergensi. pagina 310, vers. 26, Henin-  
gus, Oldendorpius. pagina 315 versu vltimo, Vla-  
dislai. pagina 357, versu 12 indicis.

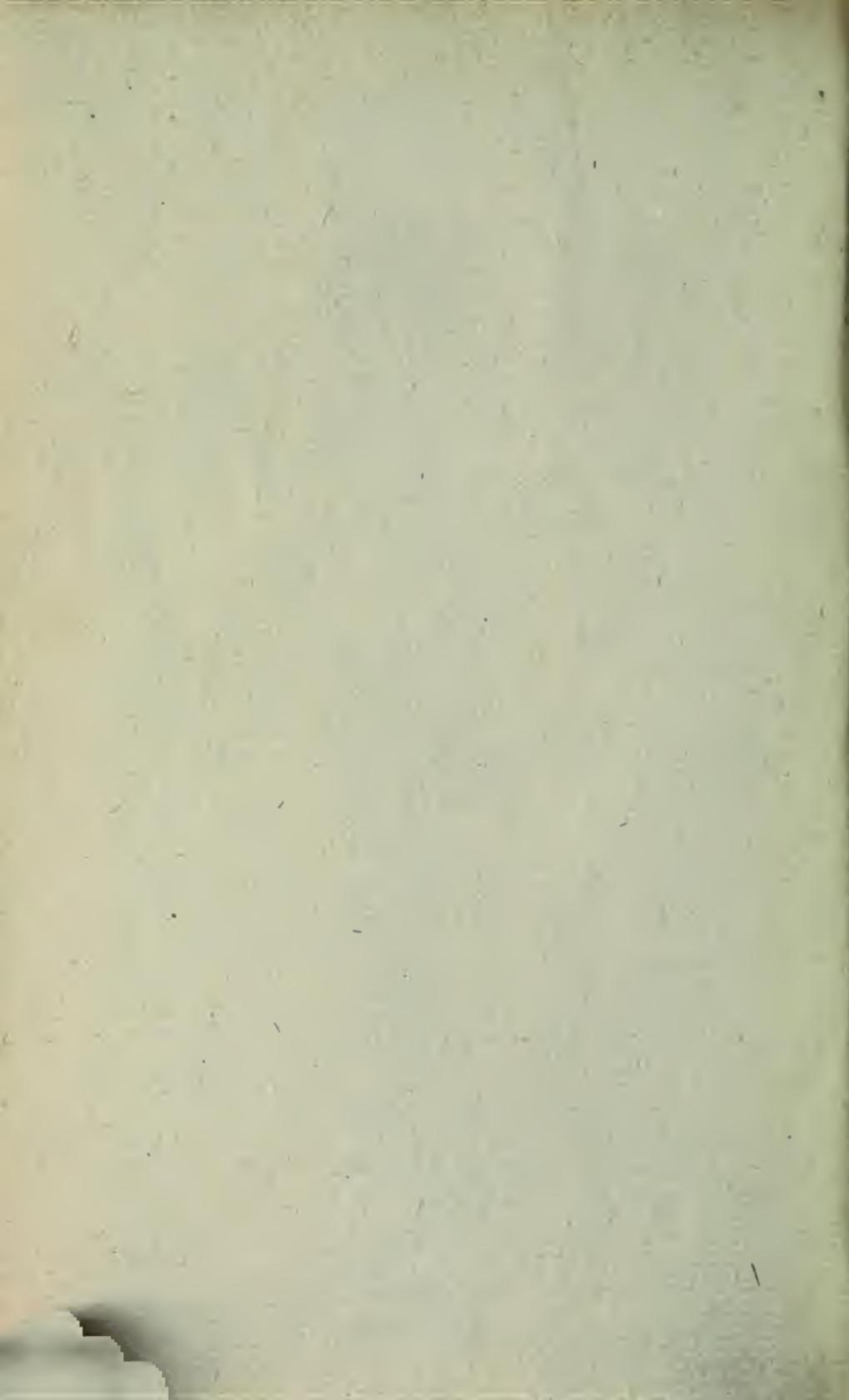


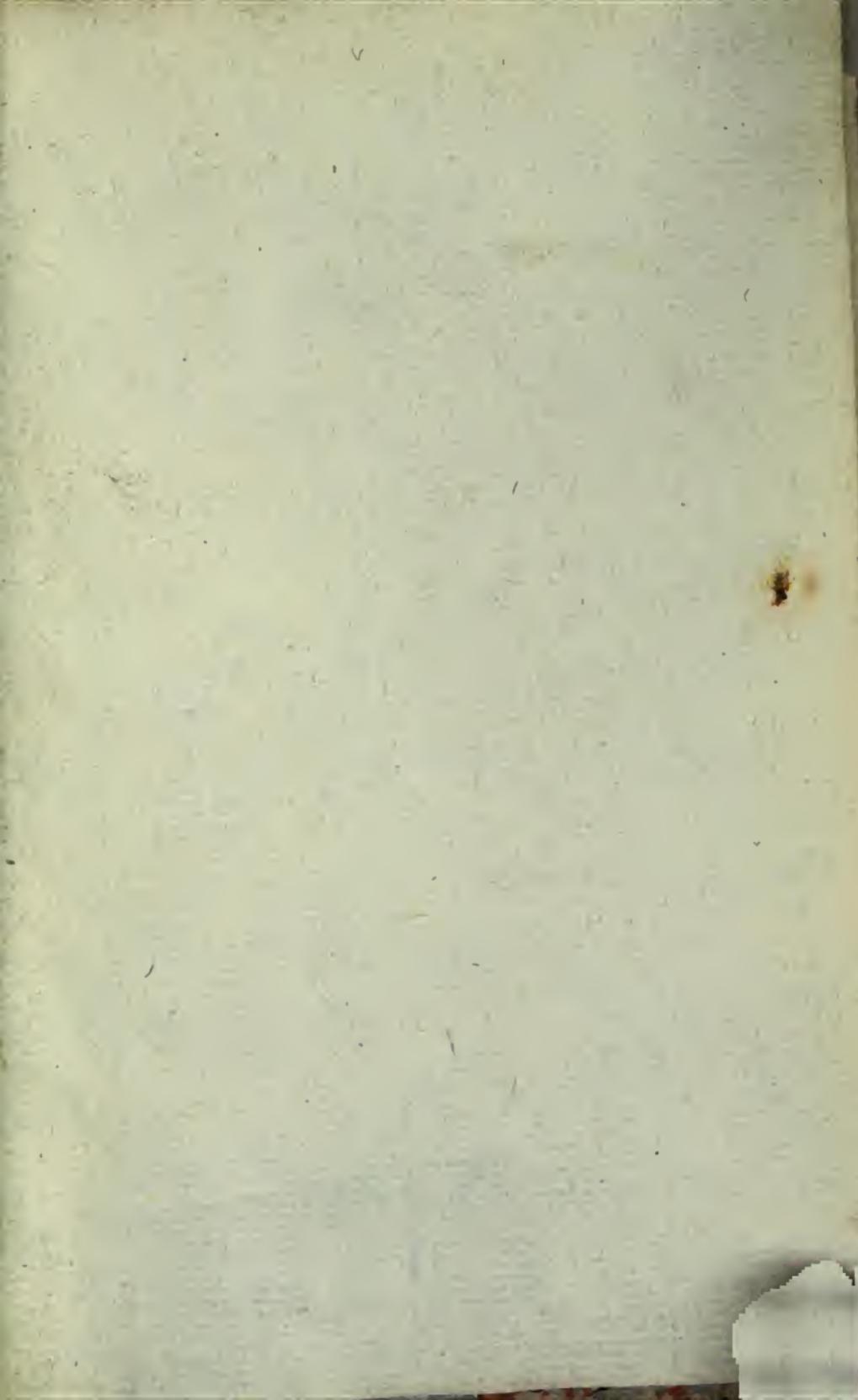


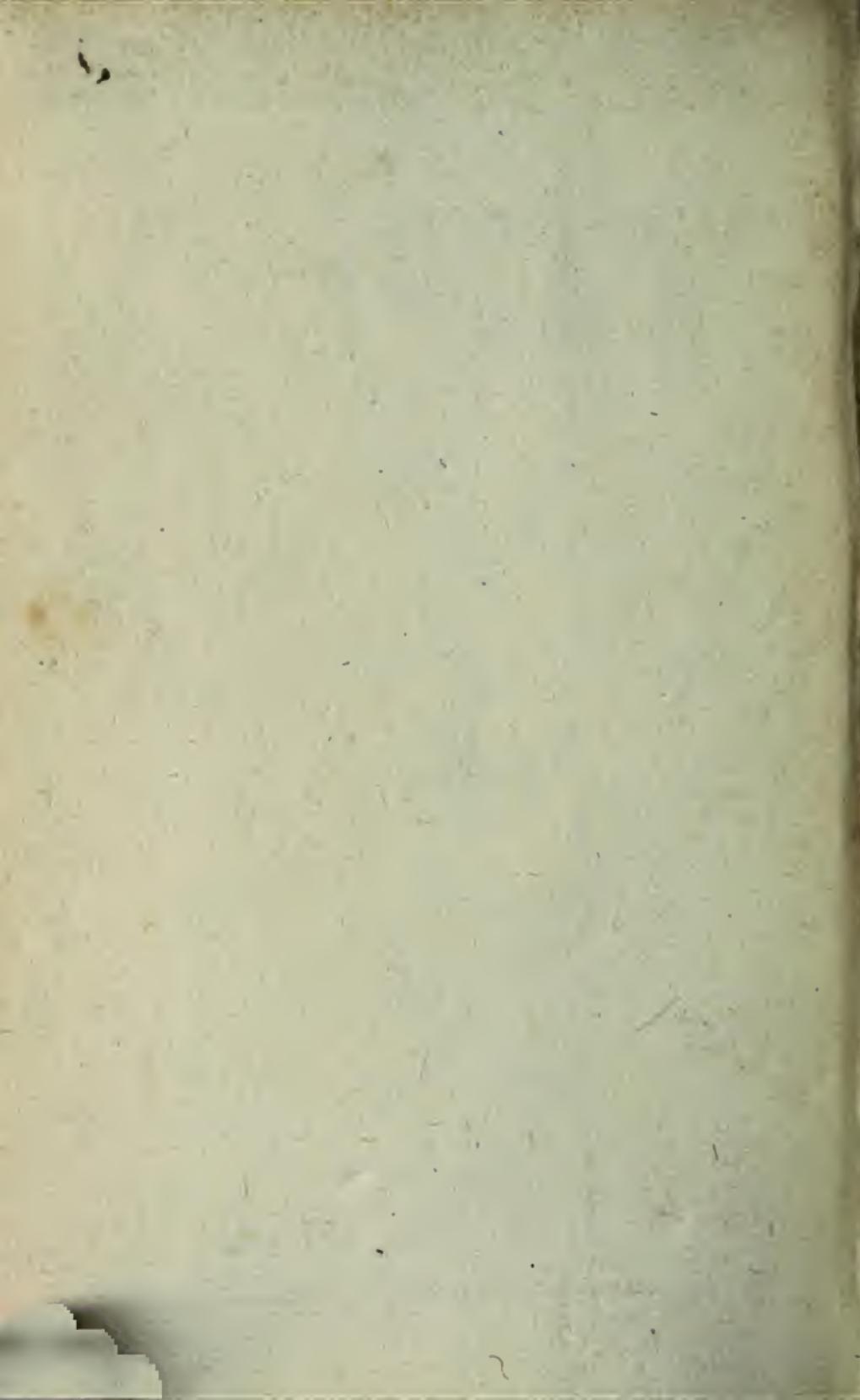












e

af

